

audit FINANCIAR

Anul XVIII, nr. 158 - 2/2020

2/2020

- Evoluții ale standardizării contabile: șocul finanțierizării și globalizării
- Evolutions of Accounting Standardization: the Shock of Financialization and Globalization

- Implementarea Directivei 95/2014 – perspectiva legislativă și aplicarea efectivă
  - Impactul adoptării IFRS în ponderea cheltuielilor de audit și a calității serviciilor de audit
- Analiza conformității rapoartelor de sustenabilitate ale companiilor românești
  - Percepții și tendințe în urma aplicării IFRS în România
  - Guvernanța corporativă în societățile din sistemul energetic românesc
  - Asigurarea credibilității declarațiilor privind emisiile de gaze cu efect de seră

Industria ospitalității în context pandemic

- Implementation of the Directive 95/2014 – Legislative Perspective and the Actual Application
- The Impact of IFRS Adoption on Audit Fees and Audit Quality
- Analysis on the Compliance of Sustainability Reports of Romanian Companies
- Perceptions and Trends Following the Application of IFRS in Romania
- Corporate Governance in the Romanian Energy System Companies
- Ensuring the Credibility of Greenhouse Gas Emissions Statements

The Hospitality Industry in Pandemic Context

Sumar / Content

Alain BURLAUD

- Evoluții ale standardizării contabile:
șocul finanțierizării și globalizării 221
- *Evolutions of Accounting Standardization: The Shock of Financialization and Globalization* 323

Teodora Viorica FĂRCĂȘ

- Studiu privind implementarea Directivei 95/2014 în România – perspectiva legislativă și aplicarea efectivă 238
- *Study about the Implementation of the Directive 95/2014 in Romania – Legislative Perspective and the Actual Application* 339

Marta TACHE

- Impactul adoptării standardelor internaționale de raportare financiară în ponderea cheltuielilor de audit și a calității serviciilor de audit 251
- *The Impact of IFRS Adoption on Audit Fees and Audit Quality* 352

Alexandra-Oana MARINESCU

- Analiza conformității rapoartelor de sustenabilitate ale companiilor românești privind respectarea cadrului conceptual GRI 260
- *Analysis on the Compliance of Sustainability Reports of Romanian Companies with GRI Conceptual Framework* 361

Irina Diana IORDACHE

- Percepții și tendințe în urma aplicării IFRS în România 275
- *Perceptions and Trends Following the Application of IFRS in Romania* 376

Alexandru-Teodor CORACIONI, Tatiana DĂNESCU

- Implicații ale auditului financiar în asigurarea credibilității declarațiilor privind emisiile de gaze cu efect de seră 284
- *Implications of Financial Audit in Ensuring the Credibility of Greenhouse Gas Emissions Statements* 385

Oana-Marina BĂTAE, Liliana FELEAGĂ

- Guvernanța corporativă în societățile listate și controlate de stat din sistemul energetic românesc 294
- *Corporate Governance in Listed and State-Controlled Companies in the Romanian Energy System* 395

Monica PETCU, Iulia DAVID-SOBOLEVSCHE

- Industria ospitalității – anamneză, diagnostic și direcții în context pandemic 309
- *The Hospitality Industry – Anamnesis, Diagnosis and Directions in Pandemic Context* 411

Revistă editată de
**Camera Auditorilor Finanțari
din România**
Str. Sirenelor nr. 67-69, sector 5,
București, OP 5, CP 83

Director științific:
prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial:
dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef:
Cristiana RUS

Secretar de redacție:
Cristina RADU
Prezentare grafică și tehnoredactare:
Nicolae LOGIN

*Colegiul editorial științific și colectivul
redațional nu își asumă
responsabilitatea pentru continutul
articolelor publicate în revistă.*

Indexare în B.D.I.:
Cabell's;
Deutsche Zentralbibliothek für
Wirtschaftswissenschaften;
DOAJ;
Ebsco;
ERIH PLUS;
Global Impact Factor;
Google Scholar;
Index Copernicus;
ProQuest;
Research Papers in Economics
(RePEc);
Ulrich's

Marca înregistrată la OSIM,
sub nr. M2010 07387

Telefon: +4031.433.59.22;
Fax: +4031.433.59.40;
E-mail: audit.financiar@cafr.ro;
revista@cafr.ro; http://revista.cafr.ro;
facebook.com/revistaauditfinanciar
ISSN: 1583-5812,
ISSN on-line: 1844-8801

Tipar: SC Print Group Serv SRL
Str. Baicului nr. 82, sector 2, București
e-mail: office@printgroup.ro

Colegiul Editorial Științific

Dinu Airinei – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

Veronel Avram – Universitatea din Craiova

Yuriy Bilan – Universitatea Szczecin, Polonia

Daniel Botez – Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău

Ovidiu Bunget – Universitatea de Vest din Timișoara

Alain Burlaud – Conservatorul Național de Arte și Meserii, Paris

Tatiana Dănescu – Universitatea de medicină, farmacie, științe și tehnologie din Târgu Mureș

Nicoleta Farcane – Universitatea de Vest din Timișoara

Liliana Feleagă – Academia de Studii Economice, București

Lilia Grigoroi – Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău

Allan Hodgson – University of Queensland, Australia

Costel Istrate – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

Maria Manolescu – Academia de Studii Economice, București

Ion Mihăilescu – Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, Pitești

Vasile Răileanu – Academia de Studii Economice, București

Ioan Bogdan Robu – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

Donna Street – Universitatea Dayton, SUA

Aurelia Ștefănescu – Academia de Studii Economice, București

Adriana Tiron Tudor – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Camerei Auditorilor Financiari din România (CAFR). Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport și vânzarea sunt interzise fără acordul prealabil al CAFR, fiind supuse prevederilor legii drepturilor de autor.

Important pentru autor!

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, în format electronic, scrise în program MS Office Word, în alb-negru.

Autorii sunt rugați să respecte următoarele cerințe:

- limba de redactare a articolului: română și engleză pentru autorii români și engleză pentru autorii străini;
- textul în limba română se redactează cu caractere diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române;
- dimensiunea optimă a articolului: 7-10 pagini / 2000 caractere grafice cu spații pe pagină;
- în articol se precizează titlul, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor, impactul asupra profesiei contabile, referințele bibliografice;
- rezumatul se redactează la persoana a III-a și prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor;
- 4-5 Cuvinte-cheie;
- clasificări JEL.

Tabelele și graficele se elaborează în alb-negru cu maximum șase nuanțe de gri și se trimit și separat, în cazul în care au fost elaborate în programul MS Office Excel.

Evaluarea articolelor se realizează de către membri din Consiliul Științific de Evaluare al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și pertinența prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific de Evaluare al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere.

Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific de Evaluare.

Detalii, pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrisse”.

Evoluții ale standardizării contabile: șocul finanțiarizării și globalizării

Profesor emerit Alain BURLAUD,
Conservatoire National des Arts et Métiers (CNAM)
Paris, Laboratoire interdisciplinaire de recherche en
sciences de l'action (LIRSA),
e-mail: alain.burlaud@lecnam.net

Rezumat

Contabilitatea este o oglindă a societății și, prin urmare, reflectă șocul finanțiarizării și globalizării economiei. Din 1970 și până în anul 2000, standardizarea contabilă internațională s-a bazat pe trei referențiale contabile: cel american, care, la fel ca dolarul, ar putea deveni în fapt hegemonic, cel european și cel global, dar de origine privată, IASC. În anii 2000, IASB, organismul care succede IASC, și-a afirmat puterea, în special odată cu adoptarea standardelor sale, IFRS, de către Uniunea Europeană. După această victorie, IASB se confruntă acum cu două noi provocări: cum să dezvolte standarde contabile globale pentru IMM-uri cu toate că acestea nu au acces la piața de capital; și cum să țină cont de dimensiunile nefinanciare ale performanței corporative atunci când toate dimensiunile performanței sunt interdependente și, în afară de investitorii, au relevanță pentru toate părțile interesate în funcționarea întreprinderii.

Cuvinte-cheie: contabilitate; finanțiarizare; globalizare; standardizare

Clasificare JEL: M41

Vă rugăm să citiți acest articol astfel:

Burlaud, A., (2020), Evolutions of Accounting Standardization: The Shock of Financialization and Globalization, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 323-338, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/008

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/008>

Data primirii articolelor: 18.09.2019

Data revizuirii: 27.10.2019

Data acceptării: 26.03.2020

Introducere

Așa cum arată istoria sa, contabilitatea este o oglindă a societății. Iată câteva repere din trecut, înainte de a aborda istoria contemporană a contabilității.

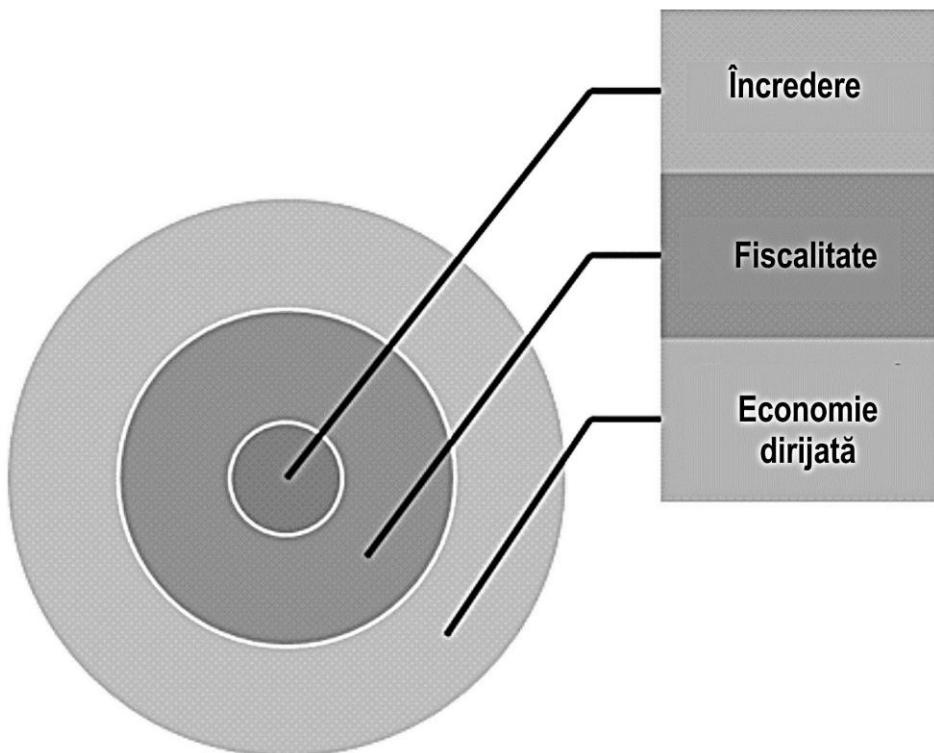
Ordonanța lui Colbert din 1673, preluată în mare parte de Codul comercial francez din 1807, a avut ca scop dezvoltarea comerțului prin instituirea unui climat de încredere: o justiție adaptată nevoilor comercianților și o contabilitate ca instrument de probă în caz de litigiu. Contabilitatea a rămas o problemă privată.

Fiscalitatea s-a conectat la contabilitate prin crearea impozitului pe profiturile industriale și comerciale în 1917, în Franța, pentru a finanța efortul de război. Contabilitatea devine o problemă care îi privește pe toți cetățenii.

Planul contabil¹ (*le plan comptable*, fr.) și planul de conturi (*le plan de comptes*, fr.) au fost introduse în 1943, cu scopul de a adapta contabilitatea privată și cea națională la necesitățile unei economii dirijate. Această concepție multi-partenerială sub autoritatea puterilor publice a fost reluată în planurile contabile din 1947, 1957 și 1982. Elaborarea acestui plan contabil (cel din 1943) a implicat toate părțile interesate într-o Comisie de normalizare contabilă, înființată în 1941, care există și astăzi sub numele de Autoritatea normelor contabile (*Autorité des normes comptables* : ANC, fr.).

Normele contabile, la fiecare evoluție, nu le șterg pe cele anterioare, ci le completează. Domeniul contabilității se extinde astfel către noi segmente de public prin cercuri concentrice, așa cum se arată în *Figura nr. 1*.

Figura nr. 1. Extinderea domeniului contabilității

Sursa: Proiecție proprie

Din anii 1970, peisajul global bazat în mare măsură pe revoluția industrială s-a schimbat considerabil în

favoarea globalizării comerțului, așa cum se arată în *Tabelul nr. 1*, adăugând noi cercuri la schema din *Figura nr. 1*.

¹ Planul contabil francez include standardele contabile și un plan de conturi.

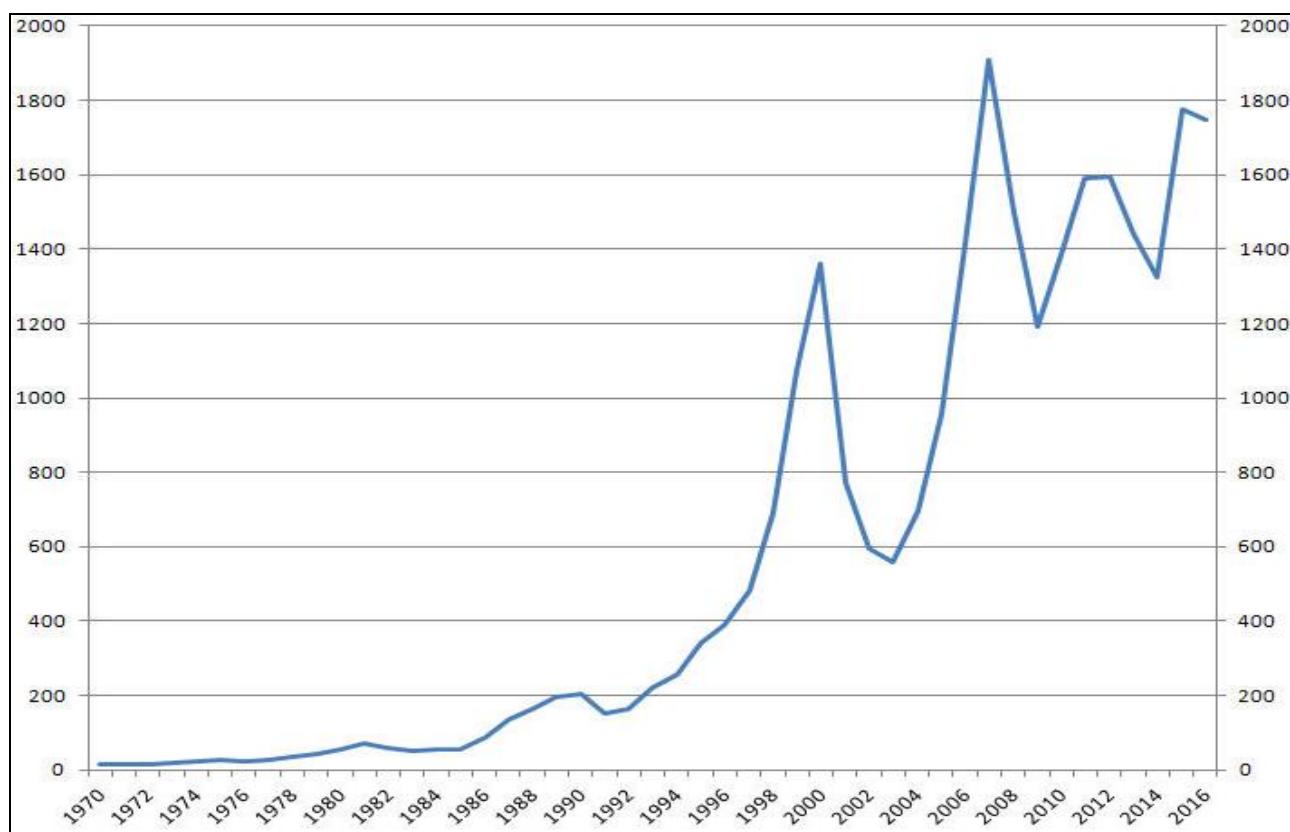
Tabelul nr. 1. Evoluția comparativă a exporturilor mondiale de mărfuri și a PIB-ului global

	Valoarea exporturilor mondiale de mărfuri		PIB-ul global	
	Indice 100 în 2005 %	Rata anuală de creștere %	Indice 100 în 2005 %	Rata anuală de creștere %
1970	3		34	
1980	20	21,0	51	4,0
1990	34	5,5	70	3,0
2000	62	6,0	88	2,0
2010	146	9,0%	111	2,5
2014	180	2,0%	121	1,0

Sursa: OMC

Deoarece rata de creștere a exporturilor este mult mai mare decât cea a PIB-ului, nu este vorba de o creștere omotetică, ci de o schimbare reală de model. Mai mult,

globalizarea include și o dimensiune finanțieră. Fluxul global de investiții străine directe (ISD) evoluează după modelul prezentat în *Figura nr. 2*.

Figura nr. 2. Fluxul global de investiții străine directe (în miliarde de dolari)

Sursa: UNCTAD

Procesul de finanțare și globalizare a lanțurilor de valoare este însotit de o dezvoltare teoretică¹ și/sau ideologică², esențială pentru legitimarea politicilor care însotesc acest fenomen: neoliberalismul. Drept urmare, echilibrul dintre părțile interesate în normalizarea contabilă este în schimbare: retragerea statelor, peste tot în Europa continentală în favoarea investitorilor internaționali și diferențierea normelor aplicabile IMM-urilor de cele aplicabile entităților de interes public (EIP). Vom dezvolta această istorie, detaliind rezistențele la această evoluție.

1. Perioada de gestație a normalizării contabile internaționale: 1970-2000

Ca urmare a finanțării și globalizării economiei, nevoie de standarde de contabilitate recunoscute la nivel internațional a devenit mai presantă. Această sarcină a fost preluată de Uniunea Europeană (Comunitatea Europeană la momentul respectiv), de diferite țări, în principal de Statele Unite, și de un organism constituit *ad-hoc*, Comitetul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate (International Accounting Standards Committee: IASC, engl.).

1.1. Directivele contabile europene

Elaborarea de norme contabile este unul dintre atributele suveranității, contabilitatea fiind un bun comun³. Așa se explică faptul că marile puteri economice au adoptat astfel de norme, replicând

¹ Teorie: „Représentation rationnelle sau ideală, ceea ce presupune (...) că faptele (sau practica) nu corespund exact cu aceasta”, Paul FOULQUIÉ: *Dictionnaire de la langue philosophique [Dicționar de termeni filozofici]*, PUF, 1982, p. 726.

² Ideologie: „un sistem mai mult sau mai puțin coherent de idei, opinii sau dogme, pe care un grup social sau un partid îl prezintă ca un raționament, dar al cărui rol efectiv constă în necesitatea de a justifica acțiunile menite să satisfacă aspirații interese și care este în mare parte exploatat de propagandă (Foulquié, *Ibidem*. 337).

³ A se vedea pentru acest subiect: Alain BURLAUD & Roland PEREZ: „La comptabilité est-elle un ‘bien commun’?” în *Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard COLASSE [„Este contabilitatea un bun comun?”] în Contabilitate, societate, politică. Eseuri în onoarea profesorului Bernard COLASSE]*, Economica, 2012, p. 216-233.

abordarea lor în alte domenii, cum ar fi standardizarea sistemelor de măsurare (de exemplu, în Franța, adoptarea metrului în 1795 de către guvern⁴) sau a dispozitivelor tehnice (de exemplu, normele de siguranță electrică etc.) sau a dispozitivelor de control (de exemplu, în Franța, Serviciul de greutăți și măsuri al Ministerului Finanțelor sau, în domeniul nostru, standardele de audit și organismele de supraveghere). Construcția europeană a implicat transferuri de suveranitate de la statele membre în favoarea Uniunii Europene. Normalizarea contabilă s-a aflat printre astfel de transferuri.

Directiva a IV-a europeană a definit normele contabile aplicabile situațiilor financiare anuale (i.e. individuale) ale societăților de capital. Elaborarea sa a început în jurul anului 1967 atunci când, la cererea Comisiei Europene, au fost inițiate activități preliminare de către Grupul de studiu privind dreptul societăților comerciale din cadrul Grupului de studiu al expertilor contabili din Uniunea Economică Europeană (CEE), înființat în 1961⁵. La finalul acestor discuții, la 10 octombrie 1971, Comisia Europeană a prezentat Consiliului European de Miniștri prima propunere pentru Directiva a IV-a. Aceasta a fost apoi înaintată spre avizare Parlamentului European la 16 noiembrie 1972 și apoi Consiliului Economic și Social European la 22 februarie 1973. În urma acestui prim parcurs, Comisia Europeană a prezentat la 28 februarie 1974 o propunere modificată a Directivei a IV-a, care va fi în final adoptată de Consiliul European de Miniștri la 25 iulie 1978. A trebuit apoi ca Directiva să fie transpusă în diferitele reglementări naționale, ceea ce Franța a făcut în 1983, dar Italia numai în 1991.

A fost nevoie de mai mult de 20 de ani pentru a produce și implementa un sistem contabil în toate țările europene. Această întârziere poate părea nerezonabilă, dar vom vedea că este frecventă în acest domeniu. A fost necesară găsirea unui compromis care să permită combinarea flexibilității conceptului de imagine fidelă cu avantajele securității juridice și simplitatea codificării, cu

⁴ A se vedea pentru acest subiect: Franck JEDRCZEJEWSKI: *Histoire universelle de la mesure /Istoria universală a măsurii*. Ellipses, 2002, p. 156 & s.

⁵ A se vedea pentru acest subiect: Didier BENSADON et al. (sous la direction de): *Dictionnaire historique de comptabilité des entreprises. [Dicționar istoric de contabilitate corporativă]* Presses universitaires du Septentrion, 2016, p. 329 & s.

prețul unei multitudini de opțiuni, care sunt și limite în aplicarea Directivei.

Deși diversitatea normelor contabile naționale a împiedicat comparabilitatea situațiilor financiare individuale ale societăților¹ în cadrul CEE, problema a fost și mai gravă în ce privește situațiile financiare consolidate². În Regatul Unit, companiile au publicat situații financiare de grup încă din 1910! În Germania, legea a introdus obligația de a publica situații financiare consolidate în 1965. În Franța, a trebuit să se aștepte publicarea celei de-a VII-a Directive privind situațiile financiare consolidate la 13 iunie 1983 și apoi transpunerea ei în legislația națională franceză prin legea din 31 ianuarie 1985 și prin decretul din 17 februarie 1986. Ordinul de aplicare ce integrează Regulamentul CRC 99-02 a fost semnat la 22 iunie 1999.

La nivel european, a fost, de asemenea, un proces îndelungat. În 1974, Comisia s-a adresat Grupului de lucru al expertilor contabili, așa cum o făcuse deja pentru situațiile financiare anuale. Acesta din urmă a propus un proiect de directivă trimis spre avizare către Consiliul de Miniștri și Consiliul Economic și Social European în 1977 și apoi Parlamentului în 1978. Amendamentele solicitate au deschis noi negocieri, Directiva nefiind semnată de Consiliu decât la 13 iunie 1983. Procesul a durat aproximativ zece ani, în special din cauza faptului că nicio țară europeană, cu excepția Germaniei, nu avea la acel moment o definiție juridică a conceptului de grup.

Dispozitivul normativ va fi completat la 10 aprilie 1985 de Directiva a VIII-a, privind acreditarea persoanelor responsabile de controlul legal al situațiilor financiare de interes general, respectiv, în Franța, auditorii statutari (*commissaires aux comptes*, fr.).

Vom reține trei puncte esențiale din această prezentare a modului de formare a unui drept contabil european:

- dificultatea negocierilor din cauza importanței aspectelor economice și, ca urmare, durata procesului, care s-a desfășurat de-a lungul unui deceniu;
- faptul că autoritatea publică se bazează pe competențele tehnice ale profesioniștilor cu riscul de

a-și pierde o parte din independența, imparțialitatea și vocația sa de a reprezenta în mod legitim un interes superior; și,

- în final, faptul că nu a fost elaborat niciun cadru conceptual sau teoretic.

1.2. Normalizarea contabilă în Statele Unite

După ce am urmărit gestația normalizării contabile în Europa, este interesant să o comparăm cu progresele realizate într-un stat-continent, ale cărui practici în acest domeniu influențează întreaga lume: Statele Unite.

Înainte de criza din 1929 nu au existat reglementări contabile în Statele Unite, ci doar practici dominante³. Profesia contabilă, reprezentată de Institutul American al Contabililor Publici Autorizați (American Institute of Certified Public Accountants: AICPA, engl.), creat în 1887, a înființat în 1938 Comitetul pentru Proceduri Contabile (Committee on Accounting Procedures: CAP, engl.), care a publicat "Buletine de Cercetare Contabilă" (Accounting Research Bulletins: ARBs, engl.) ce propuneau soluții la probleme tehnice. Comitetul a fost înlocuit în 1959 de către Consiliul Principiilor Contabile (Accounting Principles Board: APB, engl.), care a publicat „Opinii” (Opinions, engl.), cele mai multe dintre acestea fiind încă în vigoare în prezent și constituind un adevărat referențial normativ. „Opiniile” au fost completate de „Enunțuri” (Statements, engl.), care au constituit linii directoare, dar insuficiente pentru a asigura coerența normelor și a constituit un adevărat cadru conceptual. Până în 1973, normalizarea contabilă americană a fost în atribuțile practicienilor fără arbitrajul unei autorități care să dispună de legitimitatea puterii publice.

Consiliul Standardelor de Contabilitate Financiară (Financial Accounting Standards Board: FASB, engl.) a fost înființat în 1973 și plasat sub autoritatea Fundației de Contabilitate Financiară (Financial Accounting Foundation, engl.). FASB a avut inițial 7 membri, reprezentând în special Asociația Americană de Contabilitate (American Accounting Association: AAA, universitarii), AICPA (profesioniștii contabili) și Institutul Analiștilor Finanțieri Autorizați (Chartered Financial Analysts Institute: CFAI, profesioniștii din domeniul finanțelor).

¹ CEE nu a devenit Uniunea Europeană (UE) decât la 1 noiembrie 1993.

² A se vedea BENSAUDON, Op. cit., 333 & s.

³ Vezi Bernard COLASSE (sous la direction de): *Encyclopédie de comptabilité, contrôle de gestion et audit*. [Enciclopedie de contabilitate, control de gestiune și audit]. Economica, 2009, p. 173 și urm.

Acstea schimbări sunt semnificative. La termenul "contabilitate" (*accounting*, engl.), desemnând o disciplină care se vrea neutră și în serviciul unei pluralități de părți interesate, codificată ca urmare a unei crize majore, se adaugă de aici înainte cuvântul "financiară" (*financial*, engl.) care desemnează un obiectiv sau o perspectivă bine definită.

Puterea publică, respectiv Congresul Statelor Unite, a preluat atribuțiile în domeniul normalizării contabile prin intermediul agenției sale, Comisia Valorilor Mobiliare (Securities and Exchange Commission: SEC, engl.), care dă putere juridică normelor produse de FASB, respectiv Enunțuri de Norme de Contabilitate Financiară (Statements of Financial Accounting Standards: SFAS, engl.). În plus, din 2003, SEC a solicitat ca finanțarea FASB să fie pe deplin publică, asigurată de o redevență plătită de societățile cotate la bursă.

FASB este primul normalizator care a explicitat cadrul său conceptual, compus în prezent dinșapte Enunțuri ale Conceptelor Contabilității Financiare (Statements of Financial Accounting Concepts: SFAC, engl.). Cadrul conceptual american precizează că informațiile financiare de uz general sunt produse în primul rând pentru a satisface nevoile investitorilor.

Această evoluție arată că normalizarea contabilă, considerată inițial ca un domeniu rezervat profesioniștilor și pentru nevoile profesioniștilor, a devenit un bun public, o componentă a unei politici publice aflată în responsabilitatea Statului. Totuși, acesta din urmă se limitează aici la un rol de cenzor, deoarece el a „sub-contractat” producția de norme profesioniștilor. Dar aceste norme nu se aplică decât companiilor cotate, care fac apel la economiile publicului, și filialelor lor. IMM-urile nu sunt obligate să respecte SFAS; ele țin o „contabilitate fiscală”, spre deosebire de UE, care normalizează contabilitatea tuturor societăților comerciale.

1.3. Nașterea unei normalizări contabile internaționale

Importanța pieței financiare americane a asigurat normelor americane un teritoriu de aplicare mult mai mare decât Statele Unite. Cu toate acestea, „Opiniile” emise de APB și SFAS-urile nu puteau deveni, în mod oficial, norme globale, deoarece aceasta ar fi presupus ca toate celelalte țări să renunțe la o parte a suveranității lor în favoarea unei trete țări, chiar dacă aceasta era prima putere mondială.

În 1973¹, zece organizații profesionale, inclusiv Ordinul Expertilor Contabili Francezi (*Ordre des experts-comptables, fr.*), reprezentați de Robert Mazars, au creat o asociație, Comitetul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate (International Accounting Standards Committee: IASC, engl.), cu sediul la Londra. Scopul său a fost de a publica norme contabile, Standardele Internaționale de Contabilitate (International Accounting Standards: IAS, engl.). Dar o organizație privată nu putea pretinde decât o putere de influență în lipsa oricărei autorități. Primele standarde, publicate începând cu 1975, au fost mai mult colecții de bune practici, permitând multe opțiuni și stabilind unele interdicții, fiecare țară străduindu-se să-și mențină practicile naționale. Membrii IASC nu și-au asumat decât angajamentul de a depune „cele mai bune eforturi cu putință” pentru a aplica IAS în țările lor. Dar, în cele mai multe dintre aceste țări, cu excepția Regatului Unit la momentul respectiv, profesia contabilă încetase să mai fie, sau nu fusese niciodată, normalizatorul contabil.

Această situație era departe de obiectivul de transparentă, comparabilitate și eficiență a piețelor financiare din întreaga lume. În 1998, președintele IASC, Georges Barthès de Ruyter, un francez care va deveni mai târziu președinte al Consiliului Național de Contabilitate (Conseil National de la Comptabilité: CNC, fr.) și membru al juriului concursului de titularizare în științele de gestiune, a lansat proiectul „Comparabilitate” (Comparability, engl.) tocmai pentru a reduce opțiunile din standarde. Acest proiect a fost cu atât mai necesar cu cât Organizația Internațională a Comisiilor de Valori Mobiliare (International Organization of Securities Commissions: IOSCO, engl.) a impus această condiție pentru acceptarea IAS-urilor în locul normelor naționale. Acest sprijin a făcut obiectul unui acord semnat în octombrie 1997 la Congresul mondial al Federației Internaționale a Contabililor (International Federation of Accountants: IFAC) de la Paris². IOSCO s-a angajat să recomande membrilor săi³ recunoașterea IAS-urilor cu

¹ Celelalte nouă țări sunt: Germania, Australia, Canada, SUA, Irlanda, Japonia, Mexic, Țările de Jos și Regatul Unit.

² Congresul mondial al profesiei contabile a fost organizat inițial la fiecare cinci ani. Periodicitatea este acum de patru ani. René RICOL a fost desemnat la acest Congres „Președinte ales” și a devenit președinte al IFAC în 2002 pentru un mandat care se încheie în 2006.

³ Pentru Franța, Comisia pentru Valori Mobiliare și Schimburi (BOC), care va deveni autoritatea piețelor financiare (*l'Autorité des marchés financiers: AMF, Fr.*).

condiția ca acestea să fie ajustate conform cerințelor ei într-un termen de maximum doi ani. Aceste cerințe au fost îndeplinite în 1998, cu un an înainte de termenul limită. Pentru a nu rămâne un organism privat fără putere reală, trebuia ca IASC să aibă această recunoaștere.

În plus față de acordul cu IOSCO, IASC, care a fost în pericol de a fi absorbit de IFAC, o organizație globală înființată în 1977 la Congresul Mondial de la München, a ajuns în sfârșit la un acord conform căruia toți membrii IFAC, aproximativ 100 de organizații profesionale la acel moment, au devenit, de asemenea, membri ai IASC. Această decizie a fost luată în cadrul unei reunii comune IFAC/IASC în 1987 la Congresul Mondial de la Tokyo, fiind solicitat un raport pentru investigarea formelor acestei relații de către o Comisie prezidată de John Bishop (Australia). "Raportul grupului de lucru Bishop" a fost adoptat de ambele organizații în 1989, stabilind în mod clar împărțirea rolurilor: IASC-ului îi este recunoscut monopolul asupra standardizării contabile, iar IFAC va deține monopolul asupra tuturor celorlalte activități relevante, respectiv standardizarea auditului, etica, educația inițială și continuă și standardizarea contabilizării publice... care se bazează foarte mult pe IAS!

Cu toate acestea, normalizarea de către profesie (și pentru profesie?) ridica o problemă de legitimitate¹ și venea în contradicție cu puterea normalizatorilor contabili naționali, care își câștigaseră independența în fața profesiei contabile. Din acest motiv, în 1992, a fost creat grupul "G4+1", care reunea normalizatorii contabili naționali din Australia, Canada, Statele Unite, Marea Britanie și Noua Zeelandă. În afară de faptul că toți membrii erau vorbitori de limba engleză și similari din punct de vedere politic, ei au avut în comun și ideea de a promova un cadru contabil conceptual, contrar tradiției continental-europene sau japoneze. Acest lucru a ridicat problema reprezentativității grupului G4+1.

În perioada 1992-2001, G4+1 a produs rapoarte de cercetare considerate a fi de înaltă calitate și utilizate de către IASC pentru a-și produce propriile standarde. Un Grup Comun de Lucru a combinat cele două organizații pentru a pregăti IAS 39 privind instrumentele financiare.

¹ Vezi BURLAUD A. & COLASSE B.: "Standardizarea contabilă internațională: reîntoarcerea politicului?" în *Audit Financiar*, București, vol. 8, nr. 1 (61) / 2010, p. 3-11 și vol. 8 nr. 2 (62) / 2010, p. 10-15.

Această cooperare a pus capăt existenței G4+1, dar a fost un stimul care a determinat IASC să se reformeze. Calitatea tehnică nu a fost suficientă întrucât a existat și o problemă de legitimitate.

Conferința Organizației Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) a înființat Grupul de Lucru Interguvernamental de Experti privind Standarde Internaționale de Contabilitate și Raportare (1982) (Intergovernmental Working Group of Experts on International Standards of Accounting and Reporting: ISAR), cu sediul la Geneva, pentru a elabora standarde globale de contabilitate. Acest grup extrem de mare se bucură de o reprezentativitate geografică excelentă (lumea a treia este foarte bine reprezentată), precum și de legitimitatea unei organizații interguvernamentale, guvernele fiind presupuse a reprezenta interesul general al țării lor. ISAR publică un raport anual intitulat "Aspecte Internaționale de Contabilitate și Raportare" (International Accounting and Reporting Issues, engl), ghiduri [Guidances, engl.] de bune practici și formare, Rapoarte de Cercetare și alte documente privind CSR, raportarea de mediu, socială și guvernanță corporativă, dezvoltarea durabilă etc. Dar dispersarea intereselor, dimensiunea adunării generale care se întrunește o dată pe an la Geneva, rotația rapidă a delegațiilor și lipsa lor de profesionalism și competențe tehnice nu au permis ISAR să concureze cu adevărat cu IASC. La sfârșitul anilor 1990, normele IAS existente au câștigat o anumită notorietate în cercurile profesionale. Rămâne de văzut modul în care ele vor triuma.

2. Normalizarea contabilă internațională în încercarea de a dobândi putere în anii 2000

Perioada de gestație, care a durat 30 de ani, din 1970 până în 2000, a fost darwiniană: au existat multe încercări de normalizare internațională, dar puține au supraviețuit. Cucerirea puterii de către IASC, care a aspirat să devină un "normalizator" global, a trebuit să fie realizată printr-o strategie de legitimizare orientată în patru direcții:

1. legitimitate politică bazată pe independența normalizatorului;

2. legitimitate politică bazată pe recunoașterea normelor IAS de către autoritatea publică, singura deținătoare a puterii de constrângere;
3. legitimitate procedurală bazată pe un proces *just/reglementat* (*due process*, engl.)
4. legitimitate substanțială/de fond (*substantive legitimacy*, engl.) realizată prin cadrul conceptual. Legitimitatea substanțială, bazată pe calitatea standardelor, a fost deja dobândită, printre altele datorită sprijinului tehnic extins furnizat informal de către marile companii de audit de la acel moment, Big5¹. Dar coerența globală dată de un cadru contabil conceptual lipsea.

2.1. De la IASC la IASB: afirmarea puterii independent de interesele speciale

Pentru a face mai vizibilă independența IASC a fost nevoie de o structură mai modernă și mai profesionistă, similară cu cea a FASB.

Potrivit unui martor al momentului respectiv, Gilbert Gélard, care a fost membru în consiliul IASC și apoi în cel al IASB între anii 1988 și 2005, unii au criticat IASC, la sfârșitul anilor 1990, pe motivul că ar fi fost dificil de gestionat: erau prea multe persoane implicate în discuții și intrau în conflict două concepții opuse privind modul de a normaliza². Pe de o parte, au existat susținătorii unei perspective politico-reprezentative, care presupunea ca reprezentanții diverselor părți interesate să dezbată pentru a găsi un consens sau, cel puțin, un compromis, chiar dacă acesta însemna sacrificarea într-o anumită măsură a calității și coerenței tehnice a standardelor. Această opinie, susținută de Comisia Europeană, presupunea un Consiliu de mari dimensiuni, pentru că trebuia să fie reprezentativ pentru toate interesele speciale. Dar întrucât suma intereselor speciale nu reprezintă interesul public, a fost propusă o altă viziune, inclusiv de către FASB și membrii grupului G4+1, care favoriza expertiza tehnică cu un Consiliu alcătuit din membri angajați exclusiv și cu normă

¹ La începutul anilor 2000, Arthur Andersen exista alături de Deloitte, Ernst și Young, KPMG și PWC.

² A se vedea: Gilbert GELARD: „De l'IASC à l'IASB : un témoignage sur l'évolution structurelle de la normalisation comptable internationale.” [“De la IASC la IASB: o mărturie asupra evoluției structurale a normalizării contabile internaționale”]. *Revue française de comptabilité*, n° 380, septembrie 2005.

întreagă, independentă și fără nicio responsabilitate față de normalizatorul contabil al țării lor de origine.

Pentru a informa dezbaterea, IASC a creat un Grup de Lucru Strategic în 1997, prezidat de Ed Waitzer (Canada). În final, organizarea actuală bazată pe modelul expertilor independenti a fost adoptată în unanimitate de membrii Consiliului IASC în Venetia, la 9 septembrie 1999. Rezultatul a fost o structură destul de complexă, care trebuia să garanteze independența prin dispoziții statutare referitoare la membrii Consiliului și printr-o multitudine de organisme care combină competențele și atribuțele de control. Membrii IASB nu pot avea nicio legătură financiară cu nicio parte interesată în virtutea interzicerii oricărei remunerări cumulative. În ceea ce privește organigrama IASB, inspirată în mare parte de cea a FASB, aceasta a inclus în esență următoarele patru organisme majore:

- Fundația IASC, o fundație de drept privat cu sediul în Delaware, SUA, un grup de 22 de membri (administratori, trustees, engl.), care finanțează IASB și numește membrii următoarelor trei comitete;
- IASB, un organism independent din punct de vedere tehnic, alcătuit din 14 membri salariați, care produce normele IAS și apoi Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) pe baza unei echipe de profesioniști (*the Staff*, engl.), la rândul lor salariați;
- Comitetul pentru Interpretări privind Raportarea Financiară (Financial Reporting Interpretations Committee: IFRIC, engl.), compus din 15 membri, care publică interpretări ale standardelor pentru a facilita înțelegerea lor, pe baza problemelor ridicate în punerea lor în aplicare; aceste interpretări trebuie aprobate de IASB și au aceeași autoritate ca standardele IAS/IFRS;
- Consiliul consultativ al IFRS (IFRS Advisory Council: IFRSAC, engl.), care este responsabil de consilierea IASB în pregătirea programului său de lucru. Este compusă din 50 de membri reprezentând întreaga comunitate contabilă: analiști financiari, preparatori de conturi (companii), cadre universitare, auditori, normalizatori contabili și organizații profesionale (ale contabililor și auditorilor). Pe lângă IFRSAC, există aproximativ 20 de alte organisme consultative care reprezintă diferite părți interesate: piețele financiare, economiile emergente, finanțele islamică, IMM-urile, industria asigurărilor etc.

Întrucât FASB nu este deocamdată convins de independența IASB, s-a decis ca în ianuarie 2009 să se creeze o structură suplimentară, Comitetul de Monitorizare (Monitoring Board: MB, engl.), care să asigure legătura dintre *administratorii* (*trustees*, engl.) Fundației IFRS și autoritățile publice, care sunt, în esență, "jandarmii" Bursei de valori, și să crească responsabilitatea Fundației. MB monitorizează conformitatea cu statutele fundației și validează numirea *administratorilor*.

Din păcate, această reorganizare nu rezolvă toate problemele. Independența membrilor Consiliului este reală doar din punct de vedere formal. Însă, membrii Consiliului sunt strâns legați de o viziune comună a rolului contabilității sau mai precis a informațiilor financiare în societate: satisfacerea nevoilor (și intereselor?) investitorilor, celelalte părți interesate fiind considerate de rangul doi¹. Acest lucru se traduce într-o evoluție a vocabularului folosit. Astfel, normele IAS sunt redenumite IFRS, cuvântul 'contabilitate' dispărând complet pentru a fi înlocuit cu 'raportarea financiară'. Suntem în serviciul finanțelor.

Cu toate acestea, ar trebui să fim mai specifici: lumea finanțelor nu este omogenă. Ce au în comun capitalismul de familie, cu o viziune pe termen lung asupra averii companiei, și nomadismul de pe Bursa de Valori al managerilor de portofolii, cu obiective financiare strict pe termen scurt? Desigur, alte părți interesate au, de asemenea, preocupări financiare. Dar aceștia nu împărtășesc aceleași perspective: solvabilitatea pe termen lung pentru creditori, continuitatea exploatării pe termen lung și menținerea capitalului pentru angajați și autoritățile locale etc.

În sfârșit, IASB a moștenit *acquis-ul* IASC prin preluarea tuturor normelor IAS; numai noile standarde vor fi numite IFRS.

Noua structură, datorită complexității sale și a dispozitivelor sale subtile de control și echilibru, poate demonstra, cel puțin formal, independența normalizatorului.

2.2. Uniunea Europeană adoptă IFRS: căutarea legitimității politice

Chiar dacă IASB este un organism de experți cooptați, aceștia trebuie să fie în continuare în serviciul publicului,

așa cum o cer statutele sale. Însă, IASB nu avea legitimitate politică fără a trece printr-un sistem electoral. Soluția a venit din partea UE, care, prin Regulamentul 1606/2002 din 19 iulie 2002 privind aplicarea Standardelor Internaționale de Contabilitate, a solicitat companiilor europene să publice conturile consolidate conforme cu IFRS începând cu anul 2005. Trebuie amintit faptul că un regulament european este impus direct statelor membre fără a fi necesară transpunerea în legislația națională. Experiența întârzierilor în transpunerea directivelor contabile a servit ca o lecție în acest sens. Pentru situațiile financiare consolidate ale societăților necotate, statele membre ale UE rămân libere să autorizeze sau să impună IFRS. Astfel, Europa devine primul 'client' al IASB.

Articolul 1 din Regulament justifică adoptarea Standardelor Internaționale de Contabilitate (cuvântul IFRS nu este utilizat niciodată) prin "garantarea unui grad ridicat de transparentă și comparabilitate a situațiilor financiare și, prin urmare, a funcționării eficiente a Pieței Comunitare de Capital și a Pieței Interne". Contabilitatea nu mai este un bun comun, ci un instrument pentru o categorie de părți interesate, cu excepția faptului că piața financiară servește interesului public.

Articolul 2 introduce restricții care par a fi un mod de a afirma o remanență de suveranitate: Standardele Internaționale de Contabilitate pot fi adoptate numai dacă nu sunt contrare următoarelor principii enunțate de:

1. Directiva a IV-a din 25 iulie 1978, articolul 2(3): "Conturile anuale oferă o imagine fidelă a patrimoniului, a situației financiare, precum și a rezultatelor societății";
2. Directiva a 7-a din 13 iunie 1983, articolul 16(3): Conturile consolidate oferă o imagine fidelă a patrimoniului, a situației financiare și a rezultatelor grupurilor de întreprinderi incluse în consolidare."; și
3. "corespond interesului public european".

Este important de reținut că articolul 2 din reglament, care este aparent esențial, nu a avut niciun efect.

În primul rând, noțiunea de 'patrimoniu' este total ignorată de normele IFRS, deoarece acestea constituie un sistem de drept contabil (droit comptable, fr.) independent și complet autonom. Însă, definiția patrimoniului aparține unui alt sistem de drept, de exemplu, dreptul civil din Franța. Directiva 2013/34 din 26 iunie 2013, care abrogă Directivele a IV-a și a VII-a,

¹ Vezi: Burlaud Colasse, *Op. cit.*

include, la articolul 3, referința la patrimoniu, dar numai pentru conturile individuale, ceea ce pune în consens dreptul european contabil cu normele IFRS, dacă acestea se vor aplica doar în conturile consolidate.

Referința la interesul public european rămâne în textul regulamentului. Niciun text european nu îl definește. Este oare suma intereselor speciale? În orice caz, conceptul este suficient de larg pentru a se putea invoca pentru respingerea oricărui standard. Cu toate acestea, lucrările pregătitoare pentru această directivă subliniază două componente ale acestui interes public european: să nu fie afectată competitivitatea companiilor europene și stabilitatea piețelor financiare.

Statutul IASB, de asemenea, proclamă că normalizatorul acționează în numele interesului public, dar acesta ar trebui să fie un interes public global! Aflată în imposibilitatea de a oferi un conținut concret conceptului de interes public european, UE a oferit un răspuns instituțional prin recunoașterea Grupului Consultativ European de Raportare Financiară (European Financial Reporting Advisory Group: EFRAG, engl.)¹.

EFRAG, un organism privat, a fost înființat în 2001 de către profesia contabilă, preparatori de conturi, utilizatori și normalizatori contabili din Europa, și recunoscut oficial de către Comisia Europeană în 2006. Acesta oferă asistență tehnică Comisiei, care se bazează, de asemenea, pe un organism politic, Comitetul de Reglementare Contabilă (Accounting Regulatory Committee: ARC, engl.). EFRAG a exprimat rezerve pe două teme: contabilizarea instrumentelor financiare (IAS 39 și IFRS 9) care au ridicat problema valorii juste și a macro-acoperirii.²

După raportul Maystadt din 2013³, EFRAG a fost reformat radical în octombrie 2014. Aceasta a avut un Consiliu de Supraveghere cu 16 membri și un Grup de Experti Tehnici de 12 membri. Astăzi, în funcție de nevoie de control și echilibru, EFRAG este organizat după urmează:

- Adunarea Generală: alcătuită din diverse organisme profesionale europene și normalizatori contabili

¹ Christopher HOSSFELD, Yvonne MULLER-LAGARDE: *L'intérêt public européen [Interesul public european]*. Autorité des normes comptables [Autoritatea pentru standarde contabile], 2018.

² HOSSFELD-MULLER-LAGARDE, Op. cit., 42 s.

³ Philippe Maystadt, *Should IFRS standards be more European? [Standardele IFRS ar trebui să fie mai europene?]*, 2013

(ANC pentru Franța); aceasta numește membrii și președintele Consiliului și votează bugetul;

- Consiliul: compus din 17 membri (8 organizații profesionale europene, 8 organisme naționale de normalizare și un președinte); Consiliul ia decizii cu privire la pozițiile IFRS;
- Grupul de Experti Tehnici: compus din 16 membri (4 numiți de către autoritățile naționale de normalizare și 12 personalități calificate); acesta oferă consultanță Consiliului. Membrii grupului își oferă voluntar 15-20% din timpul lor pentru această activitate și sunt numiți pe timp de un an;
- Forumul Consultativ al Normalizatorilor Contabili: reunește toți normalizatorii contabili naționali din UE și se asigură că punctul de vedere exprimat de Consiliu este unul european.

Această reorganizare, care a profesionalizat expresia unui punct de vedere European, ilustrează două lucruri:

1. standardizarea contabilă este o chestiune prea serioasă pentru a-i oferi *mână liberă* unui normalizator "subcontractant", și anume IASB;
2. dar nu există nicio cale de ieșire dintr-o dezbatere limitată la experti în lumea finanțelor.

În concluzie, adoptarea IFRS de către UE a permis IASB să joace în ligile mari și să obțină legitimitate politică.

2.3. Căutarea legitimității procedurale: due process

Due process este metoda formală de consultare a diverselor părți interesate instituită de către normalizator pentru a se asigura respectarea constrângерilor democratice în luarea deciziilor.⁴ Punerea în aplicare a unui astfel de proces își are originea în Carta Magna a secolului al XIII-lea, în Anglia. Conceptul a fost preluat în Constituția americană și transpus la standardizarea contabilă de către organismele relevante din Statele Unite, Canada și Regatul Unit între anii 1960 și 1970 și apoi de către IASC. Dar, inițial, în acest din urmă caz, procedura a fost destul de neriguroasă. Apelurile la comentarii s-au limitat la părțile interesate din cadrul

⁴ A se vedea: BENSADON, Op. cit., 337-338; BURLAUD-COLASSE, Op. cit.; Anne LE MANH-BENA: *Le processus de normalisation comptable par l'IASC : la cas du résultat [Procesul de standardizare contabilă al IASC: cazul rezultatului]*. Doctorat în științe de gestiune, CNAM, 2009.

IASC și la organismele naționale de normalizare, răspunsurile nu au fost făcute publice și deliberările au avut loc în spatele ușilor închise. IOSCO a semnalat IASC problemele legate de proces în 1987, iar acestea au fost remediate prin crearea IASB și publicarea *Manualului de Due Process (Due Process Handbook, engl.)* de 58 de pagini în 2006.

Acesta se bazează pe trei principii principale:

- Transparentă: reuniunile IASB și IFRIC sunt publice și înregistrate;
- Consultarea deplină și echitabilă a tuturor părților interesate ale căror răspunsuri sunt publicate pe site-ul IASB;
- Responsabilitate: IASB trebuie să evaluateze, fără a cuantifica în mod necesar, impactul noilor standarde sau modificării standardelor existente pe baza unumitor criterii, inclusiv îmbunătățirea comparabilității situațiilor financiare, și să motiveze deciziile sale.

Trebuie avute în vedere două scenarii: adoptarea unui nou standard și ajustarea anuală a standardelor existente.

Adoptarea unui nou standard implică:

- pregătirea programului de lucru al IASB (*Agenda*) pe baza subiectelor propuse de membrii săi sau de terți (normalizatori contabili naționali, autorități de reglementare a piețelor financiare, organizații profesionale etc.) și apoi prezentarea acestui program pentru consiliere Consiliului Consultativ al IFRS;
- IASB cu echipa sa tehnică și, dacă este necesar, cu sprijinul altor organisme de normalizare contabilă pregătește un document de discuții (*discussion paper, engl.*) care nu are caracter obligatoriu și proiectul de standard (*exposure draft, engl.*), însotit de o scrisoare care solicită comentarii (*comment letter, engl.*); Oricine este interesat este rugat să răspundă.
- observațiile cu privire la proiectul de normă, care sunt obligatoriu redactate în limba engleză, provin în principal de la normalizatori contabili naționali, autorități de supraveghere a burselor de valori, organizații profesionale, firme mari de contabilitate și audit (Big 4), directori financiari ai unor mari grupuri internaționale și unii reprezentanți ai mediului academic. Acestea sunt publicate pe site-ul IASB,

sunt recenzate, în unele cazuri formulându-se și răspuns, și sunt sintetizate în Raportul și Declarația de Feedback (*Report and the Feedback Statement, engl.*);

- în funcție de rezultatele consultării, IASB poate fie să pregătească un nou proiect de standard, în cazul unor modificări semnificative, fie să adopte standardul cu sau fără modificări minore;
- la doi ani de la data intrării în aplicare a standardului, IASB trebuie să efectueze o evaluare a impactului (revizuire ulterioară punerii în aplicare: *Post-implementation Review, engl.*) prin interviewarea "publicului" (*Request for information, engl.*) și ținând seama de propriile observații.

Modificarea standardelor existente se face ca parte a unui proces *anual de ameliorare*. Un singur proiect de normă care conține toate amendamentele propuse este publicat de IASB și face obiectul unui apel la comentarii.

Însă, această construcție ideală poate fi doar o fațadă. "Redactarea comentariilor cu privire la un document preliminar de discuții sau un proiect de normă implică resurse considerabile în ce privește expertiza tehnică și de timp datorită complexității standardelor, dar, pentru mulți, și din cauza barierelor lingvistice, deoarece răspunsurile trebuie redactate în limba engleză. În absența unor astfel de resurse, multe părți implicate în standardizarea contabilă internațională, în special țările din lumea a treia, sunt subrepräsentate. Prin urmare, *due process* poate fi comparat cu votul asupra unor chestiuni extrem de tehnice, cu participare plătită la vot și fără ca rezultatul votului să aibă o valoare obligatorie pentru cei care îl organizează. *Due process* este mijlocul de susținere a guvernării prin experti. În aceste circumstanțe, este surprinzător faptul că 'rata abținerii' este mare și chiar aproape de 100% pentru cei care de altfel nu au nici un alt mod în care ar putea exercita o presiune puternică asupra IASB?"¹

2.4. Legitimitatea substanțială este consolidată: cadrul conceptual

Pentru a se asigura că standardizarea contabilă nu are loc pe baza unor raționamente circumstanțiale, atunci când apar anumite probleme, erau necesare principii generale coerente, stabile și explicite. Pragmatismul are limitele sale; era nevoie de teorie, rationament deductiv

¹ BURLAUD-COLASSE, Op. cit.

și nu de standardizarea practicilor conform unei abordări inductive. FASB a fost deschizător de drum în acest sens prin publicarea a șase SFAC între 1978 și 1985, care au satisfăcut nevoia unui cadru conceptual. Dar acest cadru conceptual este în mare parte rezultatul lucrărilor academice publicate încă din anii 1930.¹ Aceasta a fost preluat pe scară largă de către IASC în 1989.

În unele privințe, publicarea unui cadru conceptual, care a fost anterior implicit, este un pas curajos. Cardinalul de Retz ar fi afirmat în 1717 că: "din ambiguitate se ieșe doar pe cheltuială proprie." Explicând raționamentele și opțiunile care au stau la baza unei decizii, marja de manevră oferită de ambiguitate se micșorează și critica devine posibilă. Dezbaterile tehnice pe probleme punctuale necesită apoi o dimensiune politică.

Pe 18 septembrie 2002, în Norwalk, Statele Unite, a fost semnat un acord între FASB și IASB pentru a alinia cele două sisteme contabile și pentru a-și coordona activitățile viitoare pentru a îmbunătăți comparabilitatea situațiilor financiare. Un memorandum, semnat în februarie 2006, prevedea publicarea unui cadru conceptual comun.

Faza A a proiectului de elaborare a acestui cadru conceptual comun, concentrându-se pe obiectivele și caracteristicile calitative ale raportării financiare, a fost finalizată în septembrie 2010. Dar fazele B-G au rămas neterminate. În prezent, în urma unei serii de dezacorduri, cooperarea dintre cele două organisme de normalizare se află în impas și IASB a publicat la 29 martie 2018 noul său cadru conceptual complet. Ceea ce a făcut, de asemenea, "divorțul" mai ușor sau mai tentant a fost decizia SEC din 16 noiembrie 2007 de a elimina obligativitatea pentru companiile cotate în SUA, care au optat pentru IFRS, de a publica o declarație de reconciliere între US-GAAP și IFRS, restaurând astfel autonomia normelor americane. Această obligație de reconciliere a fost considerată prea costisitoare de către societățile în cauză.

S-ar putea concluziona astăzi că, având un cadru conceptual cuprinzător, un set de standarde care evoluează în timp, o structură organizatorică complexă care reflectă complexitatea standardizării contabile globale ce deservește piețele financiare, ne aflăm la sfârșitul poveștii. În realitate, există și alte provocări viitoare.

¹ Vezi BENSADON, Op. cit., 412-413.

3. De la istorie la previziune: noi provocări pentru IASB

Două provocări majore amenință dezvoltarea sferei de influență a IASB:

- nu răspunde nevoilor tuturor companiilor, în special întreprinderilor mici și mijlocii care nu sunt gestionate din perspectiva pieței bursiere;
- este limitată la o viziune pur financiară a informațiilor într-un moment în care investitorii au nevoie din ce în ce mai mult de o viziune mai amplă asupra performanței companiilor.

3.1. Examinarea dificilă a nevoilor IMM-urilor

Ambiția IASB este de a deveni organismul **global** de normalizare contabilă. Aceasta presupune eliminarea unui obstacol: complexitatea IFRS. De exemplu, *Manualul IFRS (Handbook, engl.)* este compus din două volume cu ghiduri de aplicare de aproximativ 4.500 de pagini! Complexitatea dată de semnificație și de abundență informației este acceptabilă strict pentru mariile grupuri multnaționale cu competențe interne suficiente, resurse financiare și de IT și care pot justifica aceste eforturi prin complexitatea modelelor lor de afaceri și a aranjamentelor juridice. Auditorii companiilor cotate, în principal Big 4, pot, de asemenea, să asigure conformitatea, mai ales deoarece aceștia au inspirat în mare măsură IFRS. Dar toate acestea depășesc resursele și nevoile IMM-urilor, care reprezintă 95% din întreprinderi.²

Conștient de aceste dificultăți, IASB a inițiat un proiect privind IFRS pentru IMM-uri în 2003. În iunie 2004, el a publicat un document de discuții (*discussion paper, engl.*) însoțit de opt întrebări, dintre care prima a fost: "Ar trebui elaborate standarde de raportare financiară specifice IMM-urilor?" Toate răspunsurile pe care le-am văzut răspund afirmativ la această întrebare și susțin oportunitatea proiectului.³ Acest început încurajator a

² Pascale DELVAILLE et al.: "Enjeux et limites de l'application des IFRS aux PME [Probleme și limite ale aplicării IFRS pentru IMM-uri]" în *La comptabilité en action. Mélanges en l'honneur du professeur Geneviève Causse [Contabilitatea în acțiune. Eseuri în onoarea profesorului Genevieve Causse]*. Harmattan, 2016, p. 184

³ Alain BURLAUD: "Faut-il un droit comptable pour les PME ? [Ar trebui să existe un drept contabil pentru IMM-uri?]". *La Revue du Financier* No.168, November-December 2007, p. 127.

condus la publicarea unui proiect de normă (*exposure draft, engl.*) în februarie 2007. Răspunsurile și observațiile primite au determinat IASB să modifice substanțial proiectul prin eliminarea referințelor încrucișate la versiunea completă a IFRS, a celor mai complexe opțiuni, sau consolidarea proporțională etc. Standardul final a fost publicat în 2009.

Acesta a fost salutat de creditori, inclusiv de către Banca Mondială¹, care a vrut să-l impună în toate țările emergente pe care le finanțează pentru a avea o bază coerentă și comparabilă de informații financiare. În rapoartele privind respectarea standardelor și a codurilor (ROSC), ea compară sistematic standardele naționale cu IFRS văzute ca o bază de referință și pledează pentru convergență. Presiunea a fost extrem de mare, în special asupra Organizației pentru Armonizarea Dreptului Societăților Comerciale în Africa (*l'Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires: OHADA, fr.*), astfel încât sistemul contabil OHADA revizuit (Revised SYSCOHADA)² a încorporat această cerință de convergență. OHADA și firmele pe care le angajează au fost plătite pentru aceasta.

În pofida acestei vești bune pentru IASB, succesul IFRS-urilor pentru IMM-uri a fost extrem de limitat în practică din mai multe motive. Acest standard a rămas complex, neadaptat nevoilor și realității țărilor emergente, costisitor de implementat și, mai presus de toate, incompatibil cu necesitățile autorităților fiscale din diferite țări. Fără a fi explicit, standardul nu satisfăcea nevoie investitorilor inexistenți, ci pe cele ale Băncii Mondiale. În cazul în care ar putea influența opțiunile organismelor de normalizare contabilă naționale sau regionale, cum a fost cazul OHADA, aceasta nu ar putea influența cu adevărat practicile firmelor locale sau pe cele ale firmelor de audit și contabilitate. În cele mai avansate țări, standardul nu a avut succes, deoarece nu a fost adoptat de către statele UE, Australia, Canada, să nu mai vorbim de Statele Unite, acestea neadoptând nici IFRS.³

IMM-urile produc rareori raportări financiare de înaltă acuratețe, cu excepția celor destinate autorităților fiscale și de securitate socială. Pentru nevoi interne, principala

problemă este monitorizarea conturilor de numerar și de terți. În ceea ce privește *raportarea externă*, aceasta se poate realiza pe baza reglementărilor fiscale, datorită lipsei de mobilitate a acționarilor și absenței analiștilor financiari. Băncile sunt mai interesate de garanții reale pe care le pot oferi directorii financiari. În sfârșit, în absența unui auditor în majoritatea IMM-urilor, nu există nicio sancțiune pentru adaptarea 'locală' a standardelor contabile, în condițiile respectării normelor fiscale. În ceea ce privește experții contabili și contabilii, ei nu sunt responsabili pentru sanctiunea clientilor lor.

În concluzie, standardul IFRS pentru IMM-uri este mai mult un instrument de lobby al normalizatorilor contabili naționali pentru convergență decât un standard utilizat efectiv de societăți pentru a-și elabora situațiile financiare.

3.2. Atunci când contabilitatea finanțieră nu este suficientă pentru a reprezenta cu acuratețe performanța

O companie nu este numai o mașină de făcut bani, nici măcar pentru investitorii! Ea are o responsabilitate socială și de mediu mult ignorată, care este de interes pentru toate părțile interesate. Astfel, în 1776, Adam Smith a afirmat: "Nu ne aşteptăm să primim cina din bunăvoieță măcelarului, berarului sau brutarului, ci din preocuparea lor pentru propriul interes." Într-o altă formă, Milton Friedman a preluat aceeași idee, declarând că responsabilitatea exclusivă a companiei era de a face profit respectând "regulile jocului, adică cele ale concurenței deschise și libere, fără înșelăciune sau fraudă".⁴ IFRS este complet compatibil cu această viziune a lumii, cea a unui *homo œconomicus*.

Dar, în paralel cu capitalismul finanțier, care consideră investitorul decidentul final, destinatarul privilegiat de informații financiare, precum și cel care evaluează răspunderea liderilor, a fost dezvoltată o perspectivă mai largă asupra companiei. O companie este o instituție care trăiește lângă și pentru o comunitate de oameni a căror ambiție nu se limitează la acumularea de profit. În plus, pentru a furniza informații relevante investitorilor, nu se pot produce pur și simplu informații financiare, indiferent de context. Scandalurile declanșate de poluarea industrială sau încălcările drepturilor omului pot avea consecințe financiare care pun compania în

¹ A se vedea în acest sens Pascale DELVAILLE, *Op. cit.*, 186&s.

² Regulamentul 01/2017/CM/OHADA din 09 iunie 2017 privind armonizarea practicilor profesioniștilor în materie de contabilitate și audit din Statele membre ale OHADA.

³ A se vedea în acest sens Pascale DELVAILLE, *Op. cit.*, 187.

⁴ Milton FRIEDMAN, *New York Times Magazine*, 19/9/1970.

pericol. Aceste lucruri sunt mai importante pentru investitori decât, de exemplu, contabilitatea angajamentelor față de clienți ca urmare a unui program de loialitate, cum ar fi milele aeriene.

Ca răspuns la aceste limitări ale contabilității financiare și, în general, ale unei concepții pur economice asupra rolului unei companii în societate, ideea de contabilitate de mediu¹ a fost dezvoltată la începutul anilor 1970, dar, de asemenea, și alte forme de contabilitate, cum ar fi 'bilanțul social' (*bilan social*, fr.) devenit obligatoriu prin Legea din 12 iulie 1977 pentru societățile cu mai mult de 300 de persoane. Vom vedea că această largire a domeniului de aplicare a contabilității ridică probleme conceptuale, dar și că standardizarea și practicile continuă să progreseze. Experimentele preced cadrul conceptual, aşa cum a fost și cazul contabilității financiare.

Responsabilitatea socială și de mediu (CSR) necesită definirea conceptului de "responsabilitate". Codul civil francez îl definește prin consecințele sale: "Orice faptă a unei persoane, care cauzează prejudicii altora, îl obligă pe cel din vina căruia s-au produs la repararea acelor prejudicii."² Contabilitatea se ocupa în mod tradițional de răspunderea civilă (de exemplu, provizioane pentru despăgubiri) sau de răspunderea penală atunci când pedeapsa este monetară (plata unei amenzi, de exemplu). Dar conceptul de responsabilitate a fost extins și cuprinde și o dimensiune morală care poate fi pedepsită fără o judecată formală. De exemplu, încredințarea fabricării de produse unui subcontractant într-o țară din lumea a treia care angajează copii în condiții nedemne nu este o infracțiune pentru contractantul care nu este angajatorul. Dar contractantul poate avea o responsabilitate morală în cazul în care el este conștient de acest fapt și poate fi condamnat de către opinia publică, poate pierde capitalul său de simpatie și, în cele din urmă, își poate pierde clienți³.

CSR se extinde dincolo de părțile terțe cu care compania are relații contractuale. Astfel, poluarea poate crea prejudicii altora fără ca victimele să fie identificabile. Emisiile de gaze cu efect de seră dăunează, probabil, întregii umanități, dar fără a se

putea asocia anumite victime cu un poluator.

Umanitatea nu este o entitate legală. Încă din 1810, legiuitorul a luat măsuri pentru a pedepsi încălcări ale regulilor legate de securitate și de mediu prin intermediul controalelor administrative preventive⁴. Dar există, de asemenea, pentru a sanctiona această responsabilitate sau asumarea de riscuri ireponsabile, *expunerea publică* (*name and shame*, engl.), sanctiunea morală care are un cost.

Având caracter performativ (*performative*, engl.)⁵, informațiile au fost menite să promoveze conștientizarea, în paralel cu fenomenele de financiarizare și globalizare, a existenței unor bunuri comune a căror conservare nu poate fi asigurată prin mecanismele de piață. Rezultatul a fost o cerere de informații nefinanciare care trebuie să fie produse de către mariile companii. În mod concret, este vorba despre introducerea printre criteriile de decizie ale clientilor sau investitorilor a unor considerente extra-financiare prin intermediul unor sanctiuni financiare impuse indirect asupra companiilor mai puțin "virtuoase".

Dezvoltarea de informații nefinanciare, pe lângă bilanțul social, a fost în primul rând rezultatul inițiativelor individuale. Au fost elaborate diverse modele de "contabilitate ecologică", iar companiile au început să intre în joc. Trecerea de la un sistem voluntar la o abordare obligatorie a necesitat timp. Problema a fost adresată în 2011 de OECD în "Liniile directoare pentru întreprinderile multinaționale" (*Guidelines for Multinational Enterprises*, engl.). Dar OECD nu are o putere suverană. La 22 octombrie 2014, Parlamentul European și Consiliul au adoptat Directiva 2014/95 „privind raportarea de informații nefinanciare și privind diversitatea de către anumite societăți și grupuri mari”. „Raportarea de informații non-financiare este (...) esențială pentru tranziția către o economie globală sustenabilă prin combinarea rentabilității pe termen lung cu justiția socială și protecția mediului”. „Parlamentul European a recunoscut importanța raportării de către companii a unor informații privind sustenabilitatea, cum ar fi factorii sociali și de mediu, în vederea identificării riscurilor de sustenabilitate și a creșterii încrederii

¹ Vezi: COLASSE, Op. cit.489.

² Articolul 1382. Acesta datează din Codul civil din 1804 și nu a fost niciodată modificat.

³ Aceasta se referă la cazul Nike în 1997, care a angajat copii la subcontractanții săi din Asia.

⁴ A se vedea Bernard CHRISTOPHE: *La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'écobilan [Contabilitate verde. De la Politica de mediu la eco-bilant]*. De Boeck, 1995, 26.

⁵ A se vedea: Alain BURLAUD, Maria NICULESCU: Informația non-financiară: o perspectivă europeană, *Audit Financiar*, București, iunie 2015, p. 102-112.

investitorilor și a consumatorilor. Într-adevăr, raportarea informațiilor nefinanciare este vitală pentru gestionarea evoluției către o economie globală durabilă prin combinarea rentabilității pe termen lung cu justiția socială și protecția mediului¹. Cu toate acestea, Directiva nu propune un cadru standardizat de indicatori și se bazează pe inițiative private pentru operaționalizarea obiectivului, la fel cum Regulamentul emis în 2002 se baza, de fapt, pe IASB. și au existat o multitudine de inițiative. Pentru a ne mărgini la cele principale, au existat, la nivel internațional, ISO 26000 *Linii Directoare privind Responsabilitatea Socială (Guidelines on Social Responsibility, engl.)* și *Inițiativa de Raportare Globală (Global Reporting Initiative: GRI, engl.)*. Ambele inițiative implică definirea unui set de indicatori standard. În Franța, un reprezentant al mediului academic, profesorul Jacques Richard, a proiectat modelul CARE², ce presupune aplicarea mecanismului de amortizare, utilizat pentru măsurarea consumului de capital fix și finanțarea reînnoirii acestuia, la capitalul uman și cel natural.

Dar vagabondajul normativ (*standard shopping, engl.*) nu asigură neutralitatea, completitudinea și comparabilitatea informațiilor și nu permite sancționarea manipulărilor. În vederea implementării Directivei Europene, la 19 iulie 2017, președintele Republiei Franceze a semnat Ordonanța nr. 2017-1180 referitoare la raportarea de informații nefinanciare și privind diversitatea de către anumite societăți și grupuri mari. Aceste companii mari sunt obligate să publice o "declarație de performanță extra-financiară" inclusă în raportul de management. Aceasta tratează consecințele sociale și de mediu ale activităților lor, respectarea drepturilor omului, lupta împotriva corupției, schimbările climatice, dezvoltarea durabilă, economia circulară, lupta împotriva risipirii alimentelor, condițiile de muncă, lupta împotriva discriminării și promovarea diversității. Aceste informații trebuie verificate de către o terță parte independentă al cărei raport este transmis acționarilor, similar cu ceea ce face auditorul. Decretul nr. 2017-1265 din 9 august 2017 stabilește condițiile de aplicare a Ordinului. Acesta precizează pragurile de la care informațiile trebuie publicate și, dacă este relevant, furnizează o listă detaliată a articolelor care conțin ceea

¹ Directiva Europeană 2014/95 nr. 3.

² Comptabilité Adaptée Renouvellement de l'Environnement: CARE [Contabilitate adaptată reînnoirii mediului]. Marcă înregistrată.

ce solicită ordinul. Logica este mai mult cea a bilanțului social (*bilan social, fr.*) decât a unui sistem contabil care necesită o singură unitate de măsură, cum ar fi banii.

În concluzie, contabilitatea a evoluat în raportare finanțieră, care, ulterior, este însoțită de informații nefinanciare. Dar pașii urmăți în normalizarea acesteia din urmă sunt similari cu cei ce constituie punct de plecare în standardizarea contabilă internațională:

- practici și standarde derivate din inițiative private;
- preluarea ștafetei de către autoritățile publice pentru a da forță de drept unui model;
- un mecanism de certificare a informațiilor produse de către o terță parte independentă.

4. Concluzie

Istoria, fie că este vorba despre un om, o instituție sau un obiect, nu este o simplă colecție de anecdotă, chiar dacă se hrănește din aceasta. Din aceste anecdotă, trebuie să învățăm lecții pentru a explica, pentru a înțelege lanțul evenimentelor, pentru a identifica legăturile de cauzalitate.

Să începem cu propoziția introductivă a acestei lucrări: "contabilitatea este o oglindă a societății." Trebuie să se înțeleagă că oglinda, chiar în cazul în care oferă o imagine a realității de o manieră obiectivă, este, de asemenea, un instrument pentru transformarea realității, deoarece suntem în prezența unei oglinzi care denaturează prin imperfecțiunile sale sau pentru că a fost manipulată cu bună știință. În plus, nu poate reprezenta întreaga realitate. Aceasta se adresează doar unui singur simț: vedere (fără relief), dar ignoră aspectele care activează miroslul, simțul tactil, auzul și gustul. Această oglindă imperfectă produce o imagine imperfectă pe care se bazează întrebările pe care ni le punem pentru a acționa.

Istoria contabilității este un răspuns la următoarele trei întrebări fundamentale care structurează contabilitatea:

- Pentru cine este informația produsă?
- La ce servește aceasta?
- Cum este produsă?

Pentru cine? Am văzut că "publicul" informațiilor contabile s-a extins în timp. Scopul initial a fost de a servi nevoilor antreprenorului (gestionarea conturilor comerciantului, utilizând partida dublă), apoi cele ale

comunității antreprenorilor (un instrument de probă în cazul litigiilor dintre comercianți), apoi cele ale autorităților fiscale și, mai general, ale guvernelor, angajaților, investitorilor și, din ce în ce mai mult, ale societății în ansamblul său.

Pentru ce? Pentru ce decizii? Desigur, fiecare actor are propriile sale nevoi de informare. Dar standardizarea contabilă le reduce la nevoi simple. Realitatea nu este, însă, simplă. Astfel, nevoile și obiectivele antreprenorului nu sunt aceleași atunci când vine vorba de o afacere individuală, partenerul într-un IMM de familie sau managerul unei companii mari. În mod similar, nevoile și obiectivele investitorilor nu sunt aceleași dacă este vorba de un mic investitor, un investitor instituțional sau acționari salariați.

Cum? Standardizarea, fie în contabilitate sau în alte domenii, este o prerogativă suverană în același mod ca dreptul de a bate monedă. Este produsă de instituții publice sau private într-o formă de tutelă publică, ce

permite combinarea competențelor tehnice ale profesioniștilor cu imperativele politice sau de putere. Aceste standarde sunt performative (*performative*, engl.), adică formează realitatea. Cei care produc bunuri sau servicii care ar trebui să îndeplinească standardele sunt controlați de experti independenti, cum ar fi auditorii sau de departamente guvernamentale, cum ar fi Fiscul sau Serviciul de măsuri și greutăți.

Istoria contemporană a standardizării contabile se caracterizează prin efectele financiarizării și globalizării, care au condus la o autonomizare a dreptului contabil și la o putere sporită a profesiei. În același timp, însă, au apărut tendințele de echilibrare pentru a preveni înclinația către autoreglementare: autoritățile pieței de valori, puterea politică ce a introdus, de exemplu în Europa, noțiunea de interes public european, societatea în ansamblul său, care solicită o mai mare transparență și o extindere a câmpului informațional către domeniul nefinanciar în condiții comparabile.

BIBLIOGRAFIE

1. Bensadon, D. et al., *Dictionnaire historique de comptabilité des entreprises*. [Dicționar istoric de contabilitate corporativă], Presses Universitaires du Septentrion, 2016.
2. Burlaud A., Colasse, B., Standardizarea contabilă internațională: reîntoarcerea politicului?, *Audit Financiar*, București, vol. 8, nr. 1 (61) / 2010, p. 3-11 și vol. 8, nr. 2 (62) / 2010, p. 10-15.
3. Burlaud, A., Conturile trebuie să spună adevărul sau să fie relevante? Un comentariu referitor la cadrul conceptual al IASC/IASB, *Audit Financiar*, București, vol. 11, nr. 4 (100) / 2013, p. 30 – 47.
4. Burlaud, A., Faut-il un droit comptable pour les PME ? [Ar trebui să existe un drept contabil pentru IMM-uri?], *La Revue du Financier*, nr. 168, noiembrie – decembrie 2007, p. 121-137.
5. Burlaud, A., Hoarau, C., IFRS-PME contre directive européenne n° 34. Entre pertinence et mimétisme [IFRS pentru IMM-uri vs. Directiva Europeană nr. 34. Între relevanță și mimetism], în „L’entreprise revisitée. Méditations comptables et stratégiques” (sub conducerea lui Pierre Gensse, Eric Severin și Nadine Tournois), Presses Universitaires de Provence, 2015, p. 29 – 41.
6. Burlaud, A., Niculescu, M., Informația non-financiară: o perspectivă europeană, *Audit Financiar*, București, vol. 13, nr. 6 (126) / 2015, p. 102 – 112.
7. Burlaud, A., Perez, R., La comptabilité est-elle un “bien commun ?” [Este contabilitatea un bun comun?], în „Comptabilité, société, politique. Mélanges en l’honneur du professeur Bernard COLASSE”, *Economica*, 2012, p. 216 – 233.
8. Capron, M. (ed.), *Les normes comptables internationales, instruments du capitalisme financier*. [Normele contabile internaționale, instrumente al capitalismului financiar], *La Découverte*, 2005.
9. Christophe, B., *La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'écobilan*. [Contabilitate verde. De la politica de mediu la eco-bilant], *De Boeck*, 1995.
10. Colasse, B. (ed.): *Encyclopédie de comptabilité, contrôle de gestion et audit*. [Enciclopedia de contabilitate, control de gestiune și audit], *Economica*, 2009.
11. Colasse, B. (ed.): *Les grands auteurs en comptabilité*. [Mari autori în contabilitate], *EMS*, 2005.

12. Delvaille, P., Manh, A., Maillet, C., Enjeux et limites de l'application des IFRS aux PME [Probleme și limite ale aplicării IFRS pentru IMM-uri], în „La comptabilité en action. Mélanges en l'honneur du professeur Geneviève Causse.”; <i>L'Harmattan</i>, 2016, p. 183 – 193. 13. Gelard, G., De l'IASC à lIASB : un témoignage sur l'évolution structurelle de la normalisation comptable internationale [De la IASC la IASB: o mărturie asupra evoluției structurale a normalizării contabile internaționale], <i>Revue française de comptabilité</i>, nr. 380, septembrie 2005. 14. Hossfeld, C. și Muller-Lagarde, Y., L'intérêt public européen [Interesul public european]. <i>Autorité des normes comptables</i>, 2018.	15. Jedrzejewski, F., Histoire universelle de la mesure. [Istoria universală a măsurii], <i>Ellipses</i>, 2002. 16. Le Manh-Bena, A., Le processus de normalisation comptable par l'IASB : la cas du résultat. [Procesul de standardizare contabilă al IASB: cazul rezultatului], Doctorat en science de gestion, CNAM, 2009. 17. Richard, J. și Plot, E., La gestion environnementale. [Managementul de mediu], <i>La Découverte</i>, 2014. 18. Touchelay, B.: A l'origine du plan comptable français des années 30 aux années 60, la volonté de contrôle d'un État dirigiste [La originile planului contabil francez între anii 30-60, dorința statului dirijist de a controla (economia)], <i>Comptabilité, contrôle, audit</i>, nr. 3/2005, p. 61-88.

Studiu privind implementarea Directivei 95/2014 în România – perspectiva legislativă și aplicarea efectivă

Dr. Teodora Viorica FĂRCAȘ,
cadru didactic asociat Facultatea de Științe Economice
și Gestiunea Afacerilor, Universitatea Babeș-Bolyai,
Cluj-Napoca, auditor finanțier, G5 Consulting S.R.L.,
e-mail: teodora.farcas@proceduriaudit.ro

Rezumat

Cercetarea de față își propune să reprezinte o contribuție în cadrul literaturii de specialitate în domeniul implementării Directivei 95/2014/UE la nivelul țărilor membre și a raportării nefinanciare. Obiectivul studiului este acela de a prezenta cum s-au preluat în legislația din România prevederile Directivei și de a analiza cum au răspuns companiile obligate să raporteze elementele nefinanciare. Printr-un studiu calitativ, o analiză de conținut a documentelor legislative și un studiu pe o perioadă de 3 ani, 2016, 2017 și 2018, asupra unui eșantion de 10 companii, cu capital majoritar românesc, care fac parte din componența indicelui BetPlus, s-a ajuns la concluzia că implementarea Directivei în legislația din România a reprezentat un pas înainte în raportarea nefinanciară, răspunsul companiilor fiind pozitiv, în majoritatea cazurilor acordându-i-se o importanță considerabilă în cadrul raportărilor anuale.

Cuvinte-cheie: Directiva 2014/95/UE; raportare nefinanciară; legislație românească; societăți cotate

Clasificare JEL: M14, M48

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Fărcaș, T. V., (2020), Study about the Implementation of the Directive 95/2014 in Romania – Legislative Perspective and the Actual Application, Audit Finanțier, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 339-351, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/009

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/009>

Data primirii articolului: 4.10.2019

Data revizuirii: 7.10.2019

Data acceptării: 31.03.2020

Introducere

Comunicarea cu părțile interesate este vitală pentru companii. Acestea pot utiliza rapoartele anuale, rapoartele de responsabilitate socială sau raportarea integrată pentru a comunica cu grupul lor de interes (Dumitru și.a., 2014). Raportarea companiilor s-a modificat în timp și a evoluat de la simple rapoarte financiare, către rapoarte non-financiare odată cu dezvoltarea conceptelor de responsabilitate socială și sustenabilitate. Majoritatea raportării nefinanciare se face pe o bază voluntară, exceptie făcând anumite state din Europa, care au implementat în legislația domestică obligația de a întocmi astfel de rapoarte (Tschopp și Huefner, 2014; Bonson și Bednarova, 2014; Idowu și.a., 2016).

Literatura de specialitate prezintă numeroase „orientări, principii, reglementări și standarde naționale de raportare a informațiilor de responsabilitate socială” (Tschopp și Huefner, 2014). De altfel, există inițiative internaționale precum Inițiativa Raportării Globale (GRI), Seria AA1000 a AccountAbility, Comunicarea privind progresul (COP) a Pactului Național al ONU, orientările Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), convențiile din Organizația Internațională a Muncii (OIM), standardele Organizației Internaționale pentru Standardizare (ISO).

Această situație oferă corporațiilor libertatea de a alege dintr-o gamă largă de orientări și standarde propuse, ceea ce face ca raportarea nefinanciară actuală să fie greu de comparat și să ofere o încredere scăzută părților interesate (Bonson și Bednarova, 2014; Albu și.a., 2013; Tschopp și Huefner, 2014; English și Schooley, 2014). Astfel, ca și în cazul raportării financiare, este nevoie de un cadru acceptat internațional, care să poată duce la uniformitate.

Începând cu exercițiul financial 2017, companiile mari, care îndeplinesc anumite criterii, din țările Uniunii Europene, odată cu implementarea Directivei 2014/95/UE de modificare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește prezentarea de informații nefinanciare și de informații privind diversitatea de către anumite întreprinderi și grupuri mari, au obligația legală de a întocmi și prezenta o declarație nefinanciară.

La baza raportării nefinanciare guvernate de Directiva 2014/95/UE se află două scopuri (La Torre și.a., 2018): în primul rând, posibilitatea **comparării informațiilor nefinanciare** în spațiul Uniunii Europene; în al doilea

rând, creșterea responsabilității arătate de companiile europene prin obligativitatea raportării informațiilor nefinanciare.

Lucrarea de față dorește să contribuie la literatura de specialitate în domeniul raportărilor nefinanciare și al studiului implementării Directivei 2014/95/UE la nivelul statelor membre. Articolul este structurat în patru părți care oferă: informații despre stadiul actual al literaturii de specialitate pe tematica articolelui și metodologia utilizată, o privire de ansamblu asupra implementării Directivei în țările Uniunii Europene și un studiu al implementării Directivei în România, atât din punct de vedere legislativ, cât și practic.

Obiectivul principal al articolelui este acela de a prezenta modul efectiv de implementare a Directivei 2014/95/UE în legislația românească și răspunsul societăților, care au obligativitatea raportării nefinanciare, în primii doi ani de la adoptarea Directivei.

1. Literatura de specialitate și metodologia cercetării

1.1. Revizuirea literaturii de specialitate

Literatura de specialitate care tratează subiectul Directivei 2014/95/UE este în continuă dezvoltare, subiectul fiind unul de interes, alături de raportarea integrată. Studiile în domeniul Directivei pot fi împărțite în două categorii: o categorie care abordează conținutul actului normativ și care discută aspectele pozitive și pe cele negative ale acestuia și factorii de influență ai raportării nefinanciare (Szabó și Sørensen, 2015; Krištufík, Lament și Musa, 2016; Monciardini, 2016; Amelio, 2017; Fernández Gaztea și Muñoz Fernández, 2017; Aureli și.a., 2018; Dumay și.a., 2018; Grewal, Riedl și Serafeim, 2018; La Torre și.a., 2018; Manes-Rossi și.a., 2018; Wagner, 2018; Maj, 2018; Maj, Hawrysz & Bębenek, 2018); și o altă categorie, care analizează potențialul de implementare a prevederilor Directivei prin analiza rapoartelor publicate de companii din diverse state și/sau sectoare de activitate și, după caz, observă cum a fost aplicată această Directivă și ce informații comunică entitățile vizate în rapoartele publicate pentru anul 2017 (Peršić și Halmi, 2016; Dumitru și.a., 2017; Dyduch și Krasodomska, 2017; Matuszak și Różańska, 2017; Venturelli și.a., 2017; Carini și.a., 2018; Manes-Rossi și.a., 2018; Peršić & Halmi, 2018; Sierra-García, García-Benau, Bollas-

Araya, 2018; Venturelli s.a., 2019). Studiul nostru poate fi încadrat în cea de-a doua categorie.

Subiectul Directivei 2014/95/UE în România este dezbatut de un număr limitat de lucrări științifice care îl abordează din perspectiva ex-ante (Dumitru s.a., 2017), dar și din perspectiva post implementare din punct de vedere al gradului de transparentă și al tendinței de isomorfism mimetic (Tiron-Tudor s.a., 2019).

Studiile realizate în țările Uniunii Europene demonstrează faptul că impactul Directivei în țările în care raportarea nefinanciară este mai slab dezvoltată, cum este și cazul României, a fost mai mare decât în țările în care societățile erau deja obișnuite să raporteze elementele propuse de Directivă (Dumitru s.a., 2017; Venturelli s.a., 2019; Tiron-Tudor s.a., 2019).

Directiva 2014/95/UE a apărut ca urmare a creșterii atenției acordate tematicii responsabilității sociale (Amelio, 2017), dar și din cauza nivelului neadecvat de transparentă a informației nefinanciare și a lipsei diversității în structura de conducere a entităților (Carini s.a., 2018). Directiva reprezintă primul pas european în direcția obligativității de a raporta informații nefinanciare, însă într-un cadru destul de flexibil – pe principiul „aplică ori explică” (Carini s.a., 2018). Statele membre au avut obligația să transpună Directiva în legislația națională până în data de 6 decembrie 2016 (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2014 – articolul 4).

Actul normativ solicită companiilor mari, de interes public, cu un număr mediu de peste 500 angajați să întocmească, separat sau ca parte componentă a raportului administratorului, o declarație nefinanciară care să conțină următoarele informații: aspecte de mediu, sociale și legate de personal, respectarea drepturilor omului și combaterea corupției și a dării de mită (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2014 – articolul 1, paragrafele 1 și 3), politici în legătură cu aspectele enumerate, rezultatele aplicării acestora, principalele riscuri aferente și modul în care entitatea le gestionează, indicatori-cheie de performanță nefinanciară caracteristici organizației, toate însotite de o prezentare succintă a modelului de afaceri. Mai mult, această declarație ar trebui să cuprindă și o descriere a politicilor de diversitate în ceea ce privește structura de conducere a entității, a modului în care a fost aplicată și a rezultatelor obținute (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2014 – articolul 1, paragraful 2).

În cazul nedeclarării unuia dintre aspectele menționate în textul Directivei, este necesară motivarea acestei decizii (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2014 –

articoul 1, paragraful 1). De asemenea, dacă o companie întocmește un raport separat care include și informațiile precizate în Directivă, statele membre pot anula obligația de a întocmi separat acea declarație nefinanciară în momentul transpunerei în legislația națională (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2014 – articolul 1, paragraful 1). În plus, documentul lasă la dispoziția statelor membre decizia de a impune sau nu obligația **auditării** informațiilor nefinanciare comunicate (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2014 – articolul 1, paragraful 1).

Prin respectarea unui minim de cerințe și printr-o mare flexibilitate de acțiune, inițiativa europeană este menită să crească numărul companiilor care raportează aspecte de sustenabilitate (Amelio, 2017; Carini s.a., 2018), să aducă îmbunătățiri calitative ale informației furnizate și în ceea ce privește diversitatea consiliilor directoare (Carini s.a., 2018), să determine un nivel comparativ de transparentă în Europa și să crească gradul de încredere acordat informației comunicate (Aureli s.a., 2018).

În momentul emiterii documentului, Comisia Europeană declară faptul că acesta reprezintă un pas înainte în sensul integrării aspectelor financiare, de mediu, sociale, într-un document complet și coerent, însă nu implică și conformitatea cu raportarea integrată (Eccles s.a., 2015). Se consideră că aplicarea acestei Directive constituie o mare oportunitate de familiarizare cu cadrul de raportare integrată <IR>, în situația unei eventuale obligativități a conformării cu acest cadrău (Dumay s.a., 2017), iar Uniunea Europeană acordă o atenție constantă evoluției conceptului de raportare integrată (Eccles s.a., 2015). De exemplu, modelul celor șase capitaluri din cadrul de raportare integrată propus de Consiliul Internațional pentru Raportare Integrată (IIRC) poate fi aplicat în abordarea temelor sociale și de mediu solicitate prin această Directivă, punând totodată în evidență modul în care resursele sunt utilizate și combinate pentru a crea valoare (Dumay s.a., 2018).

În anul 2017, Uniunea Europeană a publicat un ghid privind raportarea nefinanciară, cu caracter orientativ, menit să ajute entitățile în furnizarea unor informații nefinanciare „relevante, utile, consecvente și comparabile” (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2017: 4). O comparație între acest ghid, prevederile cadrului <IR> și standardele GRI G4 pune în evidență faptul că elementele de conținut precizate în Directivă depășesc prevederile celorlalte două cadre, iar companiile care vor să adopte cadrul <IR> sau

versiunea a patra a standardelor GRI trebuie să aibă în vedere obligativitatea de a raporta și alte informații decât cele cuprinse în aceste cadre (Manes-Rossi ș.a., 2018). De altfel, preluarea conducerii executive a Consiliului Internațional pentru Raportare Integrată (IIRC), în anul 2016, de o persoană cu o vastă experiență în activitatea Parlamentului European și implicată în arhitectura Directivei 2014/95/UE poate reprezenta un semn al viitoarei recunoașteri a cadrului de raportare integrată în legislația europeană și, implicit, al convergenței celor două inițiative (Monciardini et al., 2017).

1.2. Metodologie

Printr-o cercetare calitativă, care a presupus analiza de conținut a Directivei și a legislației românești prin care s-a adoptat aceasta, precum și printr-un studiu al rapoartelor/declarațiilor nefinanciare ale unui eșantion de societăți cotate la Bursa de Valori București, am încercat să răspundem următoarelor întrebări de cercetare:

1. Răspund societățile cotate din România prevederilor legislative în materie de raportări nefinanciare?
2. Rapoartele/declarațiile din ultimii doi ani prezintă informații care ajută utilizatorii în luarea decizilor sau sunt mai mult o conformare de formă la cerințele legislative?

Pentru studiul de caz au fost selectate 10 companii care compun indicele BetPlus, cu capital majoritar românesc. Am ales drept criteriu de selecție capitalul majoritar românesc, pentru că am considerat că societățile multinaționale și cu capital majoritar străin sunt influențate în decizia lor de a prezenta informații nefinanciare de către grupul străin. Am considerat, totodată, că impactul Directivei a fost mai mare asupra companiilor cu capital autohton.

Au fost studiate rapoartele/declarațiile lor nefinanciare pentru anii 2016, 2017 și 2018 și s-a urmărit

identificarea elementelor propuse de Directivă. Prin luarea în considerare și a anului 2016 am încercat să urmărim tranziția de la perioada fără implicațiiile Directivei și perioada după implementarea Directivei.

2. Adoptarea Directivei 95/2014/UE

2.1. Transpunerea Directivei 95/2014/UE în legislația statelor membre

Ultimii doi ani au reprezentat un moment definitiv în ceea ce privește raportarea nefinanciară în Europa. Introducerea Directivei Uniunii Europene a stabilit un curs clar către o mai mare transparentă a afacerilor și responsabilitate în ceea ce privește aspectele sociale și de mediu și, poate, un pas spre raportarea integrată.

Totodată, Directiva reprezintă un pas important către standardizarea rapoartelor. Realizarea acestei standardizări în mii de organizații simultan reprezintă o provocare semnificativă. Pentru a fi eficientă, Directiva 95/2014/UE a trebuit să țină seama de diferențele practici comerciale din statele membre ale Uniunii Europene. Prin urmare, Directiva permite cerințelor specifice statului să asigure punerea sa în aplicare în cadrul diferențelor practici naționale și să țină seama de cerințele naționale existente pentru prezentarea informațiilor nefinanciare. În ceea ce privește publicarea informațiilor nefinanciare, statele membre ale Uniunii prevăd că întreprinderile se pot baza pe cadrele naționale sau internaționale, în acest caz întreprinderile specificând cadrele pe care s-au bazat.

Un studiu din 2017 al GRI și CSR Europe, în colaborare cu Accountancy Europe, descrie care sunt principalele elemente pe care Directiva le lasă la latitudinea statelor membre, și pe care noi le prezentăm în **Tabelul nr. 1**.

Tabelul nr. 1. Cerințe specifice statelor membre

Cadrul de raportare	Formatul de raportare	Conținutul raportului
Cadre internaționale de raportare	Raportul administratorului	Principiul „safe harbour”
Cadre europene de raportare	Raport separat	
Cadrul național de raportare		

Sursa: Prelucrare autor după raportul CSR Europe și GRI, 2019

Principiul „safe harbour” se referă la faptul că anumite informații care ar putea dezavantaja compania în relațiile sale comerciale, dacă ar fi făcute publice, pot să nu fie prezentate în rapoartele nefinanciare.

Directiva conține două componente: o componentă de raportare nefinanciară și o componentă de raportare a diversității.

Declarația nefinanciară sau raportul separat, așa cum am văzut în **Tabelul nr. 1**, este obligatoriu conform Directivei, pentru societățile care îndeplinesc următoarele criterii:

a) sunt considerate întreprinderi mari, dacă depășesc două din trei criterii (cf. Directivei 2013/34/UE):

- i. Număr total de active mai mare de 20 mil euro;
- ii. Cifră de afaceri netă mai mare de 40 mil euro;
- iii. Număr mediu de angajați de 250;

b) sunt entități de interes public;

c) au un număr de salariați care depășește 500.

Declarația sau raportul nefinanciar conține, în măsura în care acestea sunt necesare pentru înțelegerea dezvoltării, performanței și poziției întreprinderii și a impactului activității sale, informații privind cel puțin aspectele de mediu, sociale și de personal, respectarea drepturilor omului și combaterea corupției și a dării de mită, inclusiv:

- descriere succintă a modelului de afaceri al întreprinderii,
- descriere a politicilor adoptate de întreprindere în legătură cu aceste aspecte, inclusiv a procedurilor de diligență necesară,
- rezultatele politicilor respective,
- principalele riscuri legate de aceste aspecte care decurg din operațiunile întreprinderii, inclusiv, atunci când este relevant și proporțional, relațiile sale de afaceri, produsele sau serviciile sale care ar putea avea un impact negativ asupra domeniilor respective și modul în care întreprinderea gestionează risurile respective,

- indicatori-cheie de performanță nefinanciară relevanți pentru activitatea specifică a întreprinderii.

În ceea ce privește auditul statutar, statele membre se asigură că auditorul sau firma de audit statutar verifică dacă s-a furnizat declarația nefinanciară sau raportul separat menționat.

Componenta de raportare a diversității trebuie îndeplinită de către organizațiile care sunt considerate entități de interes public și anume sunt cotate pe o piață reglementată a oricărui stat membru. Se vor raporta elemente precum vârstă, sex, educație și experiență profesională pentru angajați, în principal pentru personalul administrativ, management și organisme de supraveghere.

Raportul trebuie să conțină:

- o descriere a politicii de diversitate aplicată;
- obiectivele acelei politici;
- cum a fost implementată politica respectivă;
- rezultatele implementării acelei politici.

Același raport al GRI în colaborare cu CSR Europe prezintă un sumar al implementării Directivei în legislația țărilor din Uniunea Europeană, respectiv ce au preluat, ce au adaptat și ce au exclus. În **Tabelul nr. 2**, pe care noi l-am prelucrat după informațiile din raport, semnul „=” semnifică preluarea în totalitate a elementelor din Directivă, semnul „o” semnifică faptul că acele cerințe din Directivă au fost adaptate specificului legislației naționale și semnul „x”, înseamnă că acele cerințe nu au fost preluate în legislația națională.

Așa cum poate fi observat din **Tabelul nr. 2**, 18 din cele 28 de țări membre au păstrat definiția unei întreprinderi mari din Directivă. Doar în 6 țări membre UE conceptul de „entitate de interes public” a fost preluat exact din textul Directivei și reprezintă fie o societate cotată pe o piață reglementată, fie o instituție de credit sau de asigurări. În restul țărilor acest concept s-a adaptat la condițiile naționale. România a adaptat definiția entității de interes public la specificul legislației naționale, incluzând în această definiție și entitățile deținute de stat.

Tabelul nr. 2. Preluarea Directivei în legislația statelor membre

Țara	Definiția unei întreprinderi mari	Definiția unei entități publice	Conținutul și tematica raportului	Cadrul de raportare	Forma de prezentare	Implicațiile auditorului	Penalități pentru nerespectare	Principiul „safe harbour”	Necesitatea raportării diversității
Austria	=	0	=	=	0	=	0	=	0
Belgia	0	0	=	=	0	0	0	=	=
Bulgaria	=	0	=	0	0	0	0	=	0
Croatia	=	0	=	=	0	=	0	=	0
Cipru	=	0	=	=	=	=	0	=	0
Republika Cehă	0	0	=	=	0	=	0	=	=
Danemarca	0	0	=	0	0	0	0	X	0
Estonia	0	=	=	=	0	=	X	X	0
Finlanda	=	=	=	=	=	=	0	=	=
Franța	=	0	=	=	0	0	0	X	=
Germania	=	0	=	=	0	=	0	=	=
Grecia	0	0	0	=	0	=	0	=	=
Ungaria	=	0	=	=	0	=	0	=	=
Islanda	0	0	=	=	0	0	0	=	0
Irlanda	=	=	=	=	=	=	0	=	0
Italia	=	0	=	0	0	0	0	=	=
Letonia	=	0	0	=	0	0	0	=	=
Lituania	=	0	0	=	0	=	0	=	0
Luxemburg	0	0	=	=	=	=	0	=	=
Malta	=	=	0	=	0	=	0	=	=
Olanda	=	0	=	=	0	0	X	=	=
Norvegia	=	0	=	=	0	=	0	X	=
Polonia	=	0	=	0	=	=	0	=	=
Portugalia	0	0	=	=	=	=	0	=	=
România	0	0	0	=	=	0	0	=	=
Slovacia	=	0	=	0	0	=	0	X	=
Slovenia	=	=	0	=	0	=	0	=	0
Spania	=	0	0	0	0	=	X	=	=
Suedia	0	0	0	=	0	=	0	=	=
Regatul Unit	0	=	=	=	0	0	0	=	=

Sursa: Prelucrare autor după raportul CSR Europe și GRI, 2019

Elementele cu cel mai înalt grad de preluare în legislațiile naționale, așa cum sunt prevăzute de către Directivă, sunt: principiul „safe harbour”, care a fost preluat de către toate țările cu excepția Danemarcei, Estoniei, Franței și Slovaciei; cadrul de raportare a fost preluat din Directivă de către 22 de țări, restul l-au adaptat; formatul raportului a fost preluat de către 20 de țări. Implicarea auditorului a fost preluată de 19 țări așa cum este prevăzut de Directivă și anume că acesta trebuie să certifice dacă există declarația nefinanciară, iar aspectele privind diversitatea au fost preluate ca în Directivă tot de către 19 din țările membre, restul țărilor adaptând conținutul acestei prevederi.

2.3. Transpunerea Directivei în legislația din România

Conform alin. 8 din Ordinul ministrului finanțelor publice 1802/2014 pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, entitățile de interes public sunt definite ca fiind „societățile/companiile naționale, societățile cu capital integral sau majoritar de stat și regiile autonome”.

Conform Legii 162/2017 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate și de modificare a unor acte

normative, entitățile de interes public sunt definite conform articolului 2, alin. 12 ca fiind:

- „a) societățile ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată;
- b) instituțiile de credit;
- c) societățile de asigurare, asigurare-reasigurare și de reasigurare;
- d) instituțiile financiare nebancare, definite potrivit reglementărilor legale, înscrise în Registrul general; instituțiile de plată și instituțiile emisore de monedă electronică, definite potrivit legii, care acordă credite legate de serviciile de plată și a căror activitate este limitată la prestaerea de servicii de plată, respectiv emisie de monedă electronică și prestaare de servicii de plată; fondurile de pensii administrate privat, fondurile de pensii facultative și administratorii acestora; societățile de servicii de investiții financiare, societățile de administrare a investițiilor, organismele de plasament colectiv, depozitarii centrali, casele de compensare, contrapărți centrale și operatorii de piață/sistem autorizați/avizați de Autoritatea de Supraveghere Financiară; societățile/companiile naționale; societățile cu capital integral sau majoritar de stat; regiile autonome.”

Așadar, termenul de „entitate de interes public” cuprinde un spectru mai larg decât cel definit de către Directiva 2014/95/UE. Anterior adoptării Directivei, entitățile cotate pe piață reglementată din România, și anume Bursa de Valori București, prin Regulamentul nr. 1/2006, aveau obligația să includă în raportul anual anumite informații nefinanciare și anume:

„1.1.5. Evaluarea aspectelor legate de angajații/personalul societății comerciale

- a) Precizarea numărului și a nivelului de pregătire a angajaților societății comerciale, precum și a gradului de sindicalizare a forței de muncă;
- b) Descrierea raporturilor dintre manager și angajați, precum și a oricăror elemente conflictuale ce caracterizează aceste raporturi.

1.1.6. Evaluarea aspectelor legate de impactul activității de bază a emitentului asupra mediului înconjurător

Descrierea sintetică a impactului activităților de bază ale emitentului asupra mediului înconjurător, precum și a oricăror litigii existente sau preconizate cu privire la încălcarea legislației privind protecția mediului înconjurător.”

În legislația românească, Directiva europeană s-a preluat prin intermediul Ordinului ministrului finanțelor publice 1938/2016, care aduce completări OMFP 1802/2014 pentru aprobarea *Reglementărilor contabile privind situațile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate* și care vizează contabilitatea instituțiilor în care statul este acționar majoritar și a regiilor autonome, acestea fiind considerate entități de interes public din perspectiva OMFP 1802/2014 și prin Ordinul ministrului finanțelor publice 2844/2016 pentru aprobarea *Reglementarilor contabile conforme cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS)*, care se aplică societăților ale căror valori mobiliare sunt cotate la Bursa de Valori București.

Astfel, entitățile de interes public care la data bilanțului depășesc criteriul de a avea un număr mediu de 500 salariați sunt obligate să prezinte informații nefinanciare. Ambele cadre legislative au preluat din Directivă în totalitate cerințele de raportare nefinanciară, cu privire la informații privind cel puțin aspectele de mediu, sociale și de personal, respectarea drepturilor omului și combaterea corupției și a dării de mită, inclusiv:

- „a) o descriere succintă a modelului de afaceri al entității;
- b) o descriere a politicilor adoptate de entitate în legătură cu aceste aspecte, inclusiv a procedurilor de diligență necesară aplicate;
- c) rezultatele politicilor respective;
- d) principalele riscuri legate de aceste aspecte care decurg din operațiunile entității, inclusiv, atunci când este relevant și proporțional, relațiile sale de afaceri, produsele sau serviciile sale care ar putea avea un impact negativ asupra domeniilor respective și modul în care entitatea gestionează riscurile respective;
- e) indicatori-cheie de performanță nefinanciară relevanți pentru activitatea specifică a entității.

(2) Dacă entitatea nu pune în aplicare politici în ceea ce privește unul sau mai multe dintre aspectele menționate la alin. (1), declarația nefinanciară oferă o explicație clară și motivată cu privire la această opțiune.” (cap. 7, pct. 492¹, OMFP1802/2014 ; cap. 7, pct. 39, OMFP2844/2016)

Legislația românească prevede ca raportarea nefinanciară să se facă sub forma unei declarații nefinanciare care să fie inclusă în raportul administratorului. De asemenea, sunt prevăzute și câteva cerințe de prezentare a unor informații legate de diversitate, în special de gen.

În 2018 a fost emis Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 470/2018 prin care se introduce un nou punct în OMFP 1802/2014, pct. "492^6. La prezentarea informațiilor nefinanciare este avută în vedere Comunicarea Comisiei Europene «Ghid privind raportarea informațiilor nefinanciare (metodologia de raportare a informațiilor nefinanciare) (2017/C 215/01)», publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria C, nr. 215 din data de 5 iulie 2017." Astfel că ghidul emis de Comisia Europeană este modelul de prezentare pentru societățile din România.

3. Studiu de caz

Pentru a răspunde întrebărilor de cercetare adresate și pentru atingerea obiectivului acestui articol, am realizat un studiu de caz asupra unui eșantion de societăți cotate la Bursa de Valori București. Au fost selectate un număr de 10 companii din sectoare de activitate diferite care au capital majoritar românesc.

Procesul de selecție a constat în alegerea, dintre componentele indicelui BetPlus, a celor companii cu capital majoritar românesc, cu un număr mediu de peste 500 de angajați. Pentru determinarea procentului de capital românesc nu au fost luate în considerare valorile corespunzătoare câmpului „Alți acționari” din subcategoria Structură acționari de pe pagina de „Sumar” a fiecărei companii, disponibilă pe pagina web a BVB.

Astfel, caracteristicile celor 10 entități cotate la BVB selectate pentru acest studiu de caz sunt prezentate în **Tabelul nr. 3.**

Tabelul nr. 3. Eșantion companii studiu

Nr. crt.	Denumirea companiei	Sector de activitate	Capital românesc	Număr salariați
1	Aerostar (ARS)	Industrial (aeronave și nave spațiale)	86,17%	1.969
2	Antibiotice (ATB)	Farmaceutic	68,41%	1.415
3	Triselectrica (TEL)	Utilități (energie)	58,69%	2.102
4	Compa (CMP)	Industrial (piese și accesorii auto)	67,58%	2.178
5	Conpet (COTE)	Servicii (transport prin conducte)	58,72%	1.709
6	Electromagnetică (ELMA)	Industrial (instrumente și dispozitive pentru măsură, verificare, control, navigație)	55,77%	577
7	Oil Terminal (OIL)	Servicii (manipulații)	59,63%	1.012
8	Nuclearelectrica (SNN)	Utilități (energie)	82,50%	2.058
9	Romgaz (SNG)	Utilități (gaze naturale)	70,00%	2.414
10	Transgaz (TGN)	Utilități (gaze naturale)	58,51%	4.202

Sursa: Proiecția autorului, 2019

Așadar, se poate observa că eșantionul cuprinde companii din diverse sectoare de activitate din România, sectoare care au și un puternic impact în economia țării precum industria farmaceutică, sectorul energie și gaze naturale și industria constructoare de aeronave și piese auto.

De pe pagina web a BVB am selectat și parcurs pentru fiecare societate rapoartele anuale în care, conform legislației în vigoare, trebuie să existe declarația nefinanciară. De asemenea, în cazul

societăților la care nu am găsit declarația inclusă în raportul administratorului, iar raportul auditorului menționează faptul că aceasta există separat, am căutat-o pe website-ul companiei. Anii de referință pentru care s-a realizat analiza sunt 2016, 2017 și 2018.

Pentru fiecare din acești ani și pentru fiecare companie în parte, am urmărit dacă există prezentate elementele prevăzute de către Directiva 95/2014/UE și implementate în legislația autohtonă.

3.1. Rezultate

În **Tabelul nr. 4** am sintetizat în ce măsură societățile prezintă în declarațiile lor nefinanciare elementele

prevăzute de legislație. Am notat cu „0” lipsa informațiilor, cu „0,5” prezentarea parțială a acestora și cu „1” existența informației.

Tabelul nr. 4. Prezentarea elementelor prevăzute de legislație în declarațiile nefinanciare

Elemente	ARS			ATB			TEL			CMP			COTE		
	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018
o descriere succintă a modelului de afaceri al entității	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1
o descriere a politicilor adoptate de entitate în legătură cu aceste aspecte, inclusiv a procedurilor de diligență necesară aplicate rezultatele politicii respective	0,5	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	0,5	0,5	1	1	0,5	1	1
principalele riscuri legate de aceste aspecte care decurg din operațiunile entității, inclusiv, atunci când este relevant și proporțional, relațiile sale de afaceri, produsele sau serviciile sale care ar putea avea un impact negativ asupra domeniilor respective și modul în care entitatea gestionează riscurile respective	0,5	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0,5	0,5	0	1	1
indicatori-cheie de performanță nefinanciară relevanți pentru activitatea specifică a entității	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Total	2	5	5	1,5	1,5	1,5	3,5	5	3,5	1	3,5	3,5	1	5	5
Elemente	ELMA			OIL			SNN			SNG			TGN		
	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018	Anul 2016	Anul 2017	Anul 2018
o descriere succintă a modelului de afaceri al entității	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1
o descriere a politicilor adoptate de entitate în legătură cu aceste aspecte, inclusiv a procedurilor de diligență necesară aplicate rezultatele politicii respective	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1
principalele riscuri legate de aceste aspecte care decurg din operațiunile entității, inclusiv, atunci când este relevant și proporțional, relațiile sale de afaceri, produsele sau serviciile sale care ar putea avea un impact negativ asupra domeniilor respective și modul în care entitatea gestionează riscurile respective	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1
indicatori-cheie de performanță nefinanciară relevanți pentru activitatea specifică a entității	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1
Total	5	5	5	1	5	5	1	5	5	1	5	5	1	5	5

Notă: 0=nu există; 0,5=există parțial; 1=există

Sursa: Proiecție proprie

Societatea **Aerostar S.A.** este un bun exemplu pentru prezentarea informațiilor nefinanciare în anul 2018. Aceasta și-a îmbunătățit raportarea de la un an la altul. Chiar dacă și în 2016 societatea prezenta anumite informații nefinanciare, în principal legate de modelul de business, politica de mediu și cea referitoare la angajați, odată cu implementarea Directivei și cu apariția Ghidului Comisiei Europene, aceasta și-a îmbunătățit raportarea nefinanciară. În raportul din 2017 apare declarația nefinanciară, care atinge toate elementele specificate în legislație. Societatea specifică în raportul din 2017 faptul că ei fac raportări nefinanciare încă dinainte de a avea o obligativitate pentru a fi cât mai transparenti față de grupul lor de interes. Analizând rapoartele din cei 3 ani consecutivi, în 2018 se poate observa o claritate și o transparentă superioară celor din rapoartele precedente și o importanță crescută acordată aspectelor nefinanciare, declarația fiind amplasată la începutul raportului administratorului.

Societatea **Antibiotice S.A.** nu și-a îndeplinit obligațiile legale referitoare la declarația nefinanciară, aceasta neprezentând o astfel de declarație. Societatea prezintă același tip de informații nefinanciare pe parcursul celor 3 ani analizați, și anume își prezintă modelul de afacere și face unele referiri la protecția mediului și la angajați. Auditorii au specificat în raportul auditorului independent faptul că aceasta nu a prezentat declarația nefinanciară.

Societatea **Transelectrica S.A.** are, în anul 2017, *Raport non-financial separat*, prin care prezintă toate elementele solicitate de către legislația în vigoare. În anul 2016, precedent implementării Directivei, aceasta prezintă doar câteva elemente nefinanciare în raportul administratorilor, în conformitate cu Regulamentul CNVM nr. 1/2006. Societatea prezintă o transparentă crescută în modul său de raportare prin întocmirea acestui raport non-financial pentru anul 2017. Pentru anul 2018 însă, nu am mai identificat un astfel de raport separat și nici declarația nefinanciară în cuprinsul raportului administratorilor, însă unele elemente sunt prezентate. Raportul auditorului nu specifică lipsa declarației nefinanciare.

Societatea **Compa S.A.** prezintă declarația nefinanciară pentru anul 2017 separat, iar pentru anul 2018 imediat după raportul administratorilor. Declarația nefinanciară prezintată de această companie tratează în parte aproximativ toate elementele solicitate de către legislația în vigoare, mai puțin indicatori nefinancieri, comportamentul față de corupție și darea de mită și o

slabă prezentare a riscurilor. Declarația oferă utilizatorilor un grad relativ ridicat de transparentă. În anul 2016 informațiile nefinanciare se reduc la cele solicitate de către Regulamentul CNVM nr. 1/2006.

Pentru anul 2016 societatea **Conpet S.A.** prezintă doar câteva informații nefinanciare solicitate de Regulamentul CNVM nr. 1/2006. Din 2017 societatea prezintă ca parte integrantă la raportul administratorilor declarația nefinanciară. Această declarație prezintă elementele prevăzute de către Directiva implementată în legislația românească, asigurând o transparentă crescută a raportării companiei.

Electromagnetic S.A. este una din companiile din România care a prezentat informații nefinanciare, printr-o declarație nefinanciară, încă înainte de a se aplica legislația. Astfel, societatea are încă din 2016 declarația nefinanciară prezentată pe site-ul companiei la informații pentru investitori, atingând toate elementele solicitate de către legislația în vigoare și având un grad crescut de transparentă. Societatea prezintă declarația nefinanciară separat de raportul administratorilor.

Oil Terminal S.A. prezintă declarația nefinanciară ca parte din raportul administratorului atât pentru 2017, cât și pentru anul 2018. Declarațiile sale nefinanciare sunt complexe și ating punctual fiecare element prevăzut de către legislație. În anul 2016 societatea prezintă doar câteva informații nefinanciare, atât cât se solicita prin Regulamentul CNVM nr. 1/2006.

În anul 2016, la fel ca majoritatea companiilor, societatea **Nuclearelectrica S.A.** a prezentat informații nefinanciare foarte restrânse și cu privire la elemente solicitate prin Regulamentul nr. 1/2006 al CNVM. Începând cu 2017, societatea s-a aliniat la cerințele legale și prezintă un raport non-financial foarte complex, asigurând un grad ridicat de transparentă și informare cu privire la societate.

Societatea **S.N.G.N. Romgaz S.A.** prezintă începând cu anul 2017 un raport de sustenabilitate care ține locul declarației nefinanciare solicitate de către legislație. Acest raport de sustenabilitate este foarte bine documentat și oferă toate informațiile solicitate de legislația prin care s-a implementat Directiva 95/2014/UE în România. În 2016 se prezintau doar câteva elemente nefinanciare în raportul administratorilor în conformitate cu legislația în domeniu de la vremea respectivă.

Societatea **Transgaz S.A.** prezintă declarația nefinanciară pentru ambii ani, 2017 și 2018, după implementarea Directivei, descriind toate elementele pe care aceasta le prevede. În 2016 se prezintă informații nefinanciare ca în cazul majorității societăților analizate, și anume cele prevăzute de Regulamentul nr. 1/2006 al CNVM.

3.2. Concluzie

Așa cum se poate observa din analiza noastră, majoritatea companiilor au îndeplinit criteriile legale începând cu anul 2017. Au existat și companii din eșantionul nostru care prezintau informații nefinanciare complexe încă din 2016 (Aerostar S.A. și Electromagnetica S.A.), însă majoritatea companiilor au prezentat până în 2017 informații nefinanciare în conformitate cu Regulamentul CNVM nr. 1/2006. Una dintre companiile analizate (Antibiotice S.A.) nu a prezentat deloc informații nefinanciare, neîndeplinindu-și obligația legală. Auditorii companiei au menționat acest aspect în raportul de audit.

În urma studiului întreprins, considerăm că implementarea în legislația românească a Directivei

95/2014/UE a avut un impact pozitiv, în general, în raportarea nefinanciară a companiilor. Majoritatea companiilor prezintă nu doar declarația nefinanciară, ci chiar adevărate rapoarte non-financiare sau de sustenabilitate. La unele companii (Aerostar S.A.) se vede o evoluție pozitivă în prezentarea informațiilor nefinanciare comparativ de la un an la altul.

Și pentru a răspunde întrebărilor noastre de cercetare concluzionăm:

1. *Răspund societățile cotate din România prevederilor legislative în materie de raportări nefinanciare?*
2. *Rapoartele/declarațiile din ultimii doi ani prezintă informații care ajută utilizatorii în luarea deciziilor sau sunt mai mult o conformare de formă la cerințele legislative?*

Informațiile nefinanciare prezентate sunt extinse în majoritatea cazurilor și realizate cu atenție, oferind un plus de transparentă și o mai bună înțelegere a societății respective. Noi considerăm că, în majoritatea cazurilor, acestea nu sunt doar o conformare de formă.

BIBLIOGRAFIE

Articole în reviste:

1. Albu, C., Albu, N., Dumitru, M., și Dumitru, V.F. (2013), Plurality or convergence in sustainability reporting standards?, *Business and Sustainable Development*, 15(7):729-742.
2. Amelio S. (2017), CSR and Social Entrepreneurship: The Role of the European Union, *Management Dynamics in the Knowledge Economy*, vol. 5, nr. 3, pp. 335-354
3. Aureli S., Magnaghi E., Salvatori F. (2018), The Transposition of the Non-Financial Reporting Directive in the UK, France and Italy, *Symphonia. Emerging Issues in Management* (symphonia.unimib.it), vol. 1, pp. 48-67
4. Bonson, E. and Bednarova, M. (2015) CSR Reporting Practices of Eurozone Companies, *Spanish Accounting Review*, Vol. 18, nr. 2, pp. 182-193
5. Carini C., Rocca R., Veneziani M., Teodori C. (2018), Ex-Ante Impact Assessment of Sustainability

- Information – The Directive 2014/95, *Sustainability*, vol. 10, pp. 560
6. Dumay J., La Torre M., Farneti F. (2018), Developing trust through stewardship: Implications for intellectual capital, integrated reporting, and the EU Directive 2014/95/EU, *Journal of Intellectual Capital*
7. Dumitru, M., Albu, N., Dumitru, V. F., și Albu, C. (2014) Practices regarding the forms of communication with the consumers used by multinational company at global and local level, *Amfiteatrul Economic*, Vol. 16, nr. 35, pp. 41-57
8. Dyduch J, Krasodomyska J. (2017), Determinants of Corporate Social Responsibility Disclosure: An Empirical Study of Polish Listed Companies, *Sustainability*, vol. 9, pp.1934
9. English, D. M., & Schooley, D. K. (2014) The evolution of sustainability reporting, *The CPA Journal*, vol. 84, nr. 3, pp.26-35
10. Fernández Gaztea J., Muñoz Fernández A. (2017), "Comply or explain" in the EU, or the New Human

- Rights Reporting Obligation: An Analysis of Directive 2014/95/EU, *Cuadernos de Derecho Transnacional*, vol. 9, nr. 1, pp. 285-299
11. Grewal J., Riedl E.J., Serafeim G. (2018), Market Reaction to Mandatory Nonfinancial Disclosure, *Management Science*, vol. 65, nr. 7, <https://doi.org/10.1287/mnsc.2018.3099>, pp. 3061-3084
  12. Idowu, S. O, Dragu, I. M., Tiron-Tudor, A. și Fărcaș, T.V. (2016), From CSR and Sustainability to Integrated Reporting, *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, vol. 4, nr. 2
  13. Krištofík P., Lament M., Musa H. (2016), The reporting of non-financial Information and the rationale for its standardisation, *Business Administration and Management*, vol. 2, nr. 19, pp.157-175
  14. La Torre M., Sabelfeld S., Blomkvist M., Tarquinio L., Dumay J. (2018), Harmonising non-financial reporting regulation in Europe: Practical forces and projections for future research, *Meditari Accountancy Research*, <https://doi.org/10.1108/MEDAR-02-2018-0290>
  15. Maj J. (2018), Embedding Diversity in Sustainability Reporting, *Sustainability*, vol.10, 2487
  16. Maj J., Hawrysz L., Bębenek P. (2018), Determinants of Corporate Social Responsibility Disclosure in Polish Organisations, *International Journal of Contemporary Management*, vol. 17, nr. 1, pp. 197–215
  17. Manes-Rossi F., Tiron-Tudor A., Nicolò G., Zanellato G. (2018), Ensuring More Sustainable Reporting in Europe Using Non-Financial Disclosure – De Facto and De Jure Evidence, *Sustainability*, vol. 10, pp.1162
  18. Matuszak Ł., Różańska E. (2017), CSR Disclosure in Polish-Listed Companies in the Light of Directive 2014/95/EU Requirements: Empirical Evidence, *Sustainability*, 9, 2304
  19. Monciardini D. (2016), The ‘Coalition of the Unlikely’ Driving the EU Regulatory Process of Non-financial Reporting, *Social and Environmental Accountability Journal*, pp.36, nr. 1, pp.76-89
  20. Peršić M., Halmi L. (2016), Disclosing non-financial information in companies’ reports in Croatia, *Copernican Journal of Finance & Accounting*, vo. 5, nr. 2, pp. 181–200
  21. Peršić M., Halmi L. (2018) Exploring the quality of social information disclosed in non-financial reports of Croatian companies, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, vol. 31, nr. 1, pp. 2024-2043
  22. Sierra-García L., García-Benau M.A., Bollas-Araya H.M. (2018), Empirical Analysis of Non-Financial Reporting by Spanish Companies, *Administrative Sciences*, vol. 8, pp. 29
  23. Szabó D.G., Sørensen K.E. (2015), New EU Directive on the Disclosure of Non-Financial Information (CSR), *European Company and Financial Law Review*, vol. 12, nr. 3, pp. 307–340
  24. Tiron-Tudor, A., Nistor, C. S., Ștefănescu, C. A. și Zanellato, G. (2019), Encompassing Non-Financial Reporting in A Coercive Framework for Enhancing Social Responsibility: Romanian Listed Companies’ Case, *Amfiteatru Economic*, pp. 1-16
  25. Tschopp, D. și Huefner, R.J. (2015), Comparing the Evolution of CSR Reporting to that of Financial Reporting”, *Journal of Business Ethics*, vol.127, nr. 3, pp. 565-577
  26. Venturelli A., Caputo F., Cosma S., Leopizzi R., Pizzi S. (2017), Directive 2014/95/EU: Are Italian Companies Already Compliant?, *Sustainability*, vol. 9, pp. 1385
  27. Venturelli, A., Caputo, F., Leopizzi, R. and Pizzi, S. (2019), The state of art of corporate social disclosure before the introduction of non-financial reporting directive: a cross country analysis, *Social Responsibility Journal*, Vol. 15 nr. 4, pp. 409-423
  28. Wagner C.Z. (2018), Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting, *Transactions: The Tennessee Journal of Business Law*, vol. 19, pp. 619-708
  29. CSR EUROPE și GRI, (2017) *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU A comprehensive overview of how Member States are implementing the EU Directive on Non-financial and Diversity Information*, <https://www.globalreporting.org>

Cărți

1. Eccles R.G., Krzus M.P., Ribot S. (2015) *The Integrated Reporting Movement. Meaning, Momentum, Motives and Materiality*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

Legislație

1. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (2014), *Directiva 2014/95/EU de modificare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește prezentarea de informații nefinanciare și de informații privind diversitatea de către anumite întreprinderi și grupuri mari*, L330, disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095&qid=1558022431060&from=RO>
2. Ordinul ministrului finanțelor publice 1802/2014, publicat în: Monitorul Oficial nr. 963 din 30 decembrie 2014
3. Ordinul ministrului finanțelor publice 1938/2016, Monitorul Oficial nr. 680 din 2 septembrie 2016
4. Ordinul ministrului finanțelor publice 2844/2016, publicat în: Monitorul Oficial nr. 1020 din 19 decembrie 2016
5. Regulamentul CNVM nr. 1/2006, accesat la: <https://asfromania.ro/files/capital/regulamente/2006/Regulament%202006%20consolidat%20dupa%20Regulament%20ASF%202011-2015.pdf>

Impactul adoptării standardelor internaționale de raportare financiară în ponderea cheltuielilor de audit și a calității serviciilor de audit

Drd. Marta TACHE,
Academia de Studii Economice București, România,
e-mail: tache.marta@yahoo.com

Rezumat

Acest studiu evidențiază impactul adoptării Standardelor Internaționale de Raportare Finanțiară (IFRS) asupra cheltuielilor de audit pentru toate companiile ce tranzacționează acțiuni europene la Bursa de Valori București (ATS INT – Sisteme alternative de tranzacționare internațională). Eșantionul total care stă la baza acestui studiu este format din 15 companii ce comercializează acțiuni europene prin intermediul sistemelor alternative de tranzacționare internațională. Datele au fost colectate manual, din baza de date internațională Thomson Reuters, pentru perioada 2000-2018, astfel încât s-a putut observa dimensiunea reală a cheltuielilor de audit din momentul în care adoptarea IFRS a devenit obligatorie, care este cota companiilor auditate de Big 4, dar și opinia de audit emisă de aceștia. În această lucrare a fost utilizat un CrossTabulation în SPSS, pentru a testa ipoteza potrivit căreia, adoptarea IFRS a condus la sporirea cheltuielilor de audit, ce au înregistrat creșteri considerabile după anul 2012. În același timp, s-a putut observa că cea mai mare parte a companiilor analizate este auditată de Big 4, iar opinia fără rezerve emisă de aceștia predomină pe toată perioada analizată.

Cuvinte-cheie: adoptarea IFRS; cheltuielile de audit; accrual discretional; opinie de audit

Clasificare JEL: M42

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Tache, M., (2020), The Impact of IFRS Adoption on Audit Fees and Audit Quality, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 352-360,
DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/010

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/010>

Data primirii articolului: 14.09.2019

Data revizuirii: 16.09.2019

Data acceptării: 1.04.2020

1. Introducere

În anul 2002, Consiliul Standardelor Internaționale de Contabilitate (IASB) împreună cu Bordul Standardelor Internaționale de Contabilitate (FASB) au formulat un instrument unificator pentru întreaga lume. Principalele argumente ce sporesc numărul utilizatorilor IFRS sunt: creșterea credibilității, nivelul destul de ridicat al dezvăluirii informațiilor financiare, acuratețea ridicată a informațiilor finanțier-contabile prezente în rapoartele financiare și creșterea sporită a comparabilității (Wedari și Oktorina, 2017). Mai mult, în anul 2015, Scott evidențiază că adoptarea IFRS nu a condus decât la creșterea dezvăluirii informației financiare și la descreșterea accelerată a numărului de opțiuni a metodelor contabile utilizate în mod normal. Limitarea numărului de metode contabile impusă de adoptarea IFRS reprezintă un avantaj enorm deoarece poate controla puterea discreționară managerială, conducând la o creștere a câștigurilor. În același context, cu un an mai devreme, Byun & Luttecke afirmă că societățile au reacționat pozitiv, nedând dovada de asimetrie informațională și de un calcul eronat surprins în costurile agenției (*Agency costs*). Tendința observată de Ibanichuka (2018) în acest sens este că aceste companii care adoptă IFRS au tendința să înregistreze câștiguri manageriale mici, sporindu-se transparenta informațională.

În anul 2014, Kao confirma relația dintre cheltuielile de audit și cheltuielile aferente adoptării IFRS, prin prisma faptului că există o nevoie reală de resurse, training specializat, dar și de pregătirea autorităților competente pentru a putea aplica standardele internaționale. Globalizarea standardelor de contabilitate a condus, fără preget, la transparenta informațională, la sporirea gradului de complexitate a afacerilor operaționale, impact resimțit de toți utilizatorii informațiilor financiare, având la dispoziție situații financiare calitative și concluziente (Wulandari, Lastanti, 2015).

Pe de altă parte, și creșterea riscului de audit a condus la creșterea cheltuielilor de audit, deoarece cei care nu au experiență cu aceste standarde pot comite erori mari. În același timp, pentru auditori, complexitatea adusă de tranziție, dar și nepregătirea entității client pot crește riscul în evaluarea acestora. Prin urmare, complexitatea auditului și riscul ce poate exista din partea entității client sunt asociate unor costuri de audit ridicate. Pentru a putea înțelege creșterea exagerată a cheltuielilor de

audit după tranziția la standardele internaționale este necesar să analizăm cheltuielile care stau la baza adoptării IFRS, și anume:

1. Teoria legăturilor economice (*The theory of economic bonding*) – subliniază faptul că independența auditorului poate fi nedeterminată dacă există încheiat un angajament economic ce poate avea un impact considerabil în ponderea calității serviciilor de audit. Acest angajament economic se produce atunci când entitatea client plătește o sumă de bani mai mare auditorului astfel încât acesta să poată urmări în detaliu puterea discreționară managerială în situațiile financiare sau în rapoartele companiilor. În unele cazuri, firmele renunță la calitatea serviciilor de audit și pun mai mult accent pe angajamentul economic, la cererea entității client.
2. Teoria efortului de audit (*The theory of audit effort*) – reliefază că un nivel extrem de ridicat al cheltuielilor aferente serviciilor de audit este dat de efortul auditorului în sporirea calității serviciilor de audit. În cele din urmă, riscul de audit evaluat de firma de audit conduce la creșterea cheltuielilor de audit (Esheman, Guo, 2014).

Pe de altă parte, Jung (2016) evidențiază că atunci când riscul de audit are un nivel scăzut, nivelul cheltuielilor aferente serviciilor de audit nu trebuie să fie deloc asociat cu calitatea serviciilor de audit. Această relație dintre calitatea serviciilor de audit și nivelul cheltuielilor de audit a fost analizată de mulți cercetători în domeniu, folosind accrual-ul discretional ca figură de calcul a calității serviciilor de audit. Mai mult, în funcție de perioada de timp analizată (pre/post IFRS), s-a putut constata că nu există o relație între nivelul ridicat al cheltuielilor aferente serviciilor de audit și calitatea acestuia până în 2012, însă avem o relație pozitivă între cheltuielile anormale de audit și calitatea serviciilor de audit în perioada post IFRS.

Pentru perioada 2000-2018, am analizat nivelul cheltuielilor de audit utilizând un accrual discretional pentru a putea observa care este calitatea serviciilor de audit, putând vedea de asemenea dacă aceste cheltuieli au crescut după ce adoptarea conform IFRS a devenit obligatorie. Prin urmare, anul de tranziție 2012 l-am luat ca reper pentru a observa mai ușor cum au influențat în timp standardele de raportare financiară.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

La nivel global, raportarea financiară conform IFRS a condus la o transparență informațională și la o dezvăluire a situațiilor financiare foarte ridicată. Aceste beneficii aduse de IFRS au fost observabile și în calitatea auditului, deoarece cu cât este mai transparentă informația raportată cu atât mai mult riscul de audit este mai scăzut.

Ansamblul serviciilor de audit are un rol destul de critic în aplicarea noilor standarde de raportare, mai ales cu privire la costurile de implementare (Loukil, 2016). Atunci când raportarea conform Standardelor Internaționale de Raportare Financiară a devenit imanente obligatorie, costurile aferente serviciilor de audit au suferit modificări considerabile. Aceste cheltuieli au crescut pentru că noul model de raportare financiară necesită un efort destul de mare, ce conduce automat și la creșterea acestor costuri. În ultimă instanță, auditul reprezintă mecanismul de control al companiei, iar scopul principal este reprezentat de reducerea costurilor agenției.

Pentru a putea analiza cheltuielile de audit, trebuie să observăm care sunt cheltuielile ce stau la baza tranzacțiilor dintr-o entitate. Teoria Agenției (*Agency Theory*) evidențiază înlănțuirea imanentă de contracte între asociați/acționari și agenți – manageri ce au obligația să controleze toate resursele dintr-o entitate (Jensen și Meckling, 1976; Adams, 1994). Prezenta teorie postulează ideea generală că asociații/acționari nu au acces la toate informațiile când managerii trebuie să ia anumite decizii. Asimetria informațională reprezintă diferența dintre cifrele raportate și dezvăluirile prezente în situațiile financiare raportate de management. Prin urmare, auditorii au obligația de a minimiza asimetria informațională, descoperind toate neregulile existente în documentele auditate. Asimetria informațională ce reiese din această teorie poate înfăptui un hazard moral, atunci când managerii acționează doar în scopul maximizării propriei bogății și nu în scopul companiei pentru care lucrează (Mohammad A., 2011).

Există posibilitatea unei diminuări endogene în stabilirea proceselor exacte de monitorizare din prisma managerilor, ce pot afecta condițiile generale de lucru ale companiilor de audit (Hudson, 2014). În acest context, Teoria Agenției postulează că managerii au

tendință să favorizeze interesele acționarilor în detrimentul creditorilor, care pot include restricții în contractele derulate (Watson et al., 2002), ce conduc la creșterea denaturată a costurilor agenției. Aici intervin auditorii de specialitate, care trebuie să apere tot timpul nepărtinitor interesele tuturor acționarilor/creditorilor, verificând totodată controalele interne, riscul și raportarea financiară a managementului. Pentru prima dată, acest criteriu a fost observat de Jensen și Meckling după cum urmează: „existența și mărimea costurilor agenției depind de natura costurilor monitorizate de agent (manager)”. Companiile de audit ce au obligația de a controla situațiile financiare și comportamentul managementului atestă diminuarea cheltuielilor aferente serviciilor de audit. În anul 2011, într-o revistă de renume, Leventis afirma următoarele: „Cheltuielile de audit sunt cele mai măsurabile și directe costuri ale agenției, iar reducerea cheltuielilor de audit relevă reducerea costurilor agenției”. Este destul de imanentă concluzia că firmele de audit fac controale mai mari atunci când există probleme, fapt ce crește numărul de ore lucrate, determinând un nivel sporit de cheltuieli.

Un alt avantaj al firmelor mari comparativ cu firmele mici este că acestea au un sistem contabil destul de sofisticat, deținând astfel un avantaj dat de auditul intern, ce reduce iminent nivelul total al cheltuielilor aferente serviciilor de audit. Chiar dacă convergența la IFRS a adus nenumărate beneficii utilizatorilor interni și externi, această raportare financiară a crescut cheltuielile aferente serviciilor de audit, cu precădere pentru cei care au adoptat pentru prima dată aceste standarde (DeGeorge et all., 2013; Schadewitz and Vieru, 2010).

Pe piața de audit unde competiția este destul de strânsă, termenul de cheltuieli de audit este asociat cu riscul de audit și efortul de audit, factori ce sunt determinați de compania care auditează (Big 4/ Non Big 4).

Prin urmare, costurile de audit sunt împărtășite astfel:

- cheltuielile normale de audit (determinate în funcție de complexitatea, dimensiunea și riscul entității client);
- cheltuielile anormale de audit (cheltuieli ce sunt generate din relația cu entitatea client).

Choi (2010) reliefă faptul că aceste cheltuieli exagerate de audit pot ascunde un compromis existent între entitatea client și auditor, caz în care auditorul nu

ține cont de independentă și calitatea serviciilor de audit este alterată. Acest compromis poate lua forma unei mite sau poate fi doar rezultatul unor costuri operaționale ridicate semnate de auditorul misiunii (KAP). Un alt punct de vedere mai puțin părtinitoare îl are Blankley (2012) care subliniază că aceste cheltuieli ridicate aferente serviciilor de audit pot fi considerate cheltuieli suplimentare de audit pentru a păstra reputația profesiei contabile, ce conduce la creșterea calității auditului.

Același punct de vedere a fost reliefat în același an de Boone și Asthana, care certifică faptul că un nivel scăzut al cheltuielilor de audit nu arată și un nivel scăzut al efortului auditorului sau o relație negativă cu partenerul misiunii de audit (KAP).

La nivelul României, pentru perioada analizată post IFRS, se poate observa o relație pozitivă între calitatea serviciilor de audit și nivelul ridicat al cheltuielilor de audit. Pe de altă parte, o creștere a acelorași cheltuieli de audit este prezentă și la firmele auditate de Big 4.

3. Relația dintre raportarea financiară conform IFRS și auditul finanțier

Primul cercetător în domeniu care a analizat cheltuielile de audit a fost Simunic (1980), ce a construit un model regresional pentru a putea calcula nivelul cheltuielilor aferente serviciilor de audit. Serviciile de audit sunt constituite din oferta și cererea de audit, reglementate pe o piață liberă. Cererea de audit depinde de anumite caracteristici și anume: diverse elemente specifice firmei, numele, dimensiunea și alți factori de risc ai entității client (Dye, 1993). Mai mult, factorii existenți la nivelul companiei specifică în mod sistematic procedurile de audit, complexitatea misiunii de audit și, în ultimă instanță, efortul auditorului ce poate avea corespondent direct în ponderea cheltuielilor de audit.

Un studiu realizat de Narktabee și Patpanichot, în anul 2011, arată că totalitatea caracteristicilor entității client poate afecta îmbunătățirea sistemului informațional după adoptarea IFRS. De asemenea, s-a putut observa că, acolo unde entitățile client permit o putere discreționară ridicată a managementului, nu s-au văzut deloc rezultate cu privire la îmbunătățirea calității în perioada post IFRS. Această putere discreționară a ridicat de-a lungul timpului multe probleme, nefiind calculată mereu în

limitele legale. Atunci când se calculează puterea discreționară a managementului trebuie să se țină cont de următoarele: dimensiunea entității client, fluxul de numerar afectat de volatilitatea operațională, volatilitatea vânzărilor și de probabilitatea unor câștiguri negative.

Pe de altă parte, un alt studiu atestă că o creștere a câștigurilor de calitate (earning quality) are loc în același timp cu creșterea cheltuielilor aferente serviciilor de audit. Înțând cont de legea Sarbanes – Oxley (Sarbox/SOX) din 2002 (Pub. L. 107-204, 116 Stat. 745, adoptată la 30 iulie 2002), cunoscută și sub denumirea de Actul Contabilităților Companiilor Publice de reformă și de protecție a investitorilor și de Actul corporativ și de audit al răspunderilor și al responsabilităților, rezultatul pare să rămână același, iar provizioanele sporesc gradual guvernanța corporativă și raportarea financiară (Ittonen et all., 2019). Suplimentar, Institutul Contabililor Autorizați din Anglia și Țara Galilor (*The Institute of Chartered Accountants in England*) în anul 2007 a anunțat că societățile cotate din Uniunea Europeană au înregistrat o creștere a cheltuielilor de audit ca urmare a adoptării IFRS.

Una din primele țări care au adoptat IFRS a fost Noua Zeelandă, iar un studiu făcut pe companiile mici și mijlocii finlandeze, realizat de Griffin (2009) atestă că ajustările IFRS apărute ca urmare a unei disparități între standardele locale și IFRS încorporează implicit cheltuieli sporite de audit. Cu privire la anul de tranziție, cheltuielile aferente serviciilor de audit au fost și mai mari, deoarece efortul de audit a sporit considerabil, efort măsurat în asigurarea misiunii și în munca auditorului.

În ceea ce privește oferta de audit, cele mai multe studii în domeniu au deosebit în mod proclamativ Big 4/ Non Big 4 și nivelul cheltuielilor de audit dat de această diferențiere. În mod imperios, a apărut schimbarea auditorului, ca primă influență a adoptării IFRS, deoarece contextul legal a constrâns la această tendință în timp.

4. Metodologia de cercetare

Prezentul studiu are la bază datele oficiale publicate la Bursa de Valori București (BVB), BDI-ul Thomson Reuters și site-urile oficiale ale companiilor din Big 4 (Deloitte, E&Y, KPMG și PWC). Pentru perioada de timp 2000-2018 am analizat toate companiile cotate la Bursa de Valori București ce tranzacționează acțiuni internaționale alternative (ATS Int), companii ce sunt auditate de Big 4.

Cu privire la cheltuielile de audit, pentru perioada selectată 2000-2018, putem observa

cu ușurință o creștere continuă pentru acțiunile ATS Int.

Tabelul nr. 1. Evoluția cheltuielilor de audit, pentru perioada 2000-2018 (în euro)

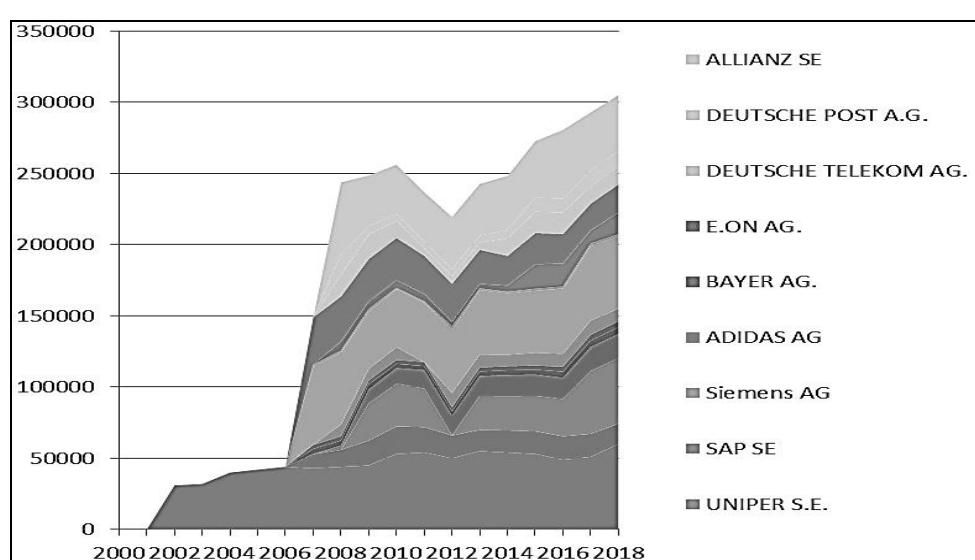
Firma	An	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
DEUTSCHE BANK AG			31.000	32.000	40.000	42.000	44.000	43.000	44.000	45.000	53.000	54.000	50.000	55.000	54.000	53.000	49.000	51.000	60.000	
Commerzbank AG									10.000	11.905	17.358	19.344	17.876	15.945	14.852	15.540	15.850	16.532	16.136	14.324
DAIMLER A.G.										26.000	30.000	27.000	--	24.000	24.000	25.000	26.000	44.000	46.000	
BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG									0	3.000	10.000	11.000	13.000	14.000	14.000	15.000	15.000	15.000	17.000	17.000
CONTINENTAL A.G.									3.500	3.500	3.500	2.900	2.900	2.900	3.000	3.200	3.300	4.200	4.400	4.600
DEUTSCHE LUFTHANSA A.G.									2.900	3.000	2.800	2.800	2.700	3.000	2.900	2.900	2.900	3.600	4.100	4.200
UNIPER S.E.																				
SAP SE									8.400	8.000	9.000	--	10.000	9.000	8.000	9.000	9.000	10.000	9.000	
Siemens AG									55.300	50.700	40.500	40.900	42.000	44.200	45.600	43.500	43.700	45.900	52.600	50.600
ADIDAS AG									1.200	1.200	1.800	800	800	2.600	1.000	1.000	1.300	1.300	1.600	1.700
BAYER AG.									--	6.000	5.000	5.000	5.000	3.000	3.000	4.000	17.000	16.000	9.000	15.000
E.ON AG.									33.000	32.000	30.000	30.000	27.000	27.000	24.000	21.000	22.000	21.000	19.000	20.000
DEUTSCHE TELEKOM AG.									-	15.000	17.000	12.000	5.000	5.000	5.000	12.000	15.000	15.000	12.000	12.000
DEUTSCHE POST A.G.									--	14.500	6.000	5.000	5.000	5.000	5.000	6.000	10.000	10.000	11.000	11.000
ALLIANZ SE									--	50.500	35.500	34.400	34.600	36.800	36.300	38.100	39.600	48.000	41.000	39.600

Sursa: Contribuție proprie, folosind baza de date Thomson Reuters, date prelucrate în Microsoft Office Excel

Eșantionul total (Tabelul nr. 1) ne arată o creștere continuă a cheltuielilor de audit pentru perioada 2007-2018. Pentru compania UNIPER S.E. nu am găsit nicio dată

disponibilă pe Thomson Reuters. Pentru anii 2000-2006 nu am găsit cheltuielile de audit pentru nicio companie cotată la BVB ce tranzacționează acțiuni ATS Int.

Figura nr. 1. Evoluția cheltuielilor de audit, pentru perioada 2012-2018, după ce adoptarea IFRS a devenit obligatorie (în euro)

Sursa: Contribuție proprie, date prelucrate în Microsoft Office Excel

De asemenea, pentru perioada 2012-2018 (*Figura nr. 1*) putem observa trendul crescător al cheltuielilor de audit, după ce adoptarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară a devenit obligatorie. Pentru perioada

2008-2018 am verificat această creștere continuă a cheltuielilor aferente serviciilor de audit, folosind statistici descriptive, dorind astfel să vedem exact care este deviația standard. În acest context, s-a înregistrat o creștere în timp a costurilor de audit.

Tabelul nr. 2. Nivelul cheltuielilor de audit, pentru perioada 2008-2018 (în euro)

Firma	An	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
DEUTSCHE BANK AG		44000	45000	53000	54000	50000	55000	54000	53000	49000	51000	60000
Commerzbank AG		11905	17358	19344	17876	15945	14852	15540	15850	16532	16136	14324
DAIMLER A.G.			26000	30000	27000		24000	24000	25000	26000	44000	46000
BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG		3000	10000	11000	13000	14000	14000	15000	15000	15000	17000	17000
CONTINENTAL A.G.		3500	3500	2900	2900	2900	3000	3200	3300	4200	4400	4600
DEUTSCHE LUFTHANSA A.G.		3000	2800	2800	2700	3000	2900	2900	2900	3600	4100	4200
SAP SE		8400	8000	9000		10000	9000	8000	9000	9000	10000	9000
Siemens AG		50700	40500	40900	42000	44200	45600	43500	43700	45900	52600	50600
ADIDAS AG		1200	1800	800	800	2600	1000	1000	1300	1300	1600	1700
BAYER AG.		6000	5000	5000	5000	3000	3000	4000	17000	16000	9000	15000
E.ON AG.		32000	30000	30000	27000	27000	24000	21000	22000	21000	19000	20000
DEUTSCHE TELEKOM AG.		15000	17000	12000	5000	5000	5000	12000	15000	15000	12000	12000
DEUTSCHE POST A.G.		14500	6000	5000	5000	5000	5000	6000	10000	10000	11000	11000
ALLIANZ SE		50500	35500	34400	34600	36800	36300	38100	39600	48000	41000	39600

Sursa: Contribuție proprie, folosind baza de date Thomson Reuters, date prelucrate în Microsoft Office Excel

Cheltuielile aferente serviciilor de audit (*Tabelul nr. 2*) pentru perioada 2008-2018 au fost extrase manual din baza de date Thomson Reuters. Pentru perioada 2000-2008 nu a fost înregistrată nicio dată, dat fiind faptul că

adoptarea IFRS nu era obligatorie pentru toate tipurile de companii. Astfel, putem conchide că adoptarea IFRS a adus câteva schimbări considerabile resimțite de toți utilizatorii situațiilor financiare.

Tabelul nr. 3. Statisticile descriptive ale cheltuielilor aferente serviciilor de audit, folosind media cheltuielilor de audit

Descriptive Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	
ADIDAS AG	11	1372,73	531,208	
DEUTSCHE LUFTHANSA A.G.	11	3172,73	536,826	
CONTINENTAL A.G.	11	3490,91	630,007	
BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG	11	13090,91	3986,340	
Commerzbank AG	11	15969,27	1948,590	
E.ON AG.	11	24818,18	4578,606	
Siemens AG	11	45472,73	4134,753	
DEUTSCHE BANK AG	11	51636,36	4566,678	

Sursa: Contribuție proprie, date prelucrate în SPSS

Pentru perioada 2008-2018 am verificat această creștere continuă a cheltuielilor aferente serviciilor de

audit folosind statistici descriptive, dorind astfel să vedem exact care este deviația standard (*Tabelul nr. 3*).

În acest context, s-a înregistrat o creștere în timp a costurilor de audit.

Eșantionul total este format din 15 companii, însă am putut testa doar 14 entități (Tabelul nr. 4) deoarece pentru societatea UNIPER S.E. nu este disponibilă nicio dată în baza de date internațională Thomson Reuters. În același timp, am putut demonstra că

există un trend de creștere pentru tipul de opinie fără rezerve emis de către Big 4 (din totalul de companii analizate, 13 companii auditate de Big 4 au raportat o opinie fără rezerve). De asemenea, auditorul Big 4 rămâne neschimbat pe toată perioada analizată, exceptie făcând SAP S.E., companie ce este auditată de non Big 4.

Tabelul nr. 4. Dependența variabilelor „tipul auditorului” (Big 4/ non Big 4) și „opinia de audit” (în euro)

An		2005		2006		2007		2008		2009	
Tipul variabilei		Opinia de audit		Opinia de audit		Opinia de audit		Opinia de audit		Opinia de audit	
		Opinie cu rezerve	Opinie fără rezerve								
Big 4	Nu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Da	0	14	0	14	0	14	0	14	0	14
Total		0	14	0	14	0	14	0	14	0	14

An		2010		2011		2012		2013		2014	
Tipul variabilei		Opinia de audit		Opinia de audit		Opinia de audit		Opinia de audit		Opinia de audit	
		Opinie cu rezerve	Opinie fără rezerve								
Big 4	Nu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Da	0	14	0	14	0	14	0	14	0	14
Total		0	14	0	14	0	14	0	14	0	14

An		2015		2016		2017		2018	
Tipul variabilei		Opinia de audit		Opinia de audit		Opinia de audit		Opinia de audit	
		Opinie cu rezerve	Opinie fără rezerve						
Big 4	Nu	0	0	0	0	0	0	0	0
	Da	0	14	0	14	0	14	0	14
Total		0	14	0	14	0	14	0	14

Sursa: Contribuție proprie, date prelucrate în Microsoft Office Excel

În perioada 2000-2018, rezultatele arată că mai mult de 99% din companii sunt auditate de Big 4, astfel o singură companie ce tranzacționează acțiuni ATS Intl. este auditată de o firmă non Big 4. Un studiu realizat de Mohrmann et al. (2019) arată că pentru țările din Uniunea Europeană procentul este mai mic, deoarece piața românească nu este la fel de concentrată ca celelalte piețe din Uniunea Europeană. În studiul nostru se poate observa că adoptarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară a implicat o schimbare majoră a firmelor de audit de la Non Big 4 la Big 4. Numărul total de clienți auditați de Big 4 a crescut cu 89,96%. De asemenea, dintr-un eșantion total de 15 companii, o singură companie este auditată de Non-Big

4. Calitatea auditului este reprezentată de capacitatea firmei de audit de a găsi și raporta erori la nivelul clientului, de a lua decizii prin furnizarea de expertiză în sistemul informațional al clientului și, în final, de a furniza o opinie transmisă în raportul de audit (Singh și colab., 2019).

Concluzii

Obiectivul principal al studiului actual este de a sublinia structura pieței de audit financiar pentru companiile listate la Bursa de Valori București (BVB), cu accent pe acțiunile internaționale alternative, ATS Intl. Principalele rezultate ale analizei CrossTabulation sunt în

concordanță cu previziunile globale asupra efectelor directe ale adoptării IFRS asupra cheltuielilor aferente serviciilor de audit. Având la bază eșantionul complet format din 15 companii, pentru perioada 2000-2018, s-au găsit dovezi pentru a realiza ipoteza noastră potrivit căreia adoptarea IFRS are întotdeauna un efect în sensul creșterii cheltuielilor de audit. În același timp, pe întreaga perioadă, companiile au fost auditate de BIG 4, ce a emis doar opinii de audit fără rezerve, pentru majoritatea firmelor. Limitările inerente ale acestui studiu nu pot fi evitate, deoarece mărimea eșantionului nostru este relativ mică, chiar dacă au fost luate în calcul toate acțiunile internaționale alternative ATS Intl. ce sunt tranzacționate la Bursa de Valori București. Rezultatul testului empiric este valid pentru relația analizată dintre adoptarea IFRS și cheltuielile aferente serviciilor de audit pentru toate companiile ce tranzacționează acțiuni ATS Intl. (Sisteme alternative de tranzacționare internațională) pe baza datelor companiilor listate la BVB, pentru perioada 2000-2018. Întregul eșantion arată o creștere a cheltuielilor de audit pentru perioada 2007-2018. Pentru compania UNIPER S.E. nu au fost

publicate datele necesare, iar pentru anii 2000-2007 pe baza de date internațională Thomson Reuters nu există nicio înregistrare.

Deși acest mic eșantion poate reduce generalizarea accidentală a constatărilor noastre la scară globală, rezultatele obținute sunt încă generalizabile, iar efectele adoptării IFRS asupra cheltuielilor de audit rămân posibile de relevat. În plus, concluziile noastre sunt dovezi noi, ce atestă un trend continuu de creștere a cheltuielilor de audit dintr-un tip specific de acțiuni, ATS Intl., evitând mai multe probleme potențiale care pot apărea cu cercetarea în secțiune.

Potem concluziona că adoptarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară a crescut numărul de societăți auditate de Big 4, chiar dacă cheltuielile aferente serviciilor de audit au înregistrat valori ridicate. Mai mult, efectul adoptării IFRS este pozitiv pentru întregul eșantion analizat de diferite dimensiuni. În plus, în funcție de posibilitățile de accesare a seriilor de date specifice, studiul poate fi aplicat și pentru alte tipuri de acțiuni.

BIBLIOGRAFIE

1. Asthana C., Boone, J. (2012), Abnormal audit and audit quality, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 31, No. 3, pp. 1-22.
2. Ball R. (2006), International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors, *Accounting and Business Research*, Vol. 36, No.1, pp. 5-27.
3. Ball R., Kothari, S. P., Robin, A., (2000), The Effect of International Institutional Factors on Properties of Accounting Earnings, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 29, pp. 1-51.
4. Berglund, N., Eshleman J., (2019), Client and audit partner ethnicity and auditor-client alignment, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 34, No. 7, pp. 835-862.
5. Blankley, A. I., Hurt, D. N., MacGregor, J. E., (2012), Abnormal audit fees and restatements, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 31, No. 1, pp. 79-96.
6. Boolaky, P. K., O'Leary, C. (2011), Determining the Strength of Auditing Standards and Reporting, *Corporate Ownership & Control*, Vol. 8, nr. 4, pp. 291-304.
7. Chen, J., Zhang, H. (2010), The impact of regulatory enforcement and audit upon IFRS compliance- evidence from China, *European Accounting Review*, Vol. 19, No. 4, pp. 665-692.
8. Choi J-H., Kim, J-B, Zang, Y. (2010), Do abnormally high audit fees impair audit quality?, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 29, Nr. 2 , pp. 115-140.
9. DeGeorge, E.T., Ferguson, C.B., Spear, N.A. (2013), How much does IFRS Cost? IFRS Adoption and Audit Fees, *The Accounting Review*, Vol. 88, Nr. 2, pp. 429-462.
10. Dobler, M. (2014), Auditor- provided non-audit services in listed and private family firms, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 29, nr. 5, pp. 245-287.
11. Dye R., (1993), Auditing Standards, Legal Liability, and Auditor Wealth, *Journal of Political Economy*, Vol. 101, Nr. 5, pp. 887-914.
12. Eshleman, J. D., Guo, P. (2014), Do Big 4 auditors provide higher audit quality after controlling for the endogenous choice of auditor?, *Auditing: A Journal of Practices and Theory*, Vol. 33, No. 4, pp. 197-210.

13. Griffin P.A., Lont, D.H., Sun, Y. (2009), Governance Regulatory Changes, International Financial Reporting Standards Adoption, and New Zealand Audit and Non-Audit Fees: Empirical Evidence, *Accounting and Finance*, Vol. 49, No.4, pp. 697-724.
14. Hay, D., Jeter, D. (2011), The pricing of industry specialization by auditors in New Zealand, *Accounting and Business Research*, Nr. 41 (2), pp 171-195.
15. Higgins, S., Lont, D., Scott, T. (2015), Longer term audit costs of IFRS and the differential impact of implied auditor cost structures, *Accounting & Finance*, Vol. 56, nr. 1, pp. 165-203.
16. Holthausen R. W. (2013), Testing the Relative Power of Accounting Standards Versus Incentives and Other Institutional Features of Influence the Outcome of Financial Reporting in an International Setting, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 36 (1-3), pp. 271-283.
17. Ibanichuka E.A.L., Briggs, A.C. (2018), Audit Reports and Value Relevance of Accounting Information: Evidence from Commercial Banks in Nigeria, *Indian Journal of Finance and Banking*, Vol.2, Nr. 1.
18. Ittonen K., Myllymaki, E., Tronnes, C. (2019), Bank's audit committees, audit firm alumni and fees paid to audit firm, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 37, Nr. 7, pp. 783-807.
19. Jung S-J., Kim, B-J., Chung, J-R. (2016), The association between abnormal audit fees and audit quality after IFRS adoption: Evidence from Korea, *International Journal of Accounting and Information Management*, Vol. 24, No. 3, pp. 252-271.
20. Kao H., (2014), The relationship between IFRS, Earning losses threshold and Earnings Management, *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, Vol. 12, pp. 81-98.
21. Khurana, I., Raman, K. (2004), Litigation risk and the financial reporting credibility of big 4 versus non-big 4 audits: evidence from Anglo-American countries, *The Accounting Review*, Vol. 79, No. 2, pp. 578-591.
22. Lasic, L., Myers, L., Seidel, T., (2019), Do Accounting Firm Consulting Revenues Affect Audit Quality? Evidence from the Pre- and Post-SOX
23. Mohrmann U., Riepe J., Stefani, U. (2019), Fool's gold or value for money? The link between abnormal audit fees, audit firm type, fair-value disclosures, and market valuation, *International Journal of Auditing*, Vol. 23, No. 2, pp. 181-203.
24. Pacter, P., (2001), What exactly is convergence?, *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, Vol. 2, No. 2, pp. 67-83.
25. Peng. S., Bewly, K. (2010), Adaptability to fair value accounting in an emerging economy: a case study of China's IFRS convergence, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 23, No. 8, pp. 982-1011.
26. Pickard, G. (2007), Simplifying global accounting, *Journal of Accountancy*, Vol. 204, No. 1, pp. 36-39.
27. Schadewitz, H., Vieru, M. (2010), Impact of IFRS Transition Complexity on audit and non-audit fees: Evidence from small and medium sized listed companies in Finland, *The Finnish Journal of Business Economics*, Vol. 59, No. 1, pp. 11-41.
28. Singh, A., Sultana, N., Evans J. (2019), Independent and joint effects of audit partner tenure and non-audit fees on audit quality, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, Vol. 15, No. 2, pp. 186-205.
29. Street, D., Bryant, S. (2000), Disclosure level and compliance with IASs: a comparison of companies with and without U.S. listing and filings, *The International Journal of Accounting*, Vol. 35, No. 3, pp. 305- 329.
30. Taffler, R., Ramalingam, R. (1982), The Determinants of Audit Fee in the UK: An Exploratory Study City, *University Business School* (Working Paper Series No. 37), London: Gresham College.
31. Tyrall, D.E., Woodward, D.G., Rakimbekova, A. (2007), The relevance of international financial reporting standards to a developing country: Evidence from Kazakhstan, *The International Journal of Accounting*, vol. 42, nr. 1, pp. 82-110
32. Wedari, L.K., Oktorina, M. (2017), Does IFRS have impact on earning's quality and audit fee?, *JAMAL*, Volume 8, No. 2, pp. 227-429.

Analiza conformității rapoartelor de sustenabilitate ale companiilor românești privind respectarea cadrului conceptual GRI

Drd. Alexandra-Oana MARINESCU,
Academia de Studii Economice București,
e-mail: alexandra.marinescu@cig.ase.ro

Rezumat

Raportarea nefinanciară a devenit o preocupare a managerilor deoarece companiile sunt evaluate atât pe plan finanțiar, cât și pe plan social. Obiectivul acestei lucrări este de a arăta gradul de respectare a elementelor din cadrul Global Reporting Initiative (GRI) și de a explica dimensiunile ESG (eng. environmental, social and governance – mediu, social și guvernanță), precum și conformitatea rapoartelor de sustenabilitate ale companiilor românești indexate pe site-ul oficial al Global Reporting Initiative (GRI) cu cerințele standardelor G4 GRI Standards. Astfel, pentru atingerea acestui obiectiv, s-au analizat companiile indexate pe site-ul oficial GRI. Metoda de cercetare utilizată este bazată pe acordarea de scoruri pentru nivelul de conformitate a rapoartelor cu o grilă de notare elaborată pe baza revizuirii literaturii. Studiul de caz a evidențiat trei tipuri de mecanisme de izomorfism: coercitiv, normativ și mimetic, în vederea elaborării rapoartelor de sustenabilitate. Studiul demonstrează tendința cresătoare a companiilor de a publica rapoarte de sustenabilitate conforme cu cadrul GRI Standards, în fiecare an.

Cuvinte-cheie: raportare nefinanciară; companii românești; ESG; izomorfism; GRI

Clasificare JEL: M14

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Marinescu, A-O., (2020), Analysis on the Compliance of Sustainability Reports of Romanian Companies with GRI Conceptual Framework, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 361-375,
DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/011

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/011>

Data primirii articolului: 3.11.2019

Data revizuirii: 17.02.2020

Data acceptării: 28.02.2020

1. Introducere

Initiativele de responsabilitate socială corporativă (*corporate social responsibility*: CSR, engl.) joacă un rol important în comunicarea de informații nefinanciare. Initiativele de CSR sunt reprezentate de îmbunătățirea reputației corporative și de creșterea interesului părților interesate (*stakeholders*, engl.) asupra efectului pe care companiile îl au asupra societății și a mediului. Prin urmare, părțile interesate sunt determinate să solicite companiilor să aibă un comportament social și ecologic. Responsabilitatea socială corporativă încurajează companiile de pe tot globul să acorde o deosebită atenție practicilor de raportare a informațiilor nefinanciare.

Scopul acestui studiu este de a arăta dacă entitățile românești sunt orientate să publice rapoarte de sustenabilitate, în vederea obținerii performanței. Lucrarea este structurată după cum urmează: în a doua secțiune este rezervată literatura de specialitate, în continuare se prezintă metodologia cercetării. A patra secțiune analizează elementele GRI, urmată de o secțiune de discuții, iar a șasea secțiune analizează conformitatea rapoartelor de sustenabilitate cu indicatorii GRI și cu regulamentul CNVM 1/2006. Ultima secțiune cuprinde concluziile și limitele acestui studiu, precum și direcțiile de cercetare viitoare.

2. Recenzia literaturii de specialitate

Rapoartarea nefinanciară este un motor economic strategic care deschide calea către succesul și sustenabilitatea viitoare (Healy și Palepu 2001; Verrecchia, 1993; Ortas et al., 2015). Raportarea nefinanciară este determinată de aspecte care au impact asupra mediului înconjurător, cât și de aspecte sociale, datorate activităților economice. Raportarea nefinanciară determină companiile să fie mai transparente și răspunzătoare de performanța lor (Hartman et al., 2007; Nielsen et al., 2007).

Rapoartarea nefinanciară este un subiect larg și poate avea abordări diferite în funcție de corporație. Una din abordările privind raportarea nefinanciară pe care corporațiile o adoptă, este modul în care își raportează activitățile nefinanciare. Obiectivul strategic sau avantajul competitiv pe care îl pot obține corporațiile din raportarea nefinanciară este un motor-cheie în nevoia

lor de a adopta sau abandonă raportarea de informații nefinanciare (Cummings et al., 2000; Greening et al., 2000).

În ultimii 20 de ani, a apărut o vastă literatură despre raportarea nefinanciară, împreună cu o serie de cadre fezabile de raportare nefinanciară. Una dintre cele mai notabile este *Global Reporting Initiative* (GRI). GRI a emis versiunea de standarde G4, linii directoare care pot fi aplicate corporațiilor de diferite dimensiuni și din diverse locații (GRI 2018). GRI este o organizație non-guvernamentală, apărută în 1997 în Statele Unite ale Americii din organizațiile non-profit „Ceres” (Coaliția pentru Economiile Responsabile de Mediu) și „Tellus Institute”, cu sprijinul Programului Națiunilor Unite pentru Mediu (*United Nations Environment Programme*: UNEP, engl.). Aceasta a lansat o versiune „proiect de expunere” a Ghidului Raportării Durabilității din 1991¹, prima versiune completă din 2000, a doua versiune fiind lansată la Summitul Mondial pentru Dezvoltare Durabilă din Johannesburg (2002). Deși GRI este un organism independent, rămâne un centru colaborator al UNEP și lucrează în cooperare cu Pactul Global al Națiunilor Unite (*United Nations Global Compact*, UNGC, engl.).²

GRI este cadrul de raportare recunoscut pe scară largă ca un lider în standardizarea internațională a rapoartelor privind dezvoltarea sustenabilă a companiilor și este axat pe principii (Bebington et al., 2012; Gray, 2010; Mahoney et al., 2013). De asemenea, este considerat baza conceptului de sustenabilitate, deoarece are o largă deschidere în aplicabilitatea principiilor de către firmele multinaționale care operează în diferite sectoare (Joseph, 2012).

Teoria instituțională presupune că organizațiile adoptă practici de management care sunt considerate legitime de către alții, indiferent de utilitatea lor reală (Carpenter et al., 2001). Astfel, interesul părților interesate asupra impactului entităților și asupra mediului natural obligă companiile să adopte noi practici de raportare (Hussain et al., 2002; Tsamenyi et al., 2006). Din această perspectivă, raportarea informațiilor nefinanciare este un important factor pentru o strategie de legitimare, precum și pentru gestionarea reputației corporative (Clarke et al., 1999). Responsabilitatea socială corporativă este

¹ <https://www.sustainability-reports.com/global-reporting-initiative-gri-presents-exposure-draft-of-the-sustainability-reporting-guidelines/>

² https://en.wikipedia.org/wiki/Global_Reportin_Itiative

considerată un canal important pentru companii de a comunica și a-și convinge părțile interesate că sunt receptive la societate.

Practicile de raportare pot fi difuzate organizațiilor prin intermediul a trei mecanisme: izomorfism coercitiv, izomorfism normativ și izomorfism mimetic (DiMaggio și Powell, 1983). DiMaggio și Powell (1983), Jennings et al. (1995), Milstein et al. (2002) și Delmas (2002) definesc „izomorfismul coercitiv” ca fiind un rezultat din presiunile impuse de guvern, piețele de capital sau de societate, cum ar fi sistemul de reglementare legală în cadrul căruia organizațiile funcționează, în timp ce Peng (2002) îl definește ca urmare a regulilor informale ale jocului. „Izomorfismul normativ” este definit de DiMaggio și Powell (1983) și reprezintă presiunile exercitate de profesie și organizațiile nereglementate. „Izomorfismul mimetic” este tendința companiei de a imita cele mai bune practici și ajută entitățile să obțină legitimitate.

În România, comunicarea de aspecte nefinanciare a fost voluntară până la apariția Directivei 2014/95/EU, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2017 și adoptată prin OMFP 1938/2016, prin care s-a introdus „Declarația nefinanciară” în rapoartele anuale. Raportarea de informații nefinanciare în România se caracterizează printr-o influență globală tot mai mare, iar practicile de raportare nefinanciară sunt strâns legate de durabilitatea corporativă. O cercetare a KPMG (2013) arată că 14% dintre cele mai mari 100 de firme din lume utilizează termenul de „responsabilitate corporativă”, 25% dintre firme utilizează „responsabilitatea socială corporativă” și 43% dintre firme utilizează termenul de „sustenabilitate”.

Acest studiu se axează pe standardele generale legate de raportarea informațiilor nefinanciare, respectiv cele care înglobează cei trei piloni de dezvoltare durabilă: finanțier, social și de mediu. În ceea ce privește evaluarea performanțelor globale ale companiei, Friedman (1970) consideră că raportarea de informații nefinanciare este o problemă de „agentie” (*agency theory*, engl.) și sugerează că această raportare are un efect negativ asupra performanței finanțier ale companiei deoarece implică unele costuri. Brown et al. (2006), invocând teoria costurilor agentiei, indică faptul că managerii pot beneficia de utilizarea resurselor prin filantropie corporativă, în timp ce acționarii au pierderi prin cheltuieli de caritate. Lee et al. (2009, 2018) și Barnea et al. (2010) consideră că firmele lider din domeniul sustenabilității corporative defavorizează portofoliul pieței, conducând la un efect negativ al raportării de informații nefinanciare asupra

performanței. În schimb, Freeman (1994) sugerează că, din perspectiva părților interesate, raportarea de informații nefinanciare are un efect pozitiv asupra performanței finanțier ale companiilor, deoarece firmele au relații cu diferite părți interesate. Acestea conduc în mod direct la îmbunătățirea relațiilor cu părțile interesate, la reducerea costurilor și, de asemenea, cresc oportunitățile de piață. Statman et al. (2009) consideră că firmele cu un rating ridicat în raportarea de informații nefinanciare oferă un randament mai mare decât cele care nu publică informații nefinanciare. Jo et al. (2011, 2012) arată că angajamentul pentru raportarea de informații nefinanciare afectează pozitiv performanța. De asemenea, publicarea de informații nefinanciare este de natură să crească identificarea noilor părți interesate și încrederea acestora, cât și calitatea, dar și rezultatele companiei (Su et al., 2017, You et al., 2019). Kim et al. (2017) a constatat că există o relație pozitivă între percepția publicării de informații nefinanciare și între personalul contractual. Calitatea acestora, condițiile de muncă duc la un angajament afectiv, la un bun comportament organizațional și la performanță la locul de muncă.

Rapoartele de sustenabilitate oferă o vizionare a organizației în ceea ce privește activitățile sale sociale și furnizează un supliment la situațiile finanțiere, furnizând informații despre un anumit set de activități ale organizației (Orhan et al., 2011). Rapoartele de sustenabilitate reflectă toate dimensiunile ESG (vezi **Tabelul nr. 1**) ale performanței durabile, iar fiabilitatea, obiectivitatea și credibilitatea lor sunt afirmate de certificările ISO și de Cadrul de raportare GRI. Prin urmare, rapoartele de sustenabilitate sunt axate pe gestionarea performanței în cadrul organizației și pe relațiile cu părțile interesate (Thiel, 2020).

Standardul ISO 14000 de mediu și ISO 26000 privind dezvăluirea de informații nefinanciare oferă rapoartelor o asigurare externă cu privire la credibilitatea și legitimitatea proceselor de gestionare și comunicare eficientă a performanței durabile către toate părțile interesate.

Studiul de față arată potențialul companiilor românești indexate pe site-ul GRI de a obține performanță prin respectarea și alinierea la principiile cadrului conceptual GRI. Această cercetare contribuie la înțelegerea mai bună a practicilor de raportare a informațiilor nefinanciare din punct de vedere al respectării cadrului GRI, cât și la demonstrarea gradului de conformitate a rapoartelor de sustenabilitate ale companiilor românești indexate pe GRI.

Tabelul nr. 1. Elementele cadrului GRI

Financiar	Mediu natural	Social		
GRI 102 Raportare generală (General Disclosures, engl.)	GRI 301 Materiale (Materials, engl.)	GRI 401 Forță de muncă (Employment, engl.)	GRI 410 Practici de securitate (Security Practices, engl.)	
GRI 103 Abordarea managementului (Management Approach, engl.)	GRI 302 Energie (Energy, engl.)	GRI 402 Relații de muncă/management (Labor/Management Relations, engl.)		
GRI 201 Performanță economică (Economic Performance, engl.)	GRI 303 Apă (Water and Effluents, engl.)	GRI 403 Sănătate și securitate la locul de muncă (Occupational Health and Safety, engl.)	GRI 412 Drepturile omului (Human Rights Assessment, engl.)	
GRI 202 Marketing (Market Presence, engl.)	GRI 304 Biodiversitate (Biodiversity, engl.)	GRI 404 Training și educație (Training and Education, engl.)	GRI 415 Politici publice (Public Policy, engl.)	
GRI 203 Impactul economic indirect (Indirect Economic Impacts, engl.)	GRI 305 Emisii (Emissions, engl.)	GRI 405 Diversitatea și egalitatea de şanse (Diversity and Equal Opportunity, engl.)	GRI 416 Protecția consumatorului (Customer Health and Safety, engl.)	
GRI 204 Practici de achiziție (Procurement Practices, engl.)	GRI 306 Deșeuri (Effluents and Waste, engl.)	GRI 406 Nediscriminare (Non-Discrimination, engl.)	GRI 417 Marketing și Etichetare (Marketing and Labeling, engl.)	
GRI 205 Anti-corupție (Anti-Corruption, engl.)	GRI 307 Respectarea cerințelor de mediu (Environmental Compliance, engl.)		GRI 418 Confidențialitatea consumatorilor (Customer Privacy)	
GRI 206 Comportament anticoncurențial (Anti-Competitive Behavior, engl.)				

Sursă: Prelucrare proprie

3. Metodologia cercetării

Analizarea companiilor românești s-a realizat pe un eșantion inițial de 8 entități (vezi **Tabelul nr. 2**), indexate în baza de date a site-ului GRI Sustainability Reporting Standards (GRI Standards) și având în vedere informații disponibile pe site-urile acestor entități (**Anexa 1**).

Procesul de selecție are la bază cinci criterii:

- companiile trebuie să facă parte din categoria companiilor mari;
- companiile trebuie să facă parte din România și din regiunea Europa;
- companiile trebuie să publice informații conform indicatorilor GRI 4 standards;

- companiile trebuie să aibă rapoarte de sustenabilitate pe cel puțin un an sau pe doi ani: 2016 și 2017;
- informațiile financiare și nefinanciare ale companiilor trebuie să fie publice pentru părțile interesate.

Scopul acestui studiu este de a analiza dacă entitățile românești sunt orientate spre a publica rapoarte de sustenabilitate, în vederea obținerii performanței. Pentru a atinge acest obiectiv, am formulat următoarele ipoteze:

H1: Companiile românești indexate în baza de date a site-ului GRI respectă raportarea nefinanciară conform cadrului GRI.

H2: Companiile analizate obțin performanță datorită utilizării practicilor de comunicare a informațiilor nefinanciare.

H3: Companiile românești prezintă informații nefinanciare ca urmare a unui

comportament determinat de un izomorfism instituțional.

Tabelul nr. 2. Eșantionul companiilor românești indexate în baza de date a site-ului GRI

Nume	Mărime	Sector	Regiune	Rapoarte
Distribuție Oltenia (CEZ România)	Mari	Utilități	Europa	2018-2017 – GRI-G4; 2016- GRI- G4
GlaxoSmithKline Romania (GSK)	Mari	Produse de îngrijit	Europa	2017-2016- GRI-G4; 2015 – GRI – G4; 2014 – GRI – G4; 2013 – GRI – G4
KMG International (KMG)	Mari	Energie	Europa	2018 – GRI – G4; 2017 – GRI – G4; 2016 – GRI – G4; 2015 – GRI – G4
OMV Petrom (SNP)	Mari	Energie	Europa	2018- GRI-G4; 2017 – GRI – G4; 2015 – GRI – G4
Raiffeisen Bank România (RBRO16)	Mari	Servicii financiare	Europa	2018- GRI-G4; 2016 – GRI – G4; 2015 – GRI – G4
SIVECO ROMANIA SA (SIV)	Mari	Altele	Europa	2016 – GRI – G4; 2014 – GRI – G4
Telekom România (DTE)	Mari	Telecomunicații	Europa	2018- GRI-G4; 2017 – GRI – G4
Ursus Breweries, a subsidiary of SABMiller plc.	Mari	Produse alimentare și băuturi	Europa	2016 – GRI – G4; 2015 – GRI – G4

Sursă: Prelucrare proprie

Anii de referință analizați sunt 2018, 2017 și 2016. În urma analizei au rezultat în total 22 de rapoarte de sustenabilitate, din care 16 rapoarte de sustenabilitate au fost incluse în analiza efectuată. Compania SIVECO ROMANIA SA (SIV) a fost eliminată parțial deoarece nu a prezentat niciun raport pe anul 2017. Compania Distribuție Oltenia (CEZ România) a unit raportul de sustenabilitate din anul 2017 cu cel pentru anul 2018, iar GlaxoSmithKline Romania (GSK) a unit raportul de sustenabilitate din anul 2016 cu anul 2017. Prin urmare, companiile enumerate mai sus nu au fost eliminate deoarece prezintă rapoarte de sustenabilitate pe cel puțin un an sau doi ani: 2016 și 2017.

De asemenea, pentru a obține o analiză de calitate ridicată, relevantă, utilă, consecventă și comparabilă am folosit și „Ghidul privind raportarea informațiilor nefinanciare” elaborat de Comisia Europeană (2017), care arată că obiectivul entităților este să publice informații nefinanciare (ecologice, sociale și referitoare la aspecte de guvernantă corporativă) și Regulamentul Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare (CNVM) nr. 1/2006. Publicarea de informații nefinanciare conduce la favorizarea creșterii economice într-un mod durabil și, de asemenea, asigură transparență pentru părțile interesate. Pentru înțelegerea completă de către părțile interesate a componentelor cheie din structura de valori

a unei entități, companiile s-au orientat în a publica voluntar informații nefinanciare. Astfel, informațiile despre raportarea nefinanciară permit identificarea principaliilor indicatori ce conduc la performanță și permit și evaluarea acestora.

Rapoartele de sustenabilitate ale companiilor analizate au fost luate de pe site-ul GRI, cât și de pe site-ul acestor companii, iar pentru a arăta „conformitatea rapoartelor sustenabile privind Dimensiunea ESG”, am adaptat metodologia folosită în studiul lui Skouloudis et al. (2010). Am creat un model bazat pe scoruri de la 1 la 3, aplicat pe indicatorii GRI.

Indicatorii GRI au fost adaptăți la condițiile de raportare a companiilor românești, eliminând:

- GRI 408 Munca copiilor (Child Labor, engl.);
- GR 409 Muncă forțată sau obligatorie (Forced or Compulsory Labor, engl.);
- GRI 419 Conformitatea socioeconomică (Socioeconomic Compliance, engl.);
- GRI 308 Evaluarea de mediu a furnizorilor (Supplier Environmental Assessment, engl.);
- GRI 407 Libertatea de asociere și negocierea colectivă (Freedom of Association and Collective Bargaining, engl.);

- GRI 414 Evaluarea socială a furnizorului (Supplier Social Assessment, engl.);
- GRI 411 Drepturile omenilor indigeni (Rights of Indigenous Peoples, engl.);
- GRI 413 Comunități locale (Local Communities, engl.).

Pentru a obține un scor de 3, companiile trebuie să ofere o acoperire completă și sistematică a elementelor analizate, scorul 2 este obținut de companii care respectă parțial cerințele GRI, de exemplu, nu furnizează informații detaliate și scorul 1 este obținut atunci când unul dintre elementele GRI nu a fost menționat sau este prezentat generic în enunțuri (de exemplu, au prezentat doar indicatorul privind elementele GRI).

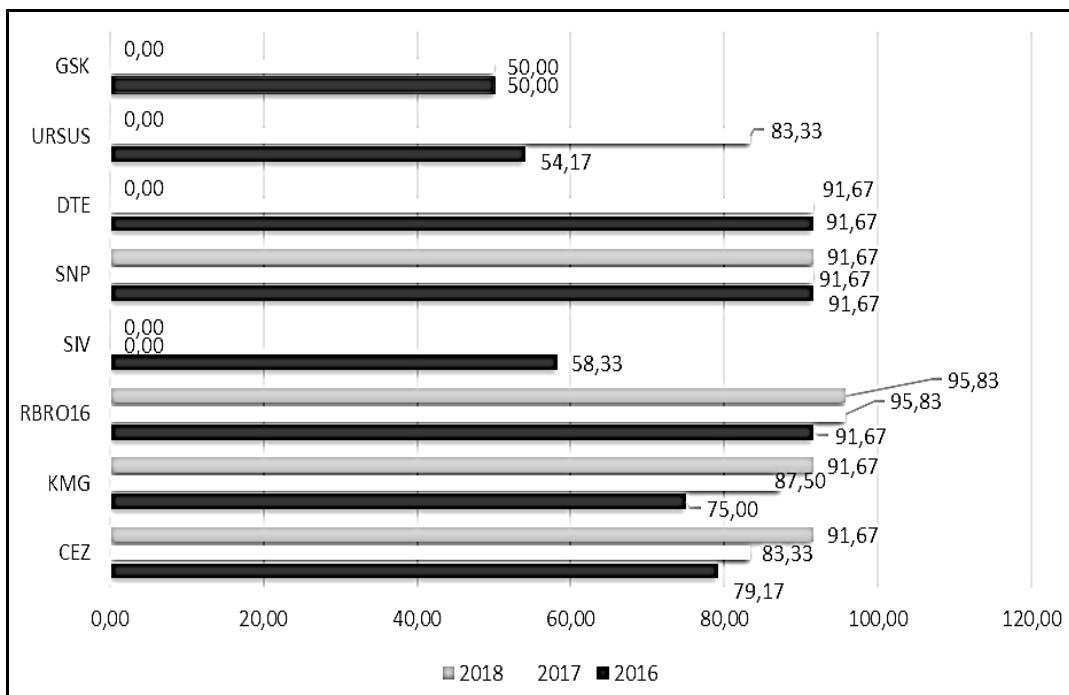
4. Analiza elementelor GRI

Pentru a determina gradul de adoptare și de conformitate cu cerințele GRI, am analizat rapoartele de sustenabilitate ale companiilor selectate, publicate pe site-ul oficial al

bazei de date GRI, cât și de pe site-ul acestora pe trei ani: 2016, 2017 și 2018. Conformitatea rapoartelor de sustenabilitate a companiilor analizate a fost măsurată pentru cele trei dimensiuni (guvernanță corporativă, socială și de mediu natural) folosind scoruri de la 1 la 3, din care rezultă mai multe diagrame. Pentru a realiza diagramele, am calculat scorurile în valori relative.

Diagrama nr. 1 prezintă gradul de conformitate a rapoartelor de sustenabilitate cu elementele de guvernanță corporativă cerute de cadrul GRI pentru anii 2016, 2017 și 2018. Scorul maxim ce putea fi obținut de o companie pentru conformitatea cu elementele de guvernanță corporativă cerute de cadrul GRI este 24. Cei 8 indicatori de guvernanță corporativă ceruți de cadrul GRI pentru care am acordat scoruri de la 1 la 3 sunt: **GRI 102 Raportare generală; GRI 103 Abordarea managementului; GRI 201 Performanță economică; GRI 202 Marketing; GRI 203 Impactul economic indirect; GRI 204 Practici de achiziție; GRI 205 Anti-corupție; GRI 206 Comportament anticoncurențial.**

Diagrama nr. 1. Gradul de conformitate cu elementele de guvernanță corporativă GRI pe anii 2016, 2017 și 2018

Sursă: Prelucrare proprie

Putem observa în **Diagrama nr. 1**, că scorul relativ privind conformitatea rapoartelor de sustenabilitate cu elemente de guvernanță corporatistă cerute de cadrul GRI pentru anul 2018 cel mai mare a fost obținut de companiile: Raiffeisen Bank România cu 95,83%, urmată de OMV PETROM, KMG International și Distribuție Oltenia cu 91,67%. În plus, putem remarcă că procentul cel mai slab l-au obținut GlaxoSmithKline Romania și SIVECO ROMANIA SA. Scorul de 50,00%, respectiv 58,33%, obținut de cele două companii este datorat faptului că acestea au publicat rapoarte de sustenabilitate doar pentru anii 2016 și 2017, fapt ce arată că orientarea companiei spre a publica informații nefinanciare nu este prioritară.

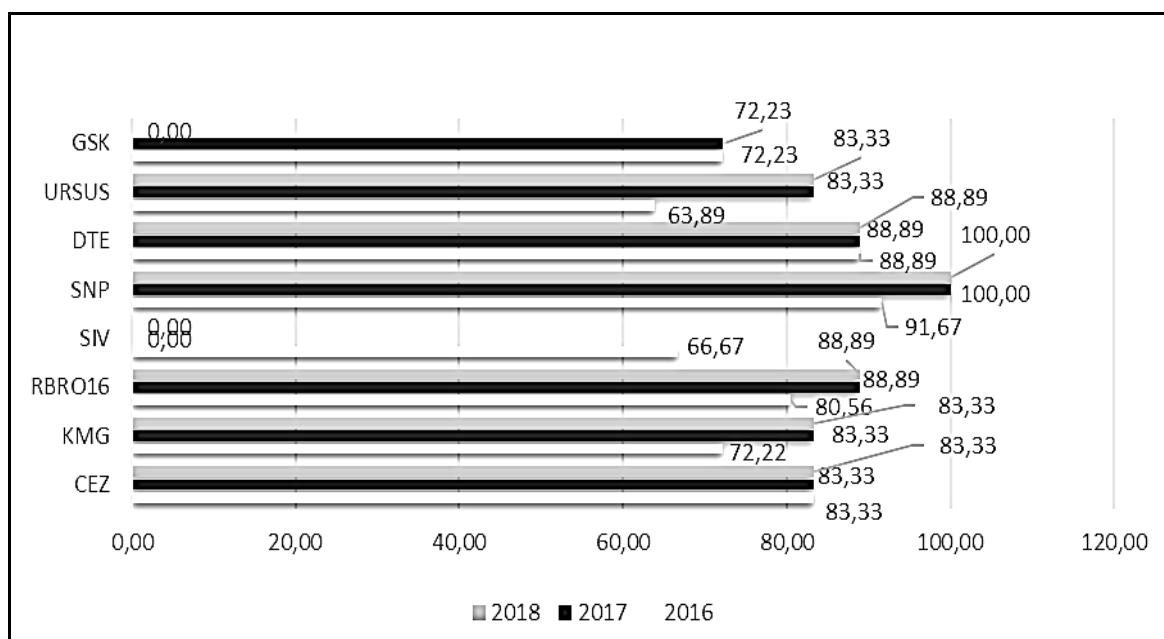
Diagrama nr. 2 prezintă gradul de conformitate a rapoartelor privind elementele sociale cerute de cadrul GRI pentru anii 2016, 2017 și 2018. Scorul maxim obținut de o companie pentru elementele sociale este

36. Pentru anul 2018, scorul maxim de 100% este obținut de OMV PETROM, ceea ce arată că această entitate respectă integral cele douăsprezece elemente sociale cerute de cadrul GRI, respectiv: **GRI 401** Forța de muncă; **GRI 402** Relații de muncă/management; **GRI 403** Sănătate și securitate la locul de muncă; **GRI 404** Training și educație; **GRI 405** Diversitate și egalitate de șanse; **GRI 406** Nediscriminare; **GRI 410** Practici de securitate; **GRI 412** Drepturile omului; **GRI 415** Politici publice; **GRI 416** Protecția consumatorului; **GRI 417** Marketing și Etichetare; **GRI 418** Confidențialitatea consumatorilor.

Al doilea scor a fost obținut de Raiffeisen Bank România, cu 88,89% și de companiile KMG International și Distribuție Oltenia (CEZ România) cu 88,33%.

În ceea ce privește compania SIVECO ROMANIA SA putem remarcă faptul că și pentru dimensiunea socială a raportării sustenabilității aceasta are un scor scăzut, obținând 66,67%.

Diagrama nr. 2. Gradul de conformitate cu elementele sociale GRI pe anii 2016, 2017 și 2018

Sursă: Prelucrare proprie

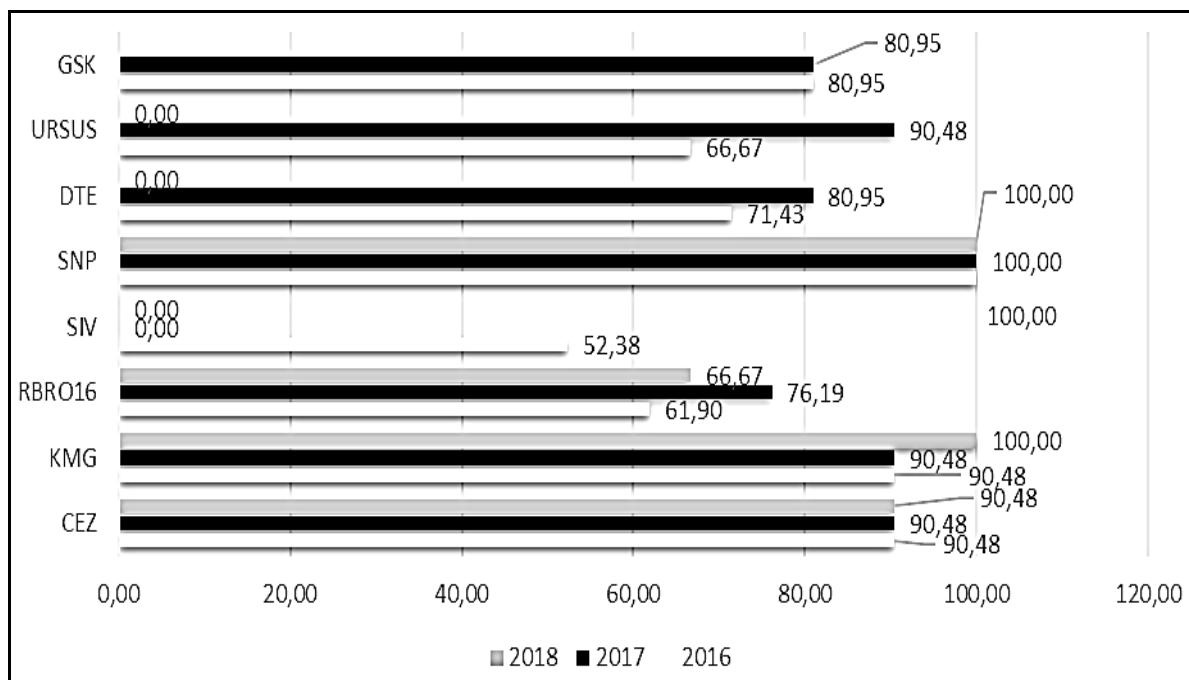
În **Diagrama nr. 3** se prezintă gradul de conformitate a rapoartelor de sustenabilitate cu elementele de mediu natural cerute de cadrul GRI, pentru anii 2016, 2017 și 2018. Scorul maxim pentru raportarea dimensiunii de mediu natural conform GRI pentru o companie este 21.

Cei șapte indicatori de mediu natural pentru care s-au acordat scoruri de la 1 la 3 sunt: **GRI 301** Materiale; **GRI 302** Energie; **GRI 303** Apă; **GRI 304** Biodiversitate; **GRI 305** Emisii; **GRI 306** Deșeuri; **GRI 307** Respectarea cerințelor de mediu.

Pentru anul 2018, scorul relativ maxim de 100% privind respectarea celor șapte indicatori GRI privind dimensiunea de mediu natural este obținut de

companiile OMV PETROM și KMG International. Al doilea scor este obținut de companiile Distribuție Oltenia și Ursus, care au un punctaj de 90,48%.

Diagrama nr. 3. Gradul de conformitate cu elementele de mediu natural GRI pe anii 2016, 2017 și 2018

Sursă: Prelucrare proprie

5. Discuții

În urma analizei celor trei dimensiuni ESG – social, mediu și guvernanță putem observa că entitățile sunt orientate spre a publica parțial informații nefinanciare în conformitate cu cadrul GRI. Raportarea parțială a informațiilor nefinanciare de către companii este un fenomen constatat și de alți autori, cum ar fi Crane et al. (2008) pentru companiile europene, Birth et al. (2008) pentru companiile elvețiene și Chan et al. (2005) pentru companiile listate din Hong Kong. Totodată, comunicarea informațiilor nefinanciare este esențială pentru a reduce asimetria informațiilor nefinanciare (Narayanan et al., 2000). Furnizarea de informații nefinanciare permite investitorilor să evaluateze mai bine performanța și să aibă o vizionă mai amplă a performanței corporative (Holder-Webb et al. 2009), pentru a putea face comparații între entități din industrii diferite (Riley et al. 2003).

În studiul nostru, singura companie românească care obține o conformitate echilibrată a rapoartelor atingând o medie a scorurilor de 97,23% pe cele trei dimensiuni ESG este OMV PETROM. Acest grad de conformitate a rapoartelor nefinanciare privind respectarea elementelor cerute de cadrul GRI poate fi explicat prin faptul că OMV Petrom publică voluntar rapoarte de sustenabilitate din anul 2011.

Comportamentul voluntar de a publica rapoarte de sustenabilitate înainte de adoptarea Directivei 2014/94/EU subliniază un comportament izomorfic mimetic, cât și izomorfic coercitiv, pentru perioada când rapoartele de sustenabilitate au devenit obligatorii, prin măsuri legale, începând cu raportarea pentru anul 2017.

În afară de OMV Petrom care are un grad de conformitate ridicat pe toate cele trei dimensiuni, putem remarcă faptul că pentru dimensiunea privind elementele de mediu natural scorurile cele mai mari sunt

obținute de companiile care fac parte din domeniul industrial. Acest scor ridicat de peste 90%, chiar de 100% obținut de OMV Petrom, poate fi explicat prin faptul că aceste companii trebuie să respecte normele legale de mediu (vezi *Diagrama nr. 3*).

Astfel, fiecare raport de sustenabilitate reprezintă o bază bine structurată a materialității performanței în ceea ce privește durabilitatea.

6. Conformitatea rapoartelor de sustenabilitate cu indicatorii GRI și cu regulamentul CNVM 1/2006

În prezent, comunicarea de informații nefinanciare este obligatorie sau voluntară, aceasta fiind o practică comună în rândul entităților pentru a atenua costurile de afacere (*business affairs, engl.*) și pentru a reduce asimetriile de informații. De asemenea, companiile sunt orientate în mod activ să satisfacă nevoile clientilor și așteptările acestora prin a implementa aspecte sociale pentru a obține performanța afacerii.

În *Diagrama nr. 4* s-a calculat media scorurilor totale ale celor trei dimensiuni ale raportării corporatiste nefinanciare pe fiecare an – 2016, 2017 și 2018 – în valori relative, deoarece scorurile maxime posibile sunt diferite. Comparând cei trei ani putem observa că elementele analizate cresc în fiecare an, fiecare companie dând o atenție mai mare acestor elemente. Pentru fiecare companie am calculat media scorurilor maxime a fiecărui dimensiuni (finanțier, social și de mediu natural) în procente.

În urma analizei, putem observa faptul că în anul 2017 și 2018 companiile se orientează spre a oferi o conformitate mai ridicată pentru cele trei dimensiuni ESG ale raportării nefinanciare. În anul 2017 și 2018 gradul de conformitate este superior față de anul 2016. Analizând cei trei ani – 2016, 2017 și 2018 – se poate remarcă faptul că indicatorii încep să atingă un scor maxim de 3, deci companiile încep să acorde un interes mai mare acestei teme, să respecte și să publice informații în conformitate cu cele trei dimensiuni.

În anul 2016, pentru dimensiunea socială scorul este 78,19%, în anul 2017 scorul crește ajungând la

87,97%, iar în anul 2018 ajunge la 88,99%. Orientarea companiilor pentru anul 2017 este pe elementele GRI 403 Sănătate și securitate la locul de muncă și GRI 405 Diversitate și egalitate de șanse, acestea asigurând obținerea unui scor mai mare, de maxim 2 sau 3, conform grilei de scoruri.

Totuși, conformitatea companiilor românești cu cele trei dimensiuni, cât și cu standardul GRI în anul 2016, pentru elementul de mediu natural este foarte scăzută, deși companiile sunt obligate să respecte normele legislative de mediu, ele neacordând atenție suficientă acestui element. În schimb, începând cu anul 2017 și anul 2018, orientarea companiilor de a publica informații nefinanciare privind dimensiunea de mediu natural este în creștere. Cele mai bune scoruri acordate în 2017 sunt pentru GRI 303 Apă și GRI 307 Respectarea cerințelor de mediu, față de anul 2016.

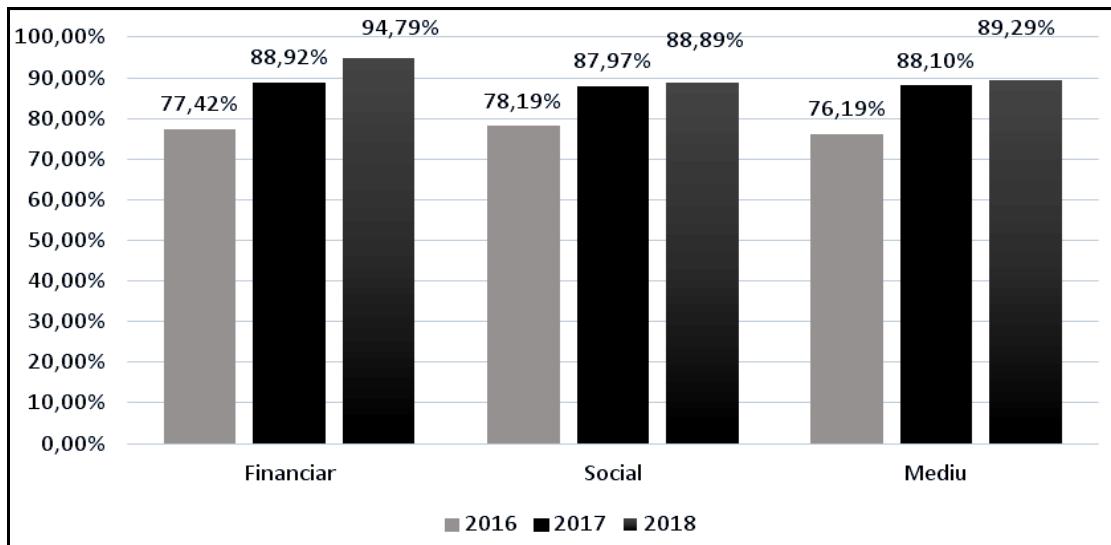
Acest fenomen de creștere a rapoartelor de sustenabilitate în a oferi informații despre cele trei dimensiuni este datorat adoptării Directivei 2014/95/EU, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2017, și OMFP 1938/2016, care a introdus „Declarația nefinanciară”, întrucât companiile sunt obligate să publice informații privind CSR.

În ceea ce privește respectarea Regulamentului CNVM 1/2006, companiile analizate au arătat o aplicabilitate integrală a acestuia, deoarece respectarea să presupune prezentarea de informații privind:

- Modelul de business;
- Politicile de management al riscului;
- Risc (de natură finanțieră);
- Impactul privind mediul;
- Litigii de mediu;
- Pregătire profesională (structura angajaților);
- Relațiile dintre management și angajați;
- Litigii cu angajații;
- Numărul de membri ai sindicatelor.

Toate aceste elemente ale Regulamentului 1/2006 sunt prezente în elementele cadrului GRI Standards, prin urmare nivelul de conformitate a elementelor privind informațiile nefinanciare este respectat integral de companiile românești.

Diagrama nr. 4. Conformitatea companiilor românești cu cele trei dimensiuni ESG ale cadrului GRI

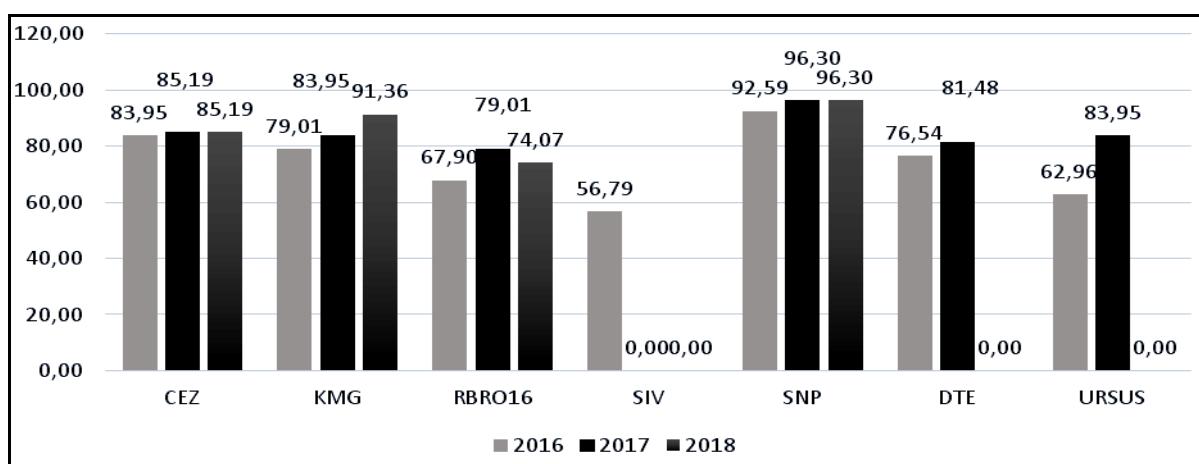
Sursă: Prelucrare proprie

Din **Diagrama nr. 4** se poate observa că din ce în ce mai mult companiile sunt orientate în a aplica cadrul de raportare GRI, față de anul 2016 în care companiile respectă, în general, reglementările CNVM.

Pentru a realiza **Diagrama nr. 5**, s-a calculat totalul scorurilor în valori relative ale celor 3 dimensiuni pe anii 2016, 2017 și 2018. Pentru anul 2016 putem observa o orientare scăzută a companiilor pentru raportarea de

informații nefinanciare. Compania care are același grad de conformitate cu cadrul GRI este OMV PETROM, cu un scor de 92,59%, iar în anul 2017 și în anul 2018 aceasta atinge scorul de 96,30%. A doua companie cu același grad de conformitate cu cadrul GRI este Distribuție Oltenia (CEZ România), care pentru anul 2016 atinge scorul de 83,95%, iar pentru anii 2017-2018 obține 85,19%.

Diagrama nr. 5. Conformitatea rapoartelor de sustenabilitate privind elementele GRI

Sursă: Prelucrare proprie

În urma analizei, putem observa că practicile de raportare nefinanciară a companiilor românești incluse în eșantion pentru fiecare an analizat sunt influențate de reglementările naționale, dar și de societatea mamă, prezentând rapoarte voluntare ale informațiilor nefinanciare.

Cu toate acestea, în anul 2016 companiile tind să respecte parțial practicile de raportare de informații nefinanciare, ceea ce sugerează că entitățile românești se află în etapele inițiale de înțelegere și aplicare, cât și de dezvoltare a practicilor de raportare. Prin urmare, două mecanisme de izomorfism ale entităților românești pentru anul 2016 sunt identificate: izomorfism coercitiv și izomorfism mimetic.

Acest lucru ne indică faptul că pentru anul 2016 publicarea de rapoarte de sustenabilitate este determinată de un izomorfism coercitiv, fapt ce înseamnă că acest mecanism este influențat de reglementările CNVM, companiile fiind părți care nu sunt interesate în mod activ în publicarea de informații nefinanciare (Gușe et al., 2016). Izomorfismul mimetic este influențat de raportarea la nivel de grup. Acest mecanism arată că tot mai mult companiile preiau cele mai bune practici de raportare, chiar fără obligația să publice informații nefinanciare.

În plus, în anii 2017 și 2018 se poate observa o creștere a aplicabilității practicilor de raportare nefinanciară de către companiile analizate. Rapoartele de sustenabilitate sunt influențate de intrarea în vigoare a Directivei 2014/95/UE, aplicabilă de la 1 ianuarie 2017, și de OMFP 1938/2016, prin care s-a introdus „Declarația nefinanciară”, companiile românești fiind obligate să publice informații privind CSR. Prin urmare, în anul 2017, putem identifica două mecanisme de izomorfism ale entităților românești: izomorfism mimetic și izomorfism normativ.

Astfel, anii 2017 și 2018 reprezintă anii în care companiile din eșantion sunt orientate spre a se ghida în a publica rapoarte de sustenabilitate folosind drept referință cadrul de raportare Global Reporting Initiative (GRI) G4 Guidelines, în opțiunea „Core”, pentru a reflecta în mod deschis asupra modului în care se raportează, precum și impactul pe care îl au entitățile în zona de operare, în toate cele trei domenii: economic, social și de mediu. Acest nivel ridicat de conformitate a rapoartelor de sustenabilitate privind cadrul GRI se datorează schimbării și conștientizării managerilor asupra faptului că aplicarea și asimetria informațiilor

nefinanciare optimizează calitatea celor trei dimensiuni ESG, conducând la sporirea performanței companiilor.

Concluzii

Într-un context european și odată cu creșterea globalizării, companiile sunt preocupate de atingerea obiectivelor de creștere durabilă și ținând cont de momentul favorabil creat de transpunerea Directivei 2014/95/EU privind raportarea nefinanciară, rapoartele de sustenabilitate au făcut mai mult decât a-și confirma necesitatea – ele au devenit un instrument pentru planificarea unei funcționări eficiente a piețelor și crearea unei economii robuste, la nivel european și la nivel național. În acest studiu se examinează efectul presiunilor părților interesate și izomorfismul dezvoltat de DiMaggio și Powell (1983) asupra deciziei corporative pentru a asigura rapoarte de sustenabilitate. Raportarea de informații nefinanciare ajută companiile să evite, să reducă sau să controleze impactul dăunător al activităților sale asupra mediului și a populației.

În ceea ce privește prima ipoteză, putem observa că toate cele 8 companii românești indexate în baza de date a site-ului GRI respectă cerințele cadrului GRI. Rezultatele obținute din analiza rapoartelor companiilor demonstrează că nivelul de adoptare a practicilor de raportare nefinanciară conform cadrului GRI se îmbunătățește semnificativ în fiecare an.

A doua ipoteză se referă la avantajele unei creșteri a performanței privind practicile de raportare a sustenabilității. Acestea sunt evidențiate în rapoartele de sustenabilitate și susținute și de Vaz et al. (2016), care arată că un nivel ridicat al unei raportări conform cadrului GRI conduce la îmbunătățirea imaginii companiei, la reducerea costurilor și la atragerea de noi potențiali investitori. Rapoartele de sustenabilitate ale companiilor analizate arată: creșterea transparentei în procesul de angajare; reflectarea opiniei și nevoilor partenerilor, așa cum apar în activitatea companiei; întărirea și diversificarea relațiilor de colaborare internă și externă; creșterea eficienței proceselor tehnologice și diminuarea impactul negativ asupra mediului; optimizarea modelului de politică de responsabilitate socială și acordarea de sponsorizări.

Raportarea informațiilor nefinanciare urmărește să comunice performanța companiilor, către părțile interesate. Kulkarni (2014) consideră că pentru a obține avantaje în mediul concurențial, companiile trebuie să

acorde în rapoartele sale o asumare mai ridicată în a publica informații nefinanciare.

Rezultatele obținute prin testarea celei de-a treia ipoteze demonstrează că rapoartele de sustenabilitate analizate pe cei trei ani sunt influențate de cele trei mecanisme de izomorfizare: coercitiv, normativ și mimetic.

În anul 2017 și 2018, rapoartele de sustenabilitate sunt mai transparente față de anul 2016, gradul ridicat de aplicare a cadrului GRI este atins de fiecare companie în funcție de elementele specifice sectorului de activitate, rezultând că sectorul industrial acordă și este obligat să respecte normele de protejare a mediului înconjurător, obținând un grad ridicat de peste 90%. Rapoartele de sustenabilitate a acestui sector sunt influențate în mod activ de trei mecanisme de izomorfism: izomorfism coercitiv, normativ și izomorfism mimetic.

O limită a cercetării este dată de eșantionul mic folosit, în urma aplicării criteriilor de selecție a eșantionului rezultând numai 8 companii. O soluție pentru a arăta

conformitatea rapoartelor sustenabile cu principiile raportării nefinanciare este includerea în analiză și a altor companii din regiunea Europei. A două limită este reprezentată de absența unor discuții cu persoane din cadrul companiilor. O altă limită este reprezentată de o posibilă subiectivitate a grilei de notare și de codare a rapoartelor.

Lucrarea intenționează să lărgească viziunea de raportare a acestor companii și să permită o mai bună înțelegere a dimensiunii ESG și a raportării sustenabilității.

În concluzie, studiul arată că în România companiile mari se află într-un proces continuu de dezvoltare privind înțelegerea cadrului GRI. Companiile publică informații nefinanciare pentru optimizarea calității implementării principiilor de bună guvernanță corporativă, etică și integritate. Prin urmare, entitățile se orientează pe dezvoltarea unui proces sustenabil, cu un impact pozitiv asupra economiei, mediului și comunității.

BIBLIOGRAFIE

1. Adams, C.A., Coutts, A., Harte, G., (1995), Corporate equal opportunities (non-) disclosure, *British Accounting Review*, 27 (2), pp. 87-108.
2. Barnea, A., Rubin, A., (2010), Corporate social responsibility as a conflict between shareholders, *Journal of Business Ethics*, 97 (1), pp. 71-86.
3. Birth, G., Illia, L., Lurati, F., Zamparini, A., (2008), Communicating CSR: practices among Switzerland's top 300 companies, *Corporate Communications: An International Journal*, 13 (2), pp. 182-196.
4. Brown, W., Helland, E., Smith, J., (2006), Corporate philanthropic practices, *Journal of Corporate Finance*, 12 (5), pp. 855-877.
5. Carpenter, V.L. and Feroz, E.H. (2001), Institutional theory and accounting rule choice: an analysis of four US state governments' decisions to adopt generally accepted accounting principles, *Accounting, Organizations and Society*, Vol. 26, pp. 565-96.
6. Chan, J.C., Welford, R., (2005), Assessing corporate environmental risk in China: an evaluation of reporting activities of Hong Kong listed enterprises, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 12, pp. 88-104.
7. Chih, H. L., Shen, C. H., & Kang, F. C., (2008), Corporate social responsibility, investor protection, and earnings management: Some international evidence, *Journal of Business Ethics*, 79(1/2), pp. 179-198.
8. Clarke, J. and Gibson-Sweet, M., (1999), The use of corporate social disclosure in the management of reputation and legitimacy: a cross sectoral analysis of UK top 100 companies, *Business Ethics: A European Review*, Vol. 8, No. 1, pp. 5-13.
9. Crane A., Matten D. and Spence L., (2008), *Corporate Social Responsibility: Readings and Cases in Global Context*, London: Routledge, pp.3-20.
10. Cummings, J., & Doh, J., (2000), Identifying who matters: mapping key players in multiple environments, *California Management Review*, 42(2), pp. 83-104.
11. Delmas, M., (2002), The diffusion of environmental management standards in Europe and the United States: an institutional perspective, *Policy Sciences*, Vol. 35, pp. 91-119.
12. DiMaggio, P. J., & Powell, W. W., (1983), The iron cage revised: institutional isomorphism and collective

- rationality in organizational fields, *American Sociological Review*, 48(2), pp. 147-160.
13. Filbeck, G., Gorman, R., Zhao, X., (2009), The 'best corporate citizens': are they good for their shareholders?, *Financial Review*, 44 (2), pp. 239-262.
  14. Freeman, R., (1994), The Politics of Stakeholder Theory: Some Future Directions, *Business Ethics Quarterly*, vol. 4, No. 4 (Oct.). pp. 409-421.
  15. Friedman, M., (1970), Money and income: comment on Tobin, *Quarterly Journal of Economics*, 84 (2), pp. 318-327.
  16. Gray, R.H., Kouhy, R., Lavers, S., (1995), Corporate social and environmental reporting: a review of the literature and a longitudinal study of UK disclosure, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 2, pp. 47-77.
  17. Gray, R.H., Owen, D., Adams, C.A., (1996), *Accounting and Accountability: Changes and Challenges in Corporate Social and Environmental Reporting*, Prentice Hall, Hemel Hempstead.
  18. Greening, D., & Turban, D., (2000), Corporate social performance as a competitive advantage in attracting a quality workforce, *Business and Society*, 39(3), pp. 254-280.
  19. Grougiou V., Leventis S., Dedoulidis E., Owusu-Ansah S., (2014), Corporate social responsibility and earnings management in U.S. banks, *Accounting Forum*, No. 38, pp. 155-169
  20. Gușe, R. G., Almășan, A., Circa, C., Dumitru, M., (2016), The role of the stakeholders in the institutionalization of the CSR reporting in Romania, *Accounting and Management Information Systems*, Vol. 15, No. 2, pp. 304-340.
  21. Hartman, L. P., Rubin, R. S., & Dhanda, K. K., (2007), The communication of corporate social responsibility: United States and European Union multinational corporations, *Journal of Business Ethics*, 74, pp. 373–389.
  22. Healy, P., & Palepu, K., (2001), Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical disclosure literature, *Journal of Accounting and Economics*, No. 31, pp. 405-440.
  23. Holder-Webb, L., J. Cohen, L. Nath, and D. Wood., (2009), The supply of corporate social responsibility disclosure among U. S. firms, *Journal of Business Ethics*, (February), pp. 497-527.
  24. Hussain, M.M. and Hoque, Z., (2002), Understanding non-financial performance measurement practices in Japanese banks: a new institutional sociology perspective, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 15, No. 2, pp. 162-183.
  25. Jennings P.D. & Zandbergen P.A. (1995), Ecologically sustainable organizations: an institutional approach, *Academy of Management Review*, vol. 20, pp. 1015-1052.
  26. Jo, H., Harjoto, M., (2011), Corporate governance and firm value: the impact of corporate social responsibility, *Journal of Business Ethics*, 103 (3), pp. 351-383.
  27. Jo, H., Harjoto, M., (2012), The causal effect of corporate governance on corporate social responsibility, *Journal of Business Ethics*, 106 (1), pp. 53-72.
  28. Kim, H.L., Rhou, Y., Uysal, M., Kwon, N., (2017), An examination of the links between corporate social responsibility (CSR) and its internal consequences, *International Journal of Hospitality Management*, 61, pp. 26-34.
  29. Kulkarni Aaishwarya R, (2014), A Review of Concept and Reporting of Non-Financial Initiatives of Business Organisations, *Procedia Economics and Finance*, 11, pp. 33-41.
  30. Lee, D., Faff, R., (2009), Corporate sustainability performance and idiosyncratic risk: a global perspective, *Financial Review*, 44 (2), pp. 213–237.
  31. Lee, S., Kim, B., Ham, S., (2018), Strategic CSR in the airline industry: does materiality matter?, *International Journal of Hospitality Management*, 30 (12), pp. 3592-3608.
  32. Milstein, M.B., Hart, S.L. & York, A.S., (2002), Coercion breeds variation: the differential impact of isomorphic pressures on environmental strategies, in „Organizations, Policy and the Natural Environment: Institutional and Strategic Perspectives”, Hoffman A.J. & Ventresca M.J. (eds). Stanford University Press: Stanford, pp. 151-172.
  33. Morhardt, J.E., Baird, S., Freeman, K., (2002), Scoring corporate environmental and sustainability reports using GRI 2000, ISO 14031 and other criteria,

- Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 9, pp. 215–233.
34. Narayanan, V. K., Pincus G. E., Kelm K. M., Lander D. M., (2000), The influence of voluntarily disclosed qualitative information, *Strategic Management Journal*, 21, pp. 707-722.
35. Nielsen, A. E., & Thomsen, C., (2007), Reporting CSR – what and how to say it?, *Corporate Communications: An International Journal*, 12(1), pp. 25-40.
36. Orhan Akisik, Graham Gal, (2011), Sustainability in businesses, corporate social responsibility, and accounting standards: An empirical study, *International Journal of Accounting and Information Management*, September, pp. 303- 324.
37. Ortas, E., Alvarez, I., Jaussaud, J., Garayar, A., (2015), The impact of institutional and social context on corporate environmental, social and governance performance of companies committed to voluntary corporate social responsibility initiatives, *Journal of Cleaner Production*, 108, pp. 673-684.
38. Peng, M. W., (2002), Towards an institution-based view of business strategy, *Asia Pacific Journal of Management*, 19(2–3), pp. 251-267.
39. Prior, D., Surroca, J., & Tribo, J., (2008), Are socially responsible managers really ethical? Exploring the relationship between earnings management and corporate social responsibility, *Corporate Governance: An International Review*, 16(3), pp. 160-177.
40. Riley, R. A., Pearson T. A., Trompeter G., (2003), The value relevance of nonfinancial performance variables and accounting information: The case of the airline industry, *Journal of Accounting and Public Policy*, (May–June), pp. 231-253.
41. Statman, M., Glushkov, D., (2009), The wages of social responsibility, *Financial Analysts Journal*, 65, pp. 33-46.
42. Skouloudis A., Evangelinos K., Kourmousis F., (2010), Assessing non-financial reports according to the Global Reporting Initiative guidelines: evidence from Greece, *Journal of Cleaner Production* 18, pp. 426-438.
43. Su, L., Swanson, S.R., Hsu, M., Chen, X., (2017), How does perceived corporate social responsibility contribute to green consumer behavior of Chinese tourists: a hotel context, *International Journal of Hospitality Management*, 29 (12), pp. 3157-3176.
44. Thiel M., (2020), Governing indifference: Challenges and opportunities for collaborative governance performance, *The International Journal of Management Education*, 18, pp. 1-11.
45. Tsamenyi, M., Cullen, J. and Gonzalez, J.M.G., (2006), Changes in accounting and financial information system in a Spanish electricity company: A new institutional theory analysis, *Management Accounting Research*, Vol. 17, pp. 409-432.
46. Vaz N., Fernandez-Feijoo, B., Ruiz, S., (2016), Integrated reporting: An International overview, *Business Ethics: A European Review*, Volume 25, Number 4, pp. 557-591.
47. Verrecchia, R. (1993), How do we assess a model of price and volume?, *The Accounting Review*, 68(4), pp. 870-873.
48. Yu Y., Huo B., (2019), The impact of environmental orientation on supplier green management and financial performance: the moderating role of relational capital, *Journal of Cleaner Production*, 211, pp. 628-639.
49. CNVM, 2006, Regulamentul nr. 1/2006. Disponibil online pe: <http://asfromania.ro/files/capital/regulamente/2006/Regulamentul-01-2006.pdf>
50. GRI STANDARDS emis de organizațiile non-profit. Disponibil online pe: <https://www.globalreporting.org/standards/gri-standards-download-center/>
51. KPMG (2013), The KPMG survey of corporate responsibility reporting 2013. Disponibil online pe: www.kpmg.com/sustainability
52. Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1938/2016 din 17 august 2016 privind modificarea și completarea unor reglementări contabile, *Monitorul Oficial al României* nr. 680 din 2 septembrie 2016, Disponibil online: https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OMFP_1938_2016.pdf
53. UE (2014), Directiva 2014/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului UE din 22 Octombrie 2014, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, Disponibil online pe: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0095&from=RO> citare UE, 2014

54.	UE (2017), Ghid privind raportarea informațiilor nefinanziare, dezvoltat de Comisia Europeană. Disponibil online pe: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC0705(01)&from=RO	60.	http://www.siveco.ro/
55.	https://www.distributieoltenia.ro/ro	61.	https://www.sustainability-reports.com/global-reporting-initiative-gri-presents-exposure-draft-of-the-sustainability-reporting-guidelines/
56.	https://ro.gsk.com/	62.	https://www.telekom.ro/despre-noi/responsabilitate/piata-telecom/rapoarte-cr/
57.	https://rompetrol.kmginternational.com/kmg-international.html	63.	https://ursus-breweries.ro/responsabilitate/
58.	https://www.omvpetrom.com/ro	64.	https://en.wikipedia.org/wiki/Global_Reportng_Initiative
59.	https://www.raiffeisen.ro/despre-noi/responsabilitate-corporativa/rapoarte-anuale-csr/	65.	https://www.sustainability-reports.com/global-reporting-initiative-gri-presents-exposure-draft-of-the-sustainability-reporting-guidelines/

Anexa 1. Lista rapoartelor analizate

Nume	Mărime	Sector	Rapoarte				
			2016	2016–2017	2017	2017–2018	2018
Distribuție Oltenia (CEZ Romania)	Mari	Utilități	Raport de sustenabilitate	–	Raport de sustenabilitate	Raport de sustenabilitate	
GlaxoSmithKline Romania (GSK)	Mari	Produse de îngrijire	–	Raport de responsabilitate corporativă	–	–	–
KMG International (KMG)	Mari	Energie	Raport de sustenabilitate – Transformarea viitorului		Oamenii au realizări deosebite (<i>People have of great achievements, engl.</i>) – Raport de sustenabilitate		–
OMV Petrom (SNP)	Mari	Energie	Raport de sustenabilitate – Pasiune pentru energie. Angajament pentru viitor		Raport de sustenabilitate – Aici și acum energie pentru o viață mai bună		ENERGIA NOASTRĂ PENTRU UN VIITOR SUSTENABIL – Raport de sustenabilitate 2018
Raiffeisen Bank Romania (RBRO16)	Mari	Servicii financiare	Raport de responsabilitate socială corporativă		Punem responsabilitatea în lumină – Raport de sustenabilitate		Raport de sustenabilitate
SIVECO ROMANIA SA (SIV)	Mari	Altele	Soluții inovatoare pentru o comunitate durabilă Raportul anual de sustenabilitate 2016		–		–
Telekom Romania	Mari	Telecomunicații	Raport de sustenabilitate		Raport de sustenabilitate		–
Ursus Breweries, a subsidiary of SABMiller plc.	Mari	Produse alimentare și băuturi	Raport de sustenabilitate		Raport de dezvoltare durabilă		–

Percepții și tendințe în urma aplicării IFRS în România

Drd. Irina Diana IORDACHE,
Universitatea „1 Decembrie 1918”
din Alba Iulia, România,
e-mail: irina.iordache07@gmail.com

Rezumat

O contabilitate bazată pe IFRS facilitează o serie de avantaje atât din punctul de vedere al prezentării și raportării informațiilor financiare, cât și din punctul de vedere al proceselor decizionale, oferindu-le societăților posibilitatea de a accesa finanțare de pe piețele internaționale.

În acest context, obiectivul cercetării de față a fost acela de a identifica percepțiile și tendințele managerilor companiilor românești în urma aplicării standardelor internaționale de raportare financiară, mai ales de a observa dacă prin aplicarea IFRS s-a creat oportunitatea de atragere a surselor de finanțare externă la nivelul societăților românești.

Majoritatea respondenților conștientizează beneficiile pe care societățile ar trebui să le obțină odată cu aplicarea IFRS-urilor. Astfel, 96% dintre managerii intervievați consideră că principalele avantaje oferite de aplicarea IFRS constau, pe de-o parte, în creșterea nivelului de transparență și de comparabilitate a informațiilor financiare la nivel internațional, iar, pe de altă parte, într-o mai bună înțelegere a informațiilor din situațiile financiare și în creșterea rolului contabilității în procesul decizional. Astfel de avantaje ar trebui să conducă la creșterea încrederii potențialilor investitori străini în companiile românești și ulterior la îmbunătățirea procesului de investire în acestea, aspect de care, în prezent, entitățile românești se dovedește că încă nu beneficiază.

Cuvinte-cheie: IFRS; surse de finanțare externă; capital străin; capital autohton

Clasificare JEL: M41

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Iordache, I.D., (2020), Perceptions and Trends Following the Application of IFRS in Romania, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 376-384,
DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/012

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/012>

Data primirii articolului: 7.01.2020

Data revizuirii: 14.01.2020

Data acceptării: 3.04.2020

Introducere

În România, la jumătatea anului 2012, ministrul finanțelor publice a emis Ordinul nr. 881, prin care companiile listate la Bursa de Valori din București (BVB) erau obligate ca, începând cu exercițiul financiar încheiat la sfârșitul anului 2012, să pregătească și să raporteze situațiile financiare în conformitate cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS).

În același an, la conferința „*Informațiile pentru investitori și transparentă. Standardele IFRS*” organizată de către compania Deloitte în parteneriat cu Bursa de Valori din București, Pompei Lupșan, vicepreședinte al Consiliului de Administrație al BVB a afirmat că pentru companiile listate la BVB este importantă aplicarea IFRS la întocmirea situațiilor financiare individuale din cel puțin trei motive, și anume¹:

- IFRS asigură creșterea gradului de transparentă a raportărilor conform Codului de Guvernanță Corporativă al BVB;
- investitorii au o mai mare facilitate în realizarea de analize comparative pentru companii din același domeniu, dar din piețe diferite;
- sistemul contabil bazat pe IFRS reprezintă un instrument standard de analiză preferat și cunoscut de investitorii străini, oferindu-le acestora încredere în informațiile financiare publice.

Toate aceste motive care au condus la aplicarea IFRS favorizează pe termen mediu și lung creșterea lichidităților la nivelul companiilor românești (Deloitte, 2012).

După aproximativ 7 ani de la această declarație și de aplicare a Standardelor Internaționale de Raportare Financiară de către entitățile românești, considerăm important a surprinde evoluția acestor societăți în acești ani și a investiga dacă prin trecerea la o contabilitate bazată pe IFRS s-au obținut beneficiile scontate.

Revizuirea literaturii de specialitate

În ceea ce privește percepția aplicării IFRS, de a lungul timpului s-au realizat o serie de studii cu scopul de a

cunoaște care sunt avantajele și dezavantajele aplicării acestui sistem. Astfel, la nivel internațional, studiul lui Dennis Taylor ce își propunea analiza efectelor adoptării IFRS asupra transparentei și calității informației contabile a unor companii listate la bursă în Hong Kong, UK și Singapore a concluzionat că situațiile financiare întocmite conform IFRS nu aduc semnificativ mai multă valoare decât situațiile întocmite conform standardelor naționale, indiferent de nivelul de armonizare a contabilității în cele 3 țări (Dennis Taylor, 2009). De asemenea, la întrebarea menționată de Pilcher și Dean într-o dintre cercetările lor calitative: „Raportarea IFRS adaugă valoare managementului sau guvernului local?”, răspunsul directorilor australieni intervievați pare să fi fost negativ (Pilcher și Dean, 2013, p. 180- 196).

La nivelul României, într-un studiu efectuat înainte de trecerea la raportarea conform IFRS a societăților listate la bursă, Ionașcu și-a propus investigarea opinilor managerilor financiari legate de viitoarea aplicare a IFRS. Ca urmare a acestui studiu: 78,4% dintre respondenți au considerat că aplicarea IFRS va genera un grad mai mare de comparabilitate a companiilor la nivel internațional; 86,5% dintre respondenți au fost de părere că informațiile obținute din situații financiare raportate conform IFRS sunt mai calitative, oferind date mult mai relevante investitorilor; mai mult de jumătate din directorii financiari (56,8%) au susținut că o raportare conform IFRS oferă o mai bună sursă informațională pentru manageri în luarea deciziilor economice; 40,5% dintre directori au fost de acord cu ideea că IFRS va facilita accesul la piețele financiare (Ionașcu et al., 2011);

De asemenea, Dănescu și Spătăcean, tot înainte de implementarea IFRS de către companiile listate la BVB, precizau că în urma adoptării IFRS companiile vor fi stimulate să-și îmbunătățească calitatea raportărilor financiare oferite părților interesate, sub premsa de a-și consolida o poziție competitivă pe piețele de finanțare internaționale, urmărind o finanțare cu costuri cât mai reduse (T. Dănescu, O. Spătăcean, 2011).

Referitor la rezultatele implementării IFRS după 7 ani de la aplicare, în studiul nostru ne propunem să continuăm cercetarea la nivel național, prin investigarea percepțiilor managerilor în ceea ce privește consecințele aplicării IFRS.

Observarea și analiza fenomenului pe companiile românești este cu atât mai semnificativă dacă ținem cont de contextul economic și juridic specific României.

¹ http://www.banknews.ro/stire/62768_deloitte_audit_cand_piete_de_capital_transcend_granitele,_limbajul_universal_eșentialimplicatiile_trecerii_la_ifrs_.html

În primul rând, trebuie avut în vedere faptul că Standardele Internaționale de Raportare Financiară își au bazele și originile în legislația anglo-saxonă (dreptul cutumiar), ceea ce poate crea dificultăți în aplicarea acestora în țări cu context legislativ diferit, cum este și România, care se bazează pe normele dreptului roman.

În al doilea rând, trebuie evidențiat statutul economic al României în comparație cu alte state, în sensul că, potrivit opiniei unor agenții internaționale de rating, România s-ar încadra în categoria țărilor emergente. Teoria spune că țările emergente ar fi mai deschise aplicării unor cadre de reglementare recunoscute la nivel internațional, cum sunt și IFRS-urile. Cu toate acestea există în literatura de specialitate și opinii care consideră că respectivele norme internaționale nu își ating pe deplin obiectivele la nivelul acestor țări, întrucât apar dificultăți atât în adoptarea și implementarea standardelor, cât și în satisfacerea cerințelor de informare, deoarece pe piață nu sunt prezenti toți utilizatorii de informații. În acest sens, atât în literatura românească, dar mai ales în cea internațională se poate observa preocuparea tot mai acută a specialiștilor de a înțelege de ce este luată decizia de a se aplica IFRS în țările emergente, având în vedere dificultățile și obstacolele întâlnite în procesul de implementare a acestora. Această opinie o regăsim și la Albu, în sensul că implementarea IFRS este complexă și necesită revizuirea și îmbunătățirea a numeroase aspecte, cum ar fi: caracteristicile, atitudinile companiilor românești, perspectiva și caracteristicile sistemului contabil românesc, așteptările utilizatorilor situațiilor financiare, trăsăturile profesiei contabile românești (Albu et al., 2011).

Deși există o preocupare în literatura de specialitate în ceea ce privește aplicarea IFRS în România, totuși complexitatea fenomenului solicită în continuu cercetări teoretice și metodologice în domeniul.

Trecând în revistă literatura de specialitate și cercetările efectuate în trecut pe tema standardelor de contabilitate internaționale, concluzionăm că deși fiecare țară ar putea să-și construiască o contabilitate în concordanță cu nevoile sale, totuși acest aspect ar putea constitui o piedică pentru investitorii străini, pentru entitățile care colaborează cu filiale din alte țări, cu societăți mamă la nivel internațional sau în cazul entităților prezente pe piețele de capital străine. Astfel, se dovedește că internaționalizarea contabilității poate facilita colaborarea la nivel mondial a entităților, prin comparabilitate,

transparentă și o înțelegere mai ușoară a informațiilor prezentate de entități, însă toate acestea contra unui anumit cost.

Metodologia cercetării

Studiul nostru a avut la bază un chestionar construit în scopul obținerii unor opinii relevante ale reprezentanților entităților care aplică IFRS. Pentru sondaj am ales entități care aplică IFRS, majoritatea fiind societăți listate la BVB pe piață principală și astfel am inclus toate cele 24 de entități din categoria *Premium* și cele 3 din categoria *International*. De regulă, acestea sunt reprezentative, fiind cele mai mari și mai importante entități listate, care se califică pentru criteriile superioare impuse de BVB. Pe lângă aceste mari societăți studiul nostru a mai inclus 20 de entități care aplică IFRS.

Rata de răspuns la chestionar a fost de 53% din eșantionul entităților interviewate, iar răspunsurile primite au fost introduse și procesate în Excel și Stata.

Formularea ipotezelor de cercetare

Dat fiind principalul obiectiv al acestei cercetări, prima ipoteză setată a fost următoarea:

I1: Aplicarea IFRS la nivelul entităților românești facilitează atragerea de surse de finanțare externă.

De asemenea, am dorit să surprindem dacă după aplicarea IFRS managerii din România, în procesul decizional, au devenit mai interesați de utilizarea informațiilor contabile. Pentru a răspunde la această întrebare, am stabilit cea de a 2-a ipoteză

I2: Rolul sistemului contabil a crescut în procesul decizional odată cu aplicarea IFRS.

Mai mult, am vrut să observăm dacă aplicarea IFRS a presupus un efort suplimentar în activitatea entităților. Prin urmare, am setat cea de a 3-a ipoteză:

I3: Aplicarea IFRS implică costuri suplimentare.

Rezultate și discuții

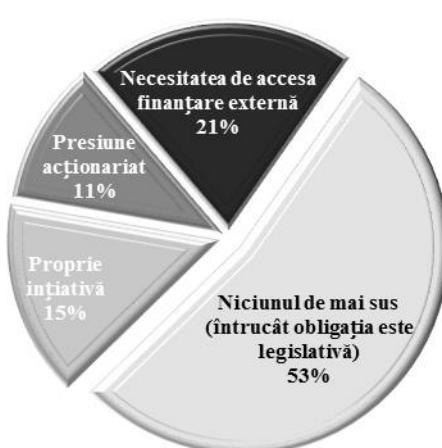
Din eșantionul nostru, care cuprinde 47 de companii, am constatat că toate cele 47 entități aplică IFRS.

Cunoaștem că aplicarea IFRS în România reiese din obligația legislativă, însă pe lângă aceasta am dorit să cunoaștem dacă entitățile ar fi fost interesate de acest sistem contabil dacă nu ar fi existat această cerință.

Astfel, am constatat că 53,2% dintre directorii financiari au declarat că nu ar fi aplicat IFRS dacă nu li s-ar fi impus, însă restul de 46,8% dintre entități ar fi aplicat IFRS și din alte motive (*Figura nr. 1*), cum ar fi: proprie

inițiativă (14,9%), dorința acționariatului (10,6%), o mai bună accesare a finanțărilor externe (21,3%). Totuși, per total, predominant motivul aplicării IFRS bazat pe obligativitate legislativă.

Figura nr. 1. Motivele aplicării IFRS

Sursă: Prelucrare proprie

În plus, am vrut să analizăm structura acționariatului societăților care aplică IFRS, respectiv societăți deținute de investitori străini versus societăți deținute de investitori autohtoni. Observăm în *Figura nr. 2* că în prezent din totalul eșantionului stabilit, de 47 companii,

70,2% sunt deținute majoritar de investitori autohtoni, în timp ce 29,8% sunt deținute de investitori străini, posibil că și această structură a capitalului la nivelul companiilor românești să genereze un interes scăzut în aplicarea IFRS.

Figura nr. 2. Capital autohton versus capital străin la nivelul societăților românești

Sursă: Prelucrare proprie

Tot în analiza primei ipoteze, am dorit să cunoaștem dacă acționarii societăților interviewate consideră că situațiile financiare bazate pe IFRS au favorizat atragerea surselor de finanțare externă.

Astfel, în *Figura nr. 3* observăm că societățile deținute

de investitori străini au utilizat sursele de finanțare externă cu o mai mare frecvență decât companiile autohtone. Acestea din urmă doresc să acceseze astfel de surse, dar în prezent doar o pondere de aproximativ 26% reușesc să o facă în mod frecvent și/sau ocazional.

Figura nr. 3. Frecvența accesării finanțării externe de către companiile românești

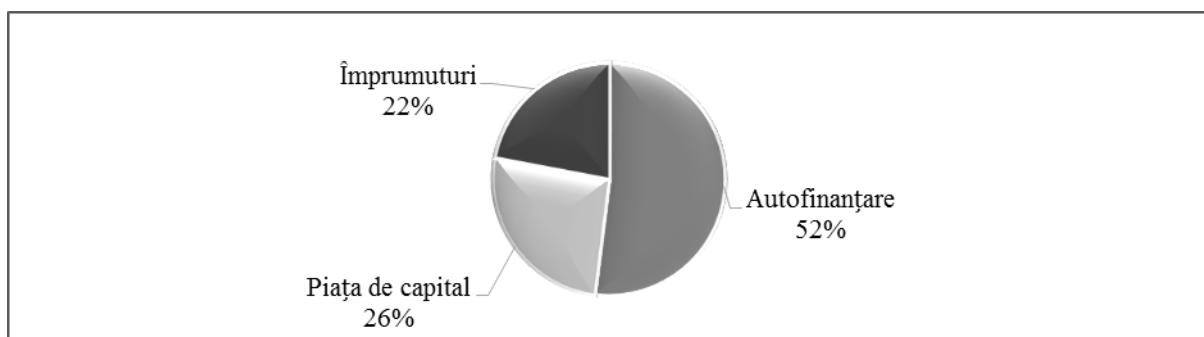
	Frecvent	Ocazional	Îmi doresc să accesez	Neinteresat
■ Autohtoni	5	3	17	8
■ Autohtoni (%)	15,20%	9,10%	51,50%	24,20%
■ Străini	5	7	0	2
■ Străini (%)	35,70%	50,00%	0%	14,30%

Sursă: Prelucrare proprie

Plecând de la frecvența accesării finanțărilor externe, rezultatele cercetării devin mai concluzante dacă identificăm și natura principalelor surse de finanțare utilizate de companiile care aplică IFRS. Astfel, urmărind rezultatele din *Figura nr. 4*, putem observa că piețele de capital sunt departe de a fi principala sursă de finanțare pentru societățile din eșantionul nostru. Autofinanțarea

este pe primul loc, urmată de piața de capital și la mică diferență de aceasta împrumuturile bancare și intragrup, care, de regulă, presupun și un cost al îndatorării. Acest comportament prudential în atragerea de surse de finanțare din mecanismele pieței de capital este caracteristic sistemului țărilor continentale, care nu au suficientă forță în convingerea investitorilor.

Figura nr. 4. Principala sursă de finanțare utilizată de companiile românești

Sursă: Prelucrare proprie

În această situație, având în vedere rezultatele de mai sus potrivit cărora, pe de o parte, respondenții au afirmat că motivul predominant al aplicării IFRS este unul obligatoriu, iar, pe de altă parte, societățile deținute de investitorii autohtoni, majoritari în România, nu consideră adecvată aplicarea IFRS în atragerea de surse externe de finanțare, avem toate prerogativele să concluzionăm că ipoteza 1 nu poate fi acceptată ca fiind valabilă. Mai mult, făcând o corelație între răspunsurile primite în legătură cu posibilitatea IFRS de a asigura un acces mai mare la finanțarea externă, constatăm atât din **Tabelul nr. 1**, cât și din **Tabelul nr. 2** că principalul motiv pentru aplicarea IFRS în rândul entităților românești nu este nevoie de finanțare externă.

Referitor la validarea celei de a 2-a ipoteze, am dorit să cunoaștem percepția managerilor cu privire la beneficiile asociate implementării IFRS. Astfel, în **Tabelul nr. 1** se observă că majoritatea respondenților au fost de acord că în urma aplicării IFRS s-au obținut o serie de avantaje în ceea ce privește: transparența, comparabilitatea și inteligența informațiilor financiare, oportunitățile profesionale etc.

Cu privire la creșterea rolului contabilității în procesul decizional, 81,8% dintre respondenți au susținut că odată cu aplicarea IFRS informațiile contabile au fost mult mai utile factorilor decizionali. Astfel, putem accepta ipoteza 2.

Tabelul nr. 1. Percepția respondenților asupra beneficiilor adoptării IFRS

Afirmări din chestionar	Gradul de agreare al afirmației (%)
IFRS a oferit o imagine mai clară și mai corectă asupra situațiilor financiare	80%
Aplicarea IFRS a crescut nivelul de transparentă al situațiilor financiare	96,9%
Aplicarea IFRS a crescut nivelul de comparabilitate al situațiilor financiare la nivel internațional	96,3%
Situatiile financiare raportate conform standardelor internaționale sunt mai ușor de înțeles	76,4%
Odată cu implementarea IFRS rolul contabilității a crescut în procesul decizional	81,8%
Aplicarea IFRS a scăzut costul capitalului	20%
Aplicarea IFRS oferă specialiștilor contabili români oportunități la nivel internațional	90,9%
Aplicarea IFRS a asigurat atragerea de noi investitori	35%

Sursă: Prelucrare proprie

La validarea ipotezei nr. 3, combinând răspunsurile primite cu privire atât la beneficiile, cât și la provocările adoptării IFRS observăm că respondenții nu au fost de acord cu faptul că implementarea IFRS a redus costul capitalului, întrucât numai 20% dintre aceștia au fost de acord cu această afirmație. Mai mult, și alte cheltuieli curente legate de trecerea la IFRS și de aplicarea efectivă a acestora nu s-au diminuat, ci, dimpotrivă, au cunoscut o creștere semnificativă, cum ar fi: cheltuielile cu retrătări și ajustări de situații financiare, cu pregătirea personalului în cunoașterea IFRS, cheltuieli cu controlul și auditarea informațiilor raportate conform IFRS, cheltuieli cu reorganizarea infrastructurii operaționale și informatică a companiilor etc. Aceste aspecte rezultă și ca urmare a răspunsurilor primite

la întrebarea referitoare la provocările întâmpinate de către respondenți în aplicarea IFRS (**Tabelul nr. 2**).

De asemenea, răspunsurile privind provocările asociate implementării și aplicării IFRS sunt foarte diverse (**Tabelul nr. 2**). De exemplu: 52,8% dintre respondenți consideră că trecerea la aplicarea IFRS a fost una complicată; 92,7% consideră că formarea personalului a fost o provocare cu costuri ridicate; 74,5% privesc cu scepticism schimbările aduse în reorganizarea procesului operational și financiar; iar 52,8% se tem de schimbările în infrastructura IT. Având în vedere percepția respondenților cu privire la dificultățile apărute și creșterea costurilor ca urmare a aplicării IFRS, putem accepta ipoteza 3.

Tabelul nr. 2. Percepția respondenților asupra provocărilor întâmpinate în adoptarea și aplicarea efectivă a IFRS

Afirmări din chestionar	Gradul de agreare al afirmației (%)
Trecerea la aplicarea IFRS a fost complicată	52,8%
Aplicarea IFRS nu va ajunge niciodată un sistem unic de raportare la nivel global	21,9%
Pregătirea personalului	92,7%
Schimbări la nivelul procesului operațional și finanțiar	74,5%
Schimbări la nivelul sistemelor informatiche	52,8%
Controlul intern și auditarea informațiilor raportate	73,2%
Prea multă transparentă	30,9%
Conceptul de evaluare a elementelor bilanțiere la valoare justă a fost greu de aplicat	67%
Schimbări în procesul legislativ	70,9%

Sursă: Prelucrare proprie

Concluzii

Aplicarea IFRS-urilor ar trebui să ofere o serie de avantaje entităților. Majoritatea respondenților conștientizează acest aspect, considerând că în urma aplicării acestor standarde contabile imaginea societăților s-a îmbunătățit (80%). De asemenea, 96% dintre entitățile interviewate consideră că principalele avantaje oferite de aplicarea IFRS constau, pe de-o parte, în creșterea nivelului de transparentă a poziției financiare și a asigurării comparabilității informațiilor la nivel internațional iar, pe de altă parte, într-o mai bună înțelegere a informațiilor din situațiile financiare și în creșterea rolului contabilității în procesul decizional. Astfel de avantaje ar trebui să conducă la creșterea încrederii potențialilor investitori străini în procesul de investire în companiile românești, aspect de care, în momentul actual, entitățile românești încă nu beneficiază.

Ca urmare a acestei analize s-a respins prima ipoteză general valabilă în mai multe jurisdicții ale statelor dezvoltate cu puternice piețe de capital, și anume că entitățile listate care aplică IFRS atrag noi investitori cu mai multă ușurință.

Deși în momentul actual practica românească nu confirmă avantajul atragerii de noi investiții în entitățile care aplică IFRS, totuși crearea unui cadru legislativ prin care companiile cotate trebuie să aplice IFRS este o măsură necesară pentru România ca stat membru al Uniunii Europene. Această necesitate derivă mai ales din obiectivele strategice de atragere de investiții prin consolidarea pieței de capital, comparativ cu alte piețe

de capital mult mai puternice și dezvoltate la nivel european și internațional.

Când luăm în considerare sursa de capital a societăților analizate, concluzionăm că societățile care sunt deținute integral sau majoritar de către investitori străini sunt cele mai interesante să utilizeze IFRS. Acest comportament se justifică mai ales începând cu anul 2007, când România a devenit stat membru al Uniunii Europene, iar piețele românești s-au deschis din ce în ce mai mult către investitorii străini. În prezent, există multe companii multinaționale care operează în România și probabil numărul acestora va fi în continuă creștere, având în vedere că România oferă un cost al forței de muncă mai scăzut decât în alte țări europene. În acest context de convergență și de globalizare a afacerilor este absolut necesar ca și cadrul legislativ românesc să se conformeze atât regulilor europene, cât și celor internaționale în ceea ce privește asigurarea unor sisteme informative calitative și comparabile cu alte piețe externe.

O altă ipoteză pentru care aplicarea IFRS este utilă companiilor listate ar avea legătură cu însuși obiectivul de bază al acestor companii în momentul în care decid să opereze pe o piață de capital reglementată, și anume acela de a avea în permanentă surse de finanțare.

Cunoaștem că investitorii pe piața de capital nu ar pune la dispoziție lichiditățile de care dispun dacă entitățile emițente nu ar oferi un cadru transparent și stabil de prezentare a poziției și performanțelor financiare, aşa cum asigură aplicarea cerințelor IFRS.

Chiar dacă aplicarea IFRS este obligatorie pentru companiile listate acest criteriu pare a fi încă insuficient pentru companiile românești în atragerea lichidităților din

piața de capital. Din cercetarea derulată am observat că societățile românești utilizează autofinanțarea ca principală sursă de finanțare, iar celelalte surse externe, respectiv împrumuturile și piața de capital, oferă în prezent un nivel scăzut de finanțare.

Rezultatele studiului nostru sunt în concordanță cu opiniiile regăsite pe această temă în literatura de specialitate. Astfel, România este o țară în care cultura pieței financiare se află într-o fază incipientă de dezvoltare și consolidare și, prin urmare, companiile listate reușesc să își finanțeze activitatea, în principal din împrumuturi și resurse proprii.

Mecanismul instituit prin IFRS se află, firesc, într-un proces continuu de adaptare și dezvoltare, corespunzător evoluțiilor și cerințelor relevante din

practică. De exemplu, după cum se cunoaște, în ultimii ani au fost emise și se află în implementare IFRS 15 „Venituri din contractele cu clientii” și IFRS 16 „Contracte de leasing”. Sunt evoluții care ridică pentru profesioniști probleme de natură tehnică și operațională. Prin urmare, acestea vor face obiectul unei cercetări viitoare.

Recunoaștere

Acest studiu este parte a proiectului: „Dezvoltarea învățământului terțiar universitar în sprijinul creșterii economice – PROGRESSIO”, cod proiect POCU/380/6/13/125040, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 – 2020.

BIBLIOGRAFIE

1. Achim M.V., Borlea S.N., Mare C., Corporate Governance and Business Performance: Evidence for the Romanian Economy, *Journal of Business Economics and Management*, 17(3), 2016, pp. 458-474
2. Albu C., Albu N., Bunea Ș., Calu D., Gîrbină M., A story about IAS/IFRS implementation in Romania – an institutional and structuration theory perspective, *Journal of Accounting in Emerging Economies*, vol.1, no. 1, 2011, pp. 76-100
3. Apostol C., Adoptarea bunelor practici de guvernanță corporativă de către companiile din România, Colecția „Cercetare avansată postdoctorală în științe economice”, Editura ASE București, 2015
4. Balsmeier B. și Vanhaverbeke S. (2016), International financial reporting standards and private firms' access to bank loans, *European Accounting Review*, vol. 15, no. 1, 2016, pp. 1-30
5. Bebeșelea M., Accounting information and its users. A study of the supply and demand of accounting, *Economic Management and Financial Markets*, vol 9, 2014, pp. 7-9
6. Dima, B., Dima, S.M., Nachescu, M-L. (2018), Does IFRSs adoption contribute to the protection of minority investors?, *Audit Financiar*, vol. XVI, no. 4(152)/2018, pp. 584-598
7. Ciocan C.C. (2019), Prudence vs. Credibility. A Formal Comparative Analysis between Romanian Accounting Regulations and IFRS, *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 1(153)/2019, pp. 114-123
8. Chen, C. J. P., Ding, Y. & Xu, B., Convergence of accounting standards and foreign direct investment, *The International Journal of Accounting*, vol. 49, 2014, pp. 53-86
9. Chen H., Tang Q., Jiang Y., Lin Z., The Role of IFRS in Accounting Quality: Evidence from European Union, *Journal of International Financial Management & Accounting*, 2010, vol. 21, no. 3, pp. 220-278
10. Daske, H., Hail, L., Leuz, C., Verdi, R., Mandatory IFRS Reporting Around the World: Early Evidence on the Economic Consequences, *Journal of Accounting Research*, 2008, 46 (5), pp. 1085-1142
11. Dănescu, T., Spătăcean, O. (2011), Limitări și inadverente în procesul de raportare financiară conform IFRS – cazul societăților de investiții financiare, *Audit Financiar*, nr. 4/2011 pp. 42-52
12. Farcane, N., Blidișel, R. G., Bunget, O.C., Dumitrescu, A. (2019), Perceptions Regarding the Impact of IFRS 15 – Illustrative Examples Step by Step, *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 2(154)/2019, pp. 283-297
13. Ionașcu I., Ionașcu M., Munteanu L., Motivații și consecințe ale adoptării IFRS: percepții privind factorii instituționali din mediul românesc, *Audit Financiar*, vol. 9, no. 12, 2011, pp. 33-41

14. Pășcan I. D., Țurcaș M., Measuring the impact of first-time adoption of International Financial Reporting standards on the performance of Romanian listed entities, *Procedia Economics and Finance*, no. 3, 2012, pp. 3-15
15. Pilcher, R., Dean, G., Implementing IFRS in local government: value adding or additional pain?, *Qualitative Research in Accounting & Management*, vol. 6, no. 3, 2013, pp. 180-196
16. Taylor D., Costs-benefits of adoption of IFRSs in countries with different harmonization histories, *Asian review of Accounting*, vol. 17, no. 1, 2014, pp. 40-58;
17. Trabelsi, R., International accounting normalization and harmonization processes across the world: History and overview, *GSTF Business Review*, vol. 4, no. 2, 2015, pp. 54-61
18. Codul de Guvernanță corporativă al BVB, București, 11 sept 2015, disponibil online la https://www.bvb.ro/info/Rapoarte/Diverse/RO_Cod%20Guvernanta%20Corporativa_WEB_revised.pdf
19. Legea contabilității nr. 82/1991, republicată și actualizată cu modificările și completările ulterioare, disponibilă online la https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/Legea_contabilitatii.htm
20. OMFP nr. 881 din 25 iunie 2012 privind aplicarea de către societățile comerciale ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată a Standardelor Internaționale de Raportare Financiară, publicat în: *Monitorul Oficial* nr. 424 din 26 iunie 2012
21. OMFP nr. 2844/2016 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară, cu modificările și completările ulterioare, publicat în: *Monitorul Oficial* nr. 1020 din 19 decembrie 2016
22. Standarde Internaționale de Raportare Financiară IFRS, Fundația IFRS, ediția a 7-a revizuită, București, Editura CECCAR, 2015
23. www.banknews.ro/stire/62768_deloitte_audit_cand_pietele_de_capital_transcend_granitele,_limbajul_universal_este_esentialimplicatiile_trecerii_la_ifrs_.html
24. www.bvb.ro

Implicații ale auditului finanțier în asigurarea credibilității declarațiilor privind emisiile de gaze cu efect de seră

Drd. Alexandru-Teodor CORACIONI,
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia,
e-mail: acoracioni@gmail.com

Prof. univ. dr. Tatiana DĂNESCU,
Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie din Târgu Mureș,
e-mail: tatiana.danescu@gmail.com

Rezumat

Desvoltarea sustenabilă a piețelor naționale și internaționale aduce în centrul atenției legătura dintre emisia gazelor cu efect de seră și schimbările climatice, problematică care nu poate fi omisă din sfera preocupărilor pentru dezvoltarea profesiei de audit finanțier și implicit a activităților auditorului finanțier. Cunoașterea rolului auditorului finanțier în cadrul demersului de a furniza o asigurare rezonabilă sau limitată cu privire la aspecte referitoare la protecția mediului, dezvoltarea înțelegerii asupra circumstanțelor și specificului unei astfel de misiuni de audit finanțier deschide o nișă de cercetare care aduce în centrul atenției căutarea răspunsului la cel puțin următoarele întrebări: Cum poate fi măsurat/evaluat credibil impactul emisiei gazelor cu efect de seră asupra mediului? În misiunea de asigurare este necesară utilizarea de către auditorii finanțatori a activității altor practicieni/experti? Cât de util este rezultatul unui astfel de serviciu de asigurare în contextul național și european? Autorii consideră că răspunsurile evidențiază rolul serviciilor de asigurare în afirmarea credibilității declarațiilor referitoare la emisiile gazelor cu efect de seră. Studiul abordează aspecte privind misiunea de asigurare asupra declarațiilor nefinanciare referitoare la gazele cu efect de seră în situația specifică din România, evaluând percepția respondentilor – auditori finanțieri și reprezentanți din mediul academic – asupra oportunității dezvoltării pieței serviciilor de audit finanțier, cât și a identificării necesității de dezvoltare și perfecționare a cadrului legislativ în ceea ce privește implicarea auditorilor finanțatori în astfel de misiuni de asigurare.

Cuvinte-cheie: audit finanțier; misiuni de asigurare; ISAE 3410; gaze cu efect de seră; politică de mediu; echipe interdisciplinare

Clasificare JEL: M41, M42, M48

Vă rugăm să căutați acest articol astfel:

Coracioni, A.T., Dănescu, T. (2020), Implications of Financial Audit in Ensuring the Credibility of Greenhouse Gas Emissions Statements, Audit Finanțier, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 385-394,
DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/013

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/013>

Data primirii articolelor: 3.02.2020

Data revizuirii: 25.02.2020

Data acceptării: 4.04.2020

1. Introducere

Plasată într-un domeniu interdisciplinar, misiunea de asigurare asupra declarațiilor referitoare la gazele cu efect de seră (GES) oferă oportunitatea dezvoltării pieței de servicii de audit finanțier în România.

În contextul misiunilor de asigurare din grupa 3000 – *Misiunile de asigurare, altele decât auditurile sau revizuirile informațiilor financiare istorice*, constatăm existența unui standard internațional de asigurare cu o denumire „exotică” și anume standardul ISAE 3410 – *Misiuni de asigurare privind declarațiile referitoare la gazele cu efect de seră*¹. Acest standard a fost emis în anul 2011 cu aplicabilitate din data de 30 septembrie 2013. Obiectul standardului este misiunea de asigurare referitoare la declarația unei entități cu privire la GES. Datorită legăturii dintre fenomenul emisiei acestor gaze și schimbările climatice, GES au o importanță particulară. Oportunitatea acestor misiuni de asigurare derivă din (1) existența unui regim reglementat de prezentare de informație, (2) ca parte a unei scheme de tranzacționare a certificatelor de emisii, sau (3) în scopul informării investitorilor sau a altor părți, în mod voluntar (ISAE 3410, pct. 1). Însă, oportunitatea poate fi realizată în contextul existenței unei *piețe specifice* pentru servicii profesionale de audit, constând în afirmarea cererii și ofertei de servicii profesionale. Cererea de servicii de asigurare este influențată, în principal, de cerința globală asupra entităților de a prezenta emisiile lor de gaze cu efect de seră, ca efect al politicilor guvernamentale adresată problemei globale referitoare la schimbările climatice. Oferta de servicii de asigurare este influențată de capabilitatea tehnică a auditorilor finanțieri de a realiza acest gen de misiune specifică în colaborare cu specialiști tehnici în domeniul auditat. În contextul existenței unei *piețe specifice* pentru astfel de servicii profesionale de audit care să canalizeze activitatea auditorilor finanțieri în direcția unei tematici globale se impune clarificarea unor aspecte referitoare la problematica schimbărilor climatice.

¹ IFAC (2015). Manual de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe. Ediția 2015. Volumul II. București, 2016, Editura CAFR, ISAE 3410 – *Misiuni de asigurare privind declarațiile referitoare la gazele cu efect de seră*, pp.238-327.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

Avantajele unei misiuni de asigurare independente realizată asupra unei raportări referitoare la emisiile GES au fost identificate de către

PricewaterhouseCoopers (2007), dar și de către Simnett et al. (2009). În cadrul procesului formal de dezvoltare a standardului ISAE 3410 a fost realizat un studiu preliminar (*Consultation Paper*) în octombrie 2009 (IFAC, 2009). Acest studiu a evidențiat probleme concentrate pe diferite aspecte, cum ar fi: problematica partenerului de misiune; a echipei de audit implicate în realizarea misiunii de asigurare; utilizarea standardelor IAASB de către alți utilizatori, decât practicienii din domeniul auditului finanțier. În comparație cu o misiune de audit finanțier a situațiilor financiare, la misiunile de asigurare având ca obiect declarațiile privind emisiile de GES ar fi necesară participarea de specialiști/experti din afara profesiei contabile, în spate ingineri chimici sau specialiști în problematica mediului (Nugent, 2008). Momentul introducerii tranzacționării certificatelor de emisii de GES reprezintă punctul de început, în care costul degradării mediului pentru societate din acest punct de vedere este introdus în costul produselor, în scopul reducerii costurilor poluării (Samuelson, 2010). Teoria economică evidențiază că în situația în care costul marginal al reducerii emisiilor de GES este egalizat în toate industriile, precum și global în lume, se poate garanta faptul că obiectivele de mediu sunt atinse la cele mai mici costuri (Samuelson, 2010, pag. 163). Această paradigmă economică implică faptul că eforturile în această direcție trebuie generalizate, în toate domeniile de activitate și în toate zonele geografice. Studiul realizat prin *Stern Review on the economics of climate change* a evidențiat faptul că schimbările climatice sunt influențate și de lipsa informației financiare referitoare la costurile implicate legate de degradarea mediului, precum și de inabilitatea includerii acestora în calculația costurilor (HM Treasury, 2011). Subiectul informației financiare referitoare la aspecte de mediu, precum și a necesității verificării gradului de încredere furnizate de către această informație a constituit tematica unui articol de cercetare (Hong L.C., 2014). Articolul evidențiază simbioza dintre contabilitate și audit finanțier referitor la aceste aspecte. De asemenea, acestea prefigurează perspectiva implicării mediului contabil în elaborarea unor standarde de contabilitate referitoare la subiectele mediului. Problematica misiunilor de asigurare în domeniul emisiilor de GES și încercarea de a răspunde la

întrebarea fundamentală a legitimității unui asemenea demers în care ar putea fi implicați auditorii financiari a constituit preocuparea lui Huggins et al.(2011). Un alt autor (Green, 2009) a abordat necesitatea completării experienței profesionale a auditorilor financiari care pot furniza misiuni de asigurare referitoare la emisiile de GES, cu experiența tehnică a unor alte categorii profesionale (ingineri, specialiști de mediu) ce sunt implicate în mod curent în această activitate.

3. Metodologia cercetării

Demersul de cercetare s-a bazat în primul rând pe o analiză calitativă a mediului legislativ și economic din

România. În cadrul acestei analize calitative am evaluat nivelul de dezvoltare al sistemului de raportare corporativă referitor la responsabilitatea socială, dar și existența unei piețe de tranzacționare a certificatelor de emisii GES. De asemenea, am întreprins o analiză a lucrărilor de specialitate care tratează acest subiect, în țările cu experiență în domeniu, pentru a identifica nivelul de dezvoltare conceptuală și științifică a problematicii analizate.

În al doilea rând, pentru o abordare cantitativă, am adresat către un grup țintă – alcătuit din practicieni cu experiență în domeniul auditului financiar și specialiști din domeniul academic – un set de întrebări sub forma unui chestionar (Tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1. Demers metodologic

Nr. crt.	Obiective specifice	Întrebări adresate prin chestionar
Q1	Atitudinea față de risc Înțelegerea modului în care respondenții doresc să se poziționeze din punct de vedere al riscului misiunii, în circumstanțele acesteia, ca bază pentru concluzia sa.	În contextul circumstanțelor specifice unei misiuni care aplică ISAE 3410 <i>Misiuni de asigurare privind declarațiile referitoare la gazele cu efect de seră</i> , considerați că misiunea de asigurare rezonabilă ar fi mai indicată decât o misiune de asigurare limitată?
Q2	Necesitatea colaborării cu alți experti Evaluarea gradului de încredere în experiența profesională proprie necesară luării unor decizii referitoare la demersurile adecvate circumstanțelor misiunii.	În situația în care ati fi implicat într-o misiune de asigurare specifică ISAE 3410, v-ați baza numai pe raționamentul dumoastră profesional sau ati utiliza și serviciile unor alți specialiști?
Q3	Responsabilitatea socială Obținerea unui feed-back direct din partea practicienilor referitor la dorința acestora de a se implica în aspecte ce țin de responsabilitatea socială, de credibilitatea declarațiilor nefinanciare.	Considerați că ar fi utilă implicarea auditorilor financiari în auditarea declarațiilor nefinanciare emise de către entitățile care emit aceste declarații, în contextul creșterii nivelului de responsabilitate socială?
Q4	Atitudinea față de calitatea informației nefinanciare Cunoașterea percepției respondenților privitor la impactul asupra calității declarațiilor referitoare la gazele cu efect de seră ca urmare a realizării misiunilor de asigurare potrivit ISAE 3410.	Implicarea auditorilor financiari în misiuni de asigurare în conformitate cu ISAE 3410 va duce la creșterea calității declarațiilor referitoare la gazele cu efect de seră?
Q5	Perspectiva financiară a misiunilor de asigurare Identificarea percepției practicienilor privitor la raportarea activității lor la mecanismele financiare ale pieței de servicii în care activează.	Considerați că valoarea oferată pentru o misiune realizată în conformitate cu ISAE 3410 ar putea să fie mai mare decât prețul pentru o misiune de asigurare care ar avea ca obiect un subiect finanțier-contabil?
Q6	Implicita în problematica de mediu Evaluarea încrederii respondenților în problematica schimbărilor climatice.	Considerați că impactul emisiilor de GES asupra schimbărilor climatice este un efect real?

Sursa: Proiecție proprie

Pentru întrebările adresate am utilizat o scală dihotomică de răspunsuri, respectiv respondenții au avut la alegere două opțiuni (afirmativ și negativ). În anumite situații, respondenții au prezentat răspunsuri cu anumite clarificări ori s-au declarat nedeciși. Am valorizat aceste răspunsuri din punct de vedere al cercetării realizate. Întrebările au fost transmise online, fiind adresate unui grup de 50 de respondenți, dintre care 70% sunt practicieni auditori finanțieri, iar 30% specialiști din mediul academic. Rata de răspuns la întrebările chestionarului a fost de aproximativ 66% (33 de respondenți), fiind relativ ridicată, fapt care conduce la validarea rezultatului acestui test, bazat pe folosirea chestionarului. Din punct de vedere al situației geografice a respondenților, putem spune că aceștia sunt localizați relativ omogen, respectiv aproximativ 40% sunt situații în centrul și vestul României, 35% în sudul țării, iar 25% sunt activi în estul țării. Nivelul de interes al respondenților a fost ridicat, ceea ce demonstrează interesul crescut pe care îl incită subiectul schimbărilor climatice asupra mentalului colectiv.

Am prelucrat din punct de vedere statistic răspunsurile primite, în scopul obținerii unei imagini asupra impactului pe care îl are aplicarea standardului ISAE 3410 asupra auditorilor finanțieri din România.

4. Rezultate și discuții

4.1. Cadrul național de raportare contabilă

Referențialul contabil OMFP nr. 1802/2014¹ menționează că entitățile care la data întocmirii situațiilor financiare depășesc numărul mediu de 500 de salariați în cursul perioadei de raportare trebuie să includă o declarație nefinanciară în raportul administratorilor, declarație care conține, printre altele, informații semnificative privind aspectele de mediu sau de natură socială (OMFP 1802/2014, art. 492¹). Printre aspectele de mediu care trebuie detaliate sunt incluse informații referitoare la emisiile de GES, precum și la consecințele asupra schimbărilor climatice pe care activitatea entității le influențează. Declarația nefinanciară trebuie evaluată de către auditorul statutar, din punct de vedere al furnizării acesteia, în condiții legale. Activitatea auditorului statutar este minimală și se rezumă din punct de vedere al cerinței legislative doar la identificarea furnizării informației specificate. Considerăm că este necesară o lărgire din punct de vedere legislativ a

cerințelor adresate auditorului statutar în contextul aplicării ISAE 3410. Această cerință de raportare era adresată către entitățile de interes public care îndeplineau condiția de număr de personal. Însă, odată cu apariția OMFP nr. 3456/2018², cerința a fost extinsă către toate entitățile care îndeplinesc acest criteriu al numărului mediu de personal mai mare de 500 de salariați în cursul perioadei de raportare. Creșterea ariei de raportare pentru societățile care trebuie să realizeze această declarație nefinanciară are efect pozitiv în domeniul îmbunătățirii transparentei informaționale referitoare la sustenabilitate și responsabilitate socială. Cerințe similare sunt prevăzute cu privire la entitățile-mamă ale unui grup (declarație nefinanciară consolidată), în condițiile depășirii același criteriu de mărime al numărului mediu de personal, individual sau consolidat. Aceste prevederi sunt specifice guvernanței corporative, reprezentând o transpunere parțială a Directivei 2013/34/UE, precum și a Directivei 2014/95/UE pentru a asigura un regim reglementat de prezentare de informație, dar în același timp constituie o premisă în aplicarea ISAE 3410.

4.2. Cadrul european de raportare contabilă

Directiva 2014/95/UE, care modifică Directiva 2013/34/UE în ceea ce privește raportarea informației nefinanciare și referitoare la diversitate de către anumite entități sau grupuri de entități, face referire la obligativitatea raportării de către entitățile mari de interes public cu peste 500 de salariați în timpul exercițiului finanțiar, în cadrul raportului de management, a unui minim de informații referitoare la mediu sau la unele aspecte sociale. Aspectele de mediu trebuie să includă detalii semnificative referitoare la problematica emisiilor de GES, iar în mod similar auditorii statutari trebuie să evaluate dacă entitățile au furnizat informațiile cerute în cadrul declarațiilor nefinanciare. Implicarea auditorilor statutari este minimală, având rolul identificării prezentării de către entități a unei declarații nefinanciare ce trebuie să includă anumite informații solicitate de către mecanismul de guvernare corporativă.

4.3. Codul de guvernanță corporativă al Bursei de Valori București (BVB)

Codul de guvernanță corporativă al BVB menționează că în cadrul responsabilității sociale ale unei corporații

¹ OMFP nr. 1802/2014 privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, Monitorul Oficial nr. 963 din 30 decembrie 2014.

² OMFP nr. 3456/2018 privind modificarea și completarea unor reglementări contabile, Monitorul Oficial nr. 942 din 7 noiembrie 2018.

entitățile tranzacționate pe piața reglementată a BVB vor manifesta printre altele preocupări de natură economică, socială și de mediu, vor pregăti și disemina informații periodice în conformitate cu *Standardele Internationale de Raportare Contabilă* (IFRS), de natură financiară și nefinanciară. În acest context, entitățile au posibilitatea să raporteze informații referitoare la problematica de mediu, în mod voluntar, chiar dacă nu îndeplinesc condiția obligatorie a numărului de personal cerută de legislație. Se creează premsa pentru îndeplinirea unei alte condiții de posibilă aplicare a ISAE 3410 și anume, în scopul informării investitorilor sau a altor părți, în mod voluntar.

4.4. Global Reporting Initiative (1997)

Un instrument util în activitatea de raportare a entităților îl reprezintă Standardul GRI 305: *Emissions 2016*, realizat de către Global Reporting Initiative. Acest standard prezintă problematica de raportare referitoare la GES, din punct de vedere al abordării de raportare a managementului. Standardele emise de către Global Reporting Initiative reprezintă o abordare globală pentru raportarea unei dezvoltări sustenabile.

4.5. Schemă de tranzacționare a certificatelor de emisii de GES

În cadrul legislației naționale din România a fost transpusă *Convenția Cadru a Națiunilor Unite asupra Schimbărilor Climatice* (U.N.F.C.C.C.) prin Legea nr. 24/1994 pentru ratificarea Convenției-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice¹, dar și Protocolul de la Kyoto prin Legea nr. 3/2001 pentru ratificarea Protocolului de la Kyoto la Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice². În acest context, în România se tranzacționează, în conformitate cu prevederile HG 780/2006³, certificatele EUA, CER și ERU. Aceste reglementări au fost completeate ulterior, situația legislativă și economică din România fiind în consonanță cu situația europeană (*Directiva*

¹ Legea nr. 24 din 6 mai 1994 pentru ratificarea Convenției-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice, semnată la Rio de Janeiro la 5 iunie 1992, *Monitorul Oficial nr. 119 din 12 mai 1994*.

² Legea nr. 3 din 2 februarie 2001 pentru ratificarea Protocolului de la Kyoto la Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice, adoptat la 11 decembrie 1997, *M.O. nr. 81 din 16 februarie 2001*.

³ HG 780/2006 privind stabilirea schemei de comercializare a certificatelor de emisii cu efect de seră, *Monitorul Oficial nr. 554 din 27 iunie 2006*.

2003/87/CE⁴), dar și globală. În cadrul Uniunii Europene cele mai recente modificări au fost convenite în martie 2018. În acest context, considerăm că este îndeplinită, de asemenea, premsa existenței unei scheme de tranzacționare a certificatelor de emisii, pentru crearea posibilității implicării auditorilor financiari în activitatea de asigurare prezentată de către ISAE 3410.

4.6. Utilizarea activității altor practicieni

Standardul ISAE 3410 prezintă necesitatea detinerii unei expertize științifice și tehnice necesare derulării unei asemenea misiuni de asigurare (ISAE 3410, pct. A19). În literatura de specialitate identificăm opinia lui W. Green (2009), care a menționat faptul că experiența profesională a auditorilor financiari ce pot furniza misiuni de asigurare referitoare la emisiile de GES trebuie completată cu experiența tehnică a unor alte categorii profesionale (ingineri, specialiști de mediu) ce sunt implicate în mod curent în această activitate.

4.7. Analiza bazelor de date în cadrul misiunilor de asigurare (ISAE 3410)

În misiunea de asigurare ce constituie subiectul ISAE 3410⁵, auditorul finanțier poate utiliza întreaga paletă a procedurilor disponibile, de la analiza controalelor implementate, confirmări, observație, analiza estimărilor, utilizarea eșantionării, dar și proceduri analitice. Rezultatele politicilor de mediu pot fi periclitate în situația în care datele pe care se bazează sunt în mod deliberat manipulate (Matthew et al., 2019). În literatura de specialitate nu se identifică pe larg problematica acestei manipulații deliberate a informației cu referire la schimbările climatice. Aplicarea unor proceduri analitice poate să ofere soluția identificării unor situații de acest gen. O posibilitate de simplificare a identificării unor situații de manipulare a datelor o furnizează aplicarea analizei bazate pe Benford's Law (Matthew et al., 2019). Acest gen de aplicare a unei metode de tip statistic, în analiza datelor provenite din raportarea emisiilor de GES, creează posibilitatea unei filtrări rapide a informației tehnice pentru care un auditor finanțier nu are o experiență tehnică specifică.

⁴ Directiva 2003/87/CE de stabilire a unui sistem de comercializare a cotelor de emisie de gaze cu efect de seră în cadrul UE, JO L 275, 25.10.2003, p. 32).

⁵ IFAC (2015). Manual de Reglementări Internationale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe. Ediția 2015. Volumul II. București. 2016. Editura CAFR, ISAE 3410 – Misiuni de asigurare privind declarațiile referitoare la gazele cu efect de seră, pp.238-327.

4.8. Rezultate statistice ale anchetei pe bază de chestionar

În urma prelucrării și analizei răspunsurilor primite din

partea respondentilor la obiectivele specifice cercetate prin cele șase întrebări, am obținut rezultatele numerice procentuale prezentate în cadrul Tabelului nr. 2.

Tabelul nr. 2. Rezultate obținute la întrebările chestionarului

Răspuns	Q1 (%)	Q2 (%)	Q3 (%)	Q4 (%)	Q5 (%)	Q6 (%)
Da	69,70	39,39	81,82	78,79	57,58	84,85
Nu	18,18	54,55	15,15	12,12	27,27	9,09
Nedecis	12,12	6,06	3,03	9,09	15,15	6,06
Total	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Sursa: Prelucrarea autorilor, 2020

Am alocat răspunsurilor affirmative (Da) o valoare de adevăr egală cu 1, unui răspuns negativ (Nu) valoarea 0, iar răspunsurilor nedecise o valoare intermediară egală cu 0,5. În acest context, am calculat media răspunsurilor, dispersia și abaterea medie pătratică,

pentru fiecare întrebare, rezultatul acestei prelucrări statistică fiind prezentat în Tabelul nr. 3. Observăm că abaterea medie pătratică este relativ ridicată față de media calculată, explicația fiind furnizată de către dimensiunea redusă a eșantionului (50 elemente).

Tabelul nr. 3. Imaginea statistică a percepțiilor respondentilor

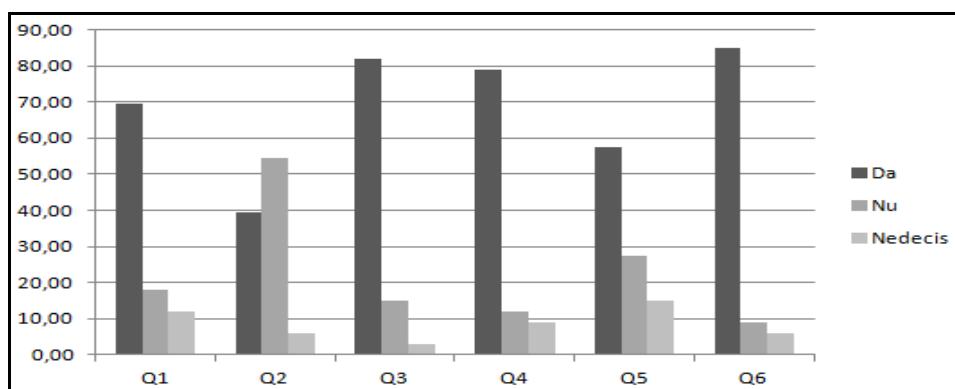
Răspuns	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6
Media	0,76	0,42	0,86	0,83	0,65	0,88
Dispersia	0,15	0,23	0,13	0,12	0,19	0,09
Abaterea medie pătratică	0,39	0,48	0,36	0,34	0,43	0,30

Sursa: Prelucrarea autorilor, 2020

Informația numerică obținută în urma prelucrării răspunsurilor primite la întrebările chestionarului este reprezentată grafic, sub formă de histograme, în Figura nr. 1. Din reprezentarea grafică se observă în mod

intuitiv că la toate întrebările am obținut răspunsuri nedecise într-o proporție redusă și că proporția răspunsurilor majoritar negative apare doar pentru întrebarea a două (Q2).

Figura nr. 1. Histograma percepțiilor respondentilor

Sursa: Prelucrarea autorilor, 2020

Q1: În contextul circumstanțelor specifice unei misiuni care aplică ISAE 3410 Misiuni de asigurare privind declarațiile referitoare GES, considerați că o misiune de asigurare rezonabilă ar fi mai indicată decât o misiune de asigurare limitată?

La această întrebare, aproximativ 69% dintre respondenți au avut ca percepție oportunitatea realizării unei misiuni de asigurare rezonabilă, în contextul realizării unei misiuni specifice conform ISAE 3410. În conformitate cu definiția prezentată în cadrul ISAE 3000 Misiunile de asigurare, altele decât auditurile sau revizuirile informațiilor financiare istorice, în cadrul unei misiuni de asigurare rezonabile, practicianul reduce riscul misiunii la un nivel acceptabil de scăzut, în circumstanțele misiunii, ca bază pentru concluzia sa. Același standard detaliază definiția misiunii de asigurare limitată, menționând faptul că „practicianul reduce riscul misiunii, dar acest risc este mai mare decât în cazul unei misiuni de asigurare rezonabilă”. Din acest punct de vedere opțiunea de răspuns a majorității respondenților exprimă dorința de furnizare a unei misiuni în condițiile unui risc de audit mai redus, însă în contextul existenței posibilităților de obținere de probe de audit adevcate și suficiente care să fundamenteze concluzia auditorului financiar.

Din totalul respondenților, o proporție de peste 10% s-au declarat nedeciși în alegerea unei variante a tipului de misiune. Din punct de vedere al răspunsurilor primite putem înțelege că respondenții preferă să realizeze acest tip de misiune de asigurare cu o atitudine prudentă, de minimizare a riscului misiunii, ca bază pentru concluzie. Răspunsurile nuantate primite au atras atenția asupra faptului că alegerea tipului de misiune trebuie corelată cu utilizatorii vizăți ai raportului de asigurare, cu destinația și utilizarea acestuia, cu cerințele și dorința clientului potențial al serviciului de asigurare.

Q2: În situația în care ați fi implicat într-o misiune de asigurare specifică ISAE 3410, v-ați baza numai pe raționamentul d-voastră profesional sau ați utiliza și serviciile unor alți specialiști?

În contextul realizării acestui tip de misiune cu aspecte tehnice / specializate, respondenți în proporție mai mare de 50% optează pentru apelarea în afara utilizării raționamentului propriu profesional, și la serviciile unor alți specialiști. Proportia celor care se bazează pe

raționament propriu profesional este ridicată, acesta fiind un indiciu al maturizării profesioniștilor din România. Respondenții au atras atenția că raționamentul profesional este necesar pentru abordarea opțiunii de utilizare a unor alțor specialiști, în contextul în care însuși raționamentul profesional propriu este definiitoriu în luarea deciziilor referitoare la modul de abordare al misiunii. Putem înțelege, din răspunsuri că respondenții doresc să își asume responsabilitatea deciziei în derularea acestui tip de misiune de asigurare.

Q3: Considerați că ar fi utilă implicarea auditorilor financiari în auditarea declarațiilor nefinanciare emise de către entitățile care emit aceste declarații, în contextul creșterii nivelului de responsabilitate socială?

Respondenții, într-o proporție majoritară, peste 80% au încredere că participarea auditorilor financiari în auditarea declarațiilor nefinanciare are o utilitate care poate influența creșterea nivelului de responsabilitate socială. Unii respondenți au apreciat implicarea auditorilor financiari în acest tip de misiune, ca având o utilitate necesară în contextul culturii organizaționale, dar în același timp nefiind suficientă pentru a asigura creșterea nivelului de responsabilitate socială. De asemenea, există opinia că acest tip de misiune nu are o utilitate evidentă, în contextul în care deciziile investitorilor nu sunt fundamentate în contextul unei asemenea misiuni de asigurare. Totuși, nivelul foarte ridicat al răspunsurilor sprijină asertivitatea că practicienii doresc o implicare mai crescută în domeniul auditării declarațiilor nefinanciare pentru a sprijini creșterea nivelului de responsabilitate socială.

Q4: Implicarea auditorilor financiari în misiuni de asigurare în conformitate cu ISAE 3410 va duce la creșterea calității declarațiilor referitoare la gazele cu efect de seră?

O proporție de peste 75% dintre respondenți apreciază că implicarea auditorilor financiari poate conduce la creșterea calității declarațiilor referitoare la GES, în condițiile respectării cerințelor impuse de standardul ISAE 3410. Raportat la scopul întrebării, putem considera că auditorii financiari apreciază că sistemul propriu de calitate poate să conducă implicit la o creștere a calității declarațiilor GES.

Q5: Considerați că valoarea oferită pentru o misiune realizată în conformitate cu ISAE 3410 ar putea să fie mai mare decât prețul pentru o misiune de asigurare care ar avea ca obiect un subiect finanțiar-contabil?

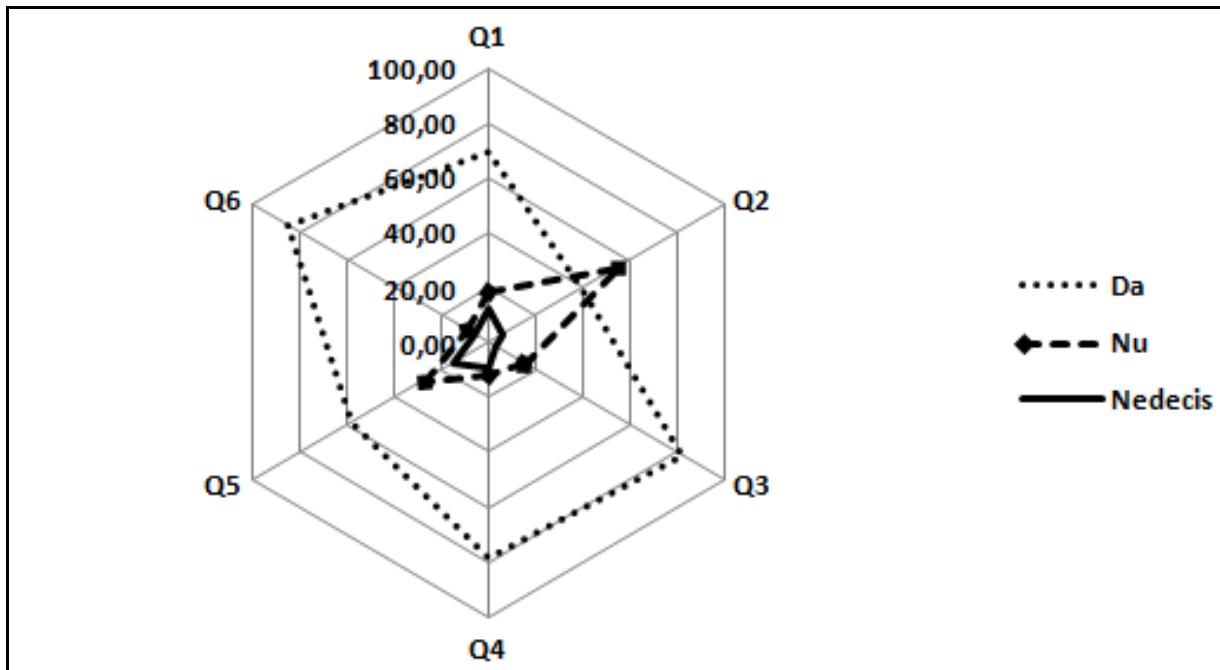
În proporție de aproximativ 60%, respondenții apreciază că prețul unor asemenea misiuni ar putea fi mai ridicat decât prețul unei misiuni de audit finanțier obișnuite. Au existat și răspunsuri nuanțate, care au evidențiat necesitatea ca prețul acestor misiuni de asigurare să fie corelat cu nivelul de expertiză, bugetul de timp estimat, timpul realizat în realizarea misiunii, riscurile evaluate și corelat cu bugetul clientului. Prin proporția răspunsurilor primite din partea respondenților, putem evalua că aceștia înțeleg în mod corect că acest gen de misiune de asigurare necesită o creștere a resurselor utilizate pentru derularea misiunii și, implicit, a costurilor acesteia.

Q6: Considerați că impactul emisiilor de gaze cu efect de seră asupra schimbărilor climatice este un efect real?

Proportia răspunsurilor affirmative referitoare la percepția majorității respondenților că există un impact cu efect real al emisiei gazelor de seră asupra schimbărilor climatice este peste 80%, având nivelul cel mai ridicat de încredere.

Concluzia răspunsurilor la tematica întrebărilor (Q1 – atitudinea față de riscul de audit, Q2 – necesitatea colaborării cu alți experți, Q3 – responsabilitatea socială, Q4 – atitudinea față de calitatea informației nefinanciare, Q5 – perspectiva financiară a misiunilor de asigurare, Q6 – implicarea în problematica de mediu) poate fi reprezentată într-un mod sintetic prin intermediul unui grafic radar, aşa cum este prezentat în *Figura nr. 2*. Modul de prezentare al unor date multivariate într-o formă bidimensională – prin intermediul unor axe care pornesc din același punct – indică faptul că respondenții manifestă un interes preponderent în direcția reducerii riscului de audit, al implicării crescânde față de problematica de mediu, a responsabilității sociale din perspectiva calității informației nefinanciare declarate de responsabilii corporativi referitoare la aspecte de protecție a mediului.

Figura nr. 2. Reprezentarea rezultatelor chestionarului

Sursa: Prelucrările autorilor, 2020

5. Concluzii, limite și perspective ale cercetării

În mod evident, apariția standardului ISAE 3410 a oferit auditorilor financiari oportunitatea realizării unor noi tipuri de misiuni de asigurare. Acest fapt reprezintă o deschidere majoră pentru domeniul de activitate al auditului financiar. Diversificarea domeniului abordat necesită lărgirea echipei de audit prin includerea specialiștilor de mediu sau al inginerilor (multi-disciplinaritate). Din studiu rezultă că există un potențial pentru realizarea unor misiuni de asigurare privind declarăriile referitoare la gazele cu efect de seră, în contextul existenței unor cerințe de raportare oficiale, a unei piețe de tranzacționare a certificatelor de emisii GES, dar și a inițiativei voluntare de raportare. Pe baza rezultatelor obținute, considerăm că implicarea practicienilor auditori în realizarea unor astfel de misiuni conduce la creșterea credibilității raportărilor specifice, având o consecință imediată în îmbunătățirea deciziei în politicile de mediu. De asemenea, existența unui mediu de control al activității de audit financiar oferă posibilitatea livrării unor rapoarte care pot avea un nivel al calității ridicat. Trebuie studiat în perspectivă dacă acest gen de servicii va conduce la o creștere a costului serviciilor de asigurare oferite în acest scop, fapt care ar putea reprezenta o limitare a ofertei de servicii. Standardul ISAE 3410 poate fi utilizat de către practicienii din domeniul auditului, dar și de alții profesioniști care realizează acest gen de misiuni de asigurare, condiția fiind de respectare a condițiilor de calitate cerute de către ISQC1 sau a condițiilor educationale. Tema misiunilor de asigurare realizate în

conformitate cu ISAE 3410 creează oportunitatea unei cercetări statistice care ar lua în studiu entitățile care îndeplinește criteriul de număr de angajați. Această cercetare ar putea avea ca obiect de analiză existența sau incidența, în cadrul raportărilor nefinanciare realizate la sfârșitul anului 2019, a problematicii de mediu referitoare la gazele cu efect de seră.

În urma utilizării chestionarului cu întrebări care adreseză obiectivele cercetării, au rezultat concluzii specifice pieței serviciilor de audit din România. Răspunsurile primite din partea grupului țintă alcătuit din auditori financiari și reprezentanți ai mediului academic au subliniat aspecte diverse ale percepției acestora asupra aplicării acestui tip de misiune de asigurare. Astfel, participanții la chestionar au prezentat opinia preponderentă că acest tip de misiune de asigurare este recomandabil să fie o misiune de asigurare rezonabilă, fiind necesară utilizarea unor experți în cadrul echipei de audit, pentru realizarea unui nivel de responsabilitate socială și pentru creșterea calității declarăriilor nefinanciare. Am identificat necesitatea realizării acestui tip de misiune în cadrul unor echipe multi-disciplinare complexe, dar și al implementării unor proceduri pe bază statistică, așa cum este aplicarea Benford's Law.

De asemenea, opinia majoritară este că prețul unor asemenea misiuni va fi mai ridicat decât al unui alt tip de misiune de audit financiar. În proporție covârșitoare, respondenții cred în efectul emisiilor de gaze cu efect de seră asupra schimbărilor climatice și doresc ca auditorii financiari să fie implicați în acest demers de auditare a declarăriilor nefinanciare.

BIBLIOGRAFIE

1. Green, W. et al., The expertise required for greenhouse gas assurance engagements: lessons to be learned from existing schemes and standards. Disponibil la adresa: https://www.researchgate.net/profile/Roger_Simnet/t/publication/268357942.
2. Huggins, A. (2011). Are Greenhouse Gas Assurance Engagements a Natural Domain of the Auditing Profession?. *Current Issues in Auditing*, Vol. 5, No. 2, pp. A1-A12, 2011. Disponibil la adresa: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1676056>; or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1676056>;
3. Hong L. C. (2014). A study of the readiness and awareness of future accounting educators in introducing ISAE 3410 standards: A pilot study in Malaysia. Disponibil la adresa: <https://www.researchgate.net/publication/241195200>.
4. Matthew A. Cole, David J. Maddison, Liyun Zhang, (2019). Testing the emission reduction claims of CDM projects using the Benford's Law. *Climatic Change* <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02593-5>.
5. Nugent, M. 2008. IAASB main agenda (2008). Issues paper – emission assurance. Disponibil la

- adresa: <http://www.ifac.org/IAASB/Meeting-BGPapers.php?MID=0144&ViewCat=1017>.
6. Samuelson, P. and Nordhaus, W. (2010). Economics. McGraw-Hill/Irwin.
  7. Simnett, R., Nugent, M. and Huggins, A. (2009). Developing an international assurance standard on greenhouse gas statements. *Accounting Horizons* 23 (4): 347-364.
  8. Stern, N. (2008). Stern Review on the Economics of Climate Change. Disponibil la adresa: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.hm-treasury.gov.uk/stern_review_report.htm.
  9. Codul de Guvernăță Corporativă al Bursei de Valori București, disponibil la adresa: <http://www.bvb.ro/info/Codul%20de%20Guvernanta%20Corporativa%20al%20Bursei%20de%20Valori%20Bucuresti.pdf>.
  10. Directiva 2003/87/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 octombrie 2003 de stabilire a unui sistem de comercializare a cotelor de emisie de gaze cu efect de seră în cadrul Comunității și de modificare a Directivei 96/61/CE a Consiliului, disponibil la adresa online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32003L0087>.
  11. GRI 305: Emissions 2016, Global Reporting Initiative, disponibil la adresa online: <https://www.globalreporting.org/standards>.
  12. Hotărârea Guvernului nr. 780 din 14 iunie 2006 (actualizată) privind stabilirea schemei de comercializare a certificatelor de emisii de gaze cu efect de seră, M.O. nr. 554 din 27 iunie 2006.
  13. IFAC (2015). Manual de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe. Ediția 2015. Volumul II. București. 2016. Editura CAFR/
  14. IFAC (2009a), Consultation Paper – Assurance on a Greenhouse Gas Statement. Disponibil la adresa: <https://www.iaasb.org/projects/assurance-greenhouse-gas-statement>.
  15. Legea nr. 3 din 2 februarie 2001 pentru ratificarea Protocolului de la Kyoto la Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice, adoptat la 11 decembrie 1997, M.O. nr. 81 din 16 februarie 2001.
  16. Legea nr. 24 din 6 mai 1994 pentru ratificarea Convenției-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice, semnată la Rio de Janeiro la 5 iunie 1992, M.O. nr. 119 din 12 mai 1994.
  17. Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 2.844 din 12 decembrie 2016 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară, M.O. nr. 1020 din 19 decembrie 2016.
  18. Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1802 din 29 decembrie 2014 pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, M.O. nr. 963 din 30 decembrie 2014.
  19. PricewaterhouseCoopers (PwC), (2007). Building trust in emissions reporting: Global trends in emissions trading schemes. Disponibil la adresa: <http://www.pwc.com/extweb/pwcpublications.nsf/docid/8DF4237F6B2F7FCF8525728300503B70>.

Guvernanța corporativă în societățile listate și controlate de stat din sistemul energetic românesc

Drd. Oana-Marina BĂTAE,
Academia de Studii Economice din București, România,
e-mail: oana.marinabatae@gmail.com

Prof. univ. dr. Liliana FELEAGĂ,
Academia de Studii Economice din București, România

Rezumat

Cu trecerea timpului, guvernanța corporativă a devenit un pion central în ceea ce înseamnă sănătatea și forța economiei globale, reprezentând modul în care organizațiile sunt conduse și controlate. Însă, în spatele acestei evoluții au existat numeroase provocări și scandaluri ce au marcat economia. Este și cazul României, țară în care guvernanța corporativă a apărut după anii 2000, întârziere ce are la bază diferite reforme economice, sociale, dar mai ales politice. Lucrurile s-au îmbunătățit în timp, aderând la coduri de guvernanță ce reflectă o transparență suficientă ce este utilă investitorilor, dar și celorlalte părți interesate.

Acest studiu are drept obiectiv principal analiza guvernanței corporative în societățile listate și controlate de stat din sistemul energetic românesc, cu rolul de a identifica anumite puncte ce merită a fi îmbunătățite în viitor, astfel încât utilizatorii de informații să asocieze entitatea cu un grad ridicat de transparență. Obiectivele secundare constau în analiza altor elemente precum controlul intern, etica, auditul intern și auditul extern, care, în final, au impact în guvernanța corporativă.

Cuvinte-cheie: guvernanță corporativă; sistem energetic; societăți controlate de stat; model unitar; audit intern și extern; etică

Clasificare JEL: G30, H70, M42

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Bătae, O-M., Feleagă, L. (2020), Corporate Governance in Listed and State-Controlled Companies in the Romanian Energy System, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 395-410, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/014

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/014>

Data primirii articoului: 10.02.2020

Data revizuirii: 16.02.2020

Data acceptării: 6.04.2020

Introducere

Capitalismul de stat reprezintă o alegere populară în rândul economiilor de tranziție, în timp ce economiile dezvoltate au cunoscut o dispariție treptată a societăților controlate de stat și a existat un proces de privatizare extins în economiile emergente (Wooldridge, 2012).

În economiile de piață, societățile controlate de stat reprezintă produsul intervenției statului în piață, acesta fiind acționar majoritar. Acestea activează în diferite sectoare, iar cele mai importante industrii sunt energia, transportul, utilitățile, resursele naturale și infrastructura (OECD, 2005).

Istoric, toate aceste intervenții s-au produs din cauza războiului (al doilea război mondial), a crizei financiare sau a recesiunii economice (Marea Depresiune din anii 1930). Se poate presupune că aceste intervenții ale statului pot fi văzute ca instrumente de reparare a unor potențiale sau reale defecțiuni ale pieței, aceasta din urmă însemnând existența monopolurilor (de exemplu, energie sau căi ferate), dar fără a se limita la acestea (Bouchez, 2008).

În prezent, sunt multe cazuri în care cel puțin o instituție guvernamentală există într-o structură de guvernare în cadrul unei societăți controlate de stat. Guvernanța poate fi asimilată cu un termen umbrelă, deoarece include sensuri și percepții diferite, fiind în același timp folosită atât în economie, cât și în științele politice și ale managementului. În științele sociale moderne, „guvernanța” a devenit unul dintre termenii populari, ocupându-se cu direcția și coordonarea diferenților actori în modele de colaborare de tip rețea (Almquist, 2012).

Diferite firme, precum și instituții de reglementare s-au străduit să modeleze sisteme de guvernanță corporativă care garantează drepturile investitorilor și toate aceste eforturi au fost, de fapt, motivate de importanța guvernanței corporative pentru investitori (Crisostomo și Brandao, 2019).

Un fapt foarte bine stabilit în ceea ce privește dreptul de proprietate corporativ este acela că proprietatea unor mari entități cotate, în Regatul Unit (Marea Britanie) și în Statele Unite (SUA), este dispersată, în timp ce în majoritatea celorlalte țări este concentrată (Franks, Mayer și Rossi, 2009).

În 1997, OCDE a început să se concentreze pe guvernanța corporativă a societăților controlate de stat ca parte a activității întreprinse de ceea ce s-a numit mai

apoi Rețeaua de privatizare OCDE. Acest program a avut ca obiectiv, printre altele, elaborarea de recomandări de politici pentru a spori guvernanța corporativă în entitățile în care statul este acționar majoritar, luând în considerare alegerea metodelor pentru performanța post-privatizare și guvernanța corporativă (Bouchez, 2008).

Proprietatea directă înseamnă faptul că acțiunile deținute de stat sunt cedate direct de diferite agenții guvernamentale autorizate. Proprietatea indirectă este atunci când statul deține miza prin alte organizații sau printr-un lanț de organizații (Abramov, 2017).

După cum a menționat Bouchez (2008), au existat diferite motive pentru programele de privatizare, cele mai importante fiind următoarele: îmbunătățirea atât a eficienței, cât și a performanței entităților controlate de stat, prin introducerea concurenței în diferite sectoare considerate monopoluri, precum utilitățile, serviciile poștale sau telecom; investiții străine și dezvoltarea piețelor de capital; și obiective fiscale diferite, care se bazează pe constrângările guvernului în ceea ce privește bugetul de stat (Bouchez, 2008).

Totuși, întreaga analiză a dreptului de proprietate a statului este complexă, deoarece o societate controlată de stat nu ar trebui definită ca o entitate autonomă datorită faptului că, în realitate, statul este cel care gestionează fondurile care aparțin întregii societăți, ultimul element reprezentând, de fapt, acționarul chiar sub proprietatea statului (Crisostomo și Brandao, 2019).

În acest context, obiectivul principal al studiului este acela de a investiga elemente ale guvernanței corporative aplicabile în entitățile listate la bursă și controlate de către statul român cu scopul de a identifica anumite puncte ce pot fi îmbunătățite în viitor, astfel încât să existe un grad de transparentă mult mai ridicat.

Contribuția adusă de acest studiu este reprezentată de analiza în detaliu efectuată asupra structurii de guvernanță corporativă, diversității și mărimii organismelor de conducere, gradului de independentă al membrilor consiliului de administrație, controlului intern, eticii, auditului intern și auditului extern, aplicabilă entităților în care statul este acționar majoritar la finalul anului 2018.

Articolul include următoarele secțiuni: primul capitol este reprezentat de revizuirea literaturii de specialitate referitoare la societățile controlate de stat, urmat de

metodologia cercetării, rezultatele cercetării, apoi de recomandări și recunoaștere.

1. Revizuirea literaturii de specialitate

În ultimii ani, multe scandaluri financiare au adus în prim plan lipsa de transparentă și insuficiența sistemelor de control din partea anumitor entități (Roussy, 2013).

Construirea unui sistem de control intern solid este un proces îndelungat, care necesită eforturi semnificative, exercitate de întregul personal al unei organizații, în special de către conducere (Ordinul 600/2018 emis de secretarul general al Guvernului).

Sistemul de control managerial reprezintă o componentă importantă a organizațiilor, iar sistemele de control intern eficiente sunt capabile să asigure îndeplinirea obiectivelor entității, același lucru fiind aplicat și pentru societățile controlate de stat (Leng și Zhang, 2014).

Într-un studiu realizat de OECD în 2018, 90% dintre societățile controlate de stat au o evaluare a risurilor privind integritatea și corupția. Rezultatele arată că acele entități care evaluatează risurile în fiecare an, raportează mai puține riscuri de conformitate și consideră că sistemele lor de control managerial și de gestionare a risurilor sunt mai eficiente în comparație cu alte societăți controlate de stat care efectuează astfel de evaluări mai puțin regulat sau deloc (OECD, 2018).

Toate eșecurile care au condus la căderea entităților în ultimele două decenii au evidențiat faptul că auditul intern trebuie să existe. Funcția de audit intern a început să fie definită în cadrul societăților mari din întreaga lume, frecvența acestui proces fiind mai ridicată după 1940.

În ceea ce privește rolul în guvernanța corporativă, s-a observat că independența și obiectivitatea auditului intern sunt asigurate prin dubla lor linie de raportare către comitetul de audit și consiliul de supraveghere (Allegrini et al., 2006).

Vanasco (1996) dezvăluie că rolul asumat de auditorii interni presupune, de fapt, independență „fără restricții” necesară pentru a îndeplini diferite sarcini în cadrul entităților.

În sectorul public, auditorii interni îndeplinesc două roluri cheie: un rol protector, care este în continuare împărtășit în două roluri, deținător al secretelor și un rol de ajutor

(ghid și susținere a performanței organizaționale). În primul rând, rolul protector dezvăluie auditorii interni care protejează, pe de o parte, managerul, iar, pe de altă parte, membrii comitetului de audit împotriva eventualelor obstacole sau capcane ce ar putea să apară. În al doilea rând, auditorii interni susțin performanța organizațională și oferă îndrumări atunci când o nouă strategie sau măsură de management este adoptată de către entitate sau când este implementată o nouă regulă administrativă (Roussy, 2013).

Van Peursem (2005) observă într-un studiu de caz bazat pe interviuri cu auditori interni că statutul profesional al auditorului intern are impact asupra independenței în aparență și influenței acestuia și subliniază, de asemenea, faptul că, de regulă, cea mai importantă caracteristică în atingerea unui statut independent poate fi regăsită în comunicare. Modalitățile informale de comunicare s-au dovedit a manifesta puterea de a influența și acestea se adaugă la influența unei comunicări formale prin intermediul unui organism de conducere activ sau al unui comitet de audit, folosind mecanisme și proceduri cu rolul de a atribui un nivel de autoritate oficial și respectat față de poziția de auditor intern.

Dacă autoritățile doresc să consolideze modul în care organizațiile sunt conduse și controlate, atunci diferite mecanisme menite să asigure o mai bună guvernanță trebuie văzute ca parte a unui întreg pentru a putea dezvolta o rețea inteligentă dintr-o varietate de mecanisme concepute cu scopul de a îmbunătăți guvernanța corporativă a entităților în care statul este acionar majoritar (Roussy, 2013).

Comitetul de audit reprezintă un jucător cheie care poate asigura o funcție de audit intern performantă și eficientă, fiind o componentă importantă a unei organizații. Comitetul de audit este în primul rând interesat de activitățile desfășurate de auditorii interni și, în principal, de punerea în aplicare a recomandărilor acestora.

OECD recomandă următoarele: „organismele de conducere ale societăților controlate de stat ar trebui să ia în considerare înființarea unor comitete de specialitate, compuse din membri independenți și calificați, pentru a sprijini consiliul de administrație în îndeplinirea funcțiilor sale, în special în ceea ce privește auditul, gestionarea risurilor și remunerarea”. Un studiu realizat de OECD arată că 84% dintre respondenți au menționat existența unui comitet de audit în cadrul entității în care statul este acionar majoritar, ceea ce îl

face cel mai întâlnit comitet de specialitate (OECD, 2018).

Experiența financiară a comitetului de audit este un aspect crucial al monitorizării calității raportării financiare (SEC, 2003).

În cazul societăților controlate de stat, este important ca membrii comitetului de audit să nu-și urmărească interesele politice prin procesul de audit, controlând domeniile care au fost alese a fi auditate, chiar dacă sunt tentați să exercite influența politică în unele cazuri (Thomasson, 2018).

În ceea ce privește auditul efectuat de un auditor statutar, în majoritatea țărilor OCDE, de obicei, societățile controlate de stat sunt supuse același cerințe. Conform Standardului Internațional de Audit 200, în cadrul unui audit al situațiilor financiare, auditorul statutar are două obiective generale și anume: obținerea unei asigurări rezonabile cu privire la măsura în care situațiile financiare ca întreg nu conțin denaturări semnificative, fie ele ca urmare a fraudei sau erorii, astfel permitând auditorului să exprime o opinie cu privire la măsura în care situațiile financiare sunt întocmite, sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu un cadru de raportare financiară ce este aplicabil entității; și raportarea cu privire la situațiile financiare și comunicarea constatărilor în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit.

În plus, auditurile externe reprezintă un stimulent important pentru conducerea executivă și consiliile de administrație ale societăților controlate de stat, de rezultatele acestora ținând cont acționarii și alte părți interesate (OECD, 2005).

În efectuarea auditurilor externe, selecția auditorului independent este importantă. De obicei, angajarea marilor firme de contabilitate poate să depindă de nivelul de guvernanță corporativă aplicat în fiecare entitate. Dacă entitățile în care statul este acționar majoritar au o bună guvernanță corporativă, dar, în același timp, au și o preocupare ridicată pentru îmbunătățirea modului în care sunt conduse și controlate, atunci o multinațională de prestigiu ar putea fi preferată (Lin & Liu 2009 și Houque et al 2015).

Selectarea auditorului extern reprezintă o funcție comună a comitetului de audit, împreună cu revizuirea rezultatelor auditului și verificarea situațiilor financiare.

În același timp, auditorii cu o notorietate mai scăzută în piață sunt preferați de obicei de entitățile cu un

mecanism slab de guvernanță corporativă, acestea având câștiguri „opace” care trebuie să fie protejate. Același studiu arată că eficacitatea procesului de monitorizare a auditului este afectată pozitiv de practicile de guvernanță corporativă ale societăților controlate de stat din China (Lin și Liu, 2009).

În plus, rezultatele menționate mai sus sugerează că auditorii de la BIG 4, pe piață emergentă, au un rol în guvernanța corporativă.

În întreaga lume, în stabilirea procedurilor necesare pentru îmbunătățirea calității situațiilor financiare, codurile de guvernanță corporativă au subliniat rolul auditorilor externi în asigurarea faptului că cifrele raportate drept venituri reflectă informații fidele cu privire la operațiunile entității și la reducerea veniturilor manipulate într-un mod oportunist (Young, 2000).

Dacă piețele emergente sunt comparate cu SUA sau Marea Britanie, auditorii lor externi pot avea un rol în guvernanța corporativă mai semnificativ și acest lucru se datorează sistemelor convenționale de control corporativ, care sunt adesea inadecvate în protejarea investitorilor externi (Ghosh, 2011).

2. Metodologia cercetării

2.1. Obiectul studiului: Definirea obiectivelor și metodologia cercetării

Obiectivul principal al acestui studiu este acela de a investiga structura de guvernanță corporativă existentă în cadrul entităților cotate la bursă în care statul român este acționar majoritar, inclusiv a declarației de conformitate cu prevederile codului de guvernanță corporativă al Bursei de Valori București.

Ca un obiectiv secundar, vor fi analizate și aspecte privind auditul extern, auditul intern, relația dintre acestea, precum și câteva detalii legate de performanța financiară a fiecărei entități.

În primul rând, rezultatele prezentului studiu vor evidenția compoziția organelor de conducere în cadrul entităților în care statul este acționar majoritar, precum și volatilitatea mandatelor membrilor acestora, ceea ce pune în evidență stabilitatea sistemului energetic românesc.

În al doilea rând, analiza misiunilor de audit intern și extern, a codului etic aplicabil, precum și a informațiilor referitoare la controlul intern, va arăta, pe de o parte,

transparența entității în relație cu celelalte părți interesate, iar, pe de altă parte, va demonstra o legătură directă între componentele menționate anterior și stabilitatea structurilor de conducere din cadrul entităților analizate, care ulterior are impact în performanța financiară.

În ceea ce privește metodologia cercetării, metodele utilizate sunt analiza de conținut și analiza comparativă, cu o abordare calitativă printr-un proces de codare aplicat rapoartelor anuale, respectiv situațiilor financiare ale entităților. Procesul de codare s-a realizat manual.

Prima etapă a analizei de conținut și a celei comparative este reprezentată de revizuirea rapoartelor anuale ale entităților selectate, cu scopul de a identifica date cu privire la structurile de guvernanță corporativă întâlnite, precum și a punctelor menționate în declarația de conformitate ca fiind nerespectate, explicându-se motivul.

A doua etapă este reprezentată de identificarea existenței unui sistem de control intern și a unui cod de etică, iar, în cazul în care sunt prezentate date, menționarea unor aspecte semnificative ale acestora; analiza misiunilor de audit intern în cazul în care acestea sunt incluse în rapoartele publice; precum și analiza raportului auditorului independent împreună cu aspectele cheie de audit identificate.

2.2. Prezentarea eșantionului

Populația, la 31 decembrie 2018, este alcătuită din numărul total de 29 de operatori economici care sunt incluși în portofoliul Ministerului Energiei, din care: două entități naționale; patru societăți naționale, două regii autonome și, respectiv, 21 operatori economici organizați ca societăți pe acțiuni.

Conform Ministerului Energiei (ME), cei 21 de operatori economici sunt grupați în funcție de ponderea deținută de ME, în numele statului, astfel: ME – acționar unic la un număr de 11 operatori economici, ME deține calitatea de acționar majoritar la un număr de 9 operatori economici, iar în cele din urmă, acesta este acționar minoritar la un număr de 7 operatori economici.

Este important să reamintim faptul că Bursa de Valori București reprezintă una dintre cele mai semnificative instituții ale entităților, astfel vom oferi o atenție sporită societăților cotate la bursă, în special în care statul este acționarul majoritar. Am ales acest lucru pentru a putea identifica anumite comportamente ale statutului român în

relație cu guvernanța corporativă, dar și datorită faptului că tranzacționarea la bursă asigură posibilitatea ca mai mulți investitori privați să participe la procesul decizional și de management al entităților, îmbunătățindu-se semnificativ eficiența operațională a acestora, prin cointeresarea investitorilor minoritari, rezultând astfel o transparență a actului decizional și o creștere a încrederii investitorilor.

Am decis să selectăm toate acele entități cotate la bursă, în care statul deține un capital majoritar, mai exact, acesta depășind 50% din total, dar și societățile pe care statul le controlează, la 31 decembrie 2018. Statul este acționar minoritar sau majoritar prin ME într-un număr total de 7 entități, deținând un pachet minoritar în OMV Petrom SA, Rompetrol Rafinare SA și Societatea Energetică Electrica. Totuși, în cadrul Societății Energetice Electrica, statul deține 48,78% din capital, ajungând de fapt să controleze această entitate.

Prin urmare, societățile ce fac obiectul prezentului studiu de caz sunt următoarele: Conpet SA, SN Nuclearelectrica SA, Oil Terminal, SNGN Romgaz SA și Societatea Energetică Electrica. Perioada de analiză este considerată a fi exercițiul financiar încheiat la 31 decembrie 2018.

2.3. Colectarea datelor și descrierea modelului

Sursa datelor este reprezentată de informațiile publice existente în rapoartele anuale, situațiile financiare, rapoartele auditorului independent și orice alt raport dacă acesta este necesar, aferente entităților din eșantionul selectat.

Datele de intrare ce urmează a fi analizate sunt legate de: performanța financiară, modelul de guvernanță corporativă aplicabil, structura consiliului de administrație, inclusiv mărimea acestuia și frecvența întâlnirilor dacă acestea sunt menționate, existența comitetelor consultative și componența acestora, structura actionariatului, principalele aspecte privind etica, precum și controlul intern și auditul intern.

Legat de informațiile privind auditul extern, acestea se referă în principal la apartenența auditorului în BIG 4, respectiv tipul de opinie emisă, precum și la perioada pentru care au fost desfășurate activități de audit. În cazul aspectelor cheie de audit, ne-am concentrat atenția pe identificarea și analizarea acestora în termen de număr și natură.

3. Rezultate și discuții

3.1. Date generale și performanța financiară

În timp ce Societatea Națională Nuclearelectrica S.A. (SNN), înființată în 1998 ca urmare a restructurării sistemului energetic românesc, este singurul producător de energie electrică pe bază de tehnologie nucleară din România, Societatea Națională de Gaze Naturale „ROMGAZ” SA este cel mai important producător și furnizor de gaze naturale din România, având o experiență de peste o sută de ani în domeniul explorării și exploatarii de gaze naturale și o istorie care a început în anul 1909. Astfel, cele două societăți se completează una pe cealaltă, fiind doi jucători semnificativi în România.

Societatea Energetică Electrica („Electrică”) se ocupă cu distribuția reglementată de energie electrică și furnizarea acesteia către consumatorii finali.

Fluxul este completat de societatea Oil Terminal SA, acesta fiind cel mai mare operator de produse petroliere din portul Constanța al cărui obiect de activitate cuprinde efectuarea prestațiilor de servicii privind primirea, încărcarea, descărcarea, depozitarea și condiționarea

țării, produselor petroliere, petrochimice și chimice lichide pentru import, export și tranzit.

O etapă importantă în cadrul acestui proces al energiei este reprezentată și de transportul de țări prin conducte, Conpet SA deținând o poziție de monopol pe piata românească, operând, în condiții de siguranță Sistemul Național de Transport al petrolului prin conducte.

Din punct de vedere al performanței financiare, au fost analizați următorii indicatori: cifra de afaceri, EBITDA și profitul net. EBITDA reprezintă câștigul unei societăți înainte de dobânzi, deprecierile și amortizarea. Rezultatele evidențiate în **Tabelul nr. 1** arată faptul că Romgaz este cea mai profitabilă entitate din eșantionul nostru, înregistrând o scădere de 24,3% în profitul net, în 2018 comparativ cu 2017, profit net care reprezintă 66,1% în totalul profitului net al societăților selectate. Singura creștere la nivel de profit net este înregistrată de SNN, cu 33,9%, însă această entitate are o pondere mai redusă, de 19,9%, în total.

În ceea ce privește cifra de afaceri, o pondere semnificativă este reprezentată de Electrică, 42,3% în totalul aferent eșantionului, urmată de Romgaz, cu o pondere de 37,7%, înregistrând o creștere de 0,2% în cadrul primei societăți, urmată de cea de-a doua cu o creștere de 9,1%.

Tabelul nr. 1. Performanța financiară

Cifra de afaceri	mii RON			
Societate	2018	2017	Variatie 2018 versus 2017 (%)	Pondere în total – 2018 (%)
SNN	2.129.745	1.899.936	12,1%	16,0%
Romgaz	5.004.200	4.585.200	9,1%	37,7%
Oil Terminal SA	146.000	158.000	-7,6%	1,1%
Conpet SA	385.140	376.690	2,2%	2,9%
Electrică	5.613.000	5.603.000	0,2%	42,3%
Total	13.278.085	12.622.826	5,2%	100,0%
Profit net	mii RON			
SNN	410.611	306.543	33,9%	19,9%
Romgaz	1.366.200	1.803.600	-24,3%	66,1%
Oil Terminal SA	280	5.000	-94,4%	0,0%
Conpet SA	60.680	74.390	-18,4%	2,9%
Electrică	230.000	128.000	79,7%	11%
Total	2.067.771	2.317.533	-11%	100,0%
EBITDA	mii RON			
SNN	1.089.505	923.794	17,9%	26,3%
Romgaz	2.240.000	2.405.500	-6,9%	54,1%
Oil Terminal SA	18.500	9.500	94,7%	0,4%
Conpet SA	110.740	127.560	-13,2%	2,7%
Electrică	681.000	601.000	13,3%	16,5%
Total	4.139.745	4.067.354	2%	100,0%

Sursă: Analiza autorilor

3.2. Structura acționariatului

Pentru cele cinci entități selectate, am analizat distribuția capitalului social din punct de vedere al tipului de acționar, încadrându-le în una din trei categorii, și anume: statul român, persoane juridice și persoane fizice.

În Tabelul nr. 2 este prezentată ponderea în capitalul social pe care o deține statul român, în fiecare dintre entitățile selectate și, totodată, în cazul Electrica, unde, în fapt, ME poate controla societatea deși deține mai puțin de 50% din capitalul social al acesteia, în situația în care persoanele fizice care dețin aproximativ 5,4% din totalul capitalului entității ar vinde ME o parte din acțiuni.

Tabelul nr. 2. Capitalul deținut de statul român în societățile selectate

Societate	% deținere din capital social la 31 decembrie 2018
SNN	82,50%
Romgaz	70,01%
Oil Terminal SA	59,62%
Conpet SA	58,72%
Electrica	48,78%

Sursă: Analiza autorilor

În Tabelul nr. 3, se poate observa faptul că ponderea capitalului deținut de către persoanele juridice este remarcată în cazul Electrica – 45,83%, din care Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare deține 6,9% în total capital, urmată de Dedeman SRL, cu un număr de acțiuni cuprins între 5 și 10% în total.

Totodată, Dedeman SRL deține 7,41% din totalul capitalului Conpet SA, reprezentând aproximativ un sfert din acțiunile deținute de persoanele juridice.

În cazul SNN, Fondul Proprietatea SA deține 7,05% din total capital, adică peste jumătate din acțiunile deținute de persoanele juridice.

Tabelul nr. 3. Capitalul deținut de persoanele juridice

Societate	% deținere din capital social la 31 decembrie 2018
SNN	12,70%
Romgaz	25,43%
Oil Terminal SA	10,42%
Conpet SA	28,67%
Electrica	45,83%

Sursă: Analiza autorilor

Conform așteptărilor, persoanele fizice dețin un număr semnificativ mai mic de acțiuni (Tabelul nr. 4), doar într-o singură entitate având o pondere mai mare comparativ

cu celelalte entități analizate. Totuși, în Oil Terminal SA, din 29,96%, o persoană fizică deține 15,59% din numărul total de 582,4 milioane acțiuni.

Tabelul nr. 4. Capitalul deținut de persoanele fizice

Societate	% deținere din capital social la 31 decembrie 2018
SNN	4,80%
Romgaz	4,57%
Oil Terminal SA	29,96%
Conpet SA	12,62%
Electrica	5,39%

Sursă: Analiza autorilor

3.3. Consiliul de administrație

Printre numeroasele roluri ale consiliului de administrație (CA), se numără și acela de a supraveghea îndeplinirea obiectivelor organizației. Codul de guvernanță corporativă al BVB specifică faptul că un număr de cel puțin cinci membri ar trebui să fie parte componentă a CA. Prin urmare, am analizat acest organ de conducere din prisma mai multor aspecte precum: mărime, internaționalizare, diversitate, vîrstă, mandatul și perioada interimară aferentă, numărul ședințelor în an și / sau frecvența acestora.

În ceea ce privește mărimea CA, toate cele cinci entități analizate au câte 7 membri, datele fiind analizate la 31 decembrie 2018, excepție făcând Electrica, pentru care datele au fost preluate din informațiile actualizate la data publicării raportului anual din 2018. Acest aspect demonstrează omogenitatea în cadrul societăților controlate de statul român și, totodată, respectarea reglementărilor legislative, în acest caz fiind vorba de numărul impar de administratori, în conformitate cu Legea societăților (Legea societăților nr. 31/1990).

Rezultatele arată faptul că pentru 4 din 5 entități analizate, CA este format numai din cetățeni români, doar în cazul Romgaz existând un singur cetățean cu naționalitate străină.

Cu privire la diversitatea de gen, în cazul Conpet SA nu există nicio femeie care să ocupe o funcție în CA, în timp ce în Romgaz se află două, restul societăților având toate câte un membru de gen feminin. Este important de menționat că persoana de gen feminin ce face parte din

CA al Romgaz, este, totodată, membru CA și în Electrica și Oil Terminal.

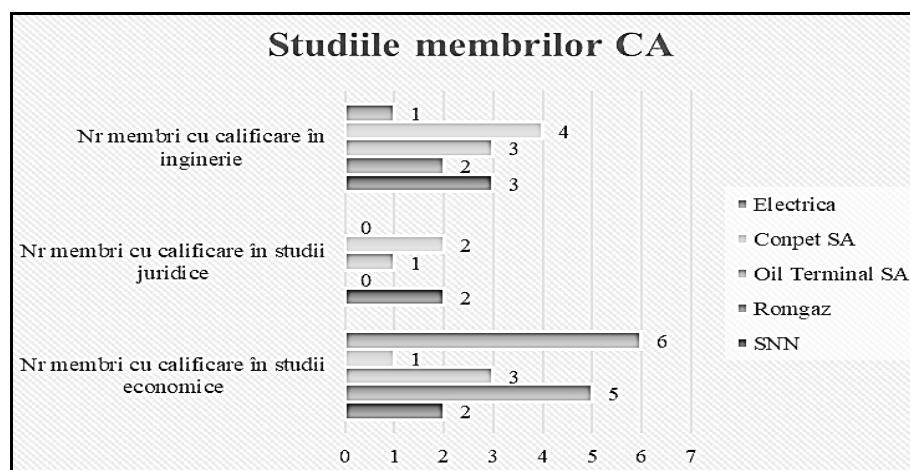
În ceea ce privește independența, pentru 3 din 5 entități, membrii CA sunt în totalitate non-executivi, în timp ce în cazul SNN și Romgaz, ponderea membrilor executivi în total membri CA este de 14%, fiind una nesemnificativă.

În toate societățile analizate, perioada mandatului este de patru ani. De asemenea, în 3 din 5 entități au existat schimbări în ceea ce privește mandatul membrilor CA, fie că este vorba de perioade interimare sau demisii, respectiv numiri noi. Pentru alte două societăți, analizând sursele de date, nu s-a menționat dacă au existat persoane cu mandate interimare. Totuși, în urma acestei analize putem susține faptul că, din punct de vedere al mărimi și structurii, CA este unul stabil, nefiind influențat de o rotație mare sau neobișnuită.

În cazul Romgaz, nu este specificată frecvența întâlnirilor CA și nici numărul acestora. În cazul SNN, au existat 45 de ședințe, urmată de Oil Terminal cu 31, apoi Electrica cu 22 și în cele din urmă ședințele trimestriale și/sau ad-hoc din cazul Conpet.

Referitor la domeniul în care sunt licențiați membrii CA, rezultatele arată că în cazul Electrica 86% din membrii CA activează în domeniul economic, în timp ce în celelalte entități, specializările sunt împărțite între domeniul ingineriei, juridic sau economic. Doar în cazul Romgaz s-a observat faptul că nu există nici un membru în CA care să monitorizeze întreaga activitate legată de juridic (*Graficul nr. 1*).

Graficul nr. 1. Studiile membrilor CA

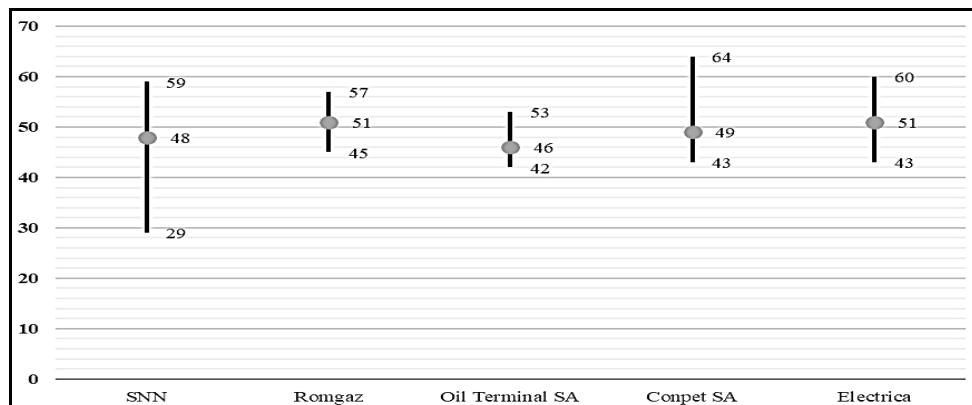

Sursă: Analiza autorilor

În ceea ce privește vîrstă membrilor CA, în *Graficul nr. 2* se pot observa următoarele: vîrstă minimă, vîrstă maximă, dar și vîrstă medie. Totuși, există unele situații în care nu au fost culese date,

deoarece acestea nu erau disponibile publicului, situație în care nu au fost luate în eșantion și nici în calculul vîrstei medii, limitând astfel rezultatele obținute.

Graficul nr. 2. Vîrstă membrilor CA

Sursă: Analiza autorilor

3.4. Conducerea executivă

Analiza componentei conducerii executive a societăților selectate demonstrează o volatilitate mai mare în cadrul mandatelor, anul analizat fiind unul cu suficiente schimbări ce vor fi descrise în cele ce urmează.

Deși Legea societăților (Legea societăților nr. 31/1990) prevede faptul că directorul trebuie să includă întotdeauna un număr impar de membri, observăm că pentru 3 din cele 5 entități analizate, numărul este par, fie de 2 membri cum este în cazul Romgaz, fie de 6 – în cazul SNN și Oil Terminal SA. Conpet SA are 3 membri în conducerea executivă, în timp ce Electrica are 7.

Este de remarcat faptul că toate cele 5 societăți analizate au în conducerea executivă doar membri de naționalitate română, confirmând că statul român, fiind acționar majoritar în 4 din cele 5 entități, se implică în mod activ în nominalizarea persoanelor desemnate să conducă activitățile în vederea îndeplinirii obiectivelor strategice.

În ceea ce privește diversitatea, în SNN și Romgaz se observă că nicio femeie nu ocupă funcție de conducere, în timp ce în Oil Terminal două femei ocupă poziții executive din totalul de patru directori, asemenea și în Conpet, două poziții executive din totalul de trei sunt ocupate de persoane de gen feminin.

Pregătirea profesională a membrilor conducerii executive este orientată către studiile economice, urmate de cele în domeniul ingineriei și juridice, cele din urmă fiind întâlnite doar în cazul Oil Terminal SA și Conpet SA.

Totodată, observăm că Oil Terminal, Romgaz și Electrica nu au întâmpinat schimbări, altfel decât cele legate de expirarea mandatului, în membrii conducerii executive, iar acest lucru reflectă stabilitate. În ceea ce privește SNN, este de menționat faptul că are cel mai Tânăr director general aflat în această poziție, dacă ne raportăm la toate societățile analizate. Totuși, acesta a avut patru mandate interimare în cursul anului 2018, iar aceste perioade interimare sunt aplicabile și directorului finanțier, respectiv directorului general adjunct. De asemenea, la finalul anului 2018 urma a expira mandatul directorilor de sucursale de la Cernavodă, respectiv Pitești. Toate aceste lucruri pot transmite instabilitate altor părți interesate.

În Conpet SA, lucrurile sunt similare SNN, în sensul în care în cursul anului 2018 există schimbări, și mai ales restructurări, de la șase poziții de director, existând doar trei la final de an, pozițiile de director adjunct 2, operațiuni transport și dezvoltare menenanță fiind desființate. În cursul anului 2018 au existat patru perioade interimare pentru directorul general, dar și

economic, lucru care, de asemenea, poate reprezenta o volatilitate destul de mare ce poate amenința îndeplinirea obiectivelor strategice ale entității.

3.5. Comitetele consultative

Cu cât consiliul de administrație este format din mai mulți membri cu atât va deveni mai dificil a face față volumului de muncă, astfel că activitatea membrilor CA este alocată mai multor comitete consultative.

În raport cu mărimea CA, s-au analizat comitetele consultative ale fiecărei entități din eșantion. În 4 din cele 5 societăți analizate, mărimea CA este direct proporțională cu numărul de comitete consultative, trei comitete raportate la șapte membri ai CA, cu excepția SNN, unde există 4 comitete consultative.

Toate entitățile au în componența lor comitetul de audit (și risc în cazul Electrica) și comitetul de nominalizare și remunerare. În plus, 4 din 5 entități care au trei comitete consultative, mai includ și un comitet de strategie și dezvoltare, care este numit distinct în fiecare dintre societăți, însă îndeplinește aceleași atribuții. În cazul SNN există un comitet de strategie, însă pe lângă acesta, cel de al patrulea este reprezentat de comitetul consultativ pentru securitate nucleară, specific activității.

În cursul anului 2018, în Conpet SA, comitetul financiar și pentru relația cu investitorii și comitetul de dezvoltare și pentru relația cu autoritățile s-au unit, devenind comitetul de dezvoltare și pentru relația cu investitorii și autoritățile.

Este de menționat faptul că în 2 din cele 5 entități analizate, Oil Terminal SA și Electrica, președintele comitetului de audit este o femeie, ceea ce susține diversitatea de gen în poziții cheie. În ceea ce privește numărul membrilor comitetului de audit, pentru Romgaz și Conpet sunt 6-7, iar pentru toate celelalte numărul este constant, de 3 membri. Toți membrii comitetelor de audit sunt independenți.

3.6. Declarația de conformitate

Codul de guvernanță corporativă al BVB reprezintă un set de principii și recomandări pentru societățile care sunt listate, scopul fiind acela de a crea o piață de capital atractivă la nivel internațional, având la bază transparentă, cele mai bune practici și încredere.

BVB este cea care menține un mecanism ce se bazează pe principiul „aplici sau explici”, prin care are loc

transferul de informații în piață, clare, exacte și actuale cu privire la respectarea regulilor de guvernanță corporativă.

Conform codului de guvernanță publicat de BVB, există un număr total de 34 de principii la care se aderă. Electrica este singura societate care prezintă toate cele 34 de principii ca fiind integral respectate.

Principiul legat de politica / ghidul privind evaluarea Consiliului care să cuprindă scopul, criteriile și frecvența evaluării (A.8.) nu este respectat în 3 din 5 entități analizate. SNN argumentează că nu există o asemenea politică pentru moment, însă va fi implementată după alegerile CA cu un mandat de 4 ani. Conpet nu respectă principiul legat de politica amintită mai sus, la fel și Romgaz, însă cea din urmă entitate a aprobat în data de 12 martie 2019 politica privind evaluarea CA.

Alte șase principii nu au fost respectate și au fost argumentate, printre care patru din cele șase sunt aferente entității Oil Terminal.

3.7. Control intern și etică

Sistemul de control intern managerial are rolul de a preveni erorile și neregulile, de a înlătura preventiv cauzele care le determină și de a perfecționa activitățile controlate. Aceasta a fost identificat și analizat în toate cele cinci societăți analizate.

În SNN, având unul dintre cele mai complexe medii de control intern în zona operațională, cultura organizațională este îndreptată spre o continuă îmbunătățire, astfel încât să se poată asigura supravegherea tuturor punctelor esențiale. Sunt descrise trei linii de apărare, prima fiind reprezentată de controalele operaționale și cele financiar preventive; a doua are drept obiectiv asigurarea că prima linie de apărare funcționează în mod adecvat, inclusiv controalele aferente managementului riscurilor, securității și protecției informațiilor, infrastructurii critice; a treia linie de apărare este reprezentată de auditul public intern, care are rolul de a evalua celelalte două linii de apărare. Totodată, este prezentată și analiza factorilor de risc la nivelul mediului macroeconomic și al celui operațional. Sunt prezentate 7 riscuri, din care patru au un impact puternic, însă pentru toate acestea au fost identificate și prezentate inclusiv metodele de atenuare, ceea ce exprimă un grad de transparență ridicat.

Romgaz nu prezintă suficiente informații legate de sistemul său de control intern, ci doar că acesta există și funcționează într-un mediul de control mereu în schimbare.

Oil Terminal SA a raportat la finalul anului 2018, 102 riscuri dintre care un risc cu impact puternic și 10 riscuri cu un impact mediu, acestea reprezentând 10,78% din totalul riscurilor identificate. Totuși, Oil Terminal SA nu descrie care au fost acțiunile de reducere a acestor riscuri.

Conpet SA prezintă un număr de 173 de riscuri clasificate pe fiecare din cele 11 echipe de gestionare a riscurilor, 42 dintre acestea fiind raportate în cadrul echipei direcției dezvoltare menenanță. Din totalul riscurilor, 6% au un grad de acceptabilitate scăzut, iar 39% prezintă un grad de acceptabilitate ridicat.

Electrică prezintă principalele activități desfășurate cu privire la controlul intern, iar în anexa la codul de guvernanță enumera cele trei politici ce guvernează această activitate. Totuși, nu sunt oferite informații referitoare la numărul de riscuri identificate, clasificarea

acestora în funcție de probabilitate și impact sau măsurile de reducere a acestora.

În 3 din 5 entități analizate este precizată existența unei comisii de monitorizare care are rolul de a coordona, supraveghează și îndrumă metodologic implementarea și dezvoltarea sistemului de control intern managerial, sprijinind echipa de gestionare a riscurilor. Romgaz și Electrică nu precizează în mod clar existența acestei comisii de monitorizare.

Codul de etică este prezent în toate societățile analizate. Am efectuat o analiză a principiilor etice la nivelul fiecărei entități, iar rezultatele sunt evidențiate în **Tabelul nr. 5**. Toate cele 5 societăți analizate menționează în codul etic principii precum integritate și nediscriminare, cele două reprezentând împreună 23% din totalul principiilor etice identificate prin analiza comparativă.

Tabelul nr. 5. Principiile etice raportate în Codul de Etică

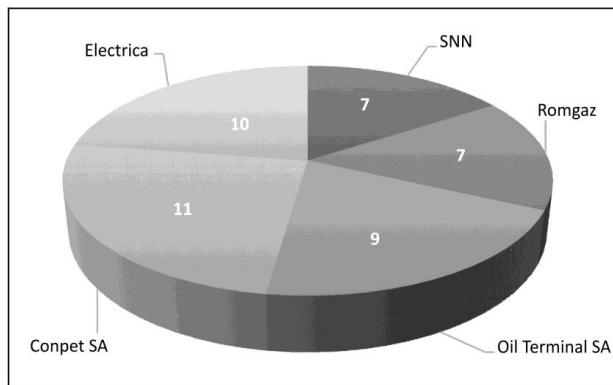
Principii etice	Nr principii etice	% în total
Integritatea	5	11%
Nediscriminare	5	11%
Profesionalism	4	9%
Loialitatea	3	7%
Respect / amabilitate	3	7%
Libertatea gândirii și a exprimării	3	7%
Responsabilitate socială	2	5%
Responsabilitatea	2	5%
Obiectivitate	2	5%
Transparentă	2	5%
Prioritatea interesului societății	2	5%
Onestitatea, cinstea și corectitudinea	2	5%
Conduita / conduită legală	2	5%
Respectarea supremăției legii / legalitate	2	5%
Inovație	1	2%
Concurență loială	1	2%
Performanța	1	2%
Calitatea serviciilor	1	2%
Credibilitatea	1	2%
Total	44	100%

Sursă: Analiza autorilor

Profesionalismul este un principiu etic menționat de toate entitățile din eșantion, mai puțin de Electrică. Totuși, Electrică este singura societate care include drept principii etice inovația și concurența loială. Performanța, calitatea serviciilor, precum și credibilitatea sunt principii enumerate de o singură entitate, Oil Terminal SA.

Din punct de vedere al numărului de principii etice raportate, situația la nivel de entitate se prezintă în **Graficul nr. 3**. După cum se observă, cele mai multe principii sunt enumerate la nivelul Conpet SA, urmată de Electrică.

Graficul nr. 3. Numărul principiilor etice raportate la nivel de societate

Sursă: Analiza autorilor

3.8. Audit intern și auditul extern

Toate entitățile analizate au un departament de audit intern care desfășoară misiuni de asigurare și consiliere conform planului de audit intern, respectiv misiuni ad-hoc cerute de management.

În urma analizei informațiilor prezentate cu privire la auditul intern, în ceea ce privește numărul de misiuni de audit efectuate în anul 2018, Oil Terminal nu prezintă nicio informație, în timp ce în Conpet au existat 8 misiuni, în Electrica – 7, iar în SNN și Romgaz – 6 misiuni.

Împărțirea misiunilor de audit între cele care au loc conform planului de audit intern și cele ad-hoc se face doar în cazul a trei din cinci societăți analizate, mai exact Romgaz SA a avut 4 misiuni ad-hoc și 2 conform planului de audit intern, SNN a avut 2 misiuni ad-hoc și 4 misiuni conform planului, iar Conpet a raportat 2 misiuni ad-hoc și 6 conform planului. În cazul Oil Terminal și Electrica această informație nu este disponibilă.

Clasificarea misiunilor de audit în asigurare și consiliere se face doar de către Romgaz, în timp ce Electrica este singura entitate din cele incluse în eșantion care prezintă informații detaliate cu privire la numărul de auditori, la începutul anului fiind cinci, ulterior scăzând la trei, dintre care o persoană are funcție de conducere.

Numărul de recomandări este prezentat doar de două din cele cinci societăți analizate, mai exact Conpet raportează 28 de recomandări, în timp ce Electrica prezintă 38 de recomandări, avându-le în vedere numai pe cele cu un impact ridicat la nivel de grup.

În ceea ce privește misiunea de audit extern, au fost analizate rapoartele auditorului independent cu scopul de a observa tipurile de opinii emise.

Este important de menționat faptul că 2 din cele 5 entități din eșantion sunt auditate de BIG 4, mai exact de Ernst & Young și Deloitte.

Cu privire la opiniile emise, pentru o singură entitate a fost emisă opinie cu rezerve, SNN, iar acest lucru este datorat faptului că nu s-au putut obține probe suficiente și adecvate cu privire la acuratețea costurilor de construcție alocate pe unitățile 3 și 4 ale Centralei nucleare de la Cernavodă, fapt ce are efect asupra evaluării acestor imobilizări corporale în curs. Totodată, aceste limitări au efect și asupra datoriei privind impozitul amânat, însă nu au putut fi determinate cu exactitate de către auditor ajustările privind imobilizările corporale, datoria privind impozitul amânat și rezultatul reportat.

Din punct de vedere al numărului de aspecte cheie prezentate de către auditor, doar în cazul Electrica au fost identificate două aspecte cheie, în restul societăților analizate fiind doar un aspect cheie, asupra cărora au fost aplicate proceduri de audit detaliate.

Anul 2018 a reprezentat anul schimbării auditorului pentru două din cinci entități analizate, Romgaz și Electrica. Romgaz a schimbat auditorul de la Deloitte la Ernst & Young, în timp ce Electrica a schimbat de la KPMG la Deloitte. În cazul Electrica, este de menționat faptul că durata neîntreruptă a auditorului precedent, KPMG, este de 16 ani, începând cu exercițiul financiar 2002.

În raportul auditorului independent, pentru Oil Terminal nu se menționează durata totală neîntreruptă a misiunii de audit, în timp ce pentru SNN și Conpet este de 3 ani, iar pentru Romgaz și Electrica de un an.

Concluzii

În multe economii OCDE, statul rămâne un actor important cu drept de proprietate asupra diferitelor entități care operează pe piețele competitive. Această proprietate poate fi fie sub forma participațiilor de capital în entități deținute parțial sau integral, fie sub formă de alte structuri și instrumente organizaționale. Mai mult, există numeroase cazuri în care statul, ca urmare a intervenției directe sau a privatizării parțiale, deține participații importante în capitaluri proprii în entitățile listate (OCDE, 2005).

Au fost analizate 5 entități în care statul este acționar majoritar sau ar putea controla în fapt societatea, având în vedere numărul de acțiuni deținute, referindu-ne în special la Electrica.

În ceea ce privește obiectivul nostru principal, am analizat elementele de guvernanță corporativă din punct de vedere al organelor de conducere, al mărimii acestora, al frecvenței întâlnirilor și nu în ultimul rând al independenței acestora.

Rezultatele au evidențiat faptul că toate entitățile care fac parte din eșantionul analizat au adoptat un model unitar de guvernanță corporativă format din consiliul de administrație, care este sprijinit de alte comitete consultative. De asemenea, din punct de vedere al numărului de acțiuni, statul român deține un număr ridicat, fiind urmat de persoane juridice și apoi de persoane fizice. Dedeman SRL este societatea care se diferențiază din procentul deținut de persoanele juridice, atât în Electrica, dar și în Conpet SA, fiind un investitor activ în sistemul energetic.

Din punct de vedere al organelor de conducere, toate societățile analizate au consiliu de administrație și conducere executivă, dar și un număr de comitete consultative în legătură cu mărimea CA, în 4 din cele 5 entități identificându-se trei comitete raportate la un CA ce include șapte membri. În ceea ce privește mărimea CA, există omogenitate în numărul de membri, aceștia fiind șapte.

Se observă totuși că diversitatea de gen nu este încă un punct forte în cadrul entităților în care statul este acționar majoritar, una dintre societăți neavând nicio femeie membru CA, alte trei entități având doar o femeie, iar Romgaz două. De asemenea, în cazul Romgaz, Oil Terminal și Electrica este vorba despre aceeași persoană de gen feminin ocupând funcție în CA. Astfel, rezultatele arată faptul că diversitatea de gen încă este un punct care în viitor ar trebui să se îmbunătățească.

În ceea ce privește independenta, rezultatele arată faptul că în nicio entitate președintele CA nu este și executiv, mai mult decât atât, în 3 din 5 societăți analizate, toți membrii CA sunt neexecutivi.

Frecvența sau numărul întâlnirilor reprezintă informații ce au fost limitate de disponibilitatea acestora în rapoartele publice, putând fi colectate pentru CA, dar doar în anumite cazuri. Numărul ședințelor este suficient de ridicat.

Cu privire la pregătirea profesională a membrilor organelor de conducere, rezultatele arată o orientare spre domeniul economic și cel al ingineriei, urmat imediat de domeniul științelor juridice. Vârsta membrilor CA reprezintă, de asemenea, o informație limitată, în sensul în care doar pentru CA a fost colectată din CV-urile publice ale membrilor.

Referitor la conducerea executivă, în SNN există cel mai tânăr director general, în timp ce schimbările de mandate ce au loc în Conpet SA și SNN, dar și perioada intermară a acestora, poate să reflecte o volatilitate ce pe termen lung poate duce la instabilitatea entității pe piața de capital. Acest aspect este, de asemenea, un punct ce ar putea fi îmbunătățit în viitor, astfel încât să nu fie afectată încrederea investitorilor. Cu privire la comitetele consultative, rezultatele arată o uniformizare, așa cum era de așteptat, în conformitate cu legislația în vigoare. Toate societățile dețin comitet de audit, dar și comitet de remunerare și nominalizare.

Din punct de vedere al analizei declarației de tipul „aplici sau explici” se observă o transparență ridicată a entităților, precum și asumarea principiilor parțial acoperite și existența unui plan de implementare pe viitor.

Obiectivul secundar reflectă aspecte privind controlul intern, etica, auditul intern, dar și auditul extern. Rezultatele arată că toate societățile au un sistem de control intern bine pus la punct, precum și un cod de etică pe care îl actualizează în conformitate cu schimbările legislative. Totuși, unele entități sunt mai transparente decât altele, cum ar fi cazul SNN, Conpet și Oil Terminal, care prezintă numărul de riscuri identificate, în plus SNN prezintă și planul de acțiuni pentru reducerea acestora, evaluându-le în funcție de probabilitate și impact. Pe de altă parte, Romgaz și Electrica nu sunt la fel de transparente, specificând doar faptul că există acest sistem de control intern.

Situatia de mai sus este similară și cu aspectele privind auditul intern, în sensul în care toate societățile analizate

precizează existența unui departament de audit intern, însă Oil Terminal nu prezintă nicio altă informație, în timp ce celelalte prezintă numărul de misiuni, în unele cazuri și împărțirea acestora în misiuni conform unui plan de audit sau ad-hoc, dar și numărul de recomandări. Din nou, referitor la misiunile de audit intern, transparența nu este una ridicată și se pot aduce îmbunătățiri și chiar uniformizări.

Rezultatele arată că statul român, fiind acționar majoritar, nu este adeptul auditorului independent ce face parte din BIG 4, doar 2 din cele 5 entități fiind auditate de aceștia. Mai mult decât atât, în cazul Oil Terminal, rezultatele arată că precedent anului 2018, entitatea a fost auditată de același BIG 4 timp de 16 ani.

Recomandări

Rezultatele studiului scot în evidență câteva puncte pe care entitățile în care statul român este acționar majoritar le-ar putea lua în considerare în viitor.

În ceea ce privește numărul de membri din conducerea executivă se recomandă să se respecte numărul impărtionat în Legea societăților (Legea societăților nr. 31/1990), în prezent, observându-se că în trei din cele cinci companii analizate, numărul membrilor este par, mai exact doi membri în cazul Romgaz, respectiv șase în cazul SNN și Oil Terminal SA.

Referitor la frecvența întâlnirilor, precum și numărul ședințelor, este recomandat ca acestea să fie prezentate pentru toate organele de conducere ale entității, observându-se pentru eșantionul analizat că aceste informații au fost prezentate în special pentru CA și comitetul de audit, nu și pentru celelalte structuri de conducere.

De asemenea, este recomandat accesul cu ușurință al investitorilor și al altor părți interesate, la informațiile legate de pregătirea profesională a membrilor CA, respectiv a comitetelor consultative și conducerii

executive. În prezent s-a observat faptul că pentru unii membri, în special din CA, acestea sunt prezentate în rapoartele anuale, însă pentru celelalte pot fi găsite în CV-urile persoanelor respective. Totuși, acest lucru, îngreunează accesul rapid la informații.

Totodată, rezultatele arată că, în unele cazuri, perioadele de mandat, precum și durata acestora fie nu este specificată deloc, fie este prezentată într-un mod care ar putea crea confuzie. Se recomandă o mai bună prezentare a acestor informații, în cazul în care sunt prezentate deja, iar în cazul în care nu există, recomandăm includerea acestora în rapoartele anuale. Cu privire la controlul intern, recomandăm ca măcar în entitățile în care statul român este acționar majoritar să se adere la o uniformizare a tipului de informații prezentate referitoare la societăți dintr-un sector de activitate, în cazul nostru cel energetic. Rezultatele arată că există societăți care nu sunt transparente cu privire la controlul intern, menționându-se doar că există, alte societăți oferă informații detaliate, iar altele se regăsesc în situația în care menționează numărul de riscuri fără a include și măsurile de reducere a acestora.

În ceea ce privește auditul intern, recomandăm o uniformizare a tipului de informații prezentate, rezultatele arătând că unele entități menționează doar numărul de misiuni, altele nu menționează deloc, iar alte societăți includ informații mult mai detaliate precum clasificarea misiunilor în asigurare și consiliere, sau misiuni conform plan de audit intern sau ad-hoc. Informațiile prezentate în modul în care se află în prezent pot reduce comparabilitatea societăților.

Recunoaștere

Acest articol a fost finanțat de Academia de Studii Economice din București prin proiectul instituțional intitulat „Guvernanța corporativă a companiilor deținute de stat în România”, derulat în perioada 2019-2020.

BIBLIOGRAFIE

1. Abramov, A. et al., (2017) State ownership and efficiency characteristics, *Russian Journal of Economics*, nr 3, pp. 129-157;
2. Allegrini et al., (2006) The European literature review on internal auditing, *Managerial Auditing Journal*, vol. 21, nr. 8, pp. 845-853;
3. Almquist R., (2013) Public sector governance and accountability, *Critical Perspectives on Accounting*, 24 (7-8), pp. 479-487;
4. Becht, M., and Mayer, C.P., (2001) Introduction. În „Fabrizio Barca, and Marco Becht (eds.), The Control of Corporate Europe”. Oxford: Oxford University;

5. Bouchez, L.C., (2008) The OECD guidelines on corporate governance of state owned enterprises – an introduction, *Ondememingsrecht*, nr. 16, pp. 578-582;
6. Crisostomo, V.L., Brandao, I., F., (2019) The ultimate controlling owner and corporate governance in Brazil, *Corporate Governance*, vol. 19, nr. 1, pp. 120-140;
7. Franks, J., Mayer, C. and Rossi, S., (2009) Ownership: Evolution and Regulation, *The Review of Financial Studies*, vol. 22, nr. 10, pp. 4009-4056;
8. Ghosh, S., (2011) Firm ownership type, earnings management and auditor relationships: evidence from India, *Managerial Auditing Journal*, vol. 26, issue 4, pp. 350 – 369;
9. Houqe, M.N. et al., (2015) Corporate ethics and auditor choice – international evidence, *Research in Accounting Regulation*, vol. 27, pp. 57-65;
10. Leng, J. and Zhang, L. (2014) Research and discussing on internal control auditing, *Modern Economy*, vol. 5, nr. 7, pp. 785-790;
11. Lin, Z.J., & Liu, M., (2009) The impact of corporate governance on auditor choice: Evidence from China, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, vol 18, pp. 44-59;
12. Roussy, M., (2013) Internal auditors' roles: From watchdogs to helpers and protectors of the top manager, *Critical Perspectives on Accounting*, vol. 24, issue 7-8, pp. 550-571;
13. Thomasson A., (2018) Politicisation of the audit process: The case of politically affiliated auditors in Swedish local governments, *Financial Accountability & Management*, vol. 34, issue 4;
14. Van Peursem, K.A., (2005) Conversations with internal auditors, *Managerial Auditing Journal*, vol. 20, issue 5, pp. 489 – 512;
15. Vanasco, R., (1996) Auditor independence: an international perspective, *Managerial Auditing Journal*, vol. 11, nr. 9, pp. 4 – 48;
16. Wooldridge, A., (2012) The visible hand, *The Economist*, disponibil online la <http://www.economist.com/node/21542931>;
17. Young, S., (2000) The increasing use of non-executive directors: its impact on UK board structure and corporate arrangements, *Journal of Business Finance & Accounting*, vol. 27, nr. 6, pp. 1311-1342.
18. Bursa de Valori București (2020). *Cod de guvernare corporativă*, disponibil online la: https://www.bvb.ro/info/Rapoarte/Diverse/RO_Cod%20Guvernanta%20Corporativa_WEB_revised.pdf;
19. Conpet SA (2018). *Raport anual*, disponibil la: <https://www.conpet.ro/relatia-cu-investitorii/raportari/rapoarte-anuale/>
20. Electrica SA (2018). *Raport anual*, disponibil la: https://www.electrica.ro/wp-content/uploads/2019/04/ELSA_RO_RAPORT_ANUAL_Web_2018.pdf;
21. Legea societăților nr. 31 din 16 noiembrie 1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare, disponibilă online la: <https://www.onrc.ro/index.php/ro/legislatie>;
22. Nuclearelectrica (2018). *Raport anual*, disponibil la: https://www.nuclearelectrica.ro/wp-content/uploads/2019/02/SNN_RO_Raport-Anual-CA-2018.pdf;
23. OECD (2005), Corporate governance of State-Owned Enterprises – A survey of OECD countries, ISBN 92-64-00942-6;
24. OECD (2018), State-Owned Enterprises and Corruption: What Are the Risks and What Can Be Done?, disponibil online la <https://doi.org/10.1787/9789264303058-en>;
25. Oil Terminal SA (2018). *Raport anual*, disponibil la: <http://actionariat.oil-terminal.com/ro/rapoarte/rapoarte-anuale1/2072/>;
26. Ordinul nr. 600/2018 privind aprobarea Codului controlului intern managerial al entităților publice, emis de Secretarul General al Guvernului, disponibil în Monitorul Oficial al României nr. 387 din 7 mai 2018;
27. Romgaz (2018). *Raport anual*, disponibil online la: https://www.romgaz.ro/ro/rapoarte-anuale?field_date_value%5Bvalue%5D%5Byear%5D=2018;
28. Standardul Internațional de Audit 200 – Obiective generale ale auditorului independent și desfășurarea unui audit în conformitate cu standardele internaționale de audit, emis de International Auditing and Assurance Standards Board, disponibil online la: <https://www.ifac.org/system/files/downloads/a008-2010-iaasb-handbook-isa-200.pdf>;
29. U.S. Securities and Exchange Commission (SEC), (2003), *Final Rule: Standards Relating to Listed Company Audit Committees*, disponibil online la <https://www.sec.gov/rules/final/33-8220.htm>.

Industria ospitalității – anamneză, diagnostic și direcții în context pandemic

Prof. univ. dr. Monica PETCU,
Academia de Studii Economice din București,
e-mail: monica.petcu@cig.ase.ro

Prof. univ. dr. Iulia DAVID-SOBOLEVSCHI,
Academia de Studii Economice din București,
e-mail: maria.sobolevschi@cig.ase.ro

Rezumat

Componentă cu sensitivitate înaltă, turismul este un sector de consecință, sensibil la dezechilibrele metasistemului socio-economic care îl include. În contextul instituirii stării de urgență pe teritoriul României ca urmare a pandemiei cu coronavirusul SARS-CoV-2, activitatea operatorilor economici a fost afectată sever sau chiar suspendată. Având în vedere importanța turismului în economia românească, autorii consideră peremptoriu efortul conjugat al decidenților în domeniul și al celor cu incidentă semnificativă în susținerea sa, urmărindu-se limitarea pierderilor, relansarea activității și evitarea efectelor pe termen lung.

Prezentul articol își propune să deceleze principalele caracteristici ale industriei ospitalității, cu sesizarea specificităților impactului contextului pandemic în funcție de tipologia turismului și a suficienței și viabilității măsurilor adoptate. În acest scop s-au utilizat metode de cercetare calitativă, recurgându-se la raționamente inductive, deductive, comparative în studierea particularităților turismului, în evaluarea deciziilor în contextul pandemic, în sesizarea interdependentelor create și în analiza binoamelor cauză-efect produse. Din cercetarea întreprinsă au rezultat diferențieri în amplitudinea impactului în funcție de tipologia decelată și necesitatea extinderii facilităților pentru compensarea dificultăților induse turismului.

Cuvinte cheie: context pandemic; stare de urgență; reglementări; tipologie turistică

Clasificare JEL: D04, E62

Vă rugăm să citiți acest articol astfel:

Petcu, M., David-Sobolevschi, I. (2020), The Hospitality Industry - Anamnesis, Diagnosis and Directions in Pandemic Context, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 411-422, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/015

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/015>

Data primirii articolului: 12.04.2020

Data revizuirii: 14.04.2020

Data acceptării: 22.04.2020

Introducere

Industria cu vocație globalizatoare prin excelенță, turismul a reprezentat în ultima jumătate de secol unul dintre cele mai dinamice sectoare de activitate, cu efect multiplicator în toate economiile incidente, care a valorificat resurse naturale altfel irosite, a creat milioane de locuri de muncă, chiar și în zone extrem de sărăce, constituind un mijloc important de educație, cunoaștere și dezvoltare umană. Turismul este prin vocație creator de pace, valoare și civilizație, cu impact suportabil asupra mediului natural. Pentru această industrie, securitatea socială, alimentară, sănătatea și siguranța persoanei constituie condiții sine-qua-non. Industria ospitalității se dezvoltă odată cu industrializarea, cu creșterea productivității, a veniturilor și a timpului liber generarea de noi tehnologii mai eficiente și a surplusului de valoare ce a putut fi direcționat spre realizarea de facilități turistice, iar expansiunea sa este întrinsec legată de dezvoltarea transportului și a comunicațiilor. Condițiile aglomerărilor urbane și a spațiilor de muncă, monotonia mediului proxim, poluarea și alienarea au determinat căutarea unor mijloace de evadare, de refacere a tonusului fizic și psihic, de reîntoarcere, chiar și pasager, la natură. Vorbind despre importanța „amoenitas” în viața noastră cotidiană, de Jouvenel (1977) preciza că: “Deosebit de semnificativ pentru actuala noastră stare este prețuirea extremă a vacanțelor concepute nu numai ca o sustragere din ritmul curent al vieții, ci și ca o deplasare în afara locului de viață obișnuit.” Prin facilitățile puse la dispoziția contemporaneității, prin valențele sale irefutabile, industria ospitalității se înscrie ca o coordonată importantă a calității vieții, oferind mijloace prin care dreptul universal al omului la odihnă și călătorii se concretizează în consens cu aspirațiile fiecărui.

În același timp, industria ospitalității este cea mai vulnerabilă la perturbațiile produse în oricare componentă a metasistemului planetar, dezvoltând interdependențe multiple cu fiecare dintre acestea și incumband exigențe stricte. Turismul este printre ultimele destinații ale veniturilor gospodăriilor și, cu certitudine, prima la care se renunță în cazul constrângerilor bugetare apărute.

Pandemia virusologică deosebit de agresivă apărută la sfârșitul anului trecut a afectat insurmontabil turismul prin măsurile de restricționare sau suprimare a circulației, a evenimentelor și a accesului în locurile de

socializare, chiar recluziunea obligatorie a persoanelor atât în zonele generatoare de turiști, cât și în cele ale principalilor receptori. Economia a fost parțial paralizată, sute de mii de oameni au fost infectați și milioane de oameni sunt în șomaj. Se poate afirma că toate componentele macrosistemului resimt puternic consecințele acestui episod planetar dur și că nu se pot încă evalua evoluțiile viitoare, extinderea și profunzimea unei crize majore posibile. „Ceea ce este semnificativ, nu este condiția unei componente aflate într-un echilibru relativ, ci procesul prin care sistemul se adaptează la o schimbare intervenită în propria sa condiție sau în ambianța sa, întrucât dezechilibrele creează probleme pe care conducerea trebuie să le rezolve (Demetrescu, 1983)”, iar în acest caz, dezechilibrele sunt generalizate.

În România au fost adoptate acte normative cu efecte majore asupra activității de turism:

- Decretul numărul 195 din 16.03.2020, care prevede instituirea stării de urgență pe întreg teritoriul României pe o durată de 30 de zile. Aceasta a fost prelungită printr-un nou decret, pentru încă 30 de zile, până la mijlocul lunii mai;
- Ordonanța militară numărul 1 din 17.03.2020 privind unele măsuri de primă urgență care privesc aglomerările de persoane și circulația transfrontalieră a unor bunuri, care prevede suspendarea activității de turism balnear, precum și a celei de servire și consum al produselor alimentare și băuturilor alcoolice și nealcoolice, organizată de restaurante, hoteluri, cafenele sau alte locuri publice.

Declinul industriei ospitalității a fost mai rapid și mai sever decât al oricărui alt sector. De rapiditatea, corectitudinea deciziilor autoritatilor, ca și de capacitatea specialiștilor în domeniul în aflarea remediilor depinde depășirea acestei crize, ce trebuie să se generalizeze în toate componentele.

Scopul prezentului demers constă în decelarea măsurilor ce ar trebui adoptate în consecință pentru a limita pierderile și a asigura condiții de relansare a activității în condiții de suportabilitate.

Contribuția noastră se referă la structurarea efectelor pe diversele tipuri de turism și unități prestatoare, evidențierea situațiilor dificile create, a celor neacoperite de facilități și susținere guvernamentală și care afectează decisiv firmele din industria ospitalității, cu precizarea unor propuneri de extindere a cadrului legislativ, a altor măsuri exogene și endogene pentru

sprijinirea acestui sector deosebit de important în economia națională, precum și a incidentelor deciziilor pe categorii de cheltuieli, în vederea menținerii în proximitatea pragului de rentabilitate.

1. Revizuirea literaturii de specialitate

Componentă cu sensibilitate înaltă, turismul este un sector de consecință a întregului angrenaj socio-economic național și internațional, dezvoltând o multitudine de interdependențe cu celelalte sisteme asupra cărora induce efecte benefice, contribuind la atragerea în circuitul economic a unei multitudini de resurse cu degajare de plusvaloare și la creșterea calității vieții.

Organizația Mondială a Turismului a definit produsul turistic ca fiind „o combinație de elemente tangibile și intangibile, cum ar fi resurse naturale, culturale și cele create de om, atracții, facilități, servicii și activități în jurul unui centru de interes specific, care reprezintă nucleul mixului de marketing de destinație și creează o experiență generală, inclusiv aspecte emoționale, pentru potențialii clienți”. Amploarea și importanța industriei ospitalității au determinat cercetarea acestui sector din diverse perspective, numeroase studii de introspecție și evaluare fiindu-i consacrate.

Studiile științifice evidențiază faptul că amplificarea activității în industria ospitalității poate stimula creșterea economică (Surugiu și Surugiu, 2013; Balaguer și Cantavella-Jorda, 2002; Dritsakis, 2004; Gunduz și Hatemi-J, 2005).

Analiza impactului factorilor determinanți ai cererii pentru turism, evaluată luând în considerare numărul de înnoptări, numărul de camere vândute sau cheltuielile turiștilor, a constituit obiectul de studiu a numeroase cercetări. Song, Lin, Witt și Zhang au identificat factorii determinanți ai cererii în turism, exprimată prin camere vândute: condițiile economice (nivelului venitului), prețul camerei vândute și efectul „word of mouth”. Ei au evidențiat faptul că cererea pentru pensiuni se aşteaptă să fie mai puțin afectată de criză, în comparație cu cea pentru hoteluri.

Canina și Carvell au propus un model de analiză a camerelor vândute, demonstrând că indicele încrederei consumatorului are o incidență pozitivă asupra cererii în turism, că cererea pentru o cameră este relativ inelastică

în ceea ce privește ADR-ul (tariful mediu pe cameră) în mediul urban, că cea pentru o anumită locație este relativ inelastică în raport cu modificările prețurilor practicate de către concurenți și că veniturile personale și condițiile macroeconomice, evaluate pe baza produsului intern brut (PIB), au un impact pozitiv.

Ming-Hsiang Chen a arătat faptul că rata de creștere a PIB, precum și rata de majorare a sosirilor de turiști străini constituie factorii explicativi semnificativi ai gradului de ocupare. Mai mult, el a stabilit că factorul economic (PIB) este mai important decât factorul sectorial (rata de majorare a sosirilor de turiști străini) în obținerea performanței în industrie.

Algier, în analiza sa privind cererea în turism, a identificat o relație de cointegrare robustă și semnificativă pe termen lung între veniturile din turism, PIB la nivel mondial, rata de schimb valutar și prețurile transportului aerian. Cererea în turism, evaluată pe baza camerelor vândute poate fi studiată ca o funcție de ADR, venituri, schimbări în rata de ocupare, ajustări sezoniere, precum și camere vândute în perioada anterioară, cu sesizarea următoarelor relații de determinare: negativă în cazul ADR, pozitivă în cazul veniturilor și ocupării, pozitivă și <1 în cazul camerelor vândute în perioada precedentă și pozitivă/negativă în cazul ajustărilor sezoniere (Corgel și.a., 2012).

Athanasopoulos și Hyndman au analizat cererea în turism (evaluată pe baza numărului de înnoptări) cu ajutorul unui model ce consideră ca variabile exogene: nivelul de îndatorare personal, indicele de preț al vacanțelor și călătoriilor interne, PIB pe locuitor, variabile dummy care surprind efectele diferitelor evenimente și variabile dummy care surprind caracterul sezonier al activității, evidențierind aspecte diferite în funcție de scopul deplasării: vacanță, vizită la prietenii și rude, afaceri și altele.

Rezultatele cercetărilor empirice realizate de Vanegas și Croes arată că cererea în turism este foarte sensibilă la variabila venit și inelastică în raport cu prețul.

Magnitudinea modificărilor cotelor de piață în turismul internațional este rezultatul modificărilor prețurilor, cursului valutar, cheltuielilor aferente și a stării generale externe, în special recesiune și conflicte (Durberry și Sinclair, 2003). În condițiile unei tendințe de reducere a duratei medii a sejurului, Alegre și Pou au estimat un model ce relevă impactul profilului sociodemografic al turiștilor și al caracteristicilor vacanței asupra duratei

medii de sejur, evidențiind sensitivitatea acesteia la modificarea prețului.

Complementar studierii factorilor determinanți ai cererii în turism, în vederea creșterii veniturilor este necesară o politică de prețuri adecvată diverselor situații. În contextul perisabilității, inseparabilității, intangibilității și eterogenității inherente produselor turistice, prețul poate fi considerat un reper în vederea diminuării incertitudinilor și asigurării în ceea ce privește calitatea obținabilă a serviciilor. Factorii care pot explica sensitivitatea prețurilor în turism sunt, în principal: motivația în alegerea destinației, vârstă, durata sejurului, structura pachetului de servicii (Masiero și Nicolau, 2011). Menținerea și ameliorarea poziției pe piață impun practicarea unor prețuri competitive care să asigure performanța. Hotelurile care oferă ADR peste cele ale concurenților au un grad de ocupare mai scăzut, dar un venit pe cameră disponibilă (RevPAR) mai mare (Canina și Enz, 2009). Modificarea prețurilor în sensul creșterii acestora constituie cea mai bună cale de a obține o creștere mai mare a RevPAR-ului, iar menținerea stabilității prețurilor este următoarea strategie viabilă de poziționare în ceea ce privește RevPAR-ul (Canina și Enz, 2012).

2. Metodologia cercetării

Obiectivele cercetării, circumscriind problematica creată de contextul pandemic în industria ospitalității, se focalizează pe sesizarea specificităților acesteia și a suficienței și viabilității măsurilor adoptate în consecință.

Scopul cercetării constă în introspecția efectelor reglementărilor adoptate asupra activității, structurat pe tipologia unităților, în precizarea măsurilor ce trebuie

adoptate în continuare pentru reluarea circulației turistice în condiții de deplină siguranță și pentru convertirea acestui impas în pârghie de relansare a turismului românesc pe coordonate calitative, cu decelarea unor aspecte privind performanța și poziția financiară ce vor fi reflectate în situațiile financiare ce urmează a fi auditate.

Metodele de cercetare sunt de natură calitativă, autorii recurgând la raționamente inductive, deductive, comparative în studierea particularităților turismului, în evaluarea deciziilor în contextul pandemic, în sesizarea interdependențelor create și în analiza binoamelor cauză-efect produse. Tehnica de cercetare utilizată include revizuirea literaturii de specialitate, analiza documentelor normative și a conceptelor introduse, proceduri analitice și proceduri complementare, observația, investigarea, confirmarea, evaluarea și revizuirea. Acestea permit evidențierea unor aspecte ale impactului conjuncturii actuale asupra performanței și poziției financiare a operatorilor din turism, cu precizarea deciziilor necesare, emise pe baza abordărilor teoretice și a experienței în domeniul, raționamentele fiind marcate de un scepticism moderat.

3. Particularități și decizii în industria ospitalității

Anterior datei instaurării stării de urgență, turismul din România se caracteriza printr-o relativă menținere a nivelului comparativ cu aceeași perioadă a anului 2019, înregistrând modificări nesemnificative în structura sosirilor și înnoptărilor, în care turiștii români reprezintă cca. 82%, iar cei străini 18% (Tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1. Situația sosirilor și înnoptărilor

Indicatori	2019						2020						Indici (%)	
	Sosiri (mii)			Înnoptări (mii)			Sosiri (mii)			Înnoptări (mii)				
	01.2019	02.2019	total	01.2019	02.2019	total	01.2020	02.2020	total	01.2020	02.2020	total	sosiri	înnop-
Total	758,5	758,8	1.517,3	1.472,8	1.496,5	2.969,3	796,3	724,4	1.520,7	1.575,5	1.404,6	2.980,1	100,2	100,4
Turiști români	618,6	623,9	1.242,5	1.188,0	1.226,5	2.414,5	668,7	603,6	1.272,3	1.299,2	1.143,3	2.442,5	102,4	101,2
Turiști străini	139,9	134,9	274,8	284,8	270,0	554,8	127,6	120,8	248,4	276,3	261,3	537,6	90,4	96,9

Sursa: INS, 2020

În luna februarie 2020, perioadă în care efectele infectării cu coronavirusul SARS-CoV-2 se amplificau la nivel internațional, România a înregistrat un număr de

înnoptări de 1.404,6 mii, inferior cu 6% față de cel din anul 2019. Indicele de utilizare netă a locurilor de cazare în luna februarie 2020 a fost de 24,4% pe total structuri

de cazare turistică, cu 1,9 puncte procentuale mai mic decât cel înregistrat în luna februarie 2019. Începând cu luna martie a urmat o diminuare severă a indicatorilor privind circulația turistică și, în consecință, a gradului de ocupare.

Asigurarea eficienței procesului decizional presupune includerea în raționament a unor perspective diverse ce decurg din complexitatea acestui fenomen. Astfel, măsurile ce vizează susținerea industriei ospitalității circumscruu:

- **nivelul decizional:** operator în industria ospitalității, autorități publice competente, parteneri (inclusiv sistemul bancar). Importanța acestui sector în economia românească și impactul major al pandemiei cu coronavirus SARS-CoV-2 asupra sa au impus un efort conjugat al incidentelor în domeniul și al celor cu incidentă semnificativă;
- **tipul de turism:** de afaceri, turism balnear, de litoral, montan, agroturism etc. Fiecare tip de turism prezintă caracteristici proprii, constituindu-se în spețe aparte, ce trebuie tratate corespunzător în procesul decizional;
- **perioada de implementare:** perioada pentru care este instituită starea de urgență și perioada următoare, de relaxare treptată și de intrare în normalitate. Viabilitatea soluțiilor propuse presupune considerarea diferențiată a dificultăților cu care se confruntă operatorii din turism, cu decelarea măsurilor punctuale și a etapizărilor necesare în cazul reluării activității, pentru a preveni un nou de val de contagiune;
- **tipul și clasificarea unității turistice:** hotel (1*-5*), pensiune (1*/margarete-5*/margarete), parcuri pentru rulote, spații de campare, campinguri, tabere, popasuri turistice și sate de vacanță (structura 1*-3*), navă maritimă, fluvială, ponton plutitor (structura 1*-5*). Structurile de primire turistică prezintă specificități distincte, ce impun decizii manageriale aparte atât în funcție de tipul unității, cât și în funcție de clasificarea acesteia. În prezentul articol ne vom referi cu precădere la hoteluri.

Tipologia diversă a turismului, căreia i se atașează un anumit grad de severitate a măsurilor normative adoptate (activitatea de turism balnear se suspendă, în timp ce pentru celelalte tipuri de turism restricțiile vizează doar activitatea de servire și consum al produselor alimentare și băuturilor alcoolice și

nealcoolice), determină o diferențiere de abordare. Decelarea structurilor și proceselor specifice fiecărui tip de turism impune, în vederea eficientizării, măsuri în consecință. Industria ospitalității necesită investiții mari în active imobilizate, dotări semnificative cu obiecte de inventar și personal care să susțină calitatea serviciilor turistice prestate, cu structuri specifice ale cheltuielilor, ce presupun eforturi susținute de atingere a pragului de rentabilitate. Serviciile turistice implică forță de muncă numeroasă, care generează cheltuieli ce dețin ponderi ridicate, diferențiate în funcție de: locația unității turistice (prin particularitățile locale ale pieței forței de muncă), de clasificarea unității care necesită un anumit nivel de calificare a personalului, de tipul de turism (turismul balnear implică angajarea de personal medical cu salarii mai mari) etc. Cererea pentru servicii turistice este, în general, elastică atât în raport cu prețul, cât și în raport cu venitul. Elasticitatea cererii pentru serviciile turistice prezintă însă caracteristici specifice tipului de turism, menționând în situații de normalitate o relativă inelasticitate a acesteia în cazul turismului de afaceri (ce are la bază rațuni economice) și a turismului balnear (care prezintă o variabilitate mai scăzută a cererii determinată atât de nevoile individuale, cât și de susținerea financiară importantă prin bugetul asigurărilor sociale de stat).

Turismul de afaceri prezintă motivații și forme proprii. Deși deurge din scopuri legate de desfășurarea unei activități înscrise în sfera muncii, această deplasare este asimilată turismului prin implicarea serviciilor specifice. Extinderea relațiilor economice la nivel național și internațional a generat o creștere semnificativă a acestui tip de turism. Acesta asigură majorarea veniturilor și o diminuare a incidentei sezonalității la nivel național. În contextul pandemiei cu coronavirus SARS-CoV-2, mediul de afaceri își diminuează cheltuielile, inclusiv pe cele de deplasare, atât din considerante economico-financiare, cât și ca urmare a interdicțiilor privind deplasarea (mai mult sau mai puțin restrictive în diferite țări), afectând gradul de ocupare și veniturile hotelurilor. Dacă la sfârșitul lunii ianuarie se estima o creștere a turismului de afaceri în România cu 12% în anul 2020, la începutul lunii martie 2020, situația se depreciază semnificativ. Astfel, hotelurile din București au înregistrat un indice de utilizare netă a locurilor de cazare de cca. 20-30%, prezentând un

grad de anulare a rezervărilor de cca. 80%, situația agravându-se în perioada imediat următoare, în condițiile în care investirea masivă în industrie a făcut ca Bucureștiul să prezinte o piață cu ofertă în exces. Exigențele pieței turismului de afaceri impun specializări și standarde mai ridicate ale calității serviciilor, promptitudine și eficiență în răspunsul la cerere.

Turismul balnear angrenează în majoritate turiști ce prezintă boli cronice, cu indicație de recuperare medicală. Pentru obținerea unor efecte benefice reale se recomandă ca durata tratamentului să fie de minim 10 zile (în cazul biletelor de tratament valorificate prin intermediul contractului cu Casa Națională de Pensii Publice - CNPP, se prevede un număr de 12 zile pentru tratament), iar tratamentul să se facă, în funcție de afecțiune, chiar și de două ori pe an, la un interval de minim 6 luni. La data instituirii inițiale a stării de urgență, Societatea de Tratament Balnear și Recuperare a Capacității de Muncă „T.B.R.C.M.” S.A. presta servicii de tratament balnear, cazare și masă pentru cea de-a doua serie de turiști afluiți prin contractul cu CNPP, din totalul de 59.926 de bilete de tratament balnear pe anul 2020. De asemenea, în stațiunile balneare la acea dată se înregistrau sosiri importante de turiști. De exemplu, în stațiunea Covasna, în care sunt tratate afecțiuni cardiovasculare, unele hoteluri prezenta un grad de ocupare mai mare de 40%. În pofida informațiilor privind riscul induc de coronavirus existente în acel moment, au existat opțiuni pentru aceste servicii, turiștii nerenuțând din proprie inițiativă la pachetele de servicii achiziționate.

În ceea ce privește **turismul litoral**, problema acut resimțită este cea a personalului, fiind generată de reducerea forței de muncă active în România, în general, și a celor interesați de a se angaja în aceste unități, în special. Caracterul sezonier puternic al activității, cu o funcționare de cca. 5 luni (mai-septembrie) pe an, implică încheierea cu precădere de contracte de muncă pe perioade determinante (6 luni). Conform art. 34. al. 1 (a) din Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, cu modificările și completările ulterioare, pentru a putea beneficia de indemnizație de șomaj, șomerii trebuie să aibă un stagiu de cotizare de minimum 12 luni în ultimele 24 de luni premergătoare datei înregistrării cererii.

Constrângerile privind resursa umană în cazul operatorilor de turism de pe litoral (dar și din alte locații afectate de sezonalitate în care se recurge sistematic la acest sistem de angajare) se amplifică în condițiile actualei pandemii. Prelungirea stării de urgență până la mijlocul lunii mai va determina o întârziere în deschiderea sezonului estival 2020. Restrângerea în acest an a sezonului, va genera o situație critică pentru salariați, care nu vor putea îndeplini cerința privind durata stagiului de cotizație și nu vor mai putea beneficia de indemnizația de șomaj, reorientându-se spre alte sectoare, amplificând problema forței de muncă în aceste locații, complementar celor financiare.

În ultimii ani, **turismul montan** din România se confruntă cu numeroase probleme, precum: scăderea numărului de turiști (cererea pentru acest tip de turism se manifestă cu prioritate în vacanțe și de sărbători; turismul montan a devenit un turism de week-end sau pentru team building-uri și mai puțin pentru sejururi cu durete mai mari de trei zile; schimbările climatice afectează sezonul de schi etc.), lipsa de forță de muncă calificată, subdezvoltarea infrastructurii generale și specifice, insuficiența fondurilor, promovarea scăzută etc. Chiar și în cazul operatorilor care au efectuat investiții în vederea unor clasificări superioare a structurilor de primire turistică, o ofertă superioară în zona montană în raport cu cererea nu permite practicarea unor tarife corespunzătoare clasificării în afara perioadelor cu cerere ridicată. De asemenea, cheltuielile fixe prezintă o pondere ridicată, constituindu-se în constrângerile semnificative asupra pragului de rentabilitate și implicit asupra capacitatii de autofinanțare.

Perioada de implementare a deciziilor de susținere a industriei ospitalității este abordată diferențiat, ca cea pentru care este instituită starea de urgență și cea ulterioară acesteia, presupunând măsuri adecvate.

I. Perioada aferentă stării de urgență

• *În domeniul gestionării resurselor:*

- **umane:** în funcție de incidența măsurilor instituite prin Ordonanța militară nr. 1/17.03.2020 privind unele măsuri de primă urgență care privesc aglomerările de persoane și circulația transfrontalieră a unor bunuri și de categoria de salariați, deciziile vor fi particularizate. Astfel, în ceea ce privește salariații

operativi, deciziile în domeniul resurselor umane au în vedere o includere într-o mai mare sau mai mică măsură a acestuia în şomaj tehnic, prin suspendarea contractelor de muncă a tuturor salariaţilor operativi care au contracte de muncă cu operatorii din turismul balnear care şi-au încetat activitatea şi o suspendare parţială, în funcţie de nivelul activităţii şi posibilitatea reconversiei activităţii (catering în cazul restaurantelor deschise în cadrul complexelor hoteliere, folosirea hotelurilor pentru pacienţii care trebuie să rămână în carantină după ce au fost diagnosticaţi cu coronavirus).

Se poate propune o iniţiativă legislativă care să prevadă un sistem comun de suportare a cheltuielilor cu personalul de către agentul economic şi stat prin modificarea clauzelor stipulate în contractele de muncă cu privire la timpul de muncă, în sensul trecerii la timp parţial şi includerea în şomaj tehnic (Bune practici: în Germania, o persoană aflată în şomaj poate lucra un număr de ore care să-i permită obţinerea unei anumite sume de bani, complementar ajutorului de şomaj). În ceea ce priveşte personalul tehnic din aceste unităţi, o alternativă la şomajul tehnic o constituie utilizarea acestuia pentru efectuarea unor lucrări de investiţii şi reparaţii la complexele hoteliere, având în vedere faptul că menţinerea stării tehnice şi modernizarea unităţilor de turism presupun lucrări care nu se pot realiza întotdeauna fără a afecta confortul turiştilor. În contextul actual, aceste lucrări se pot realiza în condiţii optime cu avantajul utilizării parţiale a personalului propriu. Deciziile privind personalul de conducere şi administrativ pot varia de la suspendarea contractelor de muncă, până la menţinerea acestora în activitate, în condiţii de normalitate.

Este necesar ca sumele privind conchediile şi indemnizaţiile de asigurări sociale de sănătate, plătite de angajatori asiguraţilor proprii, suportate din bugetul FNUASS, să se deconteze în termenul prevăzut de lege, fără întârzieri, asigurând lichiditate operatorilor economici.

De asemenea, se va avea în vedere oportunitatea unor modificări legislative prin care să se diminueze stagiul de cotizare de minimum 12 luni în ultimele 24 de luni pentru a putea beneficia de indemnizaţie de şomaj.

— **financiare:** scăderea drastică a gradului de ocupare a capacitaţilor din turism generează dificultăţi financiare majore. În acest sens, operatorii trebuie să-şi proiecteze cu rigurozitate fluxurile de numerar, să întocmească situaţii privind plătile care trebuie făcute, defalcat pe scadenţe, pe priorităţi, luând în considerare posibilitatea reuşalonării acestora. În acest sens, este oportună detinerea Certificatului de Situaţie de Urgenţă, care poate fi utilizat de către agenţii economici în raporturile cu partenerii economici, precum şi cu instituţiile publice pentru obţinerea de facilităţi în ceea ce priveşte finanţarea. Aceste certificate sunt emise de către Ministerul Economiei, Energiei şi Mediului de Afaceri, diferenţiat în funcţie de cauza care generează situaţia de urgenţă: Certificat de Urgenţă Tip 1 (albastru), care poate fi solicitat de către agenţii economici a căror activitate a fost întreruptă total sau parţial prin decizii ale autorităţilor publice şi Certificatul de Urgenţă de Tip 2 (galben), care poate fi solicitat de către agenţii economici care au înregistrat în luna martie 2020 diminuări cu minim 25% ale veniturilor şi încasărilor, comparativ cu media lunilor ianuarie şi februarie 2020.

În baza acestui certificat, în conformitate cu prevederile stipulate în Ordonanţa de urgenţă nr. 29/2020 privind unele măsuri economice şi fiscal-bugetare, IMM-urile care şi-au întrerupt activitatea total sau parţial ca urmare a deciziilor autorităţilor pot recurge la amânarea la plată a serviciilor de utilităţi (electricitate, gaze naturale, apă, servicii telefonice şi de internet) şi a chirilor (cu excepţia detinătorilor Certificatului de Urgenţă de Tip 2), precum şi la invocarea stării de forţă majoră în cazul relaţiilor comerciale cu terzi furnizori.

În ceea ce priveşte susţinerea finanţării IMM-urilor de către stat, conform Ordonanţei de urgenţă nr. 29/18.03.2020 privind unele măsuri economice şi fiscal-bugetare, acestea pot beneficia de un program special care constă în acordarea de garanţii de stat pentru unul sau mai multe credite pentru realizarea de investiţii şi/sau unul sau mai multe credite/linii de credit pentru capital de lucru, prin Ministerul Finanţelor Publice, diferenţiat în funcţie de tipul de societate (Tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2. Clauze privind creditele/liiniile de credit garantate de stat

Tip societate	Clauză	Prevederi
IMM	procent maxim de garantare	80% din valoarea finanțării, exclusiv dobânzile, comisioanele și spezele bancare aferente creditului garantat
	valoare	valoarea maximă cumulată: 10.000.000 lei valoarea maximă a creditelor/liiniilor de credit pentru finanțarea capitalului de lucru: 5.000.000 lei valoarea maximă a creditelor de investiții: 10.000.000 lei
	subvenționarea dobânzilor	100% perioada de subvenționare a dobânzii: de la momentul acordării creditelor/liiniilor de credit contractate și poate dura până la 31 martie 2021
	durata maximă a finanțărilor	creditele pentru investiții: 120 luni creditele/liiniile de credit pentru capital de lucru: 36 luni, cu posibilitatea de prelungire cu maximum 36 de luni
microîntreprindere sau întreprindere mică	procent maxim de garantare	90% din valoarea finanțării, exclusiv dobânzile, comisioanele și spezele bancare aferente creditului garantat
	valoare	valoare maximă pentru microîntreprinderi: 500.000 lei valoare maximă pentru întreprinderile mici: 1.000.000 lei
	subvenționarea dobânzilor	100% perioada de subvenționare a dobânzii: de la momentul acordării creditelor/liiniilor de credit contractate și poate dura până la 31 martie 2021
	durata maximă a finanțărilor	creditele pentru investiții: 120 luni creditele/liiniile de credit pentru capital de lucru: 36 luni, cu posibilitatea de prelungire cu maximum 36 de luni

Sursa: Autorii, sinteză prevederi legale, 2020

În ceea ce privește constrângerile privind plata impozitelor și taxelor, autoritățile competente au venit în sprijinul agenților economici, acordând anumite facilități sau bonificații. Astfel, în cazul impozitelor locale, în OUG29/2020 privind unele măsuri economice și fiscal-bugetare se menționează amânarea la plată a acestora de la 31 martie 2020 la 30 iunie 2020. De asemenea, Ordonanța de urgență nr. 29/2020 privind unele măsuri economice și fiscal-bugetare prevede faptul că nu se vor calcula și datora dobânzi și penalități de întârziere pentru obligațiile fiscale scadente, precum și faptul că se suspendă sau nu încep măsurile de executare silită prin poprire a creațelor bugetare, cu excepția celor stabilite prin hotărâri judecătoarești pronunțate în materie penală. Ordonanța de urgență nr.33/2020 prevede acordarea unor bonificații pentru plata impozitului pe profit aferent trimestrului I al anului 2020 în intervalul 25.04.2020-25.06.2020, diferențiat pe tip de plătitor, și pentru plata până la data de 25.04.2020 a impozitului pe venit aferent trimestrului I al anului 2020, în cazul microîntreprinderilor.

Prevederile actuale privind TVA stipulează cote diferențiate aferente livrărilor specifice: 5% pentru cazare și serviciile de restaurant, cu excepția consumul de băuturi alcoolice pentru care cota de TVA este de 19%, și scutire fără drept de deducere în cazul pachetelor de servicii turistice ce includ tratament. În condițiile în care cota de TVA aferentă achizițiilor este de 9% și respectiv 19%, operatorii din turism înregistrează sume negative de TVA, ce pot fi compenseate cu alte datorii fiscale.

O sursă de lichiditate în acest context o reprezintă încasarea avansurilor pentru pachete de servicii ce se vor presta într-o perioadă viitoare, estimată de către fiecare operator în funcție de aversiunea sa la risc. Este oportuna emiterea tickethelor de vacanță pentru anul 2020 și rezervarea în baza acestora și a celor aferente anului 2019, a căror valabilitate a fost prelungită, a unor servicii cu prestare viitoare. Încasarea contravalorii acestor tickete de vacanță va asigura lichiditate operatorilor economici. Considerăm oportuna flexibilizarea ofertelor și a perioadelor de returnare a

banilor, precum și acordarea de bonusuri pentru achizițiile în această perioadă.

– **materiale:** în cadrul resurselor materiale se includ materialele consumabile (consumabile turisti, materiale de curătenie și întreținere, ambalaje etc.) și mărfurile. Este necesară inventarierea mărfurilor în vederea valorificării celor care au termene de expirare în perioada pentru care este instituită starea de urgență, cu luarea în considerare a posibilității extinderii acesteia sau a impunerii unor măsuri restrictive pentru domeniul, sau încercarea de a returna bunurile respective.

Consumul de resurse se înregistrează drept cheltuieli la nivelul societăților. Turismul, prin natura activității sale, implică investiții ridicate în active imobilizate, structuri organizatorice complexe și, în consecință o pondere ridicată a cheltuielilor fixe. În contextul pandemiei cu coronavirus SARS-CoV-2, reducerea activității impune, pentru menținerea în pragul de rentabilitate, luarea de măsuri în vederea diminuării, până la eliminare în cazul încetării activității, a cheltuielilor fixe. În **Tabelul nr. 3** detaliem sistemul decizional privind cheltuielile fixe.

Tabelul nr. 3. Sistemul decizional privind cheltuielile fixe

Categorii de cheltuieli fixe	Măsură	Decident
cheltuieli cu alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate	amânarea plății impozitelor locale	OUG29/2020: amânarea termenului de plată a impozitului pe clădiri, a impozitului pe teren și a impozitului pe mijloacele de transport pentru anul 2020, de la 31 martie 2020 la 30 iunie 2020
cheltuiala cu impozitul specific*	anularea plății impozitului specific pe perioada stării de urgență	Propunere legislativă: anularea impozitului specific pe perioada de încetare a activității dispusă prin Ordonanța militară nr.1/2020
cheltuielile cu personalul	șomaj tehnic sistem combinat: timp parțial de muncă - șomaj tehnic	OUG30/2020 cu modificările și completările ulterioare: 75% din salariul de bază corespunzător locului de muncă ocupat, suportat din bugetul asigurărilor pentru șomaj, dar nu mai mult de 75% din câștigul salarial mediu brut prevăzut de Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2020; Propunere legislativă: CIM cu timp parțial de muncă și șomaj tehnic
cheltuieli cu paza (cheltuieli cu personalul /cheltuieli cu serviciile prestate de terți)	menținere	operator în industria ospitalității
cheltuielile cu serviciile de utilități	amânarea la plată în baza Certificatului de Situație de Urgență	OUG29/2020 – IMM
cheltuielile cu alte servicii prestate de terți**	suspendarea/renegocierea contractelor	operator în industria ospitalității OUG29/2020: invocarea stării de forță majoră
cheltuieli cu amortizarea	cheltuială nemonetară, nu generează incidente directe asupra fluxului de numerar (doar prin deductibilitatea sa)	-

* în cazul complexurilor hoteliere care obțin venituri din contracte de închiriere sau asociere către/cu alte societăți reglementate de Legea societăților nr. 31/1990, se datorează impozit pe profit, determinat în funcție de realizări. În acest caz, sarcina fiscală a operatorului economic se ajustează corespunzător volumului de activitate, nemaifiind necesare măsuri în consecință;

**doar componenta de cheltuială fixă

Sursa: Autorii, 2020

• În relația cu clienții

În ceea ce privește relațiile cu clienții, acțiunile întreprinse vizează anularea sau amânarea vacanțelor și evenimentelor, precum și vânzarea de noi pachete de servicii turistice în condiții flexibile.

II. Perioada ulterioară celei pentru care este instituită starea de urgență

Principalele incertitudini ce grevează activitatea în viitor a operatorilor din industria ospitalității vizează momentul reluării activității și gradul de ocupare pe care îl vor realiza. În ceea ce privește prima constrângere, se pot elabora scenarii optimiste/pesimiste, în funcție de aversiunea la risc a fiecărui întreprinzător. În momentul reluării activității vor fi necesare măsuri de respectare a anumitor cerințe de distanțare socială, ceea ce va impune adaptarea proceselor din cadrul unităților hoteliere. În ceea ce privește numărul de turiști, reticența la implicarea în activități sociale, precum și dificultățile financiare care vor schimba prioritățile în consumul personal constituie constrângeri la nivel individual, cu efecte asupra veniturilor operatorilor economici.

Printre pârghiiile care vor susține operatorii din turism menționăm următoarele: acordarea în anul 2020 a ticketelor de vacanță; prelungirea valabilității ticketelor de vacanță emise în perioada martie 2019 – decembrie 2019, până pe data de 31 mai 2021; în prezent, se derulează procedura de achiziție de servicii de tratament balnear, cazare și masă pentru beneficiarii de bilete eliberate de Casa Națională de Pensii Publice pentru perioada 2020-2022, pentru alți prestatori decât Societatea de Tratament Balnear și Recuperare a Capacității de Muncă „TBRCM S.A.” Având în vedere cererea pentru turismul balnear, se poate considera că acest contract se va concretiza într-o pârghie de susținere a operatorilor economici, cu reconsiderarea modului de prestare a serviciilor în condițiile respectării distanțării sociale (în ceea ce privește procedurile de tratament de grup: bazin, mofetă, serviciile de masă etc.).

De asemenea, menționăm ca factor de stimulare a turismului românesc reorientarea turiștilor care alegeau destinații externe spre turismul intern. Incertitudinile la nivel mondial, determină în general o creștere a turismului intern care, coroborată cu efectele induse de existența mai multor tichete de vacanță (prelungirea valabilității celor emise în 2019, suprapusă cu o nouă

emisiune în 2020), pot conduce la diminuarea pierderilor aferente perioadei în care este instituită starea de urgență și, în funcție de suprapunerea pe oferta turistică, chiar la creșteri de preț, sub rezerva impactului scăderii PIB pe locuitor și a veniturilor personale. Experiența anului 2019 cu privire la impactul ticketelor de vacanță asupra cererii în turism și, în consecință, asupra performanțelor operatorilor economici poate susține această soluție.

În prezent, hotelurile iau în considerare nu doar anularea vacanțelor și a diverselor evenimente, ci și varianta reprogramării acestora. Motivația participanților la circulația turistică constituie motorul acestui domeniu. Construcția ofertei turistice, diversificarea formelor de turism și a pachetelor de servicii bazate pe analiza motivatională, precum și măsurile de suprapunere a structurii și calității serviciilor pe așteptările consumatorilor constituie pârghii manageriale importante în atragerea turiștilor, monitorizarea fluctuației cererii și relansarea activității. Hotelierii trebuie să se focalizeze pe specificitatele turismului de masă sau pe cele ale turismului de nișă (adjectival), propunând produse turistice viabile pe o piață puternic concurențială, luând în considerare adresabilitatea unor consumatori din ce în ce mai informați și mai exigenți.

Concluzii

Deosebit de sensibil la dezechilibrele mediului și cu constrângeri insurmontabile în ceea ce privește securitatea persoanei (de sănătate, socială, alimentară), turismul este sectorul cel mai grav afectat de contextul pandemic și de restricțiile legale adoptate în consecință. Susținerea industriei ospitalității necesită un demers coerent în care să fie implicați toți cei inclusi în lanțul valorii, de la hotelieri și agenții de turism, la furnizori și clienți. Operatorii economici trebuie să implementeze măsuri punctuale de gestionare eficientă a resurselor, să întrețină un dialog continuu cu agențile de turism și cu clienții în vederea anulării, amânării vacanțelor și evenimentelor, propunând o flexibilizare a ofertelor cu valorificări viitoare.

În actualul context, populația României reprezintă clientela potențială a acestui sector, transformarea sa în efectivitate depinzând atât de factori personali, precum veniturile, angajarea, profilul psihologic etc., cât și de factori externi acesteia, specifici economicului (evoluția economiei, a cursului de schimb, a prețurilor operatorilor în transport etc.) sau sectorului de activitate (oferta de

servicii turistice, în termeni de preț, structura pachetului de servicii etc.). De regulă, în perioadele de criză și cele imediat următoare, tendința incidentului este de a diminua costurile și de a atrage noi clienți, ceea ce poate afecta relațiile cu clienții existenți.

O asemenea abordare este ineficientă, procesul decizional necesitând arbitrajul între efectele favorabile pe termen scurt și cele nefavorabile pe termen lung. Serviciile, în general, și turismul, în particular, prezintă o serie de specificități care impun configurații particulare. Obținerea unui avantaj competitiv în turism presupune oferirea unor servicii de calitate, dependentă de nivelul de educație și de pregătire profesională a personalului. În România, în general, și în turismul românesc, în special, se constată o acută criză de personal, amplificată de preocuparea scăzută pentru calitate a operatorilor economici, deoarece pregătirea personalului este o investiție intangibilă, fără efecte cuantificabile pe termen scurt, iar mobilitatea personalului este foarte ridicată. Managementul în industria ospitalității trebuie

să includă dimensiunea strategică, orientându-și demersul spre asigurarea performanței pe termen lung.

Având în vedere importanța turismului în economia românească, considerăm peremptorie implicarea autorităților competente în susținerea operatorilor economici, urmărindu-se limitarea pierderilor și relansarea activității. Măsurile legislative adoptate până în acest moment, precum și luarea în considerare de către legea proiectelor de acte normative cu privire la impozitul specific, la stagiul de cotizație minim pentru obținerea indemnizației de șomaj și la sistemul mix de remunerare a salariaților din turism constituie elemente primordiale ale depășirii acestei situații fără efecte majore pe termen lung.

Specialiștii din diverse asociații profesionale trebuie să conlucreze în vederea oferirii de soluții viabile operatorilor economici. Din această perspectivă, auditorii trebuie să se implice activ în proiectele operatorilor economici și să facă propuneri pertinente de acte normative.

BIBLIOGRAFIE

1. Alegre, J. și Pou, L. (2006), The length of stay in the demand for tourism, *Tourism Management*, vol. 27, nr. 6, pp. 1343-1355.
2. Algieri, B. (2006), An Econometric Estimation of the Demand for Tourism: The Case of Russia, *Tourism Economics*, vol. 12, nr. 1, pp. 5-20.
3. Athanasopoulos, G. și Hyndman, R.J. (2006), Modelling and forecasting Australian domestic tourism, *Tourism Management*, nr. 29, pp. 19-31.
4. Balaguer, L. și Cantavella-Jorda, M. (2002), Tourism as a long-run economic growth factor: the Spanish case, *Applied Economics*, nr. 34 (7), pp. 877-884.
5. Canina, L. și Carvell, S. A. (2005), Lodging demand for urban hotels in major metropolitan markets [Electronic version]. Cornell University, School of Hospitality Administration site:
<http://scholarship.sha.cornell.edu/articles/228>
6. Corgel, J., Lane, J. și Woodworth, M. (2012), Hotel industry demand curves [Electronic version]. Cornell University, SHA School site:
<http://scholarship.sha.cornell.edu/articles/1090>
7. De Jouvenel, B. (1977), Arcadie ou l'art de mieux vivre, Paris, SEDIS, *Futuribles*.
8. Demetrescu, M.C. (1983), Mecanismele decizionale în marketing, București, *Editura Politică*.
9. Dritsakis, N. (2004), Tourism as a long-run economic growth factor: an empirical investigation for Greece using causality analysis, *Tourism Economics*, vol. 10, nr. 3, pp. 305-316.
10. Durbarry, R. și Sinclair, M.T. (2003), Market shares analysis: The Case of French Tourism Demand, *Annals of Tourism Research*, vol. 30, nr. 4, pp. 927-941.
11. Enz, C. A., Canina, L. și Lomanno, M. (2009), Competitive pricing decisions in uncertain times, *Cornell Hospitality Quarterly*, nr. 50(3), pp. 325-341.
12. Enz, C. A., Canina, L. și Noone, B. (2012), Strategic revenue management and the role of competitive price shifting, *Cornell Hospitality Report*, nr. 12(6), pp. 6-11.
13. Gunduz, L. și Hatemi, J. (2005), Is the tourism-led growth hypothesis valid for Turkey?, *Applied Economics Letters*, nr. 12(8), pp. 499-504.
14. Masiero, L. și Nicolau, J. L. (2012), Price sensitivity to tourism activities looking for determinant factors, *Tourism Economics*, nr. 18(4), pp. 675-689.

15. Ming-Hsiang, C. (2010), The economy, tourism growth and corporate performance in the Taiwanese hotel industry, *Tourism Management*, nr. 31, pp. 665–675.
16. Song, H., Lin, S., Witt, S.F. și Zhang, X. (2011), Impact of financial/economic crisis on demand for hotel rooms in Hong Kong, *Tourism Management*, vol. 32, nr.1, pp. 172-186.
17. Surugiu, C. și Surugiu, M.R. (2013), Is the Tourism Sector Supportive of Economic Growth? Empirical Evidence on Romanian Tourism, *Tourism Economics*, vol. 19, nr. 1, pp. 115-132.
18. Vanegas, M. și Croes, R.R. (2000), Evaluation of demand: US tourists to Aruba, *Annals of Tourism Research*, vol. 27, nr. 4, pp. 946-963.
19. Legea nr. 170 din 7 octombrie 2016 privind impozitul specific unor activități, publicată în Monitorul Oficial cu numărul 812 din data de 14 octombrie 2016
20. Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru şomaj și stimularea ocupării forţei de muncă, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial cu numărul 103 din data de 6 februarie 2002
21. Decretul prezidențial 195/16.03.2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, publicată în Monitorul Oficial cu numărul 212 din data de 16 martie 2020
22. Ordonanța Militară nr. 1 privind unele măsuri de primă urgență care privesc aglomerările de persoane și circulația transfrontalieră a unor bunuri nr.1/17.03.2020, publicată în Monitorul Oficial cu numărul 219 din data de 18 martie 2020
23. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 29/2020 privind unele măsuri economice și fiscal-bugetare, publicată în Monitorul Oficial cu numărul 230 din data de 21 martie 2020
24. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 30/2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV- publicată în Monitorul Oficial cu numărul 231 din data de 21 martie 2020
25. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 32/2020 privind modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 30/2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2 și pentru stabilirea unor măsuri suplimentare de protecție socială, publicată în Monitorul Oficial cu numărul 260 din data de 30 martie 2020
26. https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/turism02r20_0.pdf

audit FINANCIAR

Year XVIII, No. 158 - 2/2020

2/2020

- Evolutions of Accounting Standardization: the Shock of Financialization and Globalization

- Implementation of the Directive 95/2014 – Legislative Perspective and the Actual Application
  - The Impact of IFRS Adoption on Audit Fees and Audit Quality
  - Analysis on the Compliance of Sustainability Reports of Romanian Companies
- Perceptions and Trends Following the Application of IFRS in Romania
  - Corporate Governance in the Romanian Energy System Companies
  - Ensuring the Credibility of Greenhouse Gas Emissions Statements

The Hospitality Industry in Pandemic Context

Scientific Editorial Board

Dinu Airinei – „Al. I. Cuza” University, Iași
Veronel Avram – Craiova University

Yuriy Bilan – Szczecin University, Poland

Daniel Botez – „Vasile Alecsandri” University, Bacău
Ovidiu Bunget – West University Timișoara

Alain Burlaud – The National Conservatory of Arts and Crafts, Paris
Tatiana Dănescu – University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Târgu Mureş

Nicoleta Farcane – West University Timișoara

Liliana Feleagă – Bucharest University of Economic Studies

Lilia Grigoroi – Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău

Allan Hodgson – University of Queensland, Australia
Costel Istrate – „Al. I. Cuza” University, Iași

Maria Manolescu – Bucharest University of Economic Studies

Ion Mihăilescu – „Constantin Brâncoveanu” University, Pitești

Vasile Răileanu – Bucharest University of Economic Studies

Ioan Bogdan Robu – „Al. I. Cuza” University, Iași

Donna Street – Dayton University, SUA

Aurelia Ștefănescu – Bucharest University of Economic Studies

Adriana Tiron Tudor – „Babeș-Bolyai” University, Cluj Napoca

All rights of this edition are reserved to the Chamber of Financial Auditors of Romania (CAFR). Reproduction, even partially, on any support, and the sale are prohibited without prior consent of the CAFR, being subjects to the stipulations of the copyright law.

Important for Authors!

The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in MS Office Word format, in black-and-white.

The authors are kindly requested to comply with the following:

- the language the article is drafted in is English
- the optimal size of the article is: 7-10 pages with 2000 signs/page, spaces included;
- the article must mention the title, the research methodology used, authors' contributions, the imperfect on the accounting profession and the references;
- an Abstract is compulsory, which must be written at the 3rd person plural, presenting the subject of the research, the main problems and authors' contributions;
- 4-5 Keywords;
- JEL Classifications.

Tables and graphs are developed in black and white with up to six shades of gray and sent also separately, if they were elaborated in MS Office Excel.

The review of the articles is performed by members of the Scientific Assessment Council of the „Audit Financiar” Journal, by means of the „double-blind review” method, that is, the reviewers do not know the names of the authors, nor the authors know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, topicality, importance and relevance for the subject matter; the quality of the research methodology; clarity and pertinence of the presentation and argumentation; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The resolution of the Scientific Assessment Council of the journal can be: acceptance; acceptance with revisions; rejection. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Assessment Council are published.

More details can be found on our website www.revista.cafr.ro, sections „Reviews” and „Manuscripts”.

2/2020

Journal published by the
**Chamber of Financial Auditors
of Romania**

67-69 Sirenelor Street, District 5,
zip code 050855, Bucharest, OP 5,
CP 83

Scientific Director:

Professor **Pavel NĂSTASE**, Ph.D.

Editorial Director:

Corneliu CĂRLAN, Ph.D.

Editor in Chief:

Cristiana RUS

Editorial Assistant:

Cristina RADU

DTP: **Nicolae LOGIN**

The Scientific Editorial Board and the editorial technical team shall take no responsibility for the content of the articles published in the journal.

International Databases:

Cabell's;

Deutsche Zentralbibliothek für
Wirtschaftswissenschaften;

DOAJ;

Ebsco;

ERIH PLUS;

Global Impact Factor;

Google Scholar;

Index Copernicus;

ProQuest;

Research Papers in Economics
(RePEc);

Ulrich's

OSIM Trademark no. M2010 07387

**Chamber of Financial Auditors
of Romania**

Phone: +4031.433.59.22;

Fax: +4031.433.59.40;

E-mail: audit.financiar@cafr.ro;
revista@cafr.ro; http://revista.cafr.ro;

facebook.com/revistaauditfinanciar

ISSN: 1583-5812,

ISSN on-line: 1844-8801

Printing:

SC Print Group Serv SRL
Str. Baicului nr. 82, sector 2, București
e-mail: office@printgroup.ro

Evolutions of Accounting Standardization: The Shock of Financialization and Globalization

Professor Emeritus Alain BURLAUD,
Conservatoire National des Arts et Métiers (CNAM)
Paris, Laboratoire interdisciplinaire de recherche en
sciences de l'action (LIRSA),
e-mail: alain.burlaud@lecnam.net

Abstract

Accounting is a mirror of society and therefore reflects the shock of the financialization and globalization of the economy. From 1970 to 2000, international accounting standards were based on three standards: the American, which, like the dollar, could in fact become hegemonic, European and global but of private origin, the IASC. In the 2000s, the IASB, which succeeded the IASC, asserted its power, especially with the adoption of its standards, IFRS, by the European Union. After this victory, the IASB now faces two new challenges: how to develop global standards for SMEs when they do not have access to the capital market; how to account for the non-financial dimensions of corporate performance when all dimensions are interdependent and, beyond investors, of interest to all stakeholders.

Keywords: accounting, financialization, globalization, standardization

JEL Classification: M41

To cite this article:

Burlaud, A., (2020), Evolutions of Accounting Standardization: The Shock of Financialization and Globalization, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 323-338, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/008

To link this article:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/008>

Received: 18.09.2019

Revised: 27.10.2019

Accepted: 26.03.2020

Introduction

As its history shows, accounting is a mirror of society. Here are some past milestones before we approach contemporary history.

Colbert's ordinance of 1673, largely reflected in the 1807 French Code of Commerce, aimed at developing trade by establishing an atmosphere of trust: justice tailored to the needs of merchants and accounting as means of proof in the event of a dispute. Accounting remained a private matter.

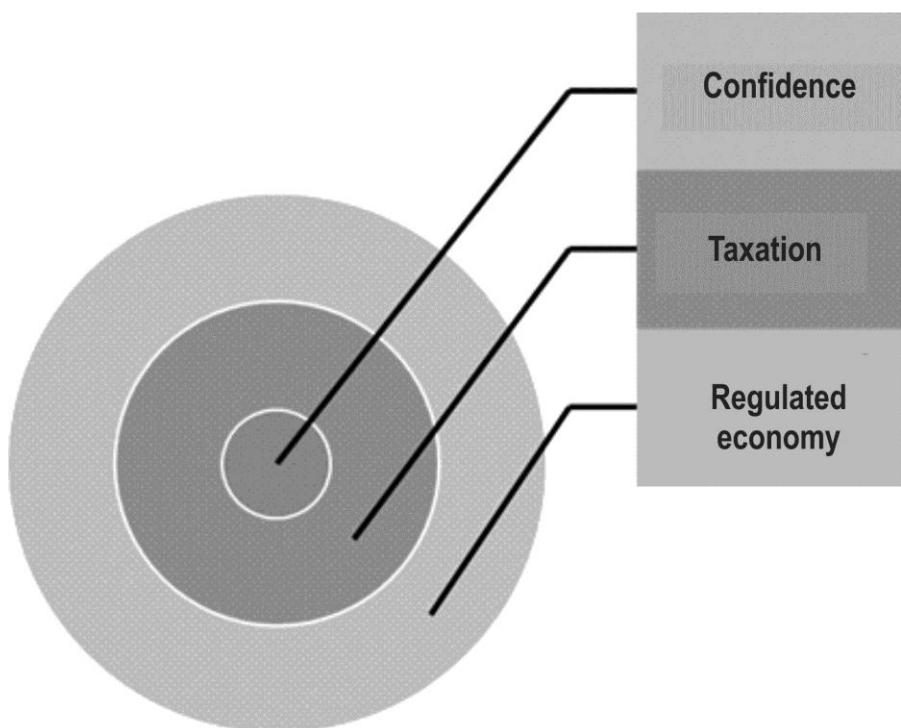
Taxation was invited into accounting with the industrial and commercial income tax systems set up in France in 1917 in order to finance war efforts. Accounting becomes a matter concerning all citizens.

The French accounting standards (*plan comptable*, Fr.) and the chart of accounts appeared in 1943 with

the aim of articulating private and national accounting systems to meet the needs of a controlled economy (*économie dirigée*, Fr.). This multi-stakeholder conception under the license of public authorities was taken up by the following accounting plans set up in 1947, 1957 and 1982. The production of this (the 1943) accounting plan involved all stakeholders, which were represented in the Accounting Standardization Commission (Commission de normalisation comptable, Fr.), established in 1941, which still exists today as the Accounting Standards Authority (Autorité des normes comptables: ANC, Fr.).

Accounting norms, with each evolution, do not erase previous regulation but complement it. The field of accounting thus expands to new audiences in concentric circles as shown in *Figure no. 1*.

Figure no. 1. Expansion of accountancy field

Source: Own projection

¹ The French *Plan comptable* includes the accounting standards and a chart of accounts.

From the 1970s on, the global landscape, largely based on the industrial revolution, has changed considerably in favor of globalized trade, as shown in *Table no. 1*, adding new circles to the scheme in *Figure no. 1*.

Table no. 1 Comparative evolution of world merchandise exports and global GDP

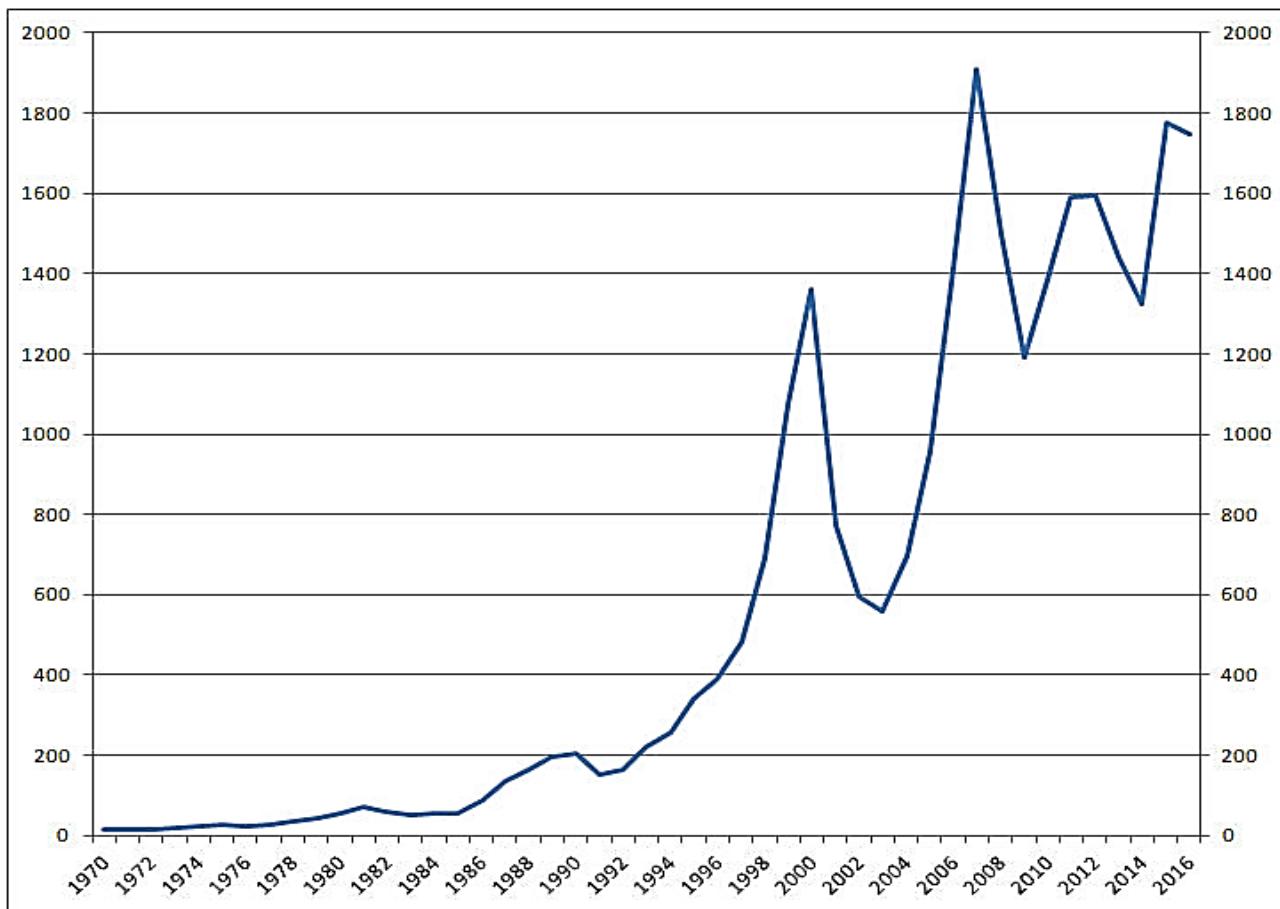
	Value of world merchandise exports		Global GDP	
	Index 100 in 2005	Annual growth rate	Index 100 in 2005	Annual growth rate
1970	3		34	
1980	20	+21.0%	51	+4.0%
1990	34	+5.5%	70	+3.0%
2000	62	+6.0%	88	+2.0%
2010	146	+9.0%	111	+2.5%
2014	180	+2.0%	121	+1.0%

Source: WTO

As the growth rate of exports is much higher than that of GDP, this is not a homothetic growth but an actual pattern shift. Moreover, there was also a financial

dimension of the globalization process. Global foreign direct investments (FDI) follow the trend described in *Figure no. 2*.

Figure no. 2 Global foreign direct investments (in billions of dollars)

Source: UNCTAD

The financialization and globalization of value chains is accompanied by a theoretical¹ and/or an ideological² development, essential in providing legitimacy for the policies accompanying these phenomena: the Neoliberalism. As a result, the balance between the stakeholders involved in accounting standardization is changing: the withdrawal of the states in continental Europe in favour of international investors and the differentiation of SMEs standards from those aimed at public interest entities (PIEs). It is this story, with the resistance to this evolution, that we will develop.

1. The gestation period of international accounting standardization: 1970 to 2000

In response to the financialization and globalization of economy, the need for internationally recognized accounting standards has become more pressing. The task of elaborating such standards was taken over by the European Union (the European Community at the time), by various countries, mainly the United States, and by an *ad hoc* set up body, the International Accounting Standards Committee (IASC).

1.1. European accounting guidelines

The production of accounting standards is one of the attributes of sovereignty, accounting being a common good³. Thus, the major economic powers have adopted such standards, replicating their approach in other domains, such as the standardization of measurement

¹ Theory: "Rational or ideal representation, implying (...) that the facts (or the practice) do not correspond to it exactly." (Paul FOULQUIE: *Dictionnaire de la langue philosophique [Dictionary of philosophical language]*. PUF, 1982, p. 726)

² Ideology: "A more or less coherent system of ideas, opinions or dogmas, which a social group or a party presents as a rationale, but whose actual function is to justify enterprises destined to satisfy interested aspirations and which is mostly exploited by propaganda. (Foulquié, *Ibid.* 337)

³ See: Alain BURLAUD & Roland PEREZ: "La comptabilité est-elle un 'bien commun'? [Is accounting a 'common good'?]" in *Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard COLASSE [Accounting, society, politics. Essays in honor of Professor Bernard COLASSE]*. Economica, 2012, 216-233.

systems (e.g., in France, the adoption of the meter in 1795 by the Convention government⁴), of technical devices (e.g., electrical safety standards, etc.) or of control devices (e.g., in France, the Ministry of Finance's Weights and Measures Department, or, in our field, the audit standards and oversight authorities).

The European construction involved transfers of sovereignty from the member states in favor of the European Union. Accounting standardization was among such transfers.

The **4th European Directive** has defined the accounting rules applicable to the annual (*i.e.* individual) accounts of listed companies. Its development began around 1967 when, at the request of the European Commission, preliminary work was initiated by the Corporate Law Study Group within the Community Accountants' Study Group of the European Economic Union (EEC), established in 1961⁵. At the end of these discussions, on October 10, 1971, the European Commission presented its first proposal for a 4th directive to the Council of European Ministers. It was then submitted for advice to the European Parliament on November 16, 1972 and then to the European Economic and Social Council on February 22, 1973. Following this first journey, the European Commission presented on February 28, 1974 an amended proposal for the 4th directive, which was finally adopted in the European Council of Ministers on July 25, 1978. The directive had to be subsequently implemented in the national law of various European countries, with France complying in 1983, whereas Italy only in 1991.

It took more than 20 years to produce and implement an accounting system across all European countries. This delay may seem unreasonable, yet it is nonetheless common in this area. It was necessary to find a compromise that would allow combining the flexibility of the true and fair view concept with the advantages of legal security and the simplicity of standardization, at the cost of a multitude of options which were also limitations of the directive.

⁴ See: Franck JEDRCZEJEWSKI: *Histoire universelle de la mesure [Universal history of measurement]*. Ellipses, 2002, 156 & s.

⁵ See: Didier BENSADON et al. (under the direction of): *Dictionnaire historique de comptabilité des entreprises [Historical dictionary of corporate accounting]*. Presses universitaires du Septentrion, 2016, 329.

While the diversity of national accounting standards hindered the comparison of annual corporate accounts within the EEC¹, the situation was even worse with respect to consolidated accounts². In the United Kingdom, companies published group accounts as early as 1910! In Germany, the law had introduced the obligation to publish consolidated accounts in 1965. In France, it was not until the publication of the 7th Consolidated Accounts Directive on June 13, 1983 and its transposition into the French national regulations by the law of January 31, 1985 and its decree of February 17, 1986. The implementing order incorporating CRC 99-02 was signed on June 22, 1999.

At the European level, there was a similarly long process. In 1974, the Commission solicited the Working Group of Accountants as it had already done for the annual accounts. The latter proposed a draft of the directive sent for advice to the Council of Ministers of the European Economic and Social Council in 1977 and to the Parliament in 1978. The requested amendments opened new negotiations, with the directive not finally signed by the Council until June 13, 1983. The process took about ten years, because no European country, except Germany, had a legal definition of the group concept at the time.

The normative scheme will be completed on April 10, 1985 by the 8th directive concerning the certification of those responsible for the legal control of general-purpose financial statements, that is, in France, the statutory auditors (*commissaires aux comptes*, Fr.).

We shall remember three essential ideas from this presentation of the creation of a European accounting law:

- the difficulty of the negotiations due to the importance of economic issues and, as a result, the length of the process, which spans over a decade;
- the fact that the public authorities rely on the technical skills of professionals at the risk of losing an extent of its independence, its impartiality, its vocation to legitimately represent a higher interest; and finally
- the fact that no conceptual or theoretical framework has been produced.

¹ The EEC had not become the European Union (EU) until 1st November 1993.

² See BENSADON, *Op. cit.*, 333s.

1.2. Accounting standardization in the United States

After observing the gestation of the accounting standardization in Europe, it is interesting to compare it with the progress made in a continent-state whose practices in this field influence the whole world, i.e. the United States.

Before the 1929 crisis, there were no accounting regulations in the United States, but dominant practices³. The accounting profession represented by the American Institute of Certified Public Accountants (AICPA), established in 1887, set up the Committee on Accounting Procedures (CAP) in 1938, which published Accounting Research Bulletins (ARB) proposing solutions to technical problems. The Committee was replaced in 1959 by the Accounting Principles Board (APB), which published 'Opinions', most of which are still in force today and constitute a genuine normative repository. The 'Opinions' were supplemented by 'Statements', which provided guidelines, but were insufficient to ensure consistency of standards and provide a true conceptual framework. Until 1973, American accounting standardization was in the hands of practitioners without the arbitration of an authority with the legitimacy of public power.

The Financial Accounting Standards Board (FASB) was established in 1973 and placed under the authority of the Financial Accounting Foundation. The FASB originally had seven members representing the American Accounting Association (AAA, academics), AICPA (accounting professionals) and Chartered Financial Analysts Institute (CFAI, finance professionals).

These changes are significant. The term 'Accounting' refers to a discipline that is aimed at being neutral and in the service of a plurality of stakeholders, codified following a major crisis, and the word "Financial" is now used, which refers to an objective or a very particular perspective.

The government, that is, the Congress, took over accounting standardization through its agent, the Securities and Exchange Commission (SEC), which gives force to the standards produced by the FASB, i.e.

³ See Bernard COLASSE (under the direction of): *Encyclopédie de comptabilité, contrôle de gestion et audit* [Encyclopedia of accounting, management control and audit]. Economica, 2009, 173 s.

the Statements of Financial Accounting Standards (SFAS). In addition, since 2003, the SEC has required that FASB financing be fully public, provided by a royalty paid by listed companies.

The FASB is the first standard-setter to have elaborated its conceptual framework, currently made up of seven Statements of Financial Accounting Concepts (SFAC). It states that general-purpose financial information is primarily produced to meet the needs of investors.

This development shows that accounting standardization, initially considered an area reserved for professionals and for the needs of professionals, has become a public good, a component of public policy under the responsibility of the State. However, the latter is limited here to the role of a censor since it 'outsources' the production of standards to professionals. But these standards only apply to companies that go public and their subsidiaries. SMEs are not required to comply with SFAS; they comply with 'tax-based accounting' rules, unlike the EU, which regulates accounting practices of all businesses.

1.3. The birth of international accounting standardization

The importance of the US financial market has provided American standards with much broader scope than the US. However, the 'Opinions' of the APB and the SFASs could not, officially, become global standards, as it would have implied all other countries renounce this part of their sovereignty in favor of a third country, even if it were the world's leading power.

In 1973, ten professional organizations, pertaining to the French Institute of Certified Public Accountants (Ordre des experts-comptables, Fr.)¹, represented by Robert MAZARS, created an association, the International Accounting Standards Committee (IASC), based in London. Its aim was to publish accounting standards, the International Accounting Standards (IAS). But a private organization could only claim power of influence for lack of any authority. The first standards, published since 1975, were more of a collection of good practices, leaving many options and laying down some prohibitions, each country striving to preserve its national practices. IASC members made no commitment other than to make their 'best effort' to implement the

¹ The other nine countries were: Germany, Australia, Canada, USA, Ireland, Japan, Mexico, the Netherlands and the United Kingdom.

IASs in their own countries. But in most of these countries, with the exception of the United Kingdom at the time, the accounting profession was no longer or had never been the standard-setter.

This was a far cry from the objective of transparency, comparability and efficiency of financial markets around the world. In 1998, the president of the IASC, Georges Barthès de Ruyter, a Frenchman who would later become president of the National Accounting Council (Conseil national de la comptabilité: CNC, Fr.) and a member of the jury for academic certification in management sciences, launched the project "Comparability" to just reduce the options within the standards. This work was all the more necessary as the International Organization of Securities Commissions (IOSCO) made it a condition for accepting IASs instead of national standards. This support was the subject of an agreement signed in October 1997 at the International Federation of Accountants (IFAC) World Congress in Paris². IOSCO undertook to recommend recognition of IASs to its members³ on the condition that they were adjusted as required within two years. This was achieved in 1998, a year before the deadline. In order not to remain a private body with no real power, the IASC had to have this recognition.

In addition to the agreement with IOSCO, the IASC, which was threatened with being absorbed by IFAC, a global organization established in 1977 at the World Congress in Munich, finally reached an agreement which made IFAC members, about 100 organisations at that time, to also become members of the IASC. This decision was planned at a joint IFAC/IASC meeting at the 1987 Tokyo World Congress and a report was requested to investigate the forms of this relationship to a commission chaired by John Bishop (Australia). The "Bishop Working Party Report" was adopted by both organizations in 1989, clearly establishing the division of roles: the IASC is recognized as a monopoly on accounting standardization and IFAC is the monopoly of everything else, i.e. the standardization of audit, ethics, initial and continuing education and the standardization of public sector accounting ... which relies heavily on IAS!

² The World Congress of the Accounting Profession was held every five years. Currently the Congress is held every four years. René RICOL was voted 'President elect' at this congress and became president of IFAC in 2002 for a term ending in 2006.

³ For France, the Securities and Exchange Commission (la Commission des opérations de bourse: COB, Fr.), which will become the Financial Markets Authority (l'Autorité des marchés financiers: AMF, Fr.).

However, accounting standardization by the profession (and for the profession?) posed a problem of legitimacy¹ and ran up against the power of national standard-setters who had gained their independence in the face of the profession. This is how, the 'G4+1' was created in 1992, including the national standard-setters from Australia, Canada, the United States, the United Kingdom plus New Zealand. Apart from the fact that they were all English-speaking and politically close, they had in common the idea to promote a conceptual framework, contrary to the continental European or Japanese tradition. This raised the question of the representativeness of the G4+1.

From 1992 to 2001, the G4+1 produced research papers deemed to be of high quality and used by the IASC to produce its own standards. A Joint Working Group united the two organizations to prepare IAS 39 on financial instruments. This cooperation put an end to the existence of the G4+1 but was a stimulus to push the IASC to reform itself. Technical quality was not enough as there was also a question of legitimacy.

The United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) established the Intergovernmental Working Group of Experts on International Standards of Accounting and Reporting (1982) (ISAR), based in Geneva, to produce global accounting standards. This extremely large group enjoys excellent geographical representation (the Third World is very well represented) and the legitimacy of an intergovernmental organization, with governments supposed to represent the public interest of their country. ISAR publishes an annual report entitled "*International Accounting and Reporting Issues*", "*Guidances*" on good practices and training, *Research Papers* and other documents on CSR, environmental, social and governance reporting, sustainable development, etc. But the dispersion of interests, the size of the assembly that meets once a year in Geneva, the rapid rotation of delegates and their lack of professionalism and technical skills have not allowed ISAR to truly compete with the IASC.

At the end of the 1990s, the IASs existed and gained a certain notoriety in professional circles. It remains to be seen how they will prevail.

¹ See BURLAUD A. & COLASSE B.: "International Accounting Standardisation: Politics Return?" in *Audit Financiar*, vol. 8, no. 1 (61) / 2010, p. 3-11 and vol. 8, no. 2 (62) / 2010, p. 10-15.

2. International standardization in the quest for power in the 2000s.

The gestation period, which lasted 30 years, from 1970 to 2000, was Darwinian: there were many attempts at international standardization, but few survived. The pursuit of power by the IASC, which aspired to become a global accounting "regulator", had to go through a strategy of legitimization in four directions:

1. political legitimacy based on the independence of the standard-setter;
2. political legitimacy based on the recognition of IASs by the public power which alone has the power of coercion;
3. procedural legitimacy based on *due process*;
4. substantive legitimacy achieved through a conceptual framework. Substantive legitimacy based on the quality of the standards was already acquired, among others due to the extensive technical support provided informally by the 'Big Five'², the five major audit firms at that time. However, the overall coherence given by a conceptual framework was lacking.

2.1. From IASC to IASB: asserting power independent of special interests

Rendering independence more visible required a modernized and a more professional structure, similar to that of the FASB.

According to a witness at the time, Gilbert Gélard, who sat on the Boards of the IASC and then the IASB from 1988 to 2005, some criticized the IASC, in the late 1990s, for being difficult to manage: there would have been too many people around the table and two opposing conceptions of how to regulate clashed³. On the one hand, there were proponents of a political-representativeness view, which assumed that representatives of the various stakeholders had to debate in order to find a consensus or, at the very least,

² In the early 2000s, Arthur Andersen still existed alongside Deloitte, Ernst and Young, KPMG and PWC.

³ See: Gilbert GELARD: "De l'IASC à l'IASB: un témoignage sur l'évolution structurelle de la normalisation comptable internationale." ["From IASC to IASB: a testimony to the structural evolution of international accounting standardization."] *Revue française de comptabilité*, n° 380, September 2005.

a compromise, even if it meant sacrificing a little the quality and technical consistency of the standards. This view, defended by the European Commission, required a large Board, as it had to be representative of all special interests. But since the sum of special interests was not of general interest, others, including the FASB and the members of the G4+1, proposed an organization that favoured technical expertise with a Board comprised of exclusively and full-time employed members, independent and unaccountable to the national regulator of their country of origin.

To inform the debate, the IASC created a Strategic Working Party in 1997 chaired by Ed Waitzer (Canada). Finally, the current organization based on the model of independent experts was unanimously adopted by IASC Board members in Venice on September 9, 1999. The result was a rather complex structure that was supposed to guarantee independence through statutory provisions relating to Board members and through a multiplicity of bodies combining powers and counter-powers. IASB members cannot have any financial connection with any stakeholder because of the prohibition of any cumulative remuneration. As for the IASB organizational chart, largely inspired by that of the FASB, it included essentially the following four major structures:

- the IASC Foundation, a private foundation based in Delaware, USA, a 22-member assembly (trustees), which funds the IASB and appoints members of the following three committees;
- The IASB, a technically independent body composed of 14 remunerated members, which produces the IASs and then the International Financial Reporting Standards (IFRSs) based on a team, the *Staff*, of professionals which are also remunerated;
- The Financial Reporting Interpretations Committee (IFRIC), comprised of 15 members, which publishes interpretations of standards to facilitate their understanding following issues raised by their implementation; these interpretations must be approved by the IASB and have the same authority as the standards;
- the IFRS Advisory Council (IFRSAC), which is responsible for advising the IASB in the preparation of its work program. It is composed of 50 members representing the entire accounting community: financial analysts, preparers of financial statements (companies), academics, auditors, standard-setters

and professional organizations (accountants and auditors). In addition to the IFRSAC, there are about 20 other complementary bodies representing various stakeholders: financial markets, emerging economies, Islamic finance, SMEs, insurance, etc.

As FASB is still not convinced of the independence of the IASB, it was decided in January 2009 to create an additional structure, the Monitoring Board (MB), which is to ensure the link between the *trustees* of the IFRS Foundation and the public authorities, that is to say essentially the 'watchdogs' of the stock exchange, and increase the accountability of the Foundation. The MB monitors compliance with the Foundation's statutes and validates the appointment of *trustees*.

However, this reorganization does not solve all the problems. The independence of board members is real only from a formal point of view. However, the Board members are intimately linked by a common perspective on the role of accounting, or more precisely, financial information, in society: serving the needs (and interests?) of investors, with other stakeholders coming only second¹. This translates into an evolution of the vocabulary used. Thus, the IAS are renamed IFRS, the word 'accounting' disappearing completely to be replaced by 'financial reporting'. We are in the service of finance.

However, we should be more specific: the world of finance is not homogeneous. What do family capitalism, with a long-term vision of the company' wealth, and the stock market nomadism of portfolio managers, with purely short-term financial objectives, have in common? Of course, other stakeholders also have financial concerns. But these are not the same perspectives: solvency over the long term for creditors, going concern and capital maintenance for employees and local authorities, etc.

Finally, the IASB inherited the IASC acquis by taking over all IAS; only the new standards will be called IFRS.

The new structure, due to its complexity and a its subtle balance of powers, is able to demonstrate, at least formally, the independence of the standard-setter.

2.2. The European Union adopts IFRS: the search for political legitimacy

If the IASB is a body of appointed experts, they must still be in the service of the public, as the statutes affirm. The

¹ See: Burlaud & Colasse, *Op. cit.*

IASB therefore lacked political legitimacy without going through an election system. Salvation came from the EU, which, by Regulation 1606/2002 of 19 July 2002 on the application of international accounting standards, required European companies to publish consolidated IFRS accounts as of January 1, 2005. It should be remembered that a European regulation is imposed directly on the Member States without having to be transposed into national legislation. The experience of the delays in transposing accounting directives had served as a lesson. For the consolidated accounts of unlisted companies, EU member states remain free to authorize or impose IFRS. Europe thus becomes the first 'customer' of the IASB.

Article 1 of the Regulation justifies the adoption of International Accounting Standards (the word IFRS is never used) by ensuring "a high degree of transparency and comparability of financial statements and hence an efficient functioning of the Community capital market and of the Internal Market." Accounting is no longer a common good but a tool for a class of stakeholders, except assuming that financial markets serve the public interest.

Article 2 introduces restrictions seeming to assert a remnant of sovereignty: international accounting standards can only be adopted if they are not contrary to the following principles:

1. 4th Directive of July 25, 1978, Article 2(3): "The annual accounts shall give a true and fair view of the company's assets, liabilities (*une image fidèle du patrimoine*, Fr.), financial position and profit or loss";
2. 7th Directive of June 13, 1983, Article 16(3): "Consolidated accounts shall give a true and fair view of the assets, liabilities (*une image fidèle du patrimoine*, Fr.), financial position and profit or loss of the undertakings included therein taken as a whole";
3. "and are conducive to the European public good."

It is important to note that Article 2 of the Regulation, which is apparently essential, has had no effect.

First of all, the notion of 'patrimoine' is totally ignored by IFRSs as they constitute an independent and totally autonomous accounting law (*droit comptable*, Fr.). But the definition of 'patrimoine' falls under other branches of law, civil law in France, for example. Directive 2013/34 of June 26, 2013, repealing the 4th and 7th directives, reiterates in Article 3 the reference to the 'patrimoine' but for annual accounts only, which renders the European

accounting law in agreement with the IFRSs, if they are only to be applied in consolidated financial statements.

The reference to the European public good remains. No European text defines it. Is it the collection of special interests? In any case, the concept is broad enough to be opposed to the adoption of just about any standard. However, the preliminary work for the directive underlines two components of this European public good: not to handicap the competitiveness of European companies and not to undermine the stability of financial markets.

The statutes of the IASB also proclaim that the standard-setter acts in the name of the public interest, but this should actually be a global interest! Unable to give concrete content to the concept of European public good, the EU has provided an institutional response with the recognition of the European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG)¹.

EFRAG, a private body, was established in 2001 by the European accounting profession, preparers, users and standard-setters, and officially recognized by the European Commission in 2006. It provides technical assistance to the Commission, which also relies on a political body, the Accounting Regulatory Committee (ARC). EFRAG expressed reservations on two topics: accounting for financial instruments (IAS 39 and IFRS 9) that raised the issue of fair value and macro-hedging².

Following the Maystadt report of 2013³, EFRAG was radically reformed in October 2014. It featured a 16-member Supervisory Board and a 12-member Technical Experts Group. Today, depending on the need for ensuring checks and balances, the EFRAG is organized as follows:

- General Assembly: composed of various European professional bodies and national standard-setters (the ANC for France); it appoints members and the president of the Board and votes the budget;
- Board: Composed of 17 members (8 European professional organizations, 8 national standard-

¹ Christopher HOSSFELD & Yvonne MULLER-LAGARDE: *L'intérêt public européen. Autorité des normes comptables [The European public interest.] Autorité des normes comptables [Accounting Standards Authority]*, 2018.

² HOSSFELD & MULLER-LAGARDE, *Op. cit.*, 42 s.

³ Philippe Maystadt: *Should IFRS standards be more European?*, 2013

- setters and one president); it makes decisions on IFRS;
- Technical Experts Group: Composed of 16 members (4 appointed national standard-setters and 12 qualified personalities); it gives advice to the Board. Members volunteer 15-20% of their time on this activity and are appointed for one year;
  - Consultative Forum of Standard Setters: it brings together European national standard-setters and ensures that the Board expresses a European point of view.

This reorganization, which has professionalized the expression of a European point of view, illustrates two things:

1. accounting standardization is too serious a matter to give *carte blanche* to a regulatory 'subcontractor', i.e. the IASB;
2. but there is no way out of a debate limited to experts in the world of finance.

In conclusion, the adoption of IFRS by the EU has allowed the IASB to play in the big leagues and gain political legitimacy.

2.3. The search for procedural legitimacy: the Due Process

The *Due Process* is the formal consultation method of the various stakeholders put in place by the standard-setter in order to ensure the respect of democratic constraints when making decisions¹. The implementation of such a process dates back to the Carta Magna of the 13th century in England, it was taken up in the American Constitution and transposed to accounting standardization by the relevant bodies in Canada and the United Kingdom in the 1960s and 1970s and then by the IASC. But initially, in the latter case, the procedure was rather unrigorous. Calls for comments were limited to IASC stakeholders and national standard-setters, responses were not made public and deliberations were held behind closed doors. IOSCO questions the IASC on the practice in 1987 and the situation was remedied with the creation of the IASB

and the publication of the 58-pages *Due Process Handbook* in 2006.

It is based on three main principles:

- Transparency: IASB and IFRIC meetings are public and recorded;
- Full and fair consultation of all stakeholders whose responses are published on the IASB website;
- Accountability: The IASB must assess, without necessarily quantifying, the impact of the new standards or of the changes of existing standards against certain criteria, including improving comparability of financial statements, and to provide justifications for its decisions.

Two scenarios need to be considered: the adoption of a new standard and the annual revisions of existing standards.

Adopting a new standard goes through the following steps:

- preparation of the IASB's work agenda based on topics proposed by its members or by third parties (national standard-setters, financial market regulators, professional organizations, etc.) then presenting this program for advice to the IFRS Advisory Council;
- the IASB, with its technical team and, if necessary, with the support of other standard-setters, prepares a non-binding *discussion paper* and the exposure draft, accompanied by a comment letter; Anyone interested is asked to respond.
- comments on the exposure draft, which are mandatorily written in English, come mainly from national standard-setters, stock exchange authorities, professional organizations, large firms (the Big Four), finance directors of large international groups and some academics; they are published on the IASB website, are reviewed and sometimes answered, and synthesized in the Report and the *Feedback Statement*;
- depending on the results of the consultation, the IASB can either prepare a new exposure draft in the event of significant changes, or adopt the standard with or without minor changes;
- two years after the standard coming into effect, the IASB must carry out an impact assessment (*Post-implementation Review*) by interviewing the 'public'

¹ See: BENSADON, *Op. cit.*, 337 – 338; BURLAUD – COLASSE, *Op. cit.*; Anne LE MANH-BENA: *Le processus de normalisation comptable par l'IASB : la cas du résultat* [The Accounting Standardization Process by the IASB: The Case of The Result]. Ph.D. in Management Science, CNAM, 2009.

(Request for information) and by taking into account its own observations.

The revision of existing standards is done as part of an *annual improvement process*. A single exposure draft containing all proposed amendments is published by the IASB and is the subject of a call for comments.

However, this ideal construction can only be a façade. "Writing comments on a preliminary discussion paper or on an exposure draft involves considerable resources in technical skills and time due to the complexity of the standards and, for many, due to the language barrier since the answers must be worded in English. In the absence of such resources, many parties affected by international accounting standardization, in particular third-world countries, are under-represented. The *due process* can therefore be compared to a vote on highly technical issues with a paid participation and without the result of that vote having a binding value for the person who organized it. *Due process* is the support of governance by experts. In these circumstances, should it be surprising that the "abstention rate" is high and close to 100% among those who cannot otherwise exert a strong pressure on the IASB?"¹.

2.4. Substantive legitimacy is strengthened: the conceptual framework

In order to ensure that accounting standardization is not based on circumstantial reasoning when issues arise, the need for coherent, stable and explicit general principles was felt. Pragmatism has its limits; theory, deductive reasoning and not standardizing practices according to an inductive approach were required. The FASB pioneered the publication of six SFACs between 1978 and 1985 that met the need for a conceptual framework. But it is largely the culmination of academic work published as early as the 1930s². It was largely taken over by the IASC in 1989.

In some respects, the publication of a conceptual framework that had hitherto been implicit is a courageous step. Cardinal de Retz is alleged to have said in 1717: "One emerges from ambiguity only at its own expense". By explaining the reasoning and

the choices underlying a decision, the room for maneuver enabled by ambiguity is limited and critique is rendered possible. The single-issue technical debates then take on a political dimension.

On September 18, 2002, in Norwalk, United States, an agreement was signed between FASB and IASB to bring the two accounting systems together and coordinate their future work to improve the comparability of financial statements. A memorandum, signed in February 2006, provided for the publication of a common conceptual framework.

Phase A of writing this common conceptual framework, focusing on the objectives and qualitative characteristics of financial reporting, was completed in September 2010. But phases B to G remained unfinished. Today, following a number of disagreements, cooperation between the two standard-setters is at a standstill and, on March 29, 2018, IASB issued its individual version of a new comprehensive conceptual framework. What also made the "divorce" easier or more tempting was the SEC's decision on November 16, 2007, to remove the obligation for US-listed companies that opted for IFRS to publish a reconciliation statement between the US-GAAP and IFRS, thus restoring the US-GAAP to their autonomy. This obligation was considered too costly by the companies concerned.

It could be concluded today that, having a comprehensive conceptual framework, a set of standards evolving over time, a complex organizational structure reflecting the complexity of a global accounting standardization in the service of financial markets, IASB marks the end of this story. In reality, there are other challenges ahead.

3. From History to the Future: New Challenges for the IASB

Two major challenges threaten the development of the IASB's sphere of influence:

- it does not meet the needs of all businesses, including small and medium-sized enterprises that are not managed from a stock market perspective;
- it is limited to a purely financial view of information at a time when investors increasingly need a broader view of the performance of their targeted companies.

¹ BURLAUD – COLASSE, Op. cit.

² See: BENSADON, Op. cit., 412-413.

3.1. The difficult consideration of the needs of SMEs

The IASB's ambition is to become **the** global accounting standard-setter. This means removing one obstacle: the complexity of IFRS. For example, the *Handbook* represents two volumes totaling, with the application guidelines, about 4,500 pages! Complexity of meaning and complexity of abundance are, strictly speaking, acceptable to large multinational groups with sufficient internal expertise, necessary financial and IT resources that can justify these efforts by the complexity of their business models and legal arrangements. The auditors of listed companies, mainly the Big Four, can also comply, especially since they have largely inspired IFRS. But this goes beyond the means and needs of SMEs, which account for 95% of businesses¹.

Aware of these difficulties, the IASB initiated an IFRS project for SMEs in 2003. In June 2004, it published a *Discussion paper* accompanied by eight questions, the first of which was: "Should SME-specific financial reporting standards be developed?" All the replies we have seen answer in the affirmative to this question and support the opportunity of the project². This encouraging start led to the publication of an *Exposure draft* in February 2007. The responses and comments received led the IASB to substantially modify the project by removing cross-references to complete IFRS, most complex choices, proportional consolidation, etc. The final standard was published in 2009.

It was welcomed by creditors, including the World Bank³, which wanted to impose it on all the emerging countries it funds in order to have a coherent and comparable collection of financial information. In Reports on the Observance of Standards and Codes (ROSC), the World Bank systematically compares national standards to IFRS as a kind of *benchmark* and advocates convergence. Pressure was extremely high, particularly on the Organization for The Harmonization of Business Law in Africa (l'Organisation pour l'harmonisation en

Afrique du droit des affaires: OHADA, Fr.), so much so that the revised OHADA Accounting System (Revised SYSCOHADA)⁴ incorporated this desire for convergence. OHADA and the firms it employs had been paid for it.

Despite this good news for the IASB, the success of the IFRS for SMEs was extremely limited in practice for many reasons. This standard remained complex, unsuited to the needs and reality of emerging countries, costly to implement, and above all, incompatible with the needs of the tax authorities of the various countries. Without being said, the standard did not meet the needs of non-existent investors but those of the World Bank. If it could influence the choices of national or regional standard-setters, such as OHADA, it could not really influence the practices of local businesses and of auditing and accounting firms. In the most advanced countries, it was not very successful either as it was not adopted by the EU states, Australia, Canada, not to mention the United States, since they did not adopt IFRS at all⁵.

SMEs seldom produce state of the arts accounts, but for the needs of tax authorities and social insurances. For internal needs, the main issue is monitoring cash and third-party accounts. As for external reporting, this can be done based on tax regulations, due to the lack of a mobile shareholding and the lack of financial analysts. Banks are more interested in the actual guarantees that executives can offer. Finally, in the absence of an auditor in most SMEs/TPEs, there is no sanction in case of a 'local/home' adaptation of accounting standards provided that tax rules are respected. As for chartered accountants and accountants, they are not responsible for sanctioning their clients.

In conclusion, the IFRS for SMEs is more of a tool used to pressure national standard-setters to achieve convergence than a standard actually used by companies to produce their financial statements.

3.2. When financial accounting is not enough to accurately represent performance

A company is not only a cash machine, even for investors! It has a long-ignored social and environmental

¹ Pascale DELVAILLE et al. : "Enjeux et limites de l'application des IFRS aux PME [Issues and limits of the application of IFRS to SMEs]" in *La comptabilité en action. Mélanges en l'honneur du professeur Geneviève Causse [Accounting in action. Essays in honor of Professor Genevieve Causse]*. Harmattan, 2016, p. 184

² Alain BURLAUD: "Faut-il un droit comptable pour les PME ? [Should there be an accounting law for SMEs?]" *La Revue du Financier* No.168, November-December 2007, p. 127.

³ See: Pascale DELVAILLE, *Op. cit.*, 186 s.

⁴ Regulation 01/2017/CM/OHADA of June 9, 2017 on the harmonization of the practices of accounting and auditing professionals in OHADA Member States.

⁵ See: Pascale DELVAILLE, *Op. cit.*, 187.

responsibility that is of interest to all stakeholders. Thus, in 1776, Adam Smith wrote, "It is not from the benevolence of the butcher, the brewer, or the baker that we expect our dinner, but from their regard to their own self-interest." In another form, Milton Friedman took up the same idea, stating that the company's sole responsibility was to make a profit as long as it stays within "the rules of the game, which is to say, engages in open and free competition without deception or fraud." IFRS is fully compatible with this vision of the world, that of an *homo œconomicus*¹.

But in parallel with the financial capitalism that makes the investor the ultimate decision maker, the privileged recipient of financial information and the accountability judge of the leaders, a more comprehensive perspective on the company has been developed. The company is an institution that lives by and for a community of people whose ambition is not limited to the accumulation of profit. In addition, to provide relevant information to investors, one cannot simply produce financial information regardless of any context. Scandals triggered by industrial pollution or human rights violations can have financial consequences that put the company at risk. This is more important to investors than, for example, the accounting of commitments made to customers as a result of a loyalty program such as airline miles.

In response to these limitations of financial accounting, and more generally of a purely economic conception of the role of a company in society, the idea of environmental accounting² has been developed in the early 1970s, but also the idea of a different form of "accounting" such as the social balance-sheet (*bilan social*, Fr.) made mandatory by the law of July 12, 1977, for companies with more than 300 employees. We will see that this widening of the scope of accounting poses conceptual problems, but that standardization and practices are still progressing. Experiments precede the conceptual framework, as was the case with financial accounting.

Corporate social responsibility (CSR) requires knowing what is meant by "responsibility." The civil code defines it by its consequences. "Any act of man, which causes damages to another, shall oblige the person by whose fault it occurred to repair it."³ Accounting is well known

for dealing with civil liability (for example, provisioning damages) or criminal liability when the penalty is monetary (payment of a fine, for example). But responsibility has widened and takes on a moral dimension that can be punished without a judgment. For example, entrusting the manufacture of products to a subcontractor in a Third World country that employs children in undignified conditions is not a crime for the contractor, who is not the employer. But the client may have a moral responsibility if he is aware of this fact and be condemned to the "court of public opinion", lose his capital of sympathy and, ultimately, lose clients⁴.

CSR goes beyond third parties with contractual relationships with the company. Thus, pollution can create damage to others without the victims being identifiable. The emission of greenhouse gases probably harms the whole of humanity, but without being able to associate a victim with a polluter. Humanity is not a legal entity. As early as 1810, the legislature had taken steps to punish security and environmental violations through preventive administrative controls.⁵ Furthermore, in order to sanction this responsibility or irresponsible risk-taking, there is also the *name and shame* practice, the moral sanctioning that has a cost.

As information was performative⁶, it was intended to promote awareness, in parallel with the financialization and globalization phenomena, of the existence of common goods whose preservation could not be ensured by the mechanisms of the market. The result was a request for non-financial information to be produced by large companies. Specifically, it was about introducing among the clients or investors' decision criteria of extra-financial considerations by means of financial penalties inflicted indirectly on the less "virtuous" companies.

The development of non-financial information, in addition to the social balance sheet, was primarily the result of individual initiatives. Various "green accounting" models have been developed and companies have taken part in

⁴ This refers to the Nike case in 1997, which employed children at its subcontractors in Asia.

⁵ See: Bernard CHRISTOPHE: *La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'éco-bilan* [Green accounting. From environmental policy to an eco-balance-sheet]. De Boeck, 1995, 26.

⁶ See: Alain BURLAUD & Maria NICULESCU, "Non financial information: an European perspective", *Audit Financiar*, Bucharest, vol. 13, no. 6 (126) / 2015, p. 102 – 112.

¹ Milton FRIEDMAN, *New York Times Magazine*, 19/9/1970.

² See: COLASSE, *Op. cit.*489.

³ Article 1382. It dates from the civil code of 1804 and has never been amended.

the game. The shift from a voluntary to a mandatory approach took time. The issue was addressed in 2011 by the OECD in its *"Guidelines for Multinational Enterprises."* But the OECD does not have royalty power. On October 22, 2014, the European Parliament and the Council adopted the 2014/95 directive as regards "disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups". "The European Parliament acknowledged the importance of businesses divulging information on sustainability such as social and environmental factors, with a view to identifying sustainability risks and increasing investor and consumer trust. Indeed, disclosure of non-financial information is vital for managing change towards a sustainable global economy by combining long-term profitability with social justice and environmental protection."¹ However, the directive does not propose a standardized framework of indicators and relies on private initiatives to operationalize the objective, just as the 2002 Accounting Regulations actually defer to the IASB. And there were many initiatives. To stick to the main ones, there were, at the international level, ISO 26000 *Guidelines on Social Responsibility* and the Global Reporting Initiative (GRI). These two initiatives consist of defining a set of standard indicators. In France, an academic, Professor Jacques RICHARD, designed the CARE² model of applying the depreciation mechanism used to measure the consumption of fixed capital and finance its renewal to human and natural capital.

However, 'standard shopping' (*vagabondage normatif*, Fr.) does not ensure the neutrality, completeness and comparability of information and does not allow for the sanctioning of manipulations. In application of the European directive, the President of the French Republic signed on July 19, 2017 the Ordinance No. 2017-1180 as regards *disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*. These large-companies are required to publish an "extra-financial performance statement" inserted in the management report. It deals with the social and environmental consequences of its activity, respect for human rights, the fight against corruption, climate change, sustainable development, the circular economy,

the fight against food waste, working conditions, the fight against discrimination and the promotion of diversity. This information must be verified by an independent third party whose report is forwarded to shareholders, in the same way as the auditor does. Decree No. 2017-1265 of August 9, 2017 sets out the terms of application of the order. It specifies the thresholds at which information must be published and, where relevant and proportionate, provides a detailed list of items containing what the order requires. The logic is more that of the social balance-sheet (*bilan social*, Fr.) than of that of an accounting system which requires a single unit of measurement such as money.

In conclusion, we can see that accounting has evolved into financial information and subsequently has been accompanied by non-financial information. But the steps in standardizing the latter are similar to those which international accounting standardization has gone through:

- practices and standards derived from private initiatives;
- a relay taken by the public authorities to give force of law to a model;
- a mechanism for certifying information produced by an independent third party.

4. Conclusion

History, whether it is that of a man, an institution or an object, is not a simple collection of anecdotes even if it feeds on it. From these anecdotes, we must learn lessons to explain, to understand the chain of events, to identify causal links.

Let's start with our introductory sentence: "accounting is a mirror of society." It must be understood that the mirror, if it gives an image of reality, objectively, is also a tool for the transformation of reality because we are in the presence of a mirror distorting by its imperfections or because it has been manipulated knowingly. Moreover, it cannot represent the whole of reality. It is aimed to only one sense: sight (without depth) but it is oblivion to what activates smell, touch, hearing and taste. This imperfect mirror produces an imperfect image to inform the questions we ask ourselves to act.

The history of accounting is an answer to the following three fundamental questions that structure accounting:

¹ 2014/95 European Directive, Whereas No. 3.

² Comptabilité Adaptée Renouvellement de l'Environnement: CARE [Adapted Accounting Environmental Renewal]. Registered trademark.

- For whom is the information produced?
- What is to be done with it?
- How is it produced?

For whom? We have seen that the ‘public’ of accounting has grown over time. The initial aim was to serve the needs of the contractor (management of the merchant's accounts, using double-entry accounting), then those of the community of entrepreneurs (evidence in case of dispute between traders), then the tax authorities and more generally governments, employees, investors and, increasingly, society as a whole.

For what? For what decisions? Of course, each actor has its own information needs. But standardization reduces them to simple needs. Reality is not simple. Thus, the needs and objectives of the entrepreneur are not the same when it comes to an individual business, the partner in a family SME or the leader of a large company. Similarly, the needs and objectives of investors are not the same depending on whether they are a small investor, an institutional investor or employee shareholders.

How? Standardization, whether in the field of accounting or in other areas, is a royal prerogative in the same way as the right to beat money. It is produced by public or private institutions under a system of public protection that allows the technical skills of professionals to be combined with political power imperatives. These standards are performative, that is, they shape reality. Those who produce goods or services that are supposed to meet the standards are controlled by independent experts such as auditors or government departments such as the Internal Revenue Service or the Weights and Measures Department.

The contemporary history of accounting standardization is characterized by the effects of financialization and globalization, which have resulted in an empowerment of accounting law (*droit comptable*, Fr.) and greater power in the profession. But counter-powers have emerged at the same time to prevent the trend towards self-regulation: the stock market authorities, the political power that, for example in Europe, has introduced the notion of European public good, and society at large, which calls for greater transparency and an extension of the scope of information to the non-financial domain on comparable terms.

REFERENCES

1. Bensadon, D. et al., *Dictionnaire historique de comptabilité des entreprises*. [Historical dictionary of corporate accounting], Presses Universitaires du Septentrion, 2016.
2. Burlaud A., Colasse, B., International Accounting Standardisation: Politics Return?, *Audit Financiar*, Bucharest, vol. 8, no. 1 (61) / 2010, p. 3-11 și vol. 8, no. 2 (62) / 2010, p. 10-15.
3. Burlaud, A., Should Financial Statements Represent Fairly or be Relevant? Considering the IASC/IASB Conceptual Framework, *Audit Financiar*, Bucharest, vol. 11, no. 4 (100) / 2013, p. 30 – 47.
4. Burlaud, A., Faut-il un droit comptable pour les PME ? [Should an accounting right be made for SMEs?], *La Revue du Financier*, no. 168, November – December 2007, p. 121-137.
5. Burlaud, A., Hoarau, C., IFRS-PME contre directive européenne n° 34. Entre pertinence et mimétisme [IFRS-SME vs. European directive No. 34], în „L'entreprise revisitée. Méditations comptables et stratégiques” (conducted by Pierre Gensse, Eric Severin and Nadine Tournois), Presses Universitaires de Provence, 2015, p. 29 – 41.
6. Burlaud, A., Niculescu, M., Non financial information: a European perspective, *Audit Financiar*, Bucharest, vol. 13, no. 6 (126) / 2015, p. 102 – 112.
7. Burlaud, A., Perez, R., La comptabilité est-elle un “bien commun ?” [Is accounting a "common good?], in „Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard COLASSE”, *Economica*, 2012, p. 216 – 233.
8. Capron, M. (ed.), *Les normes comptables internationales, instruments du capitalisme financier*. [International accounting standards, instruments of financial capitalism], *La Découverte*, 2005.

9. Christophe, B., La comptabilité verte. De la politique environnementale à l'écobilan. [Green accounting. From environmental policy to eco-balance], *De Boeck*, 1995.
10. Colasse, B. (ed.): Encyclopédie de comptabilité, contrôle de gestion et audit. [Accounting, management control and audit encyclopedia], *Economica*, 2009.
11. Colasse, B. (ed.): Les grands auteurs en comptabilité. [The big authors in accounting], *EMS*, 2005.
12. Delvaille, P., Manh, A., Maillet, C., Enjeux et limites de l'application des IFRS aux PME [Issues and limitations of the application of IFRS to SMEs], in „La comptabilité en action. Mélanges en l'honneur du professeur Geneviève Causse.”; *L'Harmattan*, 2016, p. 183 – 193.
13. Gelard, G., De l'IASC à l'IASB : un témoignage sur l'évolution structurelle de la normalisation comptable internationale [From IASC to IASB: a testimony to the structural evolution of international accounting standardization], *Revue française de comptabilité*, no. 380, September 2005.
14. Hossfeld, C. & Muller-Lagarde, Y., L'intérêt public européen [The European public good]. *Autorité des normes comptables*, 2018.
15. Jedrzejewski, F., Histoire universelle de la mesure. [Universal history of the measurement], *Ellipses*, 2002.
16. Le Manh-Bena, A., Le processus de normalisation comptable par l'IASB : la cas du résultat. [The Accounting Standardization Process by the IASB: The Case of The Comprehensive Income], Doctorat en science de gestion, CNAM, 2009.
17. Richard, J. și Plot, E., La gestion environnementale. [Environmental management], *La Découverte*, 2014.
18. Touchelay, B.: A l'origine du plan comptable français des années 30 aux années 60, la volonté de contrôle d'un État dirigiste [At the origin of the French accounting standards from the 1930s to the 1960s, the desire of a dirigiste state to control it (the economy)], *Comptabilité, contrôle, audit*, no. 3/2005, p. 61 – 88.

Study about the Implementation of the Directive 95/2014 in Romania – Legislative Perspective and the Actual Application

Associate Prof. Teodora Viorica FĂRCĂŞ,
Ph. D.,

The Faculty of Economics and Business Administration
of the Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca, Financial
auditor, G5 Consulting S.R.L.,
e-mail: teodora.farcas@proceduriaaudit.ro

Abstract

This research aims to be a contribution in the specialized literature in the field of the implementation of Directive 95/2014/EU at the level of the member countries and in the field of the non-financial reporting. The purpose of the study is to present how the provisions of the Directive have been introduced in the Romanian legislation and to analyse how the companies obliged to report non-financial elements have responded. The article is a qualitative study. It uses a content analysis of the legislative documents and a study over a period of 3 years, 2016, 2017 and 2018, on a sample of 10 companies, with majority Romanian capital, which are part of the BetPlus index. The study concluded that the implementation of the Directive in the Romanian legislation represented a step forward in the non-financial reporting, the response of the companies being positive, and in most cases giving it a considerable importance in the annual statements.

Keywords: Directive 2014/95/EU; non-financial reporting; Romanian legislation; listed companies

JEL Classification: M14, M48

To cite this article:

Fărcaș, T. V., (2020), Study about the Implementation of the Directive 95/2014 in Romania – Legislative Perspective and the Actual Application, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 339-351, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/009

To link this article:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/009>

Received: 4.10.2019

Revised: 7.10.2019

Accepted: 31.03.2020

Introduction

The communication with connected parties is vital for companies. They can use annual statements, social responsibility reports or integrated reporting to communicate with their concerned group (Dumitru et al., 2014). The reporting of companies has changed over time and has evolved from simple financial reports to non-financial reports as the concepts of social responsibility and sustainability develop. Most non-financial reporting is done on a voluntary basis, with the exception of some states from Europe, which have implemented in their laws the obligation to prepare such reports (Tschopp and Huefner, 2014; Bonson and Bednarova, 2014; Idowu et al., 2015).

The literature shows numerous "national guidelines, principles, regulations and standards for reporting of social responsibility information" (Tschopp and Huefner, 2014). In fact, there are international initiatives such as the Global Reporting Initiative (GRI), the AA1000 Series of AccountAbility, the Communication on Progress (COP) of the UN National Pact, the guidelines of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), the conventions of the International Labour Organization (ILO), the standards of the International Standardization Organization (ISO).

This situation gives corporations the freedom to choose from a wide range of proposed guidelines and standards, which makes current non-financial reporting difficult to compare and offers low confidence to concerned parties (Bonson and Bednarova, 2014; Albu et al., 2013; Tschopp and Huefner, 2014; English and Schooley, 2014). Thus, as with financial reporting, an internationally accepted framework is needed, which can lead to uniformity.

Starting with the financial year 2017, the large companies, which meet certain criteria, from the countries of the European Union, with the implementation of Directive 2014/95/EU amending Directive 2013/34/EU regarding the statement of non-financial information and diversity information by certain companies and large groups, have the legal obligation to make and submit a non-financial statement.

Based on the non-financial reporting governed by Directive 2014/95/EU, there are two purposes (La Torre et al., 2018): first, the possibility of **comparing non-financial information** within the European Union; secondly, the increased responsibility shown by

European companies through the obligation to report non-financial information.

This study aims to contribute to the specialized literature in the field of non-financial reporting and the analysis of the implementation of Directive 2014/95/EU at the level of member states. The article is structured in four parts which offer: information on the current state of the literature on the topic of the article and the methodology used, an overview on the implementation of the Directive in the countries of the European Union and a study of the implementation of the Directive in Romania, both from a legislative and practical point of view.

The main purpose of the article is to present the actual implementation of the Directive 2014/95/EU in the Romanian legislation and the response of the companies, which have the obligation of non-financial reporting, in the first two years after the promulgation of the Directive.

1. Specialized literature and research methodology

1.1. Review of the specialized literature

The specialized literature discussing the subject of Directive 2014/95/EU is in a continuous development, the topic being one of interest, together with integrated reporting. The studies in the field of the Directive can be divided into two categories: a category that addresses the content of the normative act and which discusses its positive and negative aspects and the influencing factors of non-financial reporting (Szabó and Sørensen, 2015; Kiderman, 2016; Krištofík, Lament and Musa, 2016; Monciardini, 2016; Amelio, 2017; Fernández Gaztea and Muñoz Fernández, 2017; Aureli et al., 2018; Dumay et al., 2018; Grewal, Riedl and Serafeim, 2018; La Torre et al. a., 2018; Manes-Rossi et al., 2018; Wagner, 2018; Maj, 2018; Maj, Hawrysz & Bębenek, 2018); and another category, which analyses the potential of implementing the provisions of the Directive by analysing the reports published by companies from various states and / or fields of activity and, as the case may be, monitors how this Directive was applied and what information the entities concerned in the reports published for the year 2017 communicates (Peršić and Halmi, 2016; Dumitru et al., 2017; Dyduch and Krasodsomska, 2017; Matuszak and Różańska, 2017; Venturelli et al., 2017; Carini et al., 2018; Manes-Rossi et al., 2018; Peršić & Halmi, 2018;

Sierra-García, García-Benau, Bollas-Araya, 2018; Venturelli et al., 2019). Our study can be classified in the second category.

The topic of Directive 2014/95/EU in Romania is debated by a limited number of scientific papers that address the subject from the ex-ante perspective (Dumitru et al., 2017), but also from the post-implementation perspective from the point of view of the degree of transparency and the tendency of mimetic isomorphism (Tiron-Tudor et al., 2019).

The studies conducted in EU countries show that the impact of the Directive, in countries where the non-financial reporting is less developed, as in the case of Romania, was higher than in countries where companies were already accustomed to report the elements proposed by the Directive (Dumitru et al., 2017, Venturelli et al., 2019, Tiron-Tudor et al., 2019).

The Directive 2014/95/EU appeared as a result of increasing concern given to the topic of social responsibility (Amelio, 2017), but also due to the inadequate level of transparency of non-financial information and the lack of diversity in the organizations management structure (Carini et al., 2018). The Directive is the first European step towards the obligation to report non-financial information, but in a rather flexible framework – on the "apply or explain" principle (Carini et al., 2018). The member states were required to transpose the Directive into their national law until December 6, 2016 (Official Journal of the European Union, 2014 – Article 4).

The normative act requires large public companies with an average of over 500 employees to prepare separately or as part of the management report, a non-financial statement containing the following information: environmental, social and personnel related data, human rights observation and fighting against the corruption and bribery (Official Journal of the European Union 2014 – Article 1, paragraphs 1 and 3), policies on matters listed, the results of their application, the main risks involved and the way in which the entity manages these information, the organization key-indicators for non-financial performance, all accompanied by a brief presentation of the business model. Moreover, this statement should include a description of the diversity policy as regards the management structure of the entity and the way it has been applied and results obtained (Official Journal of the European Union 2014 – Article 1, paragraph 2).

In the case of failure to state one of the facts mentioned in the text of the Directive, it is necessary to justify this decision (Official Journal of the European Union, 2014 – Article 1, paragraph 1). Also, if a company prepares a separate report which includes also the information specified in the Directive, the member states may waive the obligation to prepare separately that non-financial statement when transposing into national law (Official Journal of the European Union 2014 – Article 1, paragraph 1). In addition, the document leaves to the member states the decision whether or not to impose the obligation **to audit** the non-financial information communicated (Official Journal of the European Union, 2014 – Article 1, paragraph 1).

By meeting a minimum of requirements and with a great flexibility of action, the European initiative is meant to increase the number of companies reporting sustainability issues (Amelio, 2017; Carini et al., 2018), to bring qualitative improvements to the information provided and regarding the diversity of the management boards (Carini et al., 2018), to determine a comparative level of transparency in Europe and to increase the degree of trust given to the information communicated (Aureli et al., 2018).

At the time of issuing the document, the European Commission stated that it is a step forward in the integration of financial, environmental, social aspects, in a complete and coherent document, but does not imply compliance with integrated reporting (Eccles et al., 2015). It is considered that the application of this Directive constitutes a great opportunity to familiarize with the integrated reporting framework <IR>, in the event of any compulsory compliance with this framework (Dumay et al., 2017), and the European Union pays constant attention to the evolution of the concept of integrated reporting (Eccles et al., 2015). For example, the model of the six capitals within the integrated reporting framework proposed by the International Integrated Reporting Council (IIRC), can be applied in addressing the social and environmental issues required by this Directive, while also highlighting how resources are used and combined to create value (Dumay et al., 2018).

In 2017, the European Union published a guide for non-financial reporting, which is intended to assist entities in providing "relevant, useful, consistent and comparable" non-financial information (Official Journal of the European Union, 2017: 4). A comparison between this

guide, the provisions of the <IR> framework and the GRI G4 standards shows that the content elements specified in the Directive go beyond the provisions of the other two frameworks, and the companies that want to adopt the <IR> framework or the fourth version of the GRI standards must consider the obligation to report information other than those included in these frameworks (Manes-Rossi et al., 2018). Moreover, taking over the executive management of the International Integrated Reporting Council (IIRC), in 2016, by a person with extensive experience in the activity of the European Parliament and involved in the architecture of Directive 2014/95/EU, may represent a sign of the future recognition of the reporting framework integrated into European legislation and, implicitly, the convergence of the two initiatives (Monciardini et al., 2017).

1.2. Methodology

Through a qualitative research, which involved an analysis of the content of the Directive and Romanian legislation through which it is adopted, as well as a study of the non-financial reports / statements of a sample of companies listed on the Bucharest Stock Exchange, we tried to answer to the following research questions:

1. *Do listed companies in Romania respond to the legislative provisions regarding non-financial reporting?*
2. *Do the reports / statements of the last two years present information that helps users in making decisions or they are more of a formal conformance to the legislative requirements?*

For the case study were selected 10 companies that make up the BetPlus index, with a majority Romanian capital. I chose as the selection criterion the Romanian majority capital because I considered that the multinational companies with foreign majority capital are influenced in their decision to present non-financial information by the foreign group. I also considered that the impact of the Directive was greater on companies with Romanian capital.

Their non-financial reports / statements for 2016, 2017 and 2018 were studied and the elements proposed by the Directive were tracked. Taking into account also the year 2016, we tried to track the transition from the period without the implications of the Directive and the period after the implementation of the Directive.

2. Adopting Directive 95/2014/EU

2.1. The transposition of Directive 95/2014/EU into the law of the member states

The last two years have been a defining moment in terms of non-financial reporting in Europe. The introduction of the European Union Directive has set a clear course towards greater business transparency and responsibility in terms of social and environmental issues and, perhaps, a step forward towards integrated reporting.

At the same time, the Directive is an important step towards standardizing reports. Achieving this standardization in thousands of organizations simultaneously represents a significant challenge. In order to be effective, the Directive 95/2014/EU had to take into account the different commercial practices in the member states of the European Union. Therefore, the Directive allows for state-specific requirements to ensure its implementation in the various national practices and to take into account existing national requirements for the presentation of non-financial information. With regard to the publication of non-financial information, the member states of the Union provide that companies may rely on national or international frameworks, in this case the companies specifying the frameworks on which they are based.

A 2017 study of GRI and CSR Europe, in collaboration with Accountancy Europe, describes the main elements that the Directive leaves at the discretion of the member states, and which we present in **Table no. 1**.

Table no. 1. Member states specific requirements

Reporting framework	Reporting format	Content of the report
International reporting frameworks	Administrator's report	„Safe harbour” principle
European reporting frameworks	Separated report	
National reporting framework		

Source: Author processing according to CSR Europe and GRI report, 2019

The "safe harbour" principle refers to the fact that certain information that might disadvantage the company in its commercial relations, if made public, may not be presented in the non-financial reports.

The Directive contains two components, a non-financial reporting component and a diversity reporting component.

The non-financial statement or the separate report, as we saw in **Table no. 1**, is compulsory according the Directive, for companies that meet the following criteria:

a) are considered large companies, if they exceed two of three criteria (acc. Directive 2013/34/EU):

- i. The total number of assets is over 20 million euros;
- ii. Net turnover is over 40 million euros;
- iii. Average number of employees 250;

b) are public interest entities;

c) have a number of employees that exceeds 500.

The non-financial statement or report shall contain, to the extent that is necessary for understanding the development, performance and position of the company and the impact of its activity, information on at least environmental, social and personnel matters, respect for human rights and the fight against corruption and bribery, including:

- brief description of the business model of the company,
- description of the policies adopted by the company in relation to these aspects, including the due diligence procedures,
- the results of the respective policies,
- the main risks related to these aspects arising from the operations of the company, including, when relevant and proportionate, its business relations, its products or services that could have a negative impact on those areas and the way the company manages those risks,
- key indicators of non-financial performance relevant to the specific activity of the company

As regards the statutory audit, the member states shall ensure that the auditor or statutory audit firm checks whether the non-financial statement or separate report has been provided.

The diversity reporting component must be fulfilled by organizations that are considered entities of public

interest, i.e. are listed on a regulated market of any member state. Elements such as age, sex, education and professional experience will be reported for employees, mainly for administrative, management staff and supervisory bodies.

The report must contain:

- a description of the applied diversity policy;
- the objectives of that policy;
- how the respective policy was implemented;
- the results of the implementation of that policy.

The same GRI report in collaboration with CSR Europe presents a summary of the implementation of the Directive in the laws of the countries of the European Union, respectively what they have taken, what they have adapted and what they have excluded. In **Table no. 2**, which we processed according to the information in the report, the "=" sign means that all the elements of the Directive are taken over, the "o" sign means that those requirements of the Directive have been adapted to the specifics of the national legislation and the "x" sign means that those requirements have not been taken up in the national legislation.

As we can see from **Table no. 2**, 18 of the 28 member states have retained the definition of a large company from the Directive. In only 6 EU member countries, the concept of "public interest entity" was taken exactly from the text of the Directive and is either a listed company on a regulated market or a credit or insurance institution. In other countries, this concept has been adapted to national conditions. Romania has adapted the definition of the public interest entity to the specific of the national law, including in this definition also the entities owned by the state.

The elements with the highest degree of taking-over in national laws, as provided by the Directive, are: the "safe harbour" principle, which has been taken over by all countries except Denmark, Estonia, France and Slovakia; the reporting framework, was taken from the Directive by 22 countries, the rest adapted it; The format of the report was taken over by 20 countries. The involvement of the auditor has been taken over by 19 countries as provided for by the Directive, namely that it must certify whether there is a non-financial statement, and the diversity issues have been taken over as well by the 19 Member States, the rest of the countries adapting the content of this provision.

Table no. 2. Taking over of the Directive in the legislation of the member states

Country	Definition of a Large Undertaking	Definition of a Public Interest Entity	Report Topics and Content	Reporting Framework	Disclosure Format	Auditor's involvement	Non-compliance Penalties	Safe Harbour Principle	Diversity Reporting Required
Austria	=	0	=	=	0	=	0	=	0
Belgium	0	0	=	=	0	0	0	=	=
Bulgaria	=	0	=	0	0	0	0	=	0
Croatia	=	0	=	=	0	=	0	=	0
Cyprus	=	0	=	=	=	=	0	=	0
Czech Republic	0	0	=	=	0	=	0	=	=
Denmark	0	0	=	0	0	0	0	X	0
Estonia	0	=	=	=	0	=	X	X	0
Finland	=	=	=	=	=	=	0	=	=
France	=	0	=	=	0	0	0	X	=
Germany	=	0	=	=	0	=	0	=	=
Greece	0	0	0	=	0	=	0	=	=
Hungary	=	0	=	=	0	=	0	=	=
Iceland	0	0	=	=	0	0	0	=	0
Ireland	=	=	=	=	=	=	0	=	0
Italy	=	0	=	0	0	0	0	=	=
Latvia	=	0	0	=	0	0	0	=	=
Lithuania	=	0	0	=	0	=	0	=	0
Luxembourg	0	0	=	=	=	=	0	=	=
Malta	=	=	0	=	0	=	0	=	=
The Netherlands	=	0	=	=	0	0	X	=	=
Norway	=	0	=	=	0	=	0	X	=
Poland	=	0	=	0	=	=	0	=	=
Portugal	0	0	=	=	=	=	0	=	=
Romania	0	0	0	=	=	0	0	=	=
Slovakia	=	0	=	0	0	=	0	X	=
Slovenia	=	=	0	=	0	=	0	=	0
Spain	=	0	0	0	0	=	X	=	=
Sweden	0	0	0	=	0	=	0	=	=
United Kingdom	0	=	=	=	0	0	0	=	=

Source: Author processing after CSR Europe and GRI report, 2019

2.3. Transposition of the Directive into Romanian legislation

According to paragraph 8 of the Order of the minister of public finance 1802/2014 for the approval of the *Accounting Regulations regarding the individual annual financial statements and the consolidated annual financial statements*, the public interest entities are defined as "national companies / enterprises, companies with full or majority state capital and those with autonomous administration".

According to Law 162/2017 regarding the statutory audit of the annual financial statements and the consolidated annual financial statements and amending some normative acts, the public interest entities are defined according to article 2, paragraph 12 as:

- "a) companies whose securities are admitted to trading on a regulated market;
- b) credit institutions;
- c) insurance, insurance-reinsurance and reinsurance companies;

d) non-banking financial institutions, defined according to the legal regulations, entered in the General Register; payment institutions and institutions issuing electronic money, defined in accordance with the law, which provide loans related to payment services and whose activity is limited to the provision of payment services, namely issuing electronic money and providing payment services; privately administered pension funds, optional pension funds and their administrators; financial investment services companies, investment management companies, collective investment companies, central depositories, clearing houses, central counterparties and market / system operators authorized / endorsed by the Financial Supervisory Authority; national enterprises / companies; companies with full or majority state capital; entities with autonomous administration."

Therefore, the term "public interest entity" covers a wider spectrum than that defined by Directive 2014/95/EU. Prior to the adoption of the Directive, the entities listed on the regulated market in Romania, namely the Bucharest Stock Exchange, through Regulation no. 1/2006, were required to include in the annual report certain non-financial information:

"1.1.5. Evaluation of aspects related to employees / staff of the trade company

- a) Specifying the number and level of training of the employees of the company, as well as the degree of labour unionization;
- b) Description of the relations between the manager and the employees, as well as of any conflicting elements that characterize these reports.

1.1.6. Evaluation of the issues related to the impact of the issuer's basic activity on the environment

Synthetic description of the impact of the issuer's basic activities on the environment, as well as any existing or anticipated litigation regarding the violation of the environmental protection legislation."

In the Romanian legislation, the European Directive was adopted through the Order of the minister of public finance 1938/2016, which brings completions to the OMPF 1802/2014 *for the approval of the Accounting Regulations regarding the individual annual financial statements and the consolidated annual financial statements* and which concerns the accounting of the institutions in which the state is a majority shareholder and of the entities with autonomous administration,

these being considered entities of public interest from the perspective of OMPF 1802/2014 and by the Order of the minister of public finance 2844/2016 *for the approval of the accounting regulations in accordance with the International Financial Reporting Standards (IFRS)*, which apply to companies whose securities are listed on the Bucharest Stock Exchange.

Thus, the entities of public interest which at the balance sheet date exceed the criterion of having an average number of 500 employees are required to submit non-financial information. Both legislative frameworks have fully taken over from the Directive the requirements for non-financial reporting, regarding information on at least environmental, social and personnel issues, respect for human rights and combating corruption and bribery, including:

- „a) a brief description of the business model of the entity;
- b) a description of the policies adopted by the entity in relation to these aspects, including the due diligence procedures applied;
- c) the results of the respective policies;
- d) the main risks related to these aspects arising from the operations of the entity, including, when relevant and proportionate, its business relationships, its products or services that could have a negative impact on the respective fields and the way the entity manages those risks;
- e) non-financial performance key-indicators relevant to the specific activity of the entity.

(2) If the entity does not implement policies regarding one or more of the aspects mentioned in paragraph (1), the non-financial statement provides a clear and reasoned explanation regarding this option." (Ch. 7, pt. 492 ^ 1, OMPF 1802 / 2014; Ch. 7, pt. 39, OMPF 2844/2016).

The Romanian legislation provides that the non-financial reporting shall be made in the form of a non-financial statement to be included in the administrator's report. There are also some requirements for presenting information related to diversity, especially gender.

In 2018, the Order of the minister of public finance no. 470/2018 introducing a new point in the OMPF 1802/2014, point "492 ^ 6. – In the presentation of the non-financial information is considered the Communication from the European Commission "Guide on reporting non-financial information (methodology for

reporting non-financial information) (2017 / C 215/01)", published in the Official Journal of the European Union, series C, no. 215 from July 5, 2017." Thus, the guide issued by the European Commission is the presentation model for Romanian companies.

3. Case study

To answer the research questions addressed and to reach the objective of this article, we conducted a case study on a sample of listed companies in the Bucharest Stock Exchange. A number of 10 companies from different fields of activity with majority Romanian capital were selected.

The selection process consisted of choosing, from the components of the BetPlus index, those companies with majority Romanian capital, with an average number of over 500 employees. In order to determine the percentage of Romanian capital, the values corresponding to the field "Other shareholders" from the Shareholders sub-category on the "Summary" of each company page available on the BVB website were not taken into account.

Thus, the characteristics of the 10 entities listed on the BSE selected for this case study are presented in **Table no. 3**.

Table no. 3. Sample study companies

No.	Name of company	Field of activity	Romanian capital	Number of employees
1	Aerostar (ARS)	Industrial (aircraft and spacecraft)	86.17%	1,969
2	Antibiotice (ATB)	Pharmaceutical	68.41%	1,415
3	Transelectrica (TEL)	Utilities (energy)	58.69%	2,102
4	Compa (CMP)	Industrial (car parts and accessories)	67.58%	2,178
5	Conpet (COTE)	Services (transport through pipelines)	58.72%	1,709
6	Electromagnetica (ELMA)	Industrial (instruments and devices for measurement, verification, control, navigation)	55.77%	577
7	Oil Terminal (OIL)	Services (manipulations)	59.63%	1,012
8	Nuclearelectrica (SNN)	Utilities (energy)	82.50%	2,058
9	Romgaz (SNG)	Utilities (natural gas)	70.00%	2,414
10	Transgaz (TGN)	Utilities (natural gas)	58.51%	4,202

Source: Author's projection, 2019

Thus, it can be observed that the sample includes companies from various fields of activity in Romania, fields that also have a strong impact on the country's economy such as the pharmaceutical industry, the energy and natural gas sector and the aircraft and auto parts construction sector.

From the BSE website we have selected and browsed for each company the annual reports in which, according to the legislation in force, there must be the non-financial statement. Also, in the case of companies where we did not find the statement included in the administrator's report, and the auditor's report mentioned that it exists separately, I looked for it on the company's website. The

reference years for which the analysis was performed are 2016, 2017 and 2018.

For each of these years, and for each company in particular, I looked whether the elements provided by Directive 95/2014/EU and implemented in the domestic legislation were presented.

3.1. Results

In **Table no. 4** I have summarized in which extent the companies presented in their non-financial statements the elements provided by law. I noted with "0" the lack of information, with "0.5" their partial presentation and with "1" the existence of information.

Table no. 4. The presence of the elements provided by law in the financial statements

Elements	ARS			ATB			TEL			CMP			COTE		
	Year 2016	Year 2017	Year 2018	Year 2016	Year 2017	Year 2018	Year 2016	Year 2017	Year 2018	Year 2016	Year 2017	Year 2018	Year 2016	Year 2017	Year 2018
A description of the entity's business model	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1
A description of the policies pursued by the company in relation to those matters, including due diligence processes implemented	0,5	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	0,5	0,5	1	1	0,5	1	1
The outcomes of those policies	0,5	1	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1	0	1	1
The main risks related to those matters linked to the entity's operations including, where relevant and proportionate, its business relationships, products or services which are likely to cause adverse impacts in those areas, and how the group manages those risk	0	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0,5	0,5	0	1	1
Non-financial key performance indicators relevant to the business	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Total	2	5	5	1,5	1,5	1,5	3,5	5	3,5	1	3,5	3,5	1	5	5
Elemente	ELMA			OIL			SNN			SNG			TGN		
	Year 2016	Year 2017	Year 2018	Year 2016	Year 2017	Year 2018	Year 2016	Year 2017	Year 2018	Year 2016	Year 2017	Year 2018	Year 2016	Year 2017	Year 2018
A description of the entity's business model	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1
A description of the policies pursued by the company in relation to those matters, including due diligence processes implemented	1	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1	0,5	1	1
The outcomes of those policies	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1
The main risks related to those matters linked to the entity's operations including, where relevant and proportionate, its business relationships, products or services which are likely to cause adverse impacts in those areas, and how the group manages those risk	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1
Non-financial key performance indicators relevant to the business	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1
Total	5	5	5	1	5	5	1	5	5	1	5	5	1	5	5

Where: 0=does not exist; 0,5=partial; 1= it does exist

Source: Author's projection

The company **Aerostar S.A.** is a good example for presenting non-financial information in 2018. This company has improved its reporting from year to year. Even if in 2016, the company presented some non-financial information, mainly related to the business model, environmental policy and the one related to the

employees, with the implementation of the Directive and with the emergence of the European Commission's Guide, the company improved its non-financial reporting. The 2017 report presents the non-financial statement, which include all the elements specified in the legislation. The company specifies in its 2017 report that

they make non-financial reports even before they have an obligation to be as transparent as possible to their interest group. Analysing the reports from the 3 consecutive years, in 2018 we can observe a clarity and transparency superior to the previous reports, and an increased importance given to the non-financial aspects, the statement being placed at the beginning of the administrator's report.

The company **Antibiotice S.A.** has not fulfilled its legal obligations regarding the non-financial statement, this company not presenting such statement. The company presents the same type of non-financial information during the 3 years analysed, namely its business model and makes some references to environmental protection and employees. The auditors specified in the independent auditor's report that it did not submit the non-financial statement.

The company **Transelectrica S.A.** has, in 2017, a separate *Non-financial Report*, presenting all the elements required by the legislation in force. In 2016, prior to the implementation of the Directive, the company presented only a few non-financial elements in the administrator's report, in accordance with CNVM Regulation no. 1/2006. The company presents increased transparency in its reporting mode by drafting this non-financial report for 2017. However, for 2018, I have not identified such a separate report, nor the non-financial statement in the administrators' report, but some elements are presented. The auditor's report does not specify the lack of a non-financial statement.

The company **Compa S.A.** presents the non-financial statement for the year 2017 separately, and for the year 2018 immediately after the administrators' report. The non-financial statement presented by this company deals in part with all the elements required by the legislation in force, less the non-financial indicators, the behaviour towards corruption and bribery and a poor presentation of the risks. The statement offers users a relatively high degree of transparency. In 2016 the non-financial information is reduced to those required by CNVM Regulation no. 1/2006.

For 2016, the company **Conpet S.A.** presents only a few non-financial information required by CNVM Regulation no. 1/2006. From 2017, the company presents the non-financial statement as an integral part of the administrators' report. This statement presents the elements provided by the Directive implemented in the

Romanian legislation, ensuring an increased transparency of the company reporting.

The company **Electromagnetica S.A.** is one of the Romanian companies that presented non-financial information, a non-financial statement, even before the legislation was applied. Thus, since 2016 the company has the non-financial statement presented on the company's website for investor information, reaching all the elements required by the legislation in force and having an increased degree of transparency. The company presents the non-financial statement separately from the administrators' report.

The company **Oil Terminal S.A.** presents the non-financial statement as part of the administrator's report for both 2017 and 2018. Its non-financial statements are complex and deals with every element provided by the legislation. In 2016, the company presents only a few non-financial information, as much as required by CNVM Regulation no. 1/2006.

In 2016, like most companies, the company **Nuclearelectrica S.A.** presented very limited non-financial information and on the elements required by CNVM Regulation no. 1/2006. Starting with 2017, the company has complied with the legal requirements and presents a very complex non-financial report ensuring a high degree of transparency and information regarding the company.

The company **S.N.G.N. Romgaz S.A.** presents from 2017 a sustainability report that takes the place of the non-financial declaration required by the legislation. This sustainability report is very well documented and provides all the information required by the legislation implementing Directive 95/2014/U in Romania. In 2016, only a few non-financial elements were presented in the administrators' report in accordance with the legislation in the field at that time.

The company **Transgaz S.A.** presents the non-financial statement for both years, 2017 and 2018, after the implementation of the Directive, describing all the elements that it provides. In 2016, non-financial information is presented, as in the case of most of the companies analysed, namely those provided by CNVM Regulation no. 1/2006.

3.2. Conclusion

As can be seen from our analysis, most companies met the legal criteria starting with 2017. There were also

companies in our sample that presented complex non-financial information as of 2016 (Aerostar S.A. and Electromagnetica S.A.), but most companies have submitted until 2017 non-financial information in accordance with CNVM Regulation no. 1/2006. One of the companies analysed (Antibiotice S.A.) did not present the non-financial statement, not fulfilling its legal obligation. The company's auditors mentioned this in the audit report.

Following the study, we consider that the implementation in the Romanian legislation of the Directive 95/2014/EU had a positive impact, in general, in the non-financial reporting of the companies. Most of the companies present not only the non-financial statement, but even true non-financial or sustainability reports. In some companies (Aerostar S.A.) we see a positive evolution in the presentation of non-financial information compared from year to year.

And to answer our research questions we conclude the following:

1. *Do listed companies in Romania respond to the legislative provisions regarding non-financial reporting?*

The response of the companies analysed is a positive one, paying more attention to non-financial reporting.

2. *Do the reports / statements of the last two years present information that helps users in making decisions or is it more of a formal conformance to the legislative requirements?*

The non-financial information presented is extensive in most cases and carefully designed, providing greater transparency and better understanding of the company. We consider that, in most cases, they are not just a formal conformance.

REFERENCES

Articles in magazines

1. Albu, C., Albu, N., Dumitru, M., Dumitru, V.F. (2013), Plurality or convergence in sustainability reporting standards?, *Business and Sustainable Development*, 15(7):729-742.
2. Amelio S. (2017), CSR and Social Entrepreneurship: The Role of the European Union, *Management Dynamics in the Knowledge Economy*, vol. 5, no. 3, pp. 335-354
3. Aureli S., Magnaghi E., Salvatori F. (2018), The Transposition of the Non-Financial Reporting Directive in the UK, France and Italy, *Symphonia. Emerging Issues in Management* (symphonia.unimib.it), vol. 1, pp. 48-67
4. Bonson, E. and Bednarova, M. (2015) CSR Reporting Practices of Eurozone Companies, *Spanish Accounting Review*, Vol. 18, no. 2, pp. 182-193
5. Carini C., Rocca R., Veneziani M., Teodori C. (2018), Ex-Ante Impact Assessment of Sustainability Information – The Directive 2014/95, *Sustainability*, vol. 10, pp. 560
6. Dumay J., La Torre M., Farneti F. (2018), Developing trust through stewardship: Implications for intellectual capital, integrated reporting, and the EU Directive 2014/95/EU, *Journal of Intellectual Capital*
7. Dumitru, M., Albu, N., Dumitru, V. F., Albu, C. (2014) Practices regarding the forms of communication with the consumers used by multinational company at global and local level, *Amfiteatru Economic*, Vol. 16, no. 35, pp. 41-57
8. Dyduch J., Krasodomska J. (2017), Determinants of Corporate Social Responsibility Disclosure: An Empirical Study of Polish Listed Companies, *Sustainability*, vol. 9, pp.1934
9. English, D. M., & Schooley, D. K. (2014) The evolution of sustainability reporting, *The CPA Journal*, vol. 84, no. 3, pp.26-35
10. Fernández Gaztea J., Muñoz Fernández A. (2017), “Comply or explain” in the EU, or the New Human Rights Reporting Obligation: An Analysis of Directive 2014/95/EU, *Cuadernos de Derecho Transnacional*, vol. 9, no. 1, pp. 285-299
11. Grewal J., Riedl E.J., Serafeim G. (2018), Market Reaction to Mandatory Nonfinancial Disclosure, *Management Science*, vol. 65, no. 7, <https://doi.org/10.1287/mnsc.2018.3099>, pp. 3061-3084
12. Idowu, S. O., Dragu, I. M., Tiron-Tudor, A. și Fărcaș, T.V. (2016), From CSR and Sustainability to Integrated Reporting, *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, vol. 4, no. 2

13. Krištofík P., Lament M., Musa H. (2016), The reporting of non-financial Information and the rationale for its standardisation, *Business Administration and Management*, vol. 2, no. 19, pp.157-175
14. La Torre M., Sabelfeld S., Blomkvist M., Tarquinio L., Dumay J. (2018), Harmonising non-financial reporting regulation in Europe: Practical forces and projections for future research, *Meditari Accountancy Research*, <https://doi.org/10.1108/MEDAR-02-2018-0290>
15. Maj J. (2018), Embedding Diversity in Sustainability Reporting, *Sustainability*, vol.10, 2487
16. Maj J., Hawrysz L., Bębenek P. (2018), Determinants of Corporate Social Responsibility Disclosure in Polish Organisations, *International Journal of Contemporary Management*, vol. 17, no. 1, pp. 197–215
17. Manes-Rossi F., Tiron-Tudor A., Nicolò G., Zanellato G. (2018), Ensuring More Sustainable Reporting in Europe Using Non-Financial Disclosure – De Facto and De Jure Evidence, *Sustainability*, vol. 10, pp.1162
18. Matuszak Ł., Różańska E. (2017), CSR Disclosure in Polish-Listed Companies in the Light of Directive 2014/95/EU Requirements: Empirical Evidence, *Sustainability*, 9, 2304
19. Monciardini D. (2016), The 'Coalition of the Unlikely' Driving the EU Regulatory Process of Non-financial Reporting, *Social and Environmental Accountability Journal*, pp.36, no. 1, pp.76-89
20. Peršić M., Halmi L. (2016), Disclosing non-financial information in companies' reports in Croatia, *Copernican Journal of Finance & Accounting*, vol. 5, no. 2, pp. 181–200
21. Peršić M., Halmi L. (2018) Exploring the quality of social information disclosed in non-financial reports of Croatian companies, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, vol. 31, no. 1, pp. 2024-2043
22. Sierra-García L., García-Benau M.A., Bollas-Araya H.M. (2018), Empirical Analysis of Non-Financial Reporting by Spanish Companies, *Administrative Sciences*, vol. 8, pp. 29
23. Szabó D.G., Sørensen K.E. (2015), New EU Directive on the Disclosure of Non-Financial Information (CSR), *European Company and Financial Law Review*, vol. 12, no. 3, pp. 307-340
24. Tiron-Tudor, A., Nistor, C. S., Ștefănescu, C. A., Zanellato, G. (2019), Encompassing Non-Financial Reporting in A Coercive Framework for Enhancing Social Responsibility: Romanian Listed Companies' Case, *Amfiteatru Economic*, pp. 1-16
25. Tschopp, D. și Huefner, R.J. (2015), Comparing the Evolution of CSR Reporting to that of Financial Reporting", *Journal of Business Ethics*, vol.127, no. 3, pp. 565-577
26. Venturelli A., Caputo F., Cosma S., Leopizzi R., Pizzi S. (2017), Directive 2014/95/EU: Are Italian Companies Already Compliant?, *Sustainability*, vol. 9, pp. 1385
27. Venturelli, A., Caputo, F., Leopizzi, R. and Pizzi, S. (2019), The state of art of corporate social disclosure before the introduction of non-financial reporting directive: a cross country analysis, *Social Responsibility Journal*, Vol. 15 no. 4, pp. 409-423
28. Wagner C.Z. (2018), Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting, *Transactions: The Tennessee Journal of Business Law*, vol. 19, pp. 619-708
29. CSR EUROPE și GRI, (2017) *Member State Implementation of Directive 2014/95/EU A comprehensive overview of how Member States are implementing the EU Directive on Non-financial and Diversity Information*, <https://www.globalreporting.org>

Books

1. Eccles R.G., Krzus M.P., Ribot S. (2015) *The Integrated Reporting Movement. Meaning, Momentum, Motives and Materiality*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

Legislation

1. CNVM Regulation no. 1/2006, accessed at: <https://asfromania.ro/files/capital/regulamente/2006/Regulament%202006%20consolidat%20dupa%20Regulament%20ASF%202011-2015.pdf>

2. Official Journal of the European Union (2014), <i>Directive 2014/95/EU amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups</i>, L330, available online at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095&qid=1558022431060&from=RO	3. Order of the minister of public finance 1802/2014, published in: Official Gazette no. 963 of December 30, 2014 4. Order of the minister of public finance 1938/2016, Official Gazette no. 680 of September 2, 2016 5. Order of the minister of public finance 2844/2016, published in: Official Gazette no. 1020 of December 19, 2016

The Impact of IFRS Adoption on Audit Fees and Audit Quality

Marta TACHE, Ph. D. Student,
Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: tache.marta@yahoo.com

Abstract

This study highlights the impact of adopting the International Financial Reporting Standards (IFRS) on audit fees for all the companies that trade European shares on the Bucharest Stock Exchange (ATS INT – Alternative international trading systems). The total sample that is the basis of this study is made up of 15 companies that trade European shares through the International Alternative Trading Systems. The data was collected manually, from the Thomson Reuters BDI, for the period 2000-2018, so we could easily observe the real size of the audit fees after the adoption of IFRS became mandatory, which is the share of companies audited by Big 4 and their audit opinion. In this paper a CrossTabulation was used in SPSS, to test our hypothesis, according to which the adoption of IFRS led to the growth of the audit fees, which registered considerable increases after 2012. At the same time, it was observed that most of the companies are audited by Big 4 and an unqualified opinion is given above all by them.

Keywords: audit fees; audit opinion; discretionary accrual; IFRS adoption

JEL Classification: M42

To cite this article:

Tache, M. (2020), The Impact of IFRS Adoption on Audit Fees and Audit Quality, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 352-360, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/010

To link this article:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/010>

Received: 14.09.2019

Revised: 16.09.2019

Accepted: 1.04.2020

1. Introduction

In 2002, the International Accounting Standards Board (IASB) together with the International Accounting Standards Board (FASB) formulated a unifying instrument for the entire world. The main arguments that increase the number of IFRS users are: increasing the credibility, the high level of the disclosure of the financial information, the high accuracy of the financial accounting information existing in the financial reports and the increased comparability (Wedari and Oktorina, 2017). Moreover, in 2015, Scott pointed out that the adoption of IFRS only led an increase of the disclosure of financial information and an accelerated decrease of the number of options to the commonly used accounting methods. Limiting the number of quotable methods required by the adoption of IFRS represents a huge advantage because it can control the managerial discretionary power leading an increase in earnings. In the same context a year earlier, Byun & Luttecke stated that companies have a positive reaction, lacking evidence of informational asymmetry and a mistaken calculation in Agency costs. The tendency observed by Ibanichuka (2018), in this sense, is that these companies that adopt IFRS tend to record small managerial gains, increasing the information transparency.

In 2014, Kao confirmed the relationship between the audit fees and the expenses related to the adoption of IFRS, considering the fact that there is a real need for resources, specialized trainings but also the training of the competent authorities in order to apply international standards. The globalization of the accounting standards has led, without preparation, to the information transparency, to the increase of the degree of complexity of the operational business, impact felt by all the users of the financial information, having qualitative and conclusive financial statements (Wulandari, Lastanti, 2015).

On the other hand, the growth of audit risk has led to the growth of audit costs, because that companies which are not experienced with these standards can make big mistakes. At the same time for the auditors, the complexity brought by the transition but also the failure of the client entity can increase the risk in their evaluation. By following the complexity of the audit and the risk that may exist from the client entity are associated with high audit costs. In order to be able to

understand the exaggerated increase in audit fees after the transition to international standards, we must analyze the costs underlying the adoption of IFRS, namely:

1. The Theory of Economic Bonding – it emphasizes that the auditor's independence can be indeterminate if there is an economic commitment that can have a considerable impact on the quality of the audit services. This economic commitment occurs when the client entity pays a larger amount of money to the auditor so that he can follow in detail the managerial discretionary power in the financial statements or in the reports of the companies. In some cases, companies give up the quality of the audit services and place more emphasis on the economic commitment, at the request of the client entity.
2. The Theory of Audit Effort – it emphasizes that an extremely high level of the expenses related to the audit services is given by the auditor's effort in increasing the quality of the audit services. Finally, the audit risk assessed by the audit firm leads to increase audit fees (Eshman, Guo, 2014).

On the other hand, Jung (2016) pointed out that when the audit risk is low, the level of the expenses related to the audit services should not be at all associated with the quality of the audit services. This relationship between the quality of the audit services and the level of the audit expenses was analyzed by many researchers in the field, using the discretionary accrual as the calculation figure of the quality of the audit services. Moreover, depending on the time period analyzed (pre / post IFRS), it was found that there is no relation between the high level of the expenses related to the audit services and its quality until 2012, but we have a positive relation between the abnormal expenses of audit and the quality of the audit services during the post IFRS period.

For the period 2000-2018, we analyzed the level of audit fees using the type of auditor and audit opinion to emphasize if the quality of the audit services is changeable, and also to see if these expenses increased after the IFRS adoption became mandatory. Therefore, the transition year 2012 was taken as a benchmark to observe easily how the financial reporting standards have influenced over time.

2. Literature review

At global level, financial reporting according to IFRS has led to an informational transparency and a very high disclosure of financial statements. These benefits of IFRS were also observed in the quality of the audit, because more transparent information is reported, the risk of the audit is lower.

All audit services play a critical role in applying the new reporting standards, especially regarding implementation costs (Loukil, 2016). When reporting according to International Financial Reporting Standards became mandatory, the costs of audit services have undergone considerable changes. These expenses have increased because the new financial reporting model required a rather large effort, which automatically led to these costs rising. Ultimately, the audit represents the control mechanism of the company, and the main purpose is to reduce the agency's costs.

In order to be able to analyze audit fees, we need to look at what are the underlying costs of transactions within an entity. Agency Theory (Agency Theory) highlights the immanent chain of contracts between associates / shareholders and agents (managers who are required to control all resources within an entity) (Jensen and Meckling, 1976; Adams, 1994). This theory postulates the general idea that the associates / shareholders do not have access to all the information when the managers have to make certain decisions. The informational asymmetry represents the difference between the figures reported and the disclosures which are in the financial statements reported by the management. Therefore, the auditors have the obligation to minimize the information asymmetry, discovering all the irregularities existing in the audited documents. The informational asymmetry that emerges from this theory can be a moral hazard, when managers act only for the purpose of maximizing their own wealth and not for the purpose of the company they work for (Mohammad A., 2011).

There is the possibility of an endogenous decrease in establishing the exact monitoring processes from the point of view of the managers, which can affect the general working conditions of the audit companies (Hudson, 2014). In this context, the Theory of the Agency postulates that the managers tend to favor the interests of the shareholders to the detriment of the creditors, which may include restrictions in the contracts

carried out (Watson et al., 2002), which lead to the distorted increase of the agency's costs. This is where the specialized auditors intervene, who must constantly defend the interests of all shareholders / creditors, while also verifying internal controls, risk and financial reporting of management. For the first time, this criterion was observed by Jensen and Meckling as follows: "the existence and size of agency costs depend on the nature of the costs monitored by the agent (manager)". The audit companies that have the obligation to control the financial statements and the management behavior attest the decreasing of the expenses related to the audit services. In 2011, in a well-known journal, Leventis stated the following: "Audit expenses are the most measurable and direct costs of the agency and reducing audit costs reveals reducing agency costs." It is quite immanent to conclude that audit firms make larger checks when there are problems, which increases the number of hours worked, leading to an increased level of costs.

Another advantage of large firms compared to small firms is that they have a rather sophisticated accounting system, thus having an advantage given by internal audit, which imminently reduces the total level of expenses related to audit services. Even if the convergence with IFRS has brought numerous benefits to internal and external users, this financial reporting has increased the expenses related to the audit services, especially for those who first adopted these standards (DeGeorge et al., 2013; Schadewitz and Vieru, 2010).

In the audit market where the competition is quite tight, the term audit costs is associated with the audit risk and audit effort, factors that are determined by the auditing company (Big 4 / Non Big 4).

Therefore, the audit costs are divided as follows:

- the normal audit expenses (determined according to the complexity, size and risk of the client entity);
- abnormal audit expenses (expenses that are generated from the relationship with the client entity);

Choi (2010) pointed out that these exaggerated audit fees can hide a compromise between the client entity and the auditor, in which case the auditor does not take into account the independence and the quality of the audit services is altered. This compromise may take the form of a bribe or may only be the result of high operational costs signed by the mission auditor (KAP). Another less bias point of view is Blankley (2012), who

pointed out that these high costs related to audit services can be considered as additional audit costs, in order to maintain the reputation of the accounting profession, which leads to an increase in audit quality.

Also, in this context, the same point of view was emphasized in the same year by Boone and Asthana, which certified that a low level of audit expenses does not show a low level of auditor's effort or a negative relationship with the audit mission partner (KAP). To the level of Romania, for the analyzed period after IFRS adoption, a positive relationship can be observed between the quality of the audit services and the high level of the audit expenses. On the other hand, an increase of the same audit fees exists to the companies audited by Big 4.

3. The relationship between financial reporting according to IFRS and financial audit

The first researcher in the field that analyzed the audit fees was Simunic (1980), who built a regression model in order to calculate the level of the expenses related to the audit services.

The audit services consist of the audit offer and demand, regulated on a free market. The audit request depends on certain characteristics, namely: various company-specific elements, name, size and other risk factors of the client entity (Dye, 1993). Moreover, the factors existing at the company level systematically specify the audit procedures, the complexity of the audit mission and, ultimately, the effort of the auditor who can have a direct correspondent in the share of the audit expenses.

A study by Narktabtee and Patpanichot, in 2011, shows that all the features of the client entity can affect the improvement of the information system after adopting IFRS. Also, it was observed that, where the client entities allow a high discretionary power of the manager, no results were seen regarding the quality improvement during the post IFRS period. This discretionary power has raised many problems over time, not always being calculated within the legal limits. When calculating the discretionary power of management, the following must be taken into account: the size of the client entity, the cash flow affected by the operational volatility, the

volatility of sales, and the probability of negative earnings.

On the other hand, another study attests that the growth of the quality gains (earning quality) increases at the same time as the growth of the expenses related to the audit services. Taking into consideration the Sarbanes-Oxford (Sarbox / SOX) law of 2002 (Pub. L. 107-204, 116 Stat. 745, adopted July 30, 2002), also known as the Public Companies Accounting Act for reform and investor protection and by the corporate and audit act of responsibilities and responsibilities, the result seems to remain the same and provisions increase corporate governance and financial reporting gradually (Ittonen et al., 2019). In addition, The Institute of Chartered Accountants in England announced in 2007 that listed companies in the European Union have recorded an increase in audit costs following the adoption of IFRS.

One of the first countries that adopted IFRS was New Zealand, and a study of small and medium-sized Finnish companies, conducted by Griffin (2009), vehemently attests that IFRS adjustments arising from a disparity between local and IFRS standards, implicitly incorporate increased audit fees. Regarding the transition year, the expenses related to the audit services were even higher, as the audit effort increased considerably, the effort measured in ensuring the mission and the work of the auditor.

Regarding the audit offer, most studies in the field have pronouncedly Big 4 / Non Big 4 and the level of audit fees was given by this difference. Imperatively, the change of the auditor appeared, as the first influence of the adoption of IFRS, because the legal context constrained this tendency over time.

4. Research methodology

The present analysis is based on official data published by Bucharest Stock Exchange, Thomson Reuters and official site of Big 4 (Deloitte, E&Y, KPMG & PWC). The database is for the entire period 2000-2018, which also contains the transition year, registered for 15 companies which trade ATS INT audited by Big 4 firms.

Looking at audit fees, for the period 2000-2018, we can observe that for all companies that trade ATS Int, these costs register a continuous growth.

Table no.1. The evolution of the audit fees, for the period 2000-2018 (in Euro)

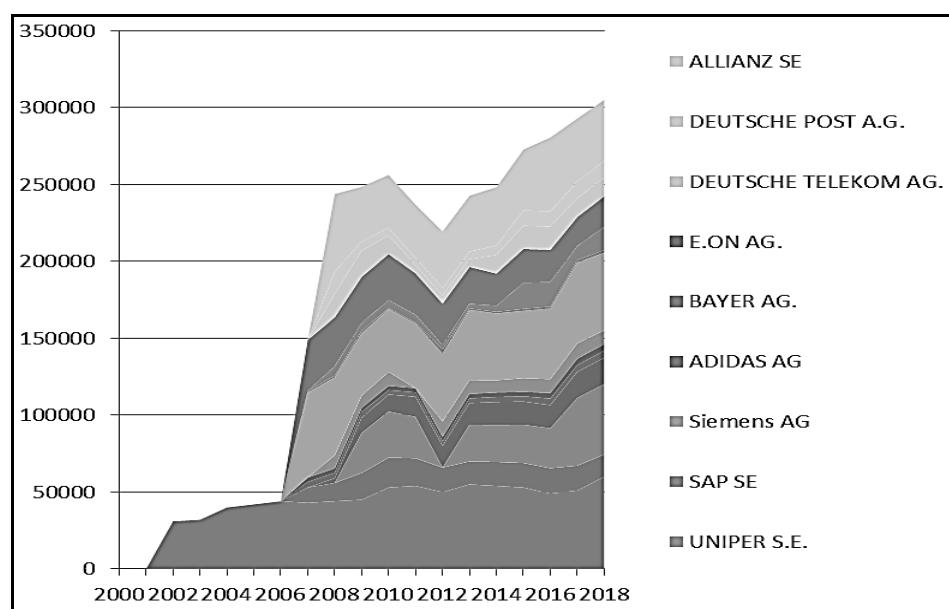
Company Year	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
DEUTSCHE BANK AG			31.000	32.000	40.000	42.000	44.000	43.000	44.000	45.000	53.000	54.000	50.000	55.000	54.000	53.000	49.000	51.000	60.000
COMMERZBANK AG								10.000	11.905	17.358	19.344	17.876	15.945	14.852	15.540	15.850	16.532	16.136	14.324
DAIMLER A.G.										26.000	30.000	27.000	—	24.000	24.000	25.000	26.000	44.000	46.000
BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG								0	3.000	10.000	11.000	13.000	14.000	14.000	15.000	15.000	15.000	17.000	17.000
CONTINENTAL A.G.							3.500	3.500	3.500	2.900	2.900	2.900	3.000	3.200	3.300	4.200	4.400	4.600	
DEUTSCHE LUFTHANSA A.G.							2.900	3.000	2.800	2.800	2.700	3.000	2.900	2.900	2.900	3.600	4.100	4.200	
UNIPER S.E.																			
SAP SE								8.400	8.000	9.000	—	10.000	9.000	8.000	9.000	9.000	10.000	9.000	
SIEMENS AG							55.300	50.700	40.500	40.900	42.000	44.200	45.600	43.500	43.700	45.900	52.600	50.600	
ADIDAS AG							1.200	1.200	1.800	800	800	2.600	1.000	1.000	1.300	1.300	1.600	1.700	
BAYER AG.							—	6.000	5.000	5.000	5.000	3.000	3.000	4.000	17.000	16.000	9.000	15.000	
E.ON AG.							33.000	32.000	30.000	30.000	27.000	27.000	24.000	21.000	22.000	21.000	19.000	20.000	
DEUTSCHE TELEKOM AG.							-	15.000	17.000	12.000	5.000	5.000	5.000	12.000	15.000	15.000	12.000	12.000	
DEUTSCHE POST A.G.							--	14.500	6.000	5.000	5.000	5.000	5.000	6.000	10.000	10.000	11.000	11.000	
ALLIANZ SE							--	50.500	35.500	34.400	34.600	36.800	36.300	38.100	39.600	48.000	41.000	39.600	

Source: Own projection, using Excel-Microsoft Office

The entire sample (Table no. 1) shows a growth of audit fees, for the period 2008- 2018. For the company,

UNIPER S.E., we didn't find any data. About the period 2000–2007, Thomson Reuters didn't count any figures.

Figure no. 1. The increasing of audit fees, for all European shares trade on Bucharest Stock Exchange (in Euro)

Source: Own projection, using Excel-Microsoft Office

As we can observe, the adoption of International Financial Reporting Standards has grown steadily, between the years 2007- 2018 (*Figure no. 1*). The transition year 2012 emphasized a continuous increasing of audit fees.

Also, for the period 2008-2018, we verified the growth of audit fees using descriptive statistics because we wanted to see exactly the standard deviation. In this context, we observed that audit fees counted a growth in time.

Table no. 2. Audit fees, for the period 2008-2018 (in Euro)

Company	Year	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
DEUTSCHE BANK AG		44000	45000	53000	54000	50000	55000	54000	53000	49000	51000	60000
Commerzbank AG		11905	17358	19344	17876	15945	14852	15540	15850	16532	16136	14324
DAIMLER A.G.			26000	30000	27000		24000	24000	25000	26000	44000	46000
BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG		3000	10000	11000	13000	14000	14000	15000	15000	15000	17000	17000
CONTINENTAL A.G.		3500	3500	2900	2900	2900	3000	3200	3300	4200	4400	4600
DEUTSCHE LUFTHANSA A.G.		3000	2800	2800	2700	3000	2900	2900	2900	3600	4100	4200
SAP SE		8400	8000	9000		10000	9000	8000	9000	9000	10000	9000
Siemens AG		50700	40500	40900	42000	44200	45600	43500	43700	45900	52600	50600
ADIDAS AG		1200	1800	800	800	2600	1000	1000	1300	1300	1600	1700
BAYER AG.		6000	5000	5000	5000	3000	3000	4000	17000	16000	9000	15000
E.ON AG.		32000	30000	30000	27000	27000	24000	21000	22000	21000	19000	20000
DEUTSCHE TELEKOM AG.		15000	17000	12000	5000	5000	5000	12000	15000	15000	12000	12000
DEUTSCHE POST A.G.		14500	6000	5000	5000	5000	5000	6000	10000	10000	11000	11000
ALLIANZ SE		50500	35500	34400	34600	36800	36300	38100	39600	48000	41000	39600

Source: Own projection, using SPSS

We extracted manually the data from Thomson Reuters, for the entire period 2000-2018 (*Table no. 2*). Till the year 2008 we didn't find any data for our sample. The main reason is that it

wasn't mandatory for all the entities to apply IFRS. So, we can conclude that the adoption of IFRS brought some changes for all the types of users.

Table no. 3. A descriptive statistics of audit fees using the average of audit fees

Descriptive Statistics			
	Num.	Mean	Std. Deviation
ADIDAS AG	11	1372,73	531,208
DEUTSCHE LUFTHANSA A.G.	11	3172,73	536,826
CONTINENTAL A.G.	11	3490,91	630,007
BAYERISCHE MOTOREN WERKE AG	11	13090,91	3986,340
Commerzbank AG	11	15969,27	1948,590
E.ON AG.	11	24818,18	4578,606
Siemens AG	11	45472,73	4134,753
DEUTSCHE BANK AG	11	51636,36	4566,678

Source: Own projection, using SPSS

For the period 2008-2018 we verified this continuous increase of the expenses related to the audit services using descriptive statistics, thus wishing to see exactly what is the standard deviation (*Table no. 3*). In this context, there has been an increase in audit costs over time.

The entire sample was formed by 15 companies but we tested only 14 (*Table no. 4*). because for the entity UNIPER S.E. we didn't find any data to Thomson Reuters. We demonstrate, in the same time that, the trend continues with unqualified opinion for the companies audited by Big 4

(13 entities from the entire sample). Also, Big 4 remains unchanged for the analyzed period

2000-2019. We found one exception, the entity SAP S.E. which was audited by Non Big 4.

Year		2005		2006		2007		2008		2009	
Type of variable	Auditor opinion	Auditor opinion									
	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified
Big 4	No	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Yes	0	14	0	14	0	14	0	14	0	14
Total		0	14	0	14	0	14	0	14	0	14

Year		2010		2011		2012		2013		2014	
Type of variable	Auditor opinion	Auditor opinion									
	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified
Big 4	No	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Yes	0	14	0	14	0	14	0	14	0	14
Total		0	14	0	14	0	14	0	14	0	14

Year		2015		2016		2017		2018	
Type of variable	Auditor opinion	Auditor opinion		Auditor opinion		Auditor opinion		Auditor opinion	
	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified	Unqualified	Qualified
Big 4	No	0	0	0	0	0	0	0	0
	Yes	0	14	0	14	0	14	0	14
Total		0	14	0	14	0	14	0	14

Source: Own projection, using SPSS

Between the period 2000-2018, our results show that more than 99% of companies are audited by Big 4, while only one company is audited by Non Big 4. A study by Mohrmann et al., (2019) shows that for the countries from the European Union, the percentage is lower, because the Romanian market is not as concentrated as the other markets in the European Union. In the actual study, it is related that the adoption of International Financial Reporting Standards has implied a major change of audit firms from Non Big 4 to Big 4. The total number of clients audited by Big 4 increased by 89.96%.

Also, it could be seen that out of a total sample of 15 companies, a single company is audited by Non-Big 4. The quality of the audit is represented by the ability of the audit firm to find and report errors at the customer's level, to make decisions by providing expertise on the client's information system and finally to provide an opinion conveyed in the audit report (Singh et al., 2019).

Conclusions

The main objective of the actual study is to emphasize the structure of the financial audit market for the companies listed on the Bucharest Stock Exchange

(BSE), focusing on ATS Intl shares. The main results of the actual CrossTabulation analysis are very consistent with the global predictions on the direct effects of IFRS adoption on audit fees. Using the full sample of 15 firms, for the period 2000-2018, the evidence was found to achieve our hypothesis that the adoption of IFRS always has a positive effect on audit fees. In the same time, for the entire period, the companies were audited by Big 4 which gave an unqualified opinion, for the majority of firms. The inherent limitations of this study cannot be circumvented because our sample size is relatively more than small even if we counted all the ATS Intl shares traded on Bucharest Stock Exchange. The result of the empirical test of the relationship between the adoption of IFRS and audit fees carried out on the Bucharest Stock Exchange, Alternative International Trading Systems (ATS Intl) based on data of companies listed on BSE, for the period 2000-2018. The entire sample shows a growth of audit fees, for the period 2008- 2018. For the company, UNIPER S.E., we didn't find any data and for the years 2000–2007, Thomson Reuters didn't count any figures.

While this small sample may reduce involuntary the generalizability of our findings on a global scale, our

results are still generalizable and the effects of IFRS adoption on audit fees remains positive. Additionally, our findings hand over new evidence on audit costs from a specific type of shares, ATS Intl, avoiding more potential issues that can appear with cross section research.

We can conclude that the adoption of International Financial Reporting Standards has increased the

number of societies audited by Big 4, even though the audit fees have recorded high values. Moreover, the effect of IFRS adoption is positive for the entire sample of different sizes. In addition, depending on the possibilities of accessing the specific data series, the study can also be applied for another types of shares.

REFERENCES

1. Asthana C., Boone, J. (2012), Abnormal audit and audit quality, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 31, No. 3, pp. 1-22.
2. Ball R. (2006), International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors, *Accounting and Business Research*, Vol. 36, No. 1, pp. 5-27.
3. Ball R., Kothari, S. P., Robin, A., (2000), The Effect of International Institutional Factors on Properties of Accounting Earnings, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 29, pp 1-51.
4. Berglund, N., Eshleman J., (2019), Client and audit partner ethnicity and auditor-client alignment, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 34, No. 7, Pp: 835-862.
5. Blankley, A. I., Hurt, D. N., MacGregor, J. E., (2012), Abnormal audit fees and restatements, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 31, No. 1, pp. 79-96.
6. Boolaky, P. K., O'Leary, C. (2011), Determining the Strength of Auditing Standards and Reporting, *Corporate Ownership & Control*, Vol. 8, No. 4, pp. 291-304.
7. Chen, J., Zhang, H. (2010), The impact of regulatory enforcement and audit upon IFRS compliance- evidence from China, *European Accounting Review*, Vol. 19, No. 4, pp. 665-692.
8. Choi J-H., Kim, J-B, Zang, Y. (2010), Do abnormally high audit fees impair audit quality?, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 29, No. 2 , pp. 115-140.
9. DeGeorge, E.T., Ferguson, C.B., Spear, N.A. (2013), How much does IFRS Cost? IFRS Adoption and Audit Fees, *The Accounting Review*, Vol. 88, No. 2, pp. 429-462.
10. Dobler, M. (2014), Auditor- provided non-audit services in listed and private family firms, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 29, No. 5, pp. 245-287.
11. Dye R., (1993), Auditing Standards, Legal Liability, and Auditor Wealth, *Journal of Political Economy*, Vol. 101, No. 5, pp. 887-914.
12. Eshleman, J. D., Guo, P. (2014), *Do Big 4 auditors provide higher audit quality after controlling for the endogenous choice of auditor?*, *Auditing: A Journal of Practices and Theory*, Vol. 33, No. 4, pp. 197-210.
13. Griffin P.A., Lont, D.H., Sun, Y. (2009), Governance Regulatory Changes, International Financial Reporting Standards Adoption, and New Zealand Audit and Non-Audit Fees: Empirical Evidence, *Accounting and Finance*, Vol. 49, No. 4, pp. 697-724.
14. Hay, D., Jeter, D. (2011), The pricing of industry specialization by auditors in New Zealand, *Accounting and Business Research*, No. 41 (2), pp 171-195.
15. Higgins, S., Lont, D., Scott, T. (2015), Longer term audit costs of IFRS and the differential impact of implied auditor cost structures, *Accounting & Finance*, Vol. 56, No. 1, pp. 165-203.
16. Holthausen R. W. (2013), Testing the Relative Power of Accounting Standards Versus Incentives and Other Institutional Features of Influence the Outcome of Financial Reporting in an International Setting, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 36 (1-3), pp. 271-283.
17. Ibanichuka E.A.L., Briggs, A.C. (2018), Audit Reports and Value Relevance of Accounting Information: Evidence from Commercial Banks in

- Nigeria, *Indian Journal of Finance and Banking*, Vol.2, No. 1.
18. Ittonen K., Myllymaki, E., Tronnes, C. (2019), Bank's audit committees, audit firm alumni and fees paid to audit firm, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 37, No. 7, pp. 783-807.
19. Jung S-J., Kim, B-J., Chung, J-R. (2016), The association between abnormal audit fees and audit quality after IFRS adoption: Evidence from Korea, *International Journal of Accounting and Information Management*, Vol. 24, No. 3, pp. 252-271.
20. Kao H., (2014), The relationship between IFRS, Earning losses threshold and Earnings Management, *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, Vol. 12, pp. 81-98.
21. Khurana, I., Raman, K. (2004), Litigation risk and the financial reporting credibility of big 4 versus non-big 4 audits: evidence from Anglo-American countries, *The Accounting Review*, Vol. 79, No. 2, pp. 578-591.
22. Lasic, L., Myers, L., Seidel, T., (2019), Do Accounting Firm Consulting Revenues Affect Audit Quality? Evidence from the Pre- and Post-SOX Eras, *Contemporary Accounting Research*, Vol. 36, No. 2, pp. 1028-1054
23. Mohrmann U., Riepe J., Stefani, U. (2019), Fool's gold or value for money? The link between abnormal audit fees, audit firm type, fair-value disclosures, and market valuation, *International Journal of Auditing*, Vol. 23, No. 2, pp. 181-203.
24. Pacter, P., (2001), What exactly is convergence?, *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, Vol. 2, No. 2, pp. 67-83.
25. Peng. S., Bewly, K. (2010), Adaptability to fair value accounting in an emerging economy: a case study of China's IFRS convergence, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 23, No. 8, pp.982-1011.
26. Pickard, G. (2007), Simplifying global accounting, *Journal of Accountancy*, Vol. 204, No. 1, pp. 36-39.
27. Schadewitz, H., Vieru, M. (2010), Impact of IFRS Transition Complexity on audit and non-audit fees: Evidence from small and medium sized listed companies in Finland, *The Finnish Journal of Business Economics*, Vol. 59, No. 1, pp. 11-41.
28. Singh, A., Sultana, N., Evans J. (2019), Independent and joint effects of audit partner tenure and non-audit fees on audit quality, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, Vol. 15, No. 2, pp: 186-205.
29. Street, D., Bryant, S. (2000), Disclosure level and compliance with IASs: a comparison of companies with and without U.S. listing and filings, *The International Journal of Accounting*, Vol. 35, No. 3, pp. 305- 329.
30. Taffler, R., Ramalingam, R. (1982), The Determinants of Audit Fee in the UK: An Exploratory Study City, *University Business School* (Working Paper Series No. 37), London: Gresham College.
31. Tyrall, D.E., Woodward, D.G., Rakimbekova, A. (2007), The relevance of international financial reporting standards to a developing country: Evidence from Kazakhstan, *The International Journal of Accounting*, Vol. 42., No. 1, pp. 82-110
32. Wedari, L.K., Oktorina, M. (2017), Does IFRS have impact on earning's quality and audit fee?, *JAMAL*, Volume 8, No. 2, pp. 227-429.

Analysis on the Compliance of Sustainability Reports of Romanian Companies with GRI Conceptual Framework

Alexandra-Oana MARINESCU,
Ph.D. Student,
Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: alexandra.marinescu@cig.ase.ro

Abstract

Non-financial reporting has become a concern of managers because companies are evaluated financially, but also social. The objective of this paper is to show the degree of observance of the items within the Global Reporting Initiative (GRI), the understanding of the ESG dimension (environmental, social and governance) and the conformity of the sustainability reports with G4 GRI Standards, of the Romanian companies indexed on the official website of the Global Reporting Initiative (GRI). Thus, to achieve this objective, were analysed the companies indexed on the official website of the Global Reporting Initiative (GRI). The research method used is based on awarding scores for the level of compliance of the reports with a rating grid developed from the literature review. The case study highlighted three types of isomorphisation mechanisms: coercive, normative and the mimetic isomorphism mechanism, in order to produce sustainability reports. The study demonstrates the growing tendency of companies to publish sustainability reports in line with GRI Standards every year.

Keywords: ESG; GRI; isomorphism; non-financial reporting; Romania

JEL Classification: M14

To cite this article:

Marinescu, A-O., (2020), Analysis on the Compliance of Sustainability Reports of Romanian Companies with GRI Conceptual Framework, Audit Financiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 361-375,
DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/011

To link this article:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/011>
Received: 3.11.2019
Revised: 17.02.2020
Accepted: 28.02.2020

1. Introduction

The growing evidence that corporate social responsibility (CSR) initiatives play an important role in non-financial disclosure. The CSR initiatives are represented by the improvement of the corporate reputation and the increase of the stakeholders' interest on the effect that the companies have on the society and the environment. Therefore, stakeholders are determined to require companies to have social and ecological behaviour. Corporate social responsibility (CSR) encourages companies around the globe to give special attention to the practices of reporting non-financial information.

The purpose of this study is to analyse whether the Romanian companies are focused on publishing sustainability reports, in order to obtain performance. Thus, the paper is structured as follows: in the second section the literature is reviewed, and afterwards it's presented the research methodology. The fourth section analyses the GRI items, followed by a discussion section, and the sixth section analyses the compliance of the sustainability reports with the GRI indicators and CNVM regulation 1/2006. The last section contains the conclusions and limitations of this study, as well as future research directions.

2. Literature review

Non-financial reporting is a strategic economic engine that paves the way for future success and sustainability (Healy and Palepu 2001; Verrecchia, 1993, Ortas et al., 2015). Non-financial reporting is determined by the aspects that impact on the average impact, as well as social aspects, due to their economic. Non-financial reporting determines companies to be more transparent, responsible for their overall performance and their impact on overvaluation, pursuing the goal of sustainable development (Hartman et al. 2007; Nielsen et al., 2007).

Non-financial reporting is a broad topic and may have different approaches depending on the corporation. One of the approaches to non-financial reporting that corporations adopt is how they report their non-financial activities. The strategic objective or competitive advantage that companies can obtain from non-financial reporting is a key-driver in their need to adopt or abandon reporting of non-financial information (Cummings et al., 2000; Greening et al., 2000).

Over the last 20 years, a large literature on non-financial reporting has appeared, along with several feasible frameworks for non-financial reporting and approaches. One of the most notable are the Global Reporting Initiative (GRI). GRI has issued the version of G4 standards, guidelines that can be applied to corporations of different sizes and locations (GRI 2018). GRI is a non-governmental organization launched in 1997 by the United States of America – from non-profit organizations "Ceres" (Coalition for Responsible Economies of the Environment) and Tellus Institute, with the support of the United Nations Environment Program (UNEP). It has launched an "exposure project" version of the Sustainability Reporting Guide in 1999¹, the first full version in 2000, the second version was launched at the World Summit for Sustainable Development in Johannesburg (2002). Although GRI is an independent body, it remains a collaborative centre of UNEP and works in cooperation with the United Nations Global Compact (UNGCG)².

The GRI is the reporting framework that is widely recognized as a leader in the international standardisation of sustainability reports. (Bebbington et al., 2012; Mahoney et al., 2013). It is also considered the basis of the concept of sustainability, as it has a wide application in multinational companies operating in a variety of industries. (Joseph, 2012).

The institutional theory assumes that organisations adopt management practices that are considered legitimate by others, regardless of their real usefulness (Carpenter et al., 2001). Thus, stakeholder interest on the impact of entities on the natural environment forces companies to adopt new reporting practices (Hussain et al., 2002; Tsamenyi et al., 2006). From this perspective, reporting non-financial information is an important factor for a legitimization strategy as well as for managing corporate reputation (Clarke et al., 1999). Corporate social responsibility is considered an important channel for companies to communicate and persuade their multiple stakeholders that they are receptive to society, they have such concerns.

The reporting practices can be disseminated to organisations through three mechanisms: coercive;

¹ <https://www.sustainability-reports.com/global-reporting-initiative-gri-presents-exposure-draft-of-the-sustainability-reporting-guidelines/>

² https://en.wikipedia.org/wiki/Global_Reportin_Itiative

normative; and mimetic isomorphism (DiMaggio and Powell, 1983). DiMaggio and Powell, (1983), Jennings et al., (1995), Milstein et alt., (2002) and Delmas, (2002) define „coercive isomorphism” as a result of government pressure, the capital markets or the wider society, such as the legal regulatory system in which the organisations operate, whereas Peng (2002) defines it as a result of informal game rules. „Normative isomorphism” is defined by DiMaggio and Powell, (1983) and represents the pressures exerted by the profession and the irregular organisations. Mimetic isomorphism is the company's tendency to imitate best practices, it helps entities gain legitimacy.

In Romania, the communication of non-financial aspects was voluntary until the appearance of Directive 2014/95/EU, with applicability from January 1st, 2017 and through OMFP 1938/2016, which introduced the "Non-financial statement" in the annual reports. The reporting of non-financial information in Romania is characterised by an increasing global influence, and the practices of non-financial reporting are closely linked to corporate sustainability. KPMG reports (2013) showed that 14% of the 100 largest companies in the world use the term "corporate responsibility", 25% of companies use "corporate social responsibility" and 43% of companies use "sustainability"".

This study is focused on the general standards related to the reporting of non-financial information, respectively those that include the three pillars of sustainable development: financial, social and environmental. Regarding the evaluation of the overall performance of the company, Friedman (1970) considers that the reporting of non-financial information is an agency (*agency theory*) problem and suggests that this reporting has a negative effect on performance. financial because it involves costs. Brown et al. (2006), invoking the agency's cost theory, it indicates that managers can benefit from the use of firm resources through corporate philanthropy, while shareholders have losses through charitable expenses. Lee et al., (2009, 2018) and Barnea et al. (2010) considers that the leading companies in the field of corporate sustainability weaken the market portfolio and cease counterparties, which implies a negative effect of reporting non-financial information on performance. On the other hand, Freeman (1994) suggests that from the stakeholder' perspective reporting non-financial information has a positive effect on the financial performance of

companies. Because firms have relationships with different stakeholders. These relationships directly lead to improved relationships with stakeholders, leading to cost reductions and increased market opportunities. Statman et al. (2009) considers that companies with a high rating in reporting non-financial information generally offer higher returns than those that do not publish non-financial information. Jo et al., (2011, 2012) show that commitment to reporting non-financial information positively affects performance. Also, the publication of non-financial information increases the identification of the new stakeholders and their confidence, as well as the quality but also the results of the company (Su et al., 2017, You et al., 2019). Kim et al. (2017) found that there is a positive relationship between the perception of publishing non-financial information and between contract staff. Their quality, working conditions, leads to affective commitment, organizational behaviour and performance in the workplace.

Sustainability reports provide an overview of the organization in terms of its social activities and provide a supplement to the financial statements, providing information about a particular set of activities of the organization (Orhan et al., 2011). Sustainability reports reflect all ESG dimensions (see Table no. 1) of sustainable performance, and their reliability, objectivity and credibility are affirmed by ISO certifications and the GRI Reporting Framework. Therefore, sustainability reports are focused on performance management within the organization and stakeholder relationships (Thiel, 2020).

The ISO 14000 environmental standard and ISO 26000 regarding the disclosure of non-financial information provide the reports with an external assurance on the credibility and legitimacy of the management processes and the effective communication of the sustainable performance to all stakeholders.

This study shows the potential of companies indexed on the Global Reporting Initiative website to achieve performance by respecting and aligning with the principles of the GRI conceptual framework. This research contributes to a better understanding of the practices of reporting non-financial information in terms of compliance with the GRI framework, as well as demonstrating the degree of compliance of the sustainability reports of companies indexed on the Global Reporting Initiative (GRI).

Table no. 1. Items of GRI framework

Financial	Environmental	Social		
GRI 102 General Disclosures	GRI 301 Materials	GRI 401 Employment	GRI 410 Security Practices	
GRI 103 Management Approach	GRI 302 Energy	GRI 402 Labor/Management Relations		
GRI 201 Economic Performance	GRI 303 Water and Effluents	GRI 403 Occupational Health and Safety	GRI 412 Human Rights Assessment	
GRI 202 Market Presence	GRI 304 Biodiversity	GRI 404 Training and Education	GRI 415 Public Policy	
GRI 203 Indirect Economic Impacts	GRI 305 Emissions	GRI 405 Diversity and Equal Opportunity	GRI 416 Customer Health and Safety	
GRI 204 Procurement Practices	GRI 306 Effluents and Waste	GRI 406 Non-discrimination	GRI 417 Marketing and Labeling	
GRI 205 Anti-Corruption	GRI 307 Environmental Compliance		GRI 418 Customer Privacy	
GRI 206 Anti-Competitive Behavior				

Source: Author's processing

3. Research methodology

The analysis of the Romanian companies was performed on an initial sample of 8 entities (see Table no. 2), indexed in the database of the GRI Sustainability Reporting Standards (GRI Standards) site and considering the information available on the websites of these entities (Appendix 1).

The selection process is based on five criteria:

- companies must belong to the category of large companies;
- companies must belong to Romania and the region – Europe;
- companies must publish according to GRI 4 standards indicators;
- companies must have sustainability reports for 2016 and 2017;
- the financial and non-financial information of the companies must be made public for the interested parties.

The purpose of this study is to analyse whether the Romanian companies are oriented to publish sustainability reports, in order to obtain the performance. To achieve this objective, we have proposed the following hypotheses.

H1: The Romanian companies indexed in the database of the GRI site comply with the non-financial reporting according to the GRI framework.

H2: The analysed companies obtain performance due to the use of non-financial information communication practices.

H3: Romanian companies present non-financial information as a result of a behaviour determined by an institutional isomorphism.

The reference years analysed are 2018, 2017 and 2016. The analysis resulted in a total of 22 sustainability reports, of which 16 sustainability reports were included in the analysis. The company SIVECO ROMANIA SA (SIV) was partially eliminated because it did not submit a report for 2017. Oltenia Distribution Company (CEZ Romania) joined the sustainability report for 2017 with the one for 2018 and GlaxoSmithKline Romania (GSK) joined the report of sustainability from 2016 to 2017. Therefore, the companies listed above have not been eliminated because they present sustainability reports for at least one or two years: 2016 and 2017.

Table no. 2. The sample of Romanian companies indexed in the database of the GRI website

Name	Size	Sector	Region	Reports
Distributie Oltenia (CEZ Romania)	Large	Utilities	Europe	2017 – GRI-G4; 2016- GRI- G4
GlaxoSmithKline Romania (GSK)	Large	Care products	Europe	2015 – GRI – G4; 2014 – GRI – G4; 2013 – GRI – G4
KMG International (KMG)	Large	Energy	Europe	2018 – GRI – G4; 2017 – GRI – G4; 2016 – GRI – G4; 2015 – GRI – G4
OMV Petrom (SNP)	Large	Energy	Europe	2017 – GRI – G4; 2015 – GRI – G4
Raiffeisen Bank Romania (RBRO16)	Large	Financial services	Europe	2016 – GRI – G4; 2015 – GRI – G4
SIVECO ROMANIA SA (SIV)	Large	Other	Europe	2016 – GRI – G4; 2014 – GRI – G4
Telekom Romania (DTE)	Large	Telecommunications	Europe	2017 – GRI – G4
Ursus Breweries, a subsidiary of SABMiller plc.	Large	Food products and beverages	Europe	2016 – GRI – G4; 2015 – GRI – G4

Source: Author's processing

Also, in order to obtain a high-quality analysis, relevant, useful, consistent and comparable, we have also used the "Guide on reporting non-financial information", which shows that the objective of entities is to publish non-financial information (environmental, social and governmental issues) and Regulation of the National Securities Commission – CNVM no. 1/2006. The publication of non-financial information leads to economic growth in a sudden and sustainable way and ensures transparency for stakeholders. For the complete understanding by the stakeholders of the key components of an entity's value structure, the entities focused on voluntarily publishing information about non-financial reporting. Thus, the information on non-financial reporting allows the identification of the essential aspects and their evaluation.

The sustainability reports were taken from the GRI website, and in order to show "the conformity of the annual reports on the ESG Dimension", we adapted the methodology used in the study of Skouloudis et al. (2010). We have created a model based on scores from 1 at 3, applied on GRI indicators.

The GRI indicators were adapted to the reporting conditions of the Romanian companies, eliminating:

- GRI 408 Child Labor;
- GR 409 Forced or Compulsory Labor;
- GRI 419 Socioeconomic Compliance;

- GRI 308 Supplier Environmental Assessment;
- GRI 407 Freedom of Association and Collective Bargaining;
- GRI 414 Supplier Social Assessment;
- GRI 411 Rights of Indigenous Peoples;
- GRI 413 Local Communities.

In order to obtain a score of 3, companies must provide complete and systematic coverage of the analysed elements, score 2 is obtained by companies that partially comply with GRI requirements, for example, they do not provide detailed information and score 1 is obtained when one of the elements GRI was not mentioned or is presented generically in the statements (for example, they only presented the indicator regarding GRI elements).

4. Analysis of the GRI items

In order to determine the degree of adoption and compliance with the GRI requirements, we analysed the sustainability reports of the selected companies, published on the official website of the GRI database, as well as their website for three years: 2016, 2017 and 2018.

The compliance of the sustainability reports of the analysed companies was measured for the three dimensions (corporate, social and natural governance) using scores from 1 to 3, resulting in several charts. To

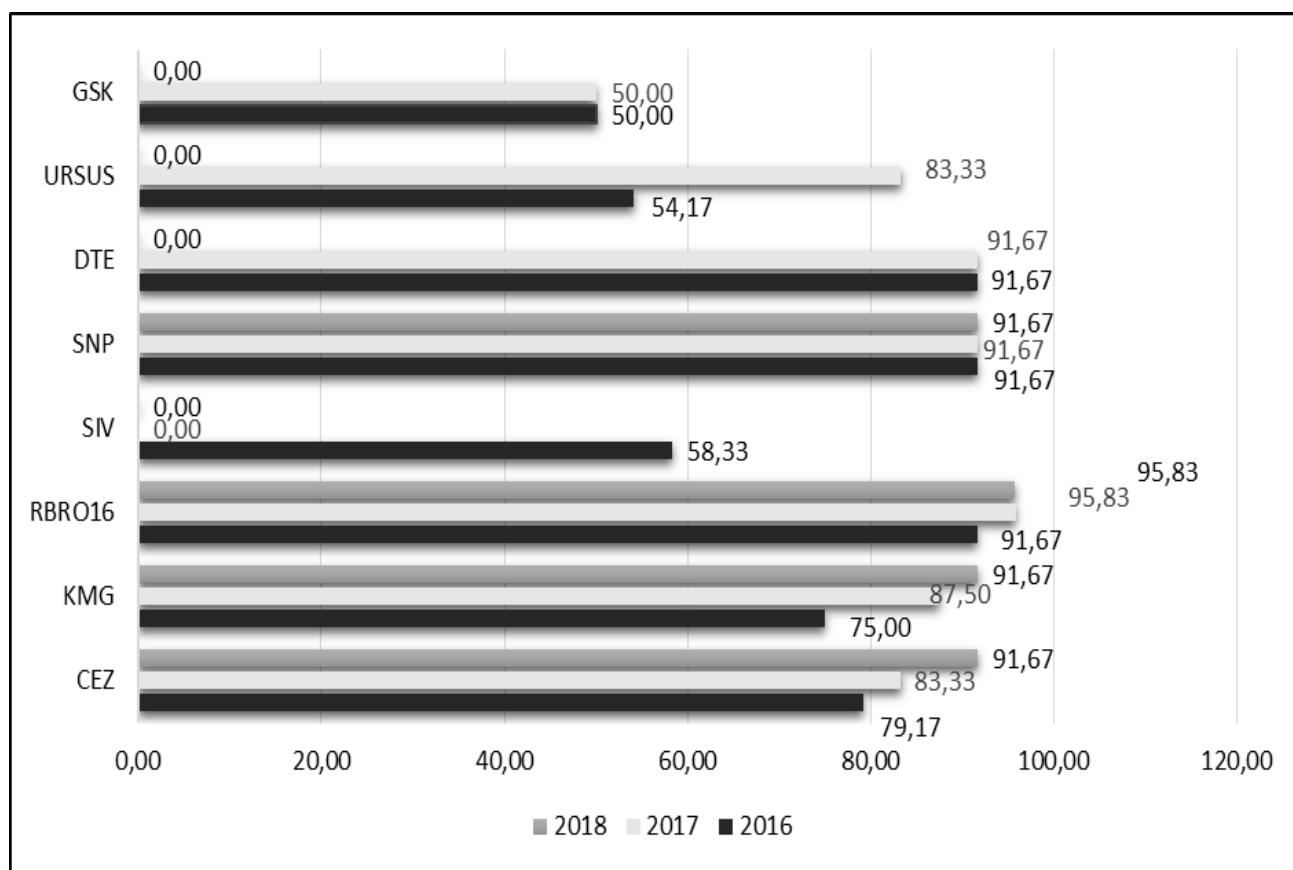
make the diagrams, we calculated the scores in relative values.

Chart no.1 presents the degree of compliance of the sustainability reports with the corporate governance elements required by the GRI for 2016, 2017 and 2018. The maximum score that a company could obtain for the compliance with the corporate governance elements required by the GRI is 24. Those 8 corporate governance indicators required by GRI for which we have given scores from 1 to 3 are: **GRI 102 General Disclosures; GRI 103 Management Approach; GRI 201 Economic Performance; GRI 202 Market Presence; GRI 203 Indirect Economic Impacts; GRI 204 Procurement Practices; GRI 205**

Anti-Corruption; **GRI 206 Anti-Competitive Behaviour.**

We can see in *Chart no.1*, that the relative score regarding the compliance of the sustainability reports with corporate governance elements required by the GRI for 2018 was the highest obtained by the companies: Raiffeisen Bank Romania with 95.83%, followed by OMV PETROM, KMG International and Oltenia Distribution by 91.67%. In addition, we can note that the lowest percentage was obtained by GlaxoSmithKline Romania and SIVECO ROMANIA SA. The score of 50.00%, respectively 58.33%, obtained by the two companies is because they published sustainability reports only for 2016 and 2017, which shows that the orientation of the company to publish non-financial information is not a priority.

Chart no. 1. The degree of compliance with the corporate governance elements of GRI for the years 2016, 2017 and 2018

Source: Author's processing

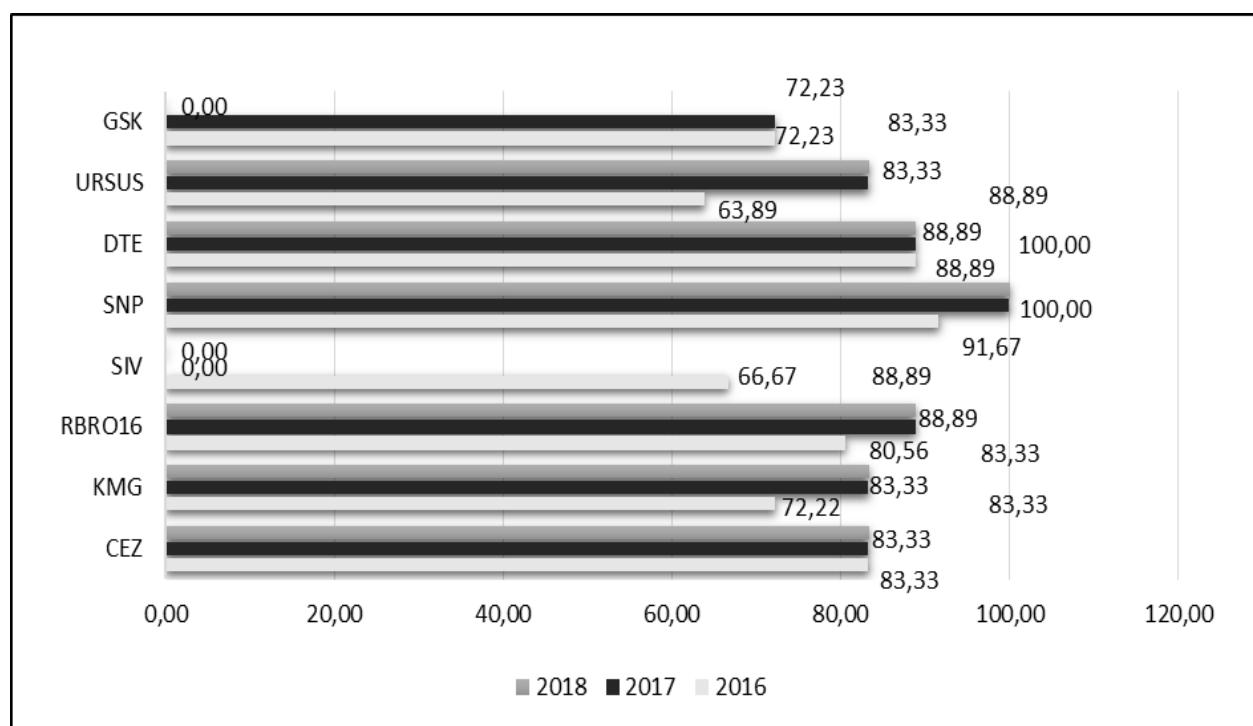
Chart no. 2 presents the degree of compliance of the reports on the social elements required by the GRI for the years 2016, 2017 and 2018. The maximum score obtained by a company for the social elements is 36. For 2018, the maximum score of 100% is obtained by OMV PETROM, which shows that this entity fully respects the twelve social elements required by GRI, respectively: **GRI 401 Employment; GRI 402 Labor/Management Relations; GRI 403 Occupational Health and Safety; GRI 404 Training and Education; GRI 405 Diversity and Equal Opportunity; GRI 406 Non-Discrimination; GRI 410 Security Practices; GRI 412 Human Rights**

Assessment; **GRI 415 Public Policy; GRI 416 Consumer Health and Safety; GRI 417 Marketing and Labeling; GRI 418 Customer Privacy.**

The second score was obtained by Raiffeisen Bank Romania, with 88.89% and by the companies KMG International and Distributie Oltenia (CEZ Romania) with 88.33%.

Regarding the company SIVECO ROMANIA SA we can note that for the social dimension of sustainability reporting it has a low score, obtaining 66.67%.

Chart no. 2. The degree of compliance of the GRI social items for 2016, 2017 and 2018

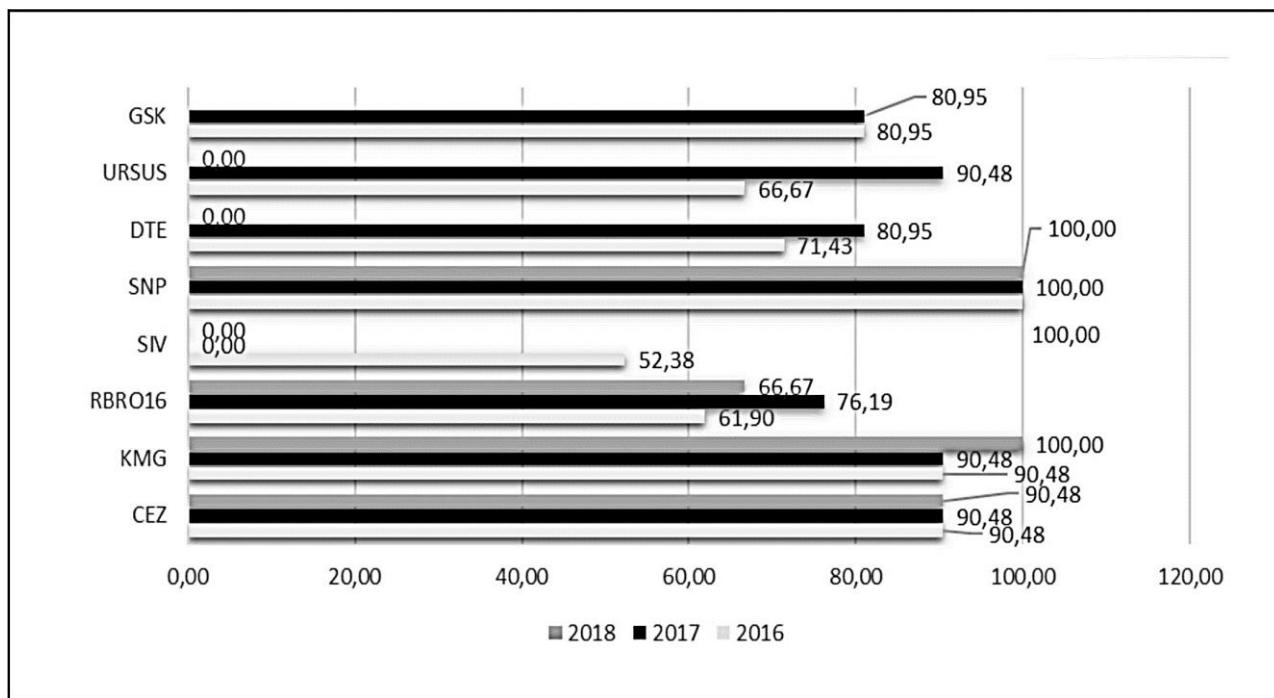
Source: Author's processing

In **Chart no. 3** presents the degree of compliance of the sustainability reports with the elements of natural environment required by the GRI, for the years 2016, 2017 and 2018. The maximum score for reporting the size of the natural environment according to the GRI for a company is 21. The seven indicators of natural environment for which scores from 1 to 3 were awarded are: **GRI 301 Materials; GRI 302 Energy; GRI 303 Water and Effluents; GRI 304 Biodiversity; GRI 305 Emissions;**

GRI 306 Effluents and Waste; GRI 307 Environmental Compliance.

For the year 2018, the relative maximum score of 100% regarding compliance with the seven GRI indicators regarding the dimension of natural environment is obtained by the companies OMV PETROM and KMG International. The second score is obtained by the companies Oltenia Distribution and Ursus, which have a score of 90.48%.

Chart no. 3. The degree of compliance of the GRI environmental items for 2016, 2017 and 2018

Source: Author's processing

5. Discussions

Following the analysis of the three ESG dimensions – social, environment and governance we can observe that companies are oriented to partially publish non-financial information in accordance with GRI. Partial reporting of non-financial information by companies is a phenomenon found by other authors, such as Crane et al. (2008) for European companies, Birth et al. (2008) for Swiss companies and Chan et al. (2005) for listed companies in Hong Kong. At the same time, the communication of non-financial information is essential to reduce the asymmetry of non-financial information (Narayanan et al., 2000). Providing non-financial information allows investors to better evaluate performance and to have a broader view of corporate performance (Holder-Webb et al. 2009), in order to make comparisons between entities in different industries (Riley et al. 2003).

In our study, the only Romanian company that achieves a balanced compliance of the reports reaching an average of 97.23% scores on the three ESG dimensions is OMV PETROM. This degree of compliance of non-

financial reports regarding compliance with the elements required by the GRI can be explained by the fact that OMV Petrom has voluntarily published sustainability reports since 2011. The voluntary behaviour of publishing sustainability reports before the adoption of Directive 2014/94 / EU underlines a mimetic isomorphic as well as coercive isomorphic behaviour, for the period when the sustainability reports became mandatory, through legal measures, starting with the reporting for 2017.

Apart from OMV Petrom which has a high degree of compliance on all three dimensions, we can note that for the dimension regarding the elements of natural environment the highest scores are obtained by the companies that are part of the industrial field. This high score of over 90%, even 100% obtained by OMV Petrom, can be explained by the fact that these companies must comply with the environmental legal norms (see *Chart no. 3*).

Thus, each sustainability report represents a well-structured basis of the materiality of performance in terms of sustainability.

6. Compliance of sustainability reports with the GRI indicators and CNVM regulation 1/2006

Currently, the communication of non-financial information is obligatory or voluntary, which is a common practice among entities to mitigate business costs and reduce information asymmetries. Also, companies are actively oriented to meet customers' needs and expectations by implementing social aspects to achieve business performance.

In *Chart no. 4* was calculated the average of the total scores of the three dimensions of non-financial corporate reporting for each year – 2016, 2017 and 2018 – in relative values, because the maximum possible scores are different. Comparing the three years we can see that the analysed elements increase every year, each company paying greater attention to these elements. For each company we calculated the average of the maximum scores of each dimension (financial, social and natural environment) in percentages.

As a result of the analysis, we can see that in 2017 and 2018 the companies are oriented towards providing higher compliance for the three ESG dimensions of non-financial reporting. In 2017 and 2018, the degree of compliance is higher than in 2016. Analysing the three years – 2016, 2017 and 2018 – it can be noticed that the indicators start to reach a maximum score of 3, so companies start to pay a higher interest to this topic, to respect and publish information according to the three dimensions.

In 2016, for the social dimension, the score is 78.19%, in 2017 the score increases to 87.97%, and in 2018 it reaches 88.99%. The orientation of companies for the year 2017 is on the elements of GRI 403 Occupational Health and Safety and GRI 405 Diversity and Equal Opportunity, these ensuring a higher score, of maximum 2 or 3, according to the grid of scores.

However, the compliance of the Romanian companies with the three dimensions, as well as with the GRI standard in 2016, for the element of natural environment is very low, although the companies are obliged to comply with the environmental legislative norms, not giving enough attention to this element. In contrast, starting with 2017 and 2018, the orientation of companies to publish non-financial information on the natural environment dimension is increasing. The best scores awarded in 2017 are for GRI 303 Water and Effluents and GRI 307 Environmental Compliance, compared to 2016.

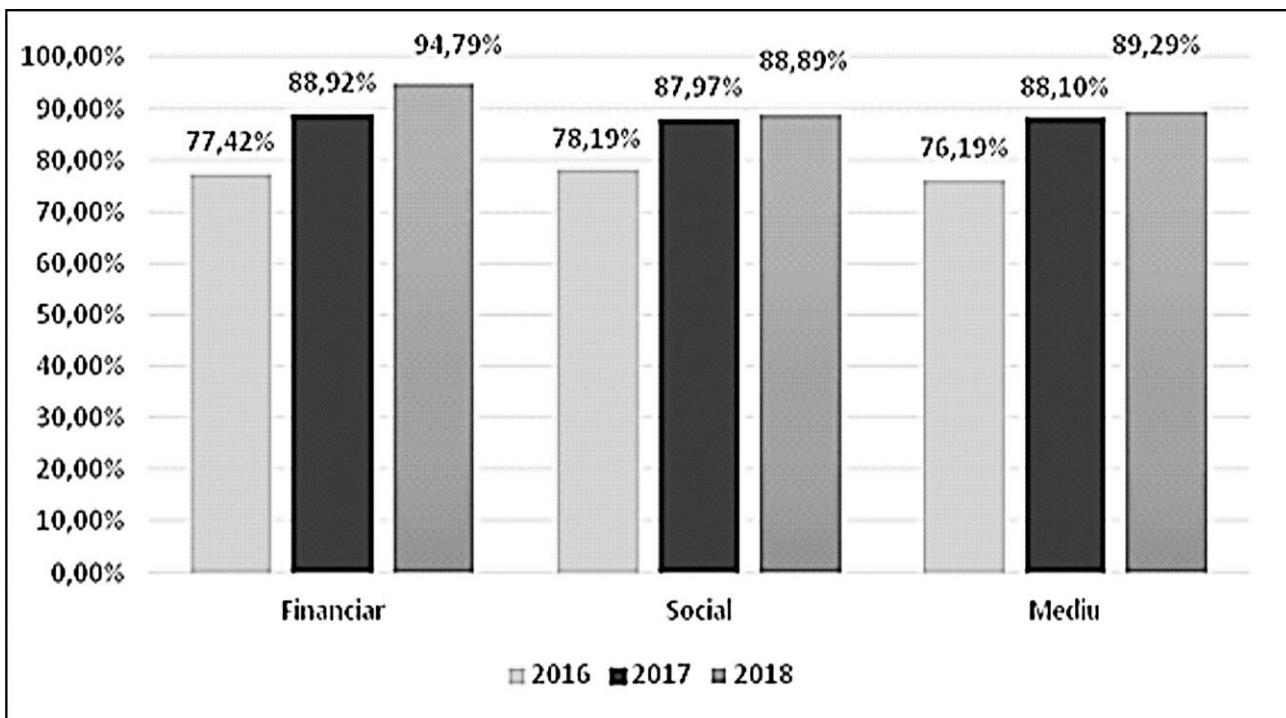
This phenomenon of increasing sustainability reports in providing information on the three dimensions is due to the adoption of Directive 2014/95/EU, applicable from January 1st and through OMFP 1938/2016, where the "Non-financial statement" was introduced, which signifies that companies are required to publish information on CSR.

As regards compliance with CNVM Regulation 1/2006, the companies analysed showed a full applicability of this regulation, because compliance with this regulation implies the presentation of information regarding:

- Business patterns;
- Risk management policies;
- Risk (of financial nature);
- Environmental impact;
- Environmental litigation;
- Vocational training (structure of employees);
- Relations between management and employees;
- Disputes with employees;
- Number of union members.

All these items of the CNVM regulation 1/2006 are present in the items of the GRI Standards framework, therefore the level of compliance of the items regarding the non-financial information is fully respected by the Romanian companies.

Chart no. 4. The compliance of the ESG Dimension with the GRI standard

Source: Author's processing

From **Chart no. 4**, it can be seen that companies are more and more oriented to apply the GRI reporting framework, compared to 2016, when companies generally comply with CNVM regulations.

To make **Chart no. 5**, the total scores were calculated in relative values of the 3 dimensions for 2016, 2017 and 2018. For 2016 we can see a low orientation of companies for reporting non-financial information. The company that has the same degree of compliance with the GRI framework is OMV PETROM, with a score of 92.59%, and in 2017 and in 2018 it reaches the score of 96.30%. The second company with the same degree of compliance with the GRI framework is Oltenia Distribution (CEZ Romania), which for the year 2016 reaches a score of 83.95%, and for the years 2017-2018 it obtains 85.19%.

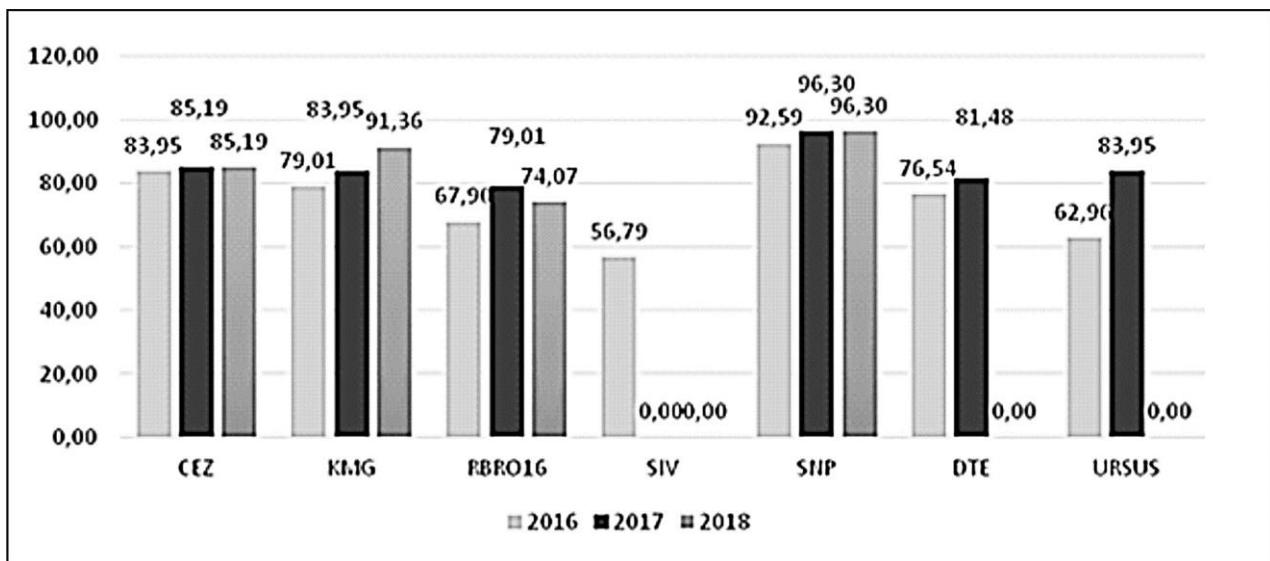
As a result of the analysis, we can see that the non-financial reporting practices of the Romanian companies included in the sample for each analysed year are influenced by the national regulations but also by the

parent company, presenting voluntary reports of the non-financial information.

However, in 2016 the companies tend to partially comply with the practices of reporting non-financial information, which suggests that the Romanian entities are in the initial stages of understanding and application, as well as the development of the Romanian reporting practices. Therefore, two mechanisms of isomorphisation of the Romanian entities for 2016 are identified: coercive and mimetic isomorphism.

This indicates that for 2016 the publication of sustainability reports is influenced by a coercive isomorphism, which means that this mechanism is influenced by the CNVM regulations, the companies being parties that are not actively interested in publishing non-financial information. (Gușe et al., 2016). And mimetic isomorphism is influenced by group level reporting. This mechanism shows that companies are adopting best reporting practices, and they are not required by any regulation in force to publish non-financial information.

Chart no. 5. The compliance of the sustainability reports regarding the GRI items

Source: Author's processing

In addition, in 2017 and 2018, an increase in the applicability of non-financial reporting practices can be remarked. Sustainability reports are influenced by the entry into force of Directive 94/2014 / EU with applicability from January 1, 2017 and by OMFP 1938/2016, where the "Non-Financial Statement" was introduced, which means that companies are obligated to publish information on CSR. Therefore, in 2017, we can identify two mechanisms of isomorphisation of Romanian entities: mimetic and normative isomorphism.

Thus, the years 2017 and 2018 represents the years in which the orientation of the companies included in the sample is focused on guiding themselves in publishing sustainability reports using the Global Reporting Initiative (GRI) G4 Guidelines reporting framework, in the "Core" option, to reflect the impact we have in the operating area, in all 3 areas: economic, social and environmental. This high level of compliance of the sustainability reports regarding the GRI framework is due to the change and awareness of the managers that the application and asymmetry of the non-financial information, optimizes the quality of the three ESG dimensions leading to the increase of the company's performance.

Conclusions

In the European context and along with the rise of globalisation, companies are concerned about achieving sustainable growth objectives and, given the favourable moment created by the transposition of Directive 2014/95/EU on non-financial reporting, sustainability reports have done more than just confirm their necessity – they have become tools for planning efficient functioning of markets and creating a robust economy, on the European and national level. Also, this study examines the effect of stakeholder pressures and the isomorphism developed by DiMaggio and Powell (1983), on the corporate decision to ensure sustainability reports. Reporting non-financial information helps companies avoid, reduce or control the harmful impact of their activities on the environment and population.

Regarding the first hypothesis, we can see that the 8 Romanian companies indexed in the database of the GRI site observe the applicability of the GRI indicators. The results obtained from the analysis of the company reports show that the level of adoption of the reporting practices according to the GRI conceptual framework improves significantly every year.

The second hypothesis refers to the benefits of increased performance regarding sustainability disclosure practices. These are highlighted in the

sustainability reports and supported by Vaz et al. (2016), who show that a high level of reporting according to the GRI framework leads to improving the company's image, reducing costs, attracting new potential investors. The sustainability reports of the companies analysed also show: increased transparency of the stakeholder in the employment process, reflect the opinions and needs of the partners as they appear in the company's activity, strengthening and diversifying internal and external collaboration relationships, increasing the efficiency of technological processes and decreasing their negative impact over the environment and optimizing the social responsibility policy model and granting sponsorships.

Also, reporting non-financial information aims to communicate the performance of companies, to stakeholders. Kulkarni, (2014) contends that in order to gain advantages in the competitive environment, companies must convey a higher assuming degree as regards publishing non-financial information.

The results obtained by testing the third hypothesis show that the sustainability reports analysed over the three years are influenced by the three isomorphization mechanisms: coercive, normative and mimetic. In 2017 and 2018, the sustainability reports were more transparent than in 2016, the high degree of application of the GRI framework being achieved by each company according to the specific items of the sector of activity, as a result, the industrial sector grants and is obliged to comply with the environmental protection rules, obtaining a high degree of over 90%. the sustainability

reports of this sector are actively influenced by three mechanisms of isomorphism: coercive, normative isomorphism and mimetic isomorphism.

A limit of the research is given by the small sample used, as after the application of the selection criteria of the sample it was made of only 8 companies. One solution to show the compliance of annual reports with the principles of non-financial reporting is to include other companies in the European region in the analysis. The second limit is represented by the absence of discussions with persons within the companies and by the analysis of the individual reports and not of the reports on the group level. Also, another limitation is the possible subjectivity of the rating and coding grid of reports. Therefore, future studies should perform an extension of initial sample analysis in future years in order to observe the effect produced by the reporting of non-financial information on reports transparency. The paper intends to broaden the reporting vision of these companies and to allow a better understanding of the ESG dimension and the disclosure of sustainability.

To conclude, the study shows that Romania is undergoing a continuous development process regarding the understanding of the GRI framework. Companies publish non-financial information to optimize the quality of the implementation of the principles of good corporate governance, ethics and integrity. Therefore, the entities are oriented towards the development of a sustainable process, with a positive impact on the economy, the environment and the community.

REFERENCES

1. Barnea, A., Rubin, A., (2010), Corporate social responsibility as a conflict between shareholders, *Journal of Business Ethics*, 97 (1), pp. 71-86.
2. Birth, G., Illia, L., Lurati, F., Zamparini, A., (2008), Communicating CSR: practices among Switzerland's top 300 companies, *Corporate Communications: An International Journal*, 13 (2), pp. 182-196.
3. Brown, W., Helland, E., Smith, J., (2006), Corporate philanthropic practices, *Journal of Corporate Finance*, 12 (5), pp. 855-877.
4. Carpenter, V.L. and Feroz, E.H. (2001), Institutional theory and accounting rule choice: an analysis of four US state governments' decisions to adopt generally accepted accounting principles, *Accounting, Organizations and Society*, Vol. 26, pp. 565-96.
5. Chan, J.C., Welford, R., (2005), Assessing corporate environmental risk in China: an evaluation of reporting activities of Hong Kong listed enterprises, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 12, pp. 88-104.
6. Chih, H. L., Shen, C. H., & Kang, F. C., (2008), Corporate social responsibility, investor protection, and earnings management: Some international evidence, *Journal of Business Ethics*, 79(1/2), pp. 179-198.
7. Clarke, J. and Gibson-Sweet, M., (1999), The use of corporate social disclosure in the management of reputation and legitimacy: a cross sectoral

- analysis of UK top 100 companies, *Business Ethics: A European Review*, Vol. 8, No. 1, pp. 5-13.
8. Crane A., Matten D. and Spence L., (2008), Corporate Social Responsibility: Readings and Cases in Global Context, London: Routledge, pp.3-20.
  9. Cummings, J., & Doh, J., (2000), Identifying who matters: mapping key players in multiple environments, *California Management Review*, 42(2), pp. 83-104.
  10. Delmas, M., (2002), The diffusion of environmental management standards in Europe and the United States: an institutional perspective, *Policy Sciences*, Vol. 35, pp. 91-119.
  11. DiMaggio, P. J., & Powell, W. W., (1983), The iron cage revised: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields, *American Sociological Review*, 48(2), pp. 147-160.
  12. Filbeck, G., Gorman, R., Zhao, X., (2009), The 'best corporate citizens': are they good for their shareholders?, *Financial Review*, 44 (2), pp. 239-262.
  13. Freeman, R., (1994), The Politics of Stakeholder Theory: Some Future Directions, *Business Ethics Quarterly*, vol. 4, No. 4 (Oct.). pp. 409-421.
  14. Friedman, M., (1970), Money and income: comment on Tobin, *Quarterly Journal of Economics*, 84 (2), pp. 318-327.
  15. Greening, D., & Turban, D., (2000), Corporate social performance as a competitive advantage in attracting a quality workforce, *Business and Society*, 39(3), pp. 254-280.
  16. Grougiou V., Leventis S., Dedoulisd E., Owusu-Ansahe S., (2014), Corporate social responsibility and earnings management in U.S. banks, *Accounting Forum*, No. 38, pp. 155-169
  17. Gușe, R. G., Almășan, A., Circa, C., Dumitru, M., (2016), The role of the stakeholders in the institutionalization of the CSR reporting in Romania, *Accounting and Management Information Systems*, Vol. 15, No. 2, pp. 304-340.
  18. Hartman, L. P., Rubin, R. S., & Dhanda, K. K., (2007), The communication of corporate social responsibility: United States and European Union multinational corporations, *Journal of Business Ethics*, 74, pp. 373-389.
  19. Healy, P., & Palepu, K., (2001), Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical disclosure literature, *Journal of Accounting and Economics*, No. 31, pp. 405-440.
  20. Holder-Webb, L., J. Cohen, L. Nath, and D. Wood., (2009), The supply of corporate social responsibility disclosure among U. S. firms, *Journal of Business Ethics*, (February), pp. 497-527.
  21. Hussain, M.M. and Hoque, Z., (2002), Understanding non-financial performance measurement practices in Japanese banks: a new institutional sociology perspective, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol. 15, No. 2, pp. 162-183.
  22. Jennings P.D. & Zandbergen P.A. (1995), Ecologically sustainable organizations: an institutional approach, *Academy of Management Review*, vol. 20, pp. 1015-1052.
  23. Jo, H., Harjoto, M., (2011), Corporate governance and firm value: the impact of corporate social responsibility, *Journal of Business Ethics*, 103 (3), pp. 351-383.
  24. Jo, H., Harjoto, M., (2012), The causal effect of corporate governance on corporate social responsibility, *Journal of Business Ethics*, 106 (1), pp. 53-72.
  25. Kim, H.L., Rhou, Y., Uysal, M., Kwon, N., (2017), An examination of the links between corporate social responsibility (CSR) and its internal consequences, *International Journal of Hospitality Management*, 61, pp. 26-34.
  26. Kulkarni Aaishwarya R, (2014), A Review of Concept and Reporting of Non-Financial Initiatives of Business Organisations, *Procedia Economics and Finance*, 11, pp. 33-41.
  27. Lee, D., Faff, R., (2009), Corporate sustainability performance and idiosyncratic risk: a global perspective, *Financial Review*, 44 (2), pp. 213-237.
  28. Lee, S., Kim, B., Ham, S., (2018), Strategic CSR in the airline industry: does materiality matter?, *International Journal of Hospitality Management*, 30 (12), pp. 3592-3608.
  29. Milstein, M.B., Hart, S.L. & York, A.S., (2002), Coercion breeds variation: the differential impact of isomorphic pressures on environmental strategies, in „Organizations, Policy and the Natural Environment: Institutional and Strategic Perspectives”, Hoffman A.J. & Ventresca M.J. (eds). Stanford University Press: Stanford, pp. 151-172.

30. Morhardt, J.E., Baird, S., Freeman, K., (2002), Scoring corporate environmental and sustainability reports using GRI 2000, ISO 14031 and other criteria, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 9, pp. 215–233.
31. Narayanan, V. K., Pincus G. E., Kelm K. M., Lander D. M., (2000), The influence of voluntarily disclosed qualitative information, *Strategic Management Journal*, 21, pp. 707-722.
32. Nielsen, A. E., & Thomsen, C., (2007), Reporting CSR – what and how to say it?, *Corporate Communications: An International Journal*, 12(1), pp. 25-40.
33. Orhan Akisik, Graham Gal, (2011), Sustainability in businesses, corporate social responsibility, and accounting standards: An empirical study, *International Journal of Accounting and Information Management*, September, pp. 303- 324.
34. Ortas, E., Alvarez, I., Jaussaud, J., Garayar, A., (2015), The impact of institutional and social context on corporate environmental, social and governance performance of companies committed to voluntary corporate social responsibility initiatives, *Journal of Cleaner Production*, 108, pp. 673-684.
35. Peng, M. W., (2002), Towards an institution-based view of business strategy, *Asia Pacific Journal of Management*, 19(2-3), pp. 251-267.
36. Prior, D., Surroca, J., & Tribo, J., (2008), Are socially responsible managers really ethical? Exploring the relationship between earnings management and corporate social responsibility, *Corporate Governance: An International Review*, 16(3), pp. 160-177.
37. Riley, R. A., Pearson T. A, Trompeter G., (2003), The value relevance of nonfinancial performance variables and accounting information: The case of the airline industry, *Journal of Accounting and Public Policy*, (May–June), pp. 231-253.
38. Statman, M., Glushkov, D., (2009), The wages of social responsibility, *Financial Analysts Journal*, 65, pp. 33-46.
39. Skouloudis A., Evangelinos K., Kourmousis F., (2010), *Assessing non-financial reports according to the Global Reporting Initiative guidelines: evidence from Greece*, *Journal of Cleaner Production* 18, pp. 426-438.
40. Su, L., Swanson, S.R., Hsu, M., Chen, X., (2017), How does perceived corporate social responsibility contribute to green consumer behavior of Chinese tourists: a hotel context, *International Journal of Hospitality Management*, 29 (12), pp. 3157-3176.
41. Thiel M., (2020), Governing indifference: Challenges and opportunities for collaborative governance performance, *The International Journal of Management Education*, 18, pp. 1-11.
42. Tsamenyi, M., Cullen, J. and Gonzalez, J.M.G., (2006), Changes in accounting and financial information system in a Spanish electricity company: A new institutional theory analysis, *Management Accounting Research*, Vol. 17, pp. 409-432.
43. Vaz N., Fernandez-Feijoo, B., Ruiz, S., (2016), Integrated reporting: An International overview, *Business Ethics: A European Review*, Volume 25, Number 4, pp. 557-591.
44. Verrecchia, R. (1993), How do we assess a model of price and volume?, *The Accounting Review*, 68(4), pp. 870-873.
45. Yu Y., Huo B., (2019), The impact of environmental orientation on supplier green management and financial performance: the moderating role of relational capital, *Journal of Cleaner Production*, 211, pp. 628-639.
46. CNVM, 2006, Regulation no. 1/2006. Available online on: <http://asfromania.ro/files/capital/regulamente/2006/Regulamentul-01-2006.pdf>
47. GRI STANDARDS issued by non-profit organizations. Available online on: <https://www.globalreporting.org/standards/gri-standards-download-center/>
48. KPMG (2013), The KPMG survey of corporate responsibility reporting 2013. Available online on: www.kpmg.com/sustainability
49. Order of the Minister of Public Finance no. 1938/2016 of August 17, 2016 regarding the modification and completion of some accounting regulations, the Official Gazette of Romania no. 680 of September 2, 2016, Available online: https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OMFP_1938_2016.pdf
50. EU (2014), Directive 2014/95 / EU of the European Parliament and of the EU Council of 22 October 2014, Official Journal of the European Union, Available online at: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0095&from=RO> quote EU, 2014

51. EU (2017), Guide on reporting non-financial information, developed by the European Commission. Available online at: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC0705(01)&from=RO	57. http://www.siveco.ro/
52. https://www.distributieoltenia.ro/ro	58. https://www.sustainability-reports.com/global-reporting-initiative-gri-presents-exposure-draft-of-the-sustainability-reporting-guidelines/
53. https://ro.gsk.com/	59. https://www.telekom.ro/despre-noi/responsabilitate/piata-telecom/rapoarte-cr/
54. https://rompetrol.kmginternational.com/kmg-international.html	60. https://ursus-breweries.ro/responsabilitate/
55. https://www.omvpetrom.com/ro	61. https://en.wikipedia.org/wiki/Global_Reportin_Initial
56. https://www.raiffeisen.ro/despre-noi/responsabilitate-corporativa/rapoarte-anuale-csr/	62. https://www.sustainability-reports.com/global-reporting-initiative-gri-presents-exposure-draft-of-the-sustainability-reporting-guidelines/

Appendix 1. List of analysed reports

Name	Size	Sector	Reports				
			2016	2016-2017	2017	2017-2018	2018
Distributie Oltenia (CEZ Romania)	Large	Utilities	Sustainability report	-	Sustainability report	Sustainability report	
GlaxoSmithKline Romania (GSK)	Large	Care products	-	Corporate responsibility report	-	-	-
KMG International (KMG)	Large	Energy	Sustainability Report – Transforming the future		People have of great achievements Sustainability report		-
OMV Petrom (SNP)	Large	Energy	Sustainability Report – Passion for energy. Commitment to the future		Sustainability Report – Here and now energy for a better life		OUR ENERGY FOR A SUSTAINABLE FUTURE – Sustainability Report 2018
Raiffeisen Bank Romania (RBRO16)	Large	Financial services	Corporate social responsibility report		We put responsibility in the light – Sustainability Report		Sustainability report
SIVECO ROMANIA SA (SIV)	Large	Other	Innovative Solutions for a Sustainable Community Annual Sustainability Report 2016		-		-
Telekom Romania	Large	Telecommunication	Sustainability report		Sustainability report		-
Ursus Breweries, a subsidiary of SABMiller plc.	Large	Food products and beverages	Sustainability report		Sustainable development report		-

Source: author's processing

Perceptions and Trends Following the Application of IFRS in Romania

Irina Diana IORDACHE, Ph. D. Student,
"1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia, Romania,
e-mail: irina.iordache07@gmail.com

Abstract

An IFRS-based accounting should provide many advantages, both from the point of view of presenting and reporting financial information, as well as from the point of view of decision-making processes, giving companies the opportunity to use the global financial markets to raise capital.

In this context, the objective of this research was to identify the perceptions and trends of the Romanian companies' executive directors as a result of applying international financial reporting standards, especially to identify if the application of IFRS created the opportunity to attract external financing sources at the level of Romanian companies.

Most respondents are aware of the benefits that companies should get when applying IFRSs. Thus, 96% of the interviewed managers consider that the main advantages offered by the application of IFRS consist, on the one hand, in increasing the level of transparency and comparability of financial information at international level, and, on the other hand, in increasing the role of accounting in the decision-making process. Such advantages should lead to the increase of the confidence of the potential foreign investors in the Romanian companies and subsequently improve the investment process in the Romanian companies, a benefit that, at the moment, the Romanian entities seems to not get yet.

Keywords: IFRS; accounting; external financing sources; foreign capital; domestic capital

JEL Classification: M41

To cite this article:

Iordache, I.D., (2020), Perceptions and Trends Following the Application of IFRS in Romania, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 376-384,
DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/012

To link this article:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/012>
Received: 7.01.2020
Revised: 14.01.2020
Accepted: 3.04.2020

Introduction

In Romania, in mid-2012 the Minister of Public Finance issued Order no. 881, by which the companies listed on the Bucharest Stock Exchange (BVB) were obliged to prepare and report the financial statements in accordance with the International Financial Reporting Standards (IFRS) starting with the end of 2012.

In the same year, at the conference "Investor Information and Transparency. IFRS Standards" organized by Deloitte in partnership with Bucharest Stock Exchange, Pompei Lupsan, Vice-President of the Board of Directors of BVB, stated that for companies listed on BVB it is important to apply IFRS when preparing individual financial statements for at least 3 reasons, namely¹:

- IFRS ensures the increase of the transparency of the reporting according to the Corporate Governance Code of the BVB;
- It is easier for investors to perform comparative analyzes for companies in the same field, but from different capital markets;
- The IFRS-based accounting system is a standard analysis tool preferred and known to foreign investors, giving them confidence in public financial information.

All these reasons for applying IFRS support medium and long-term liquidity growth at the level of Romanian companies (Deloitte, 2012).

After approximately 7 years since this declaration and since applying IFRS by Romanian entities, we consider it important to capture the evolution of these companies in these years and to investigate whether the change to an IFRS based accounting generated the expected benefits.

Theoretical framework

Regarding the perception of the application of IFRS, a series of studies have been carried out over time in order to know the advantages and disadvantages of applying this system. Thus, at an international level, Dennis Taylor's study that aimed to analyze the effects of adopting IFRS on

the transparency and quality of accounting information of listed companies in Hong Kong, UK and Singapore concluded that the financial statements prepared under IFRS do not add significantly more value than the statements drawn up according to national standards, regardless of the level of accounting harmonization in the 3 countries (Dennis Taylor, 2009). Also, to the question mentioned by Pilcher and Dean in one of their qualitative researches: "does IFRS reporting add value to local management or government?", The response of the interviewed Australian directors seems to have been negative (Pilcher and Dean, 2013, p. 180- 196).

At the level of Romania, in a study carried out before switching to IFRS reporting by the listed companies, Ionascu proposed to investigate the opinions of financial managers regarding the future application of IFRS. Following this study: 78.4% of the respondents considered that the application of IFRS will generate a higher level of comparability in the financial statement at international level; 86.5% of the respondents considered that the information obtained from the financial statements reported in accordance with IFRS are more qualitative, offering much more relevant information to the investors; more than half of the financial directors (56.8%) argued that reporting according to IFRS provides a better information source for managers in making economic decisions; 40.5% of the directors agreed with the idea that IFRS will facilitate access to financial markets (Ionașcu et al., 2011).

Also, Dănescu and Spătăcean, before the implementation of IFRS by the listed companies, stated that following the adoption of IFRS the companies will be stimulated to improve the quality of their financial reports in order to consolidate their competitive position on international financial markets (T. Dănescu, O. Spătăcean, 2011).

With respect to the results obtained after 7 years implementation of IFRS, through our study we intend to continue the research at national level, by investigating the perceptions of the managers regarding the consequences of applying IFRS.

The observation and analysis of the phenomenon on Romanian companies is even more significant if we take into account the specific economic and legal context of Romania.

First of all, it should be borne in mind that the International Financial Reporting Standards have their bases and origins in Anglo-Saxon law (customary law), which can create difficulties in applying them in countries

¹ http://www.banknews.ro/stire/62768_deloitte_audit_cand_pietele_de_capital_transcend_granitele,_limbajul_universal_este_esentialimplicatiile_trecerii_la_ifrs_.html

with different legislative contexts, such as Romania, based on norms of Roman law.

Secondly, if we compare Romania's economy with other states, according to the opinions of international rating agencies, Romania would fall into the category of emerging countries. The theory says that emerging countries would be more open to the application of internationally recognized regulatory frameworks, such as IFRSs. However, in the research literature there are also opinions that consider that the respective international norms do not fully reach their objectives at the level of emergent countries, as some difficulties appear both in the adoption and implementation of the standards, as well as in satisfying the information requirements, because on the market there are not present all users of information. In this sense, both in the Romanian literature, but especially in the international literature, one can observe the increasing acute concern of the specialists to understand why the decision to apply IFRS in the emerging countries is taken into account, given the difficulties and obstacles encountered in the implementation process. This concern is also found at Albu, so that the implementation of IFRS is complex and requires the revision and improvement of many aspects, such as: the characteristics, the attitudes of the Romanian companies, the perspective and the characteristics of the Romanian accounting system, the expectations of the users of the financial statements, the characteristics of the Romanian accounting profession (Albu et al., 2011).

Although there is a concern in the specialized literature regarding the application of IFRS in Romania, however, the complexity of the phenomenon requires continuous theoretical and methodological research in the field.

By reviewing the specialized literature and past research on international accounting standards, we concluded that although each country could build an accounting in accordance with its needs, however, this aspect could be a hindrance for foreign investors, for entities which cooperates with subsidiaries from other countries or with parent companies internationally or in the case of entities present on foreign capital markets. Thus, it turns out that the internationalization of accounting can facilitate the worldwide collaboration of entities, through comparability, transparency and an easier understanding of the information presented by the entities, however, all at a certain cost.

Research methodology

Our study was based on a questionnaire constructed in order to obtain relevant opinions of the representatives of the companies applying IFRS. For our survey we have chosen entities that apply IFRS, the majority being companies listed on the BVB on the main market and thus we have included all 24 entities in the *Premium* category and the 3 companies listed in the *International* category. As a rule, these companies are representative, being the largest and most important listed entities, which qualify for the higher criteria imposed by the BVB. Also, our study in addition to these large companies also included 20 other entities applying IFRS.

The response rate to the questionnaire was 53% and the answers received were introduced and processed in Excel and Stata.

Defining the research hypotheses

Given the main objective of this research, the first assumption set was the following:

H1: The application of IFRS at the level of the Romanian entities facilitates external financing.

We also wanted to surprise if after applying IFRS the Romanian managers became more interested in using the accounting information in the decision-making process. To answer this question, we established the second hypothesis:

H2: The role of the accounting system has increased in the decision-making process with the application of IFRS.

Moreover, we wanted to see if the application of IFRS involved an additional effort in the activity of the entities. Therefore, we set the third hypothesis:

H3: The application of IFRS entails additional costs.

Results

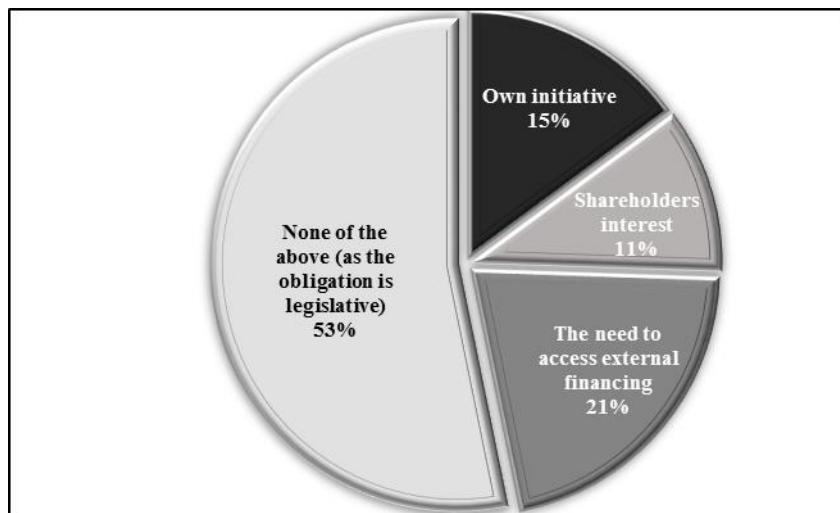
From our sample, which comprises 47 companies, we found that all 47 entities apply IFRS.

We know that the application of IFRS in Romania arises from the legislative obligation, but in addition we wanted to know if the entities would have been interested in this accounting system if this requirement had not existed. Thus, we found that 53.2% of the financial directors stated that

they would not have applied IFRS if they had not been imposed, but the remaining 46.8% of the entities would have applied IFRS for other reasons (*Figure no. 1*), such as: own initiative

(14.9%), shareholder desire (10.6%), better access to external financing (21.3%). However, overall, the reason for applying IFRS based on legislative obligation predominates.

Figure no. 1. Reasons for applying IFRS

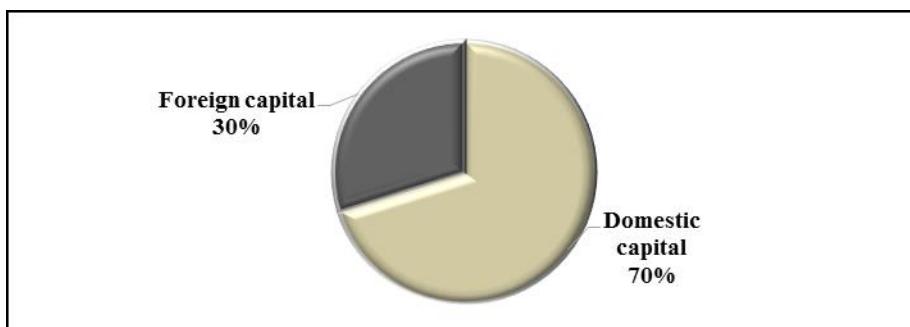

Source: Own projection

In addition, we wanted to analyze the shareholding structure of companies that apply IFRS, respectively companies owned by foreign investors versus companies owned by domestic investors. We observe in *Figure no. 2* that currently out of the total sample of 47

companies, 70.2% are majority owned by domestic investors, while 29.8% are owned by foreign investors. It is possible that this structure of capital at the level of Romanian companies to generate a low interest in the application IFRS.

Figure no. 2. Domestic capital vs. foreign capital at the level of the Romanian companies

Source: Own projection

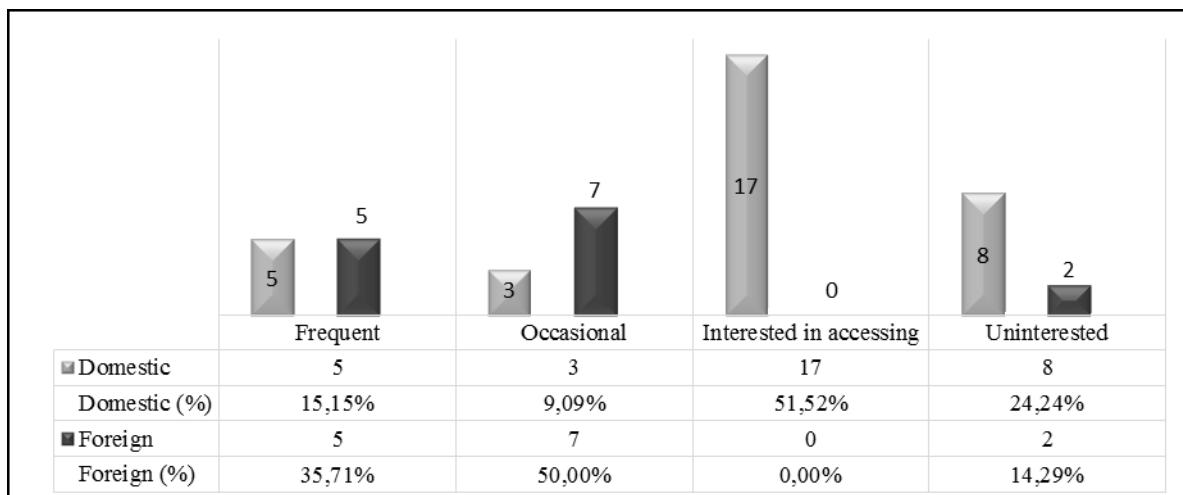
Also, in the analysis of the first hypothesis, we wanted to know if the shareholders of the interviewed companies

consider that the financial statements based on IFRS helped them in attracting external financing.

Thus, in **Figure no. 3** we notice that the companies owned by foreign investors used the external financing sources more frequently than the domestic companies.

The domestic companies want to access such sources, but at present only about 26% manage to do so frequently and / or occasionally.

Figure no. 3. Frequency of access external financing by Romanian companies

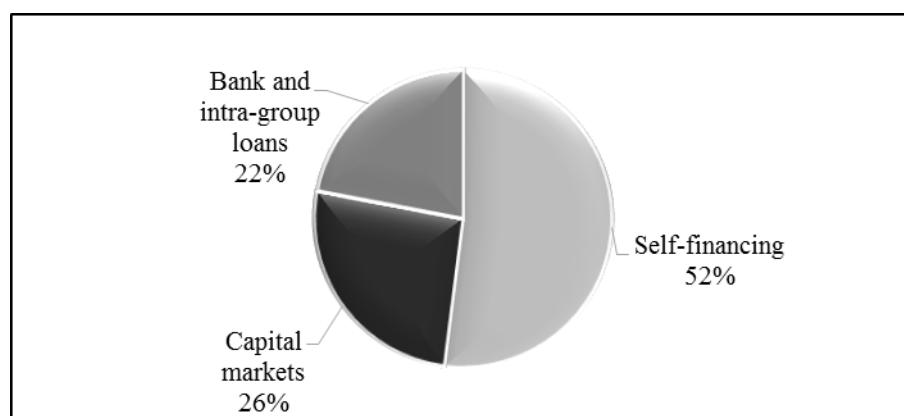

Source: Own projection

Starting from the frequency of accessing external funding, the research results become more conclusive if we identify the nature of the main financing sources used by the companies applying IFRS. Thus, following the results in **Figure no. 4**, we can see that capital markets are far from being the main source of financing for the companies in our sample. Self-financing is on the

first place, followed by the capital market and with little difference from it, bank and intra-group loans, which, as a rule, also involve a cost of borrowing. This prudent behavior in attracting sources of financing from the capital markets is characteristic to the continental countries, which do not have sufficient force to convince investors.

Figure no. 4. The main source of financing used by the Romanian companies

Source: Own projection

In this situation, in view of the above results, according to which, on the one hand the respondents stated that the predominant reason for applying IFRS is a mandatory one, and on the other hand the companies owned by the local investors, majority in Romania, do not consider the IFRS application appropriated in attracting external financing sources, we have all the prerogatives to not validate hypothesis 1. Further, by correlating the responses received in connection with the possibility of IFRS to ensure greater access to external financing, we find both in **Table no. 1** and **Table no. 2** (presented below), that the main reason for applying IFRS among Romanian entities is not the need for external financing.

In order to validate or not the second hypothesis, we wanted to know the perception of the managers regarding the benefits associated with the implementation of IFRS. Thus, in **Table no. 1** it is noted that most of the respondents agreed that following the application of IFRS, a number of advantages were obtained regarding: transparency, comparability and intelligibility of financial information, professional opportunities etc.

Regarding the increase of the role of accounting in the decision-making process, 81.8% of the respondents claimed that with the application of IFRS the accounting information was much more useful to the decision-makers. Thus, we can accept hypothesis 2.

Table no. 1. Respondents' perception of the benefits of adopting IFRS

Statements from the questionnaire	Level of approval of the statement (%)
IFRS provided a clearer and more accurate picture of the financial statements	80%
The application of IFRS increased the level of transparency of the financial statements	96.9%
The application of IFRS has increased the level of comparability of financial statements at international level	96.3%
Financial statements reported in accordance with international standards are easier to understand	76.4%
With the implementation of IFRS, the role of accounting has increased in the decision-making process	81.8%
The application of IFRS decreased the cost of capital	20%
The application of IFRS offers Romanian accounting specialists' opportunities at international level	90.9%
The application of IFRS ensured the attraction of new investors	35%

Source: Own projection

When validating hypothesis no. 3, combining the answers received regarding both the benefits and the challenges of adopting IFRS, we note that the respondents did not agree with the fact that the implementation of IFRS reduced the cost of capital, as only 20% of them agreed with this statement. Moreover, other current expenses related to the IFRS transition and application have not diminished, but, on the contrary, have seen a significant increase, such as: expenses with retreats and adjustments of financial statements, with the training of the personnel in knowledge of IFRS, expenses for controlling and auditing information reported in accordance with IFRS, expenses for reorganizing the operational and IT infrastructure of companies, etc. These issues resulted

as well from the answers received to the question regarding the challenges encountered by the respondents in applying IFRS (**Table no. 2**).

Also, the answers regarding the challenges associated with the implementation and application of IFRS are very diverse (**Table no. 2**). For example, 52.8% of the respondents considered that the transition to IFRS implementation was complicated, 92.7% considered that the training of the personnel was a high cost challenge, 74.5% are skeptical regarding the reorganization of the operational and financial process, and 52.8% are afraid of the changes caused in the IT infrastructure. Given the perception of the respondents regarding the difficulties encountered and the increase of the costs following the application of IFRS we can accept hypothesis 3.

Table no. 2. Respondents' perception of the challenges encountered in the effective adoption and application of IFRS

Statements from the questionnaire	Level of approval of the statement (%)
The switch to IFRS was complicated	52.8%
The application of IFRS will never reach a single global reporting system	21.9%
Staff training	92.7%
Changes in the operational and financial process	74.5%
Changes in IT infrastructure	52.8%
Internal control and audit of reported information	73.2%
Too much transparency	30.9%
The concept of valuation of balance sheet items at fair value was difficult to apply	67%
Changes in the legislative process	70.9%

Source: Own projection

Conclusions

The application of IFRSs should offer a number of benefits to the entities. Most respondents are aware of this, considering that by applying these accounting standards the image of companies has improved (80%). Also, 96% of the interviewed entities consider that the main advantages offered by the application of IFRS consist, on one hand, in increasing the level of transparency of the financial position and in ensuring the comparability of information at international level, and on the other hand in a better understanding of the financial statements and in increasing the role of accounting in the decision-making process. Such advantages should lead to the increase of the confidence of the potential foreign investors in the Romanian companies and subsequently improve the investment process in the Romanian companies, a benefit that, at the moment, the Romanian entities seems to not get yet.

As a result of this analysis, the first general assumption valid in several jurisdictions of developed countries with strong capital markets was rejected, namely that listed entities that apply IFRS attract new investors more easily.

Although at present the Romanian practice does not confirm the advantage of attracting new investments in the entities applying IFRS, however the creation of a legislative framework by which listed companies must apply IFRS is a necessary measure for Romania as a member of the European Union.

When we've looked at the source of capital of the companies analyzed, we conclude that companies that

are wholly or mainly owned by foreign investors are most interested in using IFRS. This behavior is especially justified since 2007 when Romania became a member of the European Union, and the Romanian markets have increasingly opened to foreign investors. At present, there are many multinational companies operating in Romania and their number is likely to be constantly increasing, given that Romania offers a lower labor cost than other European countries. In this context of business convergence and globalization, it is absolutely necessary that the Romanian legislative framework to comply with the European and international rules.

Another hypothesis for which the application of IFRS is useful to the listed companies would have to do with the very basic objective of these companies when they decide to operate on a regulated capital market, namely to have permanent sources of finance. We know that investors in the capital market would not make available the liquidity they have if the issuing entities would not provide a transparent and stable framework for presenting the financial position and performance, as it ensures the application of IFRS.

Even if the application of IFRS is compulsory for the listed companies, these criteria seems to still be insufficient for the Romanian companies in attracting liquidities from the capital market. From the research carried out we have noticed that Romanian companies use self-financing as the main source of financing, and the other external sources, respectively loans and the capital market, are currently offering a low level of financing.

The results of our study are in accordance with the opinions found on this subject in specialized literature. Thus, Romania is a country in which the culture of the financial market is in an incipient phase of development and consolidation and therefore, the listed companies manage to finance their activity, mainly from loans and own resources.

The mechanism established by IFRS is, of course, in a continuous process of adaptation and development, according to the evolutions and requirements revealed in practice. For example, as it is known, in the last years IFRS 15 "Revenue from customer contracts" and IFRS

16 "Leasing contracts" have been issued and are being implemented. There are evolutions that pose technical and operational difficulties for professionals. Therefore, they will be the subject of future research.

Acknowledgement

This work is part of the project "Development of tertiary education in support of economic growth - PROGRESSIO", project code POCU/380/6/13/125040, project co-financed by the European Social Fund through the Human Capital Operational Program 2014 – 2020.

REFERENCES

1. Achim M.V., Borlea S.N., Mare C., Corporate Governance and Business Performance: Evidence for the Romanian Economy, *Journal of Business Economics and Management*, 17(3), 2016, pp. 458-474
2. Albu C., Albu N., Bunea Ş., Calu D., Gîrbină M., A story about IAS/IFRS implementation in Romania – an institutional and structuration theory perspective, *Journal of Accounting in Emerging Economies*, vol.1, no. 1, 2011, pp. 76-100
3. Apostol C., Adoptarea bunelor practici de guvernanță corporativă de către companiile din România, Colecția „Cercetare avansată postdoctorală în științe economice”, Editura ASE București, 2015
4. Balsmeier B., Vanhaverbeke S. (2016), International financial reporting standards and private firms' access to bank loans, *European Accounting Review*, vol. 15, no. 1, 2016, pp. 1-30
5. Bebeșelea M., Accounting information and its users. A study of the supply and demand of accounting, *Economic Management and Financial Markets*, vol 9, 2014, pp. 7-9
6. Dima, B., Dima, S.M., Nachescu, M-L. (2018), Does IFRSs adoption contribute to the protection of minority investors?, *Audit Financiar*, vol. XVI, no. 4(152)/2018, pp. 584-598
7. Ciocan C.C. (2019), Prudence vs. Credibility. A Formal Comparative Analysis between Romanian Accounting Regulations and IFRS, *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 1(153)/2019, pp. 114-123
8. Chen, C. J. P., Ding, Y. & Xu, B., Convergence of accounting standards and foreign direct investment, *The International Journal of Accounting*, vol. 49, 2014, pp. 53-86
9. Chen H., Tang Q., Jiang Y., Lin Z., The Role of IFRS in Accounting Quality: Evidence from European Union, *Journal of International Financial Management & Accounting*, 2010, vol. 21, no. 3, pp. 220-278
10. Daske, H., Hail, L., Leuz, C., Verdi, R., Mandatory IFRS Reporting Around the World: Early Evidence on the Economic Consequences, *Journal of Accounting Research*, 2008, 46 (5), pp. 1085-1142
11. Dănescu, T., Spătăcean, O. (2011), Limitări și inadvertențe în procesul de raportare financiară conform IFRS – cazul societăților de investiții financiare, *Audit Financiar*, nr. 4/2011 pp. 42-52
12. Farcane, N., Blidișel, R. G., Bunget, O.C., Dumitrescu, A. (2019), Perceptions Regarding the Impact of IFRS 15 – Illustrative Examples Step by Step, *Audit Financiar*, vol. XVII, no. 2(154)/2019, pp. 283-297
13. Ionașcu I., Ionașcu M., Munteanu L., Motivații și consecințe ale adoptării IFRS: percepții privind factorii instituționali din mediul românesc, *Audit Financiar*, vol. 9, no. 12, 2011, pp. 33-41
14. Pășcan I. D., Turcaș M., Measuring the impact of first-time adoption of International Financial Reporting standards on the performance of Romanian listed entities, *Procedia Economics and Finance*, no. 3, 2012, pp. 3-15

15. Pilcher, R., Dean, G., Implementing IFRS in local government: value adding or additional pain?, *Qualitative Research in Accounting & Management*, vol. 6, no. 3, 2013, pp. 180-196
16. Taylor D., Costs-benefits of adoption of IFRSs in countries with different harmonization histories, *Asian review of Accounting*, vol. 17, no. 1, 2014, pp. 40-58;
17. Trabelsi, R., International accounting normalization and harmonization processes across the world: History and overview, *GSTF Business Review*, vol. 4, no. 2, 2015, pp. 54-61
18. BVB Corporate Governance Code, Bucharest, September 11, 2015, available online at https://www.bvb.ro/info/Rapoarte/Diverse/RO_Cod%20Guvernanta%20Corporativa_WEB_revised.pdf
19. International Financial Reporting Standards – IFRS, IFRS Foundation, 7th revised edition, Bucharest, *CECCAR Publishing House*, 2015
20. OMFP no. 881 of June 25, 2012 regarding the application by the companies whose securities are admitted to trading on a regulated market of International Financial Reporting Standards, published in: *Official Gazette* no. 424 of June 26, 2012
21. OMFP no. 2844/2016 for the approval of the Accounting Regulations in accordance with the International Financial Reporting Standards, as subsequently amended and supplemented, published in: *Official Gazette* no. 1020 of December 19, 2016
22. The accounting law no. 82/1991, republished and updated with subsequent amendments and completions, available online at https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/Legea_contabilitatii.htm
23. www.banknews.ro/stire/62768_deloitte_audit_cand_pietele_de_capital_transcend_granitele_limbajul_universal_este_esentialimplicatile_trecerii_la_ifrs_.html
24. www.bvb.ro

Implications of Financial Audit in Ensuring the Credibility of Greenhouse Gas Emissions Statements

Alexandru-Teodor CORACIONI,
Ph. D. Student,

University "1 Decembrie 1918" of Alba Iulia,
e-mail: acoracioni@gmail.com

Univ. Prof. Tatiana DĂNESCU, Ph. D.,
University of Medicine, Pharmacy, Science and
Technology of Târgu Mureș,
e-mail: tatiana.danescu@gmail.com

Abstract

The sustainable development of national and international markets highlights the link between the emissions of greenhouse gases and climate change, a problem that cannot be overlooked during the development of financial audit as a profession, implicitly by the financial auditor's spectrum of activities. Knowing the role of the financial auditor in providing reasonable or limited assurance on environmental issues, by developing an understanding of the circumstances and specificity of such financial audit engagement opens up a research niche that seeks to answer several questions such as: how the impact of greenhouse gas emissions on the environment can be credibly measured/evaluated? Is it necessary in the assurance engagement for the financial auditors to use the activity of other practitioners/experts? How useful is the result of such an assurance service, within the national and European context? The authors consider that the answers highlight the role of the assurance services in affirming the credibility of the statements regarding greenhouse gases emission. The study addresses issues concerning the assurance engagement on non-financial statements regarding greenhouse gases in the specific situation in Romania, evaluating the perception of the respondents – financial auditors and representatives from the academic environment – on the opportunity of developing the financial audit services market, as well as identifying the need for development and improvement of the legislative framework in connection with the involvement of financial auditors in such assurance engagements.

Keywords: financial audit; assurance engagements; ISAE 3410; greenhouse gases; environmental policy, interdisciplinary teams

JEL Classification: M41, M42, M48

To cite this article:

Coracioni, A.T., Dănescu, T. (2020), Implications of Financial Audit in Ensuring the Credibility of Greenhouse Gas Emissions Statements, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 385-394, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/013

To link this article:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/013>

Received: 3.02.2020

Revised: 25.02.2020

Accepted: 4.04.2020

1. Introduction

Located in an interdisciplinary field, the assurance engagement on the statements regarding the greenhouse gases (GHG) offers the opportunity to develop the financial audit services market in Romania.

Within the context of the assurance engagements in the group 3000 – *Assurance Engagements, Other than Audits or Revisions of Historical Financial Information*, we find the existence of an international assurance standard with an "exotic" name, namely the standard ISAE 3410 -*Assurance on a Greenhouse Gas Statement*¹. This standard was issued in 2011 with applicability from September 30, 2013. The object of the standard is the assurance engagement regarding the non-financial statement of an entity related to the GHG. Due to the link between the emission of these gases and climate change, GHG are of particular importance. The adequacy of these assurance engagements derives from (1) the existence of a regulated information submission regime, (2) as part of an emissions trading scheme, or (3) for investors or other parties information purposes, voluntarily. (ISAE 3410, pt. 1). However, the opportunity can be achieved in the existing context of a specific market for professional audit services, consisting of asserting the demand and the offer of professional services. *The demand for assurance services* is mainly influenced by the global requirement on entities to present their greenhouse gas emissions, as an effect of government policy addressing the global issue of climate change. *The assurance services offer* is influenced by the technical ability of the financial auditors to carry out this kind of specific engagement in collaboration with the technical specialists in the audited field. In the context of a specific market existence, for such professional audit services that channel the activity of financial auditors in the direction of a global theme, it is necessary to clarify some aspects related to climate change issues.

¹ IFAC (2015). Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements. Edition 2015. Volume II. Bucharest. 2016. CAFR Publishing House, ISAE 3410 – Assurance engagements regarding greenhouse gases statements, pp.238-327.

2. Literature review

The benefits of an independent assurance engagement on GHG emissions reporting were identified by PricewaterhouseCoopers (2007), but also by Simnett et al. (2009). As part of the formal development process of ISAE 3410, a preliminary study was conducted (Consultation Paper) in October 2009 (IFAC, 2009). This study highlighted problems focused on different aspects such as the engagement partner's problem; of the audit team involved in carrying out the assurance engagement; the usage of IAASB standards by users other than financial audit practitioners. Compared to a financial audit engagement of the financial statements, the assurance engagements related to GHG emissions statements would require the participation of specialists/experts outside the accounting profession, in particular chemical engineers or specialists in environmental issues (Nugent, 2008). The moment of introducing the trading of GHG emissions certificates is the starting point, where the cost of environmental degradation for society from this point of view is calculated into the cost of products, to reduce the costs of pollution (Samuelson, 2010). Economics theory points out that when the marginal cost of reducing GHG emissions is equalized across all industries, as well as globally, it can be guaranteed that environmental goals are achieved at the lowest costs (Samuelson, 2010, p. 163). This economic paradigm implies that efforts in this direction must be generalized, in all fields of activity and all geographical areas. The study conducted by the *Stern Review on the economics of climate change* highlighted that climate change is also influenced by the lack of financial information regarding the implicit costs related to environmental degradation, as well as the inability to include them in the cost calculation (HM Treasury, 2011). The topic of financial information regarding environmental issues, as well as the need to verify the degree of confidence provided by this information, was the topic of a research article (Hong L.C., 2014).

The article highlights the symbiosis between accounting and financial audit on these issues. Also, they foreshadow the perspective of the involvement of the accounting environment in the elaboration of accounting standards related to the environmental subjects. The issue of GHG assurance engagements and the attempt to answer the fundamental question of the legitimacy of such an approach where financial auditors could be

involved was the concern of Huggins et al. (2011). Another author (Green, 2009) addressed the need to supplement the professional experience of financial auditors who can provide assurance engagements related to GHG emissions, with the technical experience of other professional categories (engineers, environmental specialists) that are currently involved in this activity.

3. Research methodology

The research approach was based primarily on a qualitative analysis of the legal and economic

environment in Romania. Within this qualitative analysis, we evaluated the level of development of the corporate reporting system regarding social responsibility, but also on the existence of a trading market for GHG certificates. Also, we undertook an analysis of the specialized works that deal with this topic, in countries with experience in the field, to identify the level of conceptual and scientific development of the analyzed issue.

Secondly, for a quantitative approach, we asked a target group – made up of practitioners with experience in the field of financial audit and specialists in the academic field – a set of questions in the form of a questionnaire (Table no. 1).

Table no. 1. Methodological approach

No.	Specific objectives	Questions asked by questionnaire
Q1	Attitude towards risk Understanding how the respondents want to position themselves in terms of the risk of the engagement, in its circumstances, as a basis for its conclusion.	In the context of the specific circumstances of an engagement applying ISAE 3410 Assurance Engagements on Greenhouse Gas Statements, do you think that a reasonable assurance engagement would be more appropriate than a limited assurance engagement?
Q2	The need for collaboration with other experts Assessing the degree of confidence in one's own professional experience necessary to make decisions regarding the measures appropriate to the circumstances of the engagement.	If you were involved in an ISAE 3410 specific assurance engagement, would you rely solely on your professional judgment or would you also use the services of other specialists?
Q3	Social responsibility Obtaining direct feedback from practitioners regarding their willingness to get involved in issues related to social responsibility, and the credibility of non-financial statements.	Do you consider that it would be useful to involve the financial auditors in auditing the non-financial statements issued by the entities, in the context of increasing the level of social responsibility?
Q4	Attitude towards the quality of non-financial information Knowledge of the respondents' perception regarding the impact on the quality of the statements regarding the greenhouse gases emission as a result of carrying out the assurance engagements according to ISAE 3410.	Will the involvement of financial auditors in assurance engagements by following ISAE 3410 increase the quality of statements regarding greenhouse gases?
Q5	The financial perspective of assurance engagements Identify the perception of the practitioners regarding their activity to the financial mechanisms of the services market in which they operate.	Do you consider that the value offered for an engagement accomplished by following ISAE 3410 could be higher than the price for an assurance engagement that would have a financial-accounting subject?
Q6	Involvement in environmental issues Assessment of respondents' confidence in climate change issues.	Do you consider that the impact of GHG emissions on climate change is a real effect?

Source: Author's projection

For the asked questions we used a dichotomous scale of answers, respectively the respondents had two options (affirmative and negative). In certain situations, the respondents presented answers with

certain clarifications or declared themselves undecided. These answers/responses were appreciated by the point of view of the conducted research. The questions were sent online, being

addressed to a group of 50 respondents, of whom 70% are financial auditors and 30% specialists from the academic field. The response rate to the questionnaire was about 66% (33 respondents), being relatively high, which concludes that the test results are valid, based on the use of the questionnaire. For the point of view of the geographical location of the respondents, we can say that they are relatively homogeneous, respectively about 40% are located in central and western Romania, 35% in the south of the country, and 25% are active in the east of the country. The level of interest of the respondents was high, which shows the increased interest that the subject of climate change incites on the collective mind.

We have statistically processed the answers received, to obtain an image on the impact that the application of the ISAE 3410 standard has on the financial auditors in Romania.

4. Results and discussions

4.1. National framework for accounting reporting

The national accounting referential OMFP 1802/2014¹ states that entities that, at the date of preparing the financial statements, exceed the average number of 500 employees during the reporting period must include a non-financial statement in the directors' report, a statement that contains, among other things, significant information on environmental issues, or social nature (OMFP 1802/2014, art. 492¹). Among the environmental issues that need to be approached is information on GHG emissions, as well as the consequences of climate change that the activity of the entity influences. The non-financial statement must be evaluated by the statutory auditor, in terms of its provision, under legal conditions. The activity of the statutory auditor is minimal and is summarized for the point of view of the legal requirement only for identifying the provision of the specified information. We consider that a legislative extension of the requirements addressed to the statutory auditor in the

context of the application of ISAE 3410 is required. However, with the appearance of OMFP 3456/2018², the requirement was extended to all entities that meet this criterion of the average number of staff over 500 employees during the reporting period. The increase of the reporting area for the companies that have to make this non-financial statement has a positive effect in the field of improving the information transparency regarding sustainability and social responsibility. Similar requirements are provided for the parent entities of a group (consolidated non-financial statement), if the same size criterion of the average number of personnel, individually or consolidated, is exceeded. These provisions are specific to corporate governance, representing a partial transposition of Directive 2013/34/EU as well as of Directive 2014/95/EU to ensure a regulated information disclosure regime, but at the same time it is a prerequisite for applying ISAE 3410.

4.2. The European framework for accounting reporting

Directive 2014/95/EU amending Directive 2013/34/EU regarding the reporting of non-financial and diversity information by certain entities or groups of entities refers to the obligation to report by large public-interest entities with more than 500 employees during the financial year, within the management report, a minimum of information regarding the environment, or some social aspects. Environmental issues should include significant details on the issue of GHG emissions, and similarly, statutory auditors should assess whether entities have provided the required information in non-financial statements. The involvement of statutory auditors is minimal, having the role of identifying the presentation by entities of a non-financial statement that must include certain information required by the corporate governance mechanism.

4.3. The Corporate Governance Code of the Bucharest Stock Exchange (BVB)

The corporate governance code of the BVB, mentions that within the corporate responsibility of a corporation, the entities traded on the regulated market of the BVB, will express, among other concerns of economic, social

¹ OMFP no. 1802/2014 regarding the individual annual financial statements and the consolidated annual financial statements, *Official Gazette* no. 963 of December 30, 2014.

² OMFP no. 3456/2018 regarding the modification and completion of some accounting regulations, *Official Gazette* no. 942 of November 7, 2018.

and environmental nature, they will prepare and disseminate periodic information according to the International Standards of Accounting Reporting (IFRS), of a financial and non-financial nature. In this context, entities have the opportunity to report information on environmental issues, voluntarily, even if they do not meet the mandatory condition of the number of personnel required by law. The premise is created for the fulfilment of another condition of a possible application of ISAE 3410, namely, to inform investors or other parties, voluntarily.

4.4. Global Reporting Initiative (1997)

A useful tool in the reporting of entities is the *GRI 305: Emissions 2016 Standard*, realized by the Global Reporting Initiative. This standard presents the reporting issues related to GHG, for the point of view of the management reporting approach. The standards issued by the Global Reporting Initiative represent a global approach to reporting sustainable development.

4.5. Trading scheme for GHG emissions certificates

Within the framework of the national legislation in Romania, the United Nations Framework Convention on Climate Change (U.N.F.C.C.C.) was transposed by Law no. 24/1994 for the ratification of the United Nations Framework Convention on Climate Change¹, but also the Kyoto Protocol by Law no. 3/2001 for the ratification of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change². In this context in Romania, it is traded under the provisions of GD 780/2006³, EUA, CER and ERU certificates. These regulations were subsequently supplemented, the legislative and economic situation in Romania is in line with the European situation (Directive 2003/87/EC⁴) but

also global. Within the European Union, the most recent changes were agreed in March 2018. In this context, we consider that the premise of the existence of a trading scheme for emission certificates is also fulfilled, to create the possibility of involving the financial auditors in the assurance activity presented by ISAE 3410.

4.6. Use of the activity of other practitioners

The ISAE 3410 standard presents the need for the scientific and technical expertise necessary to carry out such an assurance engagement (ISAE 3410, point A19). In the specialized literature, we identify the opinion of W. Green (2009) who mentioned that the professional experience of financial auditors who can provide assurance engagements related to GHG emissions must be supplemented with the technical experience of other professional categories (engineers, specialists) that are currently involved in this activity.

4.7. Analysis of databases in assurance engagements (ISAE 3410)

In the assurance engagement that constitutes the topic of ISAE 3410, the financial auditor can use the full range of available procedures, from the analysis of the implemented controls, confirmations, observation, analysis of estimates, use of sampling, but also analytical procedures. The results of environmental policies may be jeopardized if the data on which they are based is deliberately manipulated (Matthew et al., 2019). In the specialized literature, the problem of this deliberate manipulation of information concerning climate change is not widely identified. The application of analytical procedures can offer a solution to identifying such situations. One possibility to simplify the identification of data handling situations is provided by the application of Benford's Law based analysis (Matthew et al., 2019). This kind of application of a statistical type method, in analyzing the data derived from GHG emissions reporting, creates the possibility of rapid filtering of the technical information for which a financial auditor does not have a specific technical experience.

4.8. Statistical results of the survey based on the questionnaire

Following the processing and analysis of the answers received from the respondents to the specific objectives investigated through the six questions, we obtained the numerical percentage results presented in Table no. 2.

¹ Law no. 24 of May 6, 1994 for the ratification of the United Nations Framework Convention on Climate Change, signed in Rio de Janeiro on June 5, 1992, *Official Gazette* no. 119 of May 12, 1994.

² Law no. 3 of February 2, 2001 for the ratification of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, adopted on December 11, 1997, *Official Gazette* no. 81 of February 16, 2001.

³ GD 780/2006 regarding the establishment of the scheme for marketing the greenhouse gas emission certificates, *Official Gazette* no. 554 of June 27, 2006.

⁴ Directive 2003/87/EC establishing a system for trading greenhouse gas emissions within the EU, JO L 275, 25.10.2003, p. 32.

Table no. 2. Results obtained from the questionnaire questions

Answer	Q1 (%)	Q2 (%)	Q3 (%)	Q4 (%)	Q5 (%)	Q6 (%)
Yes	69.70	39.39	81.82	78.79	57.58	84.85
No	18.18	54.55	15.15	12.12	27.27	9.09
Undecided	12.12	6.06	3.03	9.09	15.15	6.06
Total	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Source: Author's work, 2020

We assigned to the affirmative answers (Yes) a truth value equal to 1, to a negative answer (No) the value 0, and to the undecided answers an intermediate value equal to 0.5. In this context, we calculated the average of the answers, the dispersion and the average square

deviation, for each question, the result of this statistical processing being presented in **Table no. 3**. We notice that the average square deviation is relatively high compared to the calculated average, the explanation being provided by the small sample size (50 items)

Table no. 3. Statistical image of respondents' perceptions

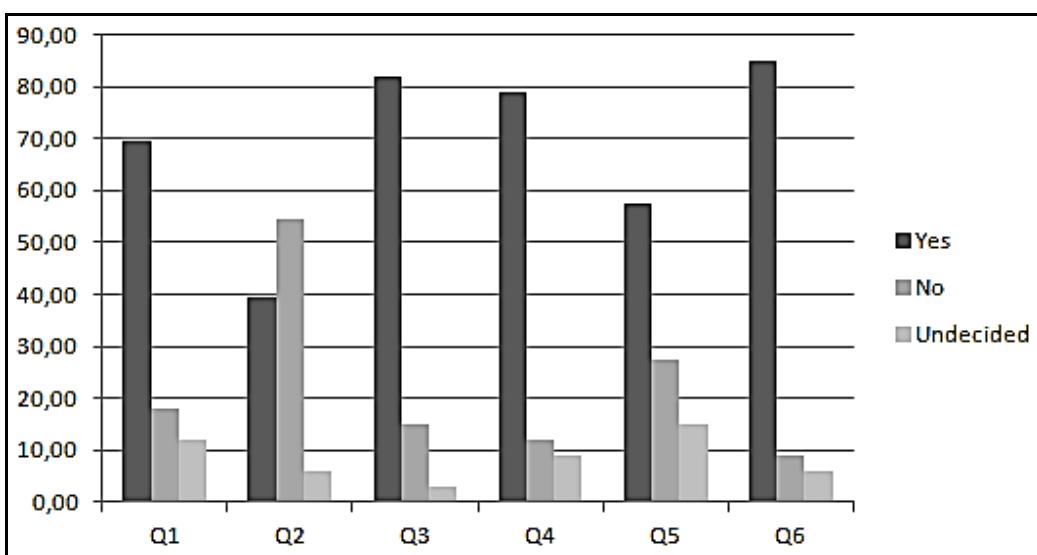
Answer	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6
Average	0.76	0.42	0.86	0.83	0.65	0.88
Dispersion	0.15	0.23	0.13	0.12	0.19	0.09
Average square deviation	0.39	0.48	0.36	0.34	0.43	0.30

Source: Author's work, 2020

The numerical information obtained from the processing of the answers received from the questionnaire questions is represented graphically, in the form of histograms, in **Figure no. 1**. From the graphical

representation, it is observed intuitively, that in all the questions we obtained undecided answers in a small proportion and that the proportion of negative majority answers appears only for the second question (Q2).

Figure no. 1. Histogram of respondents' perceptions

Source: Author's work, 2020

Q1: In the context of the specific circumstances of an engagement applying ISAE 3410 Assurance Engagements on GHG Declarations, do you think a reasonable assurance engagement would be more appropriate than a limited assurance engagement?

To this question, approximately 69% of the respondents perceived the opportunity to carry out a reasonable assurance engagement, in the context of carrying out a specific engagement according to ISAE 3410. According to the definition presented in the ISAE 3000 Assurance engagements, other than audits or information reviews, financial historians, within a reasonable assurance engagement, the practitioner reduces the risk of the engagement to an acceptably low level, in the circumstances of the engagement, as a basis for its conclusion. The same standard details the definition of the limited assurance engagement, noting that "the practitioner reduces the risk of the engagement, but this risk is greater than in the case of a reasonable assurance engagement." From this point of view, the response option of the majority of the respondents expresses the wish to provide an engagement under the conditions of lower audit risk, but in the context of the possibility of obtaining adequate and sufficient audit evidence to substantiate the financial auditor's conclusion.

Out of the total number of respondents, a proportion of over 10% declared themselves undecided in choosing a variant of the type of engagement. For the point of view of the answers received, we can understand that the respondents prefer to carry out this type of assurance engagement, with a prudent attitude/approach, to minimize the risk of the engagement, as a basis for the conclusion. The nuanced answers received have drawn attention to the fact that the choice of the type of engagement must be correlated with the targeted users of the assurance report, with its destination and use, with the requirements and the wishes of the potential customer of the assurance service.

Q2: If you were involved in an ISAE 3410 specific assurance engagement, would you rely solely on your professional judgment or would you also use the services of other specialists?

In the context of accomplishing this type of engagement with technical/specialized aspects, the respondents in

proportion more than 50% opt for calling outside the use of their professional reasoning, and to the services of other specialists. The proportion of those based on their professional judgment is high, which is an indication of the maturation of the professionals in Romania. The respondents pointed out that professional reasoning is necessary to approach the option of using other specialists, within the context in which their own professional judgment itself is definitive in making decisions regarding the approach to the engagement. We can understand from the answers that the respondents want to take responsibility for the decision in carrying out this type of assurance engagement.

Q3: Do you consider that it would be useful to involve financial auditors in auditing the non-financial statements issued by the entities that issue these statements, in the context of increasing the level of social responsibility?

The respondents, in a majority proportion, over 80% trust that the participation of financial auditors in the audit of non-financial statements has utility that can influence the increase of the level of social responsibility. Some respondents appreciated the involvement of the financial auditors in this type of engagement, as having a useful utility in the context of the organizational culture, but at the same time not be sufficient to ensure the increase of the level of social responsibility. Also, there is the opinion that this type of engagement has no obvious utility, in the context in which the investors' decisions are not based in the context of such an assurance engagement. However, the very high level of responses supports the assertion that practitioners want greater involvement in the field of auditing non-financial statements to support the increased level of social responsibility.

Q4: Will the involvement of financial auditors in assurance engagements by following ISAE 3410 increase the quality of statements regarding greenhouse gases?

A proportion, respectively over 75%, believe that the involvement of financial auditors can lead to an increase in the quality of GHG declarations, in compliance with the requirements imposed by ISAE 3410 standard. implicitly leads to an increase in the quality of GHG statements.

Q5: Do you consider that the value offered for an engagement accomplished by following ISAE 3410 could be higher than the price for an assurance engagement that would have a financial-accounting subject?

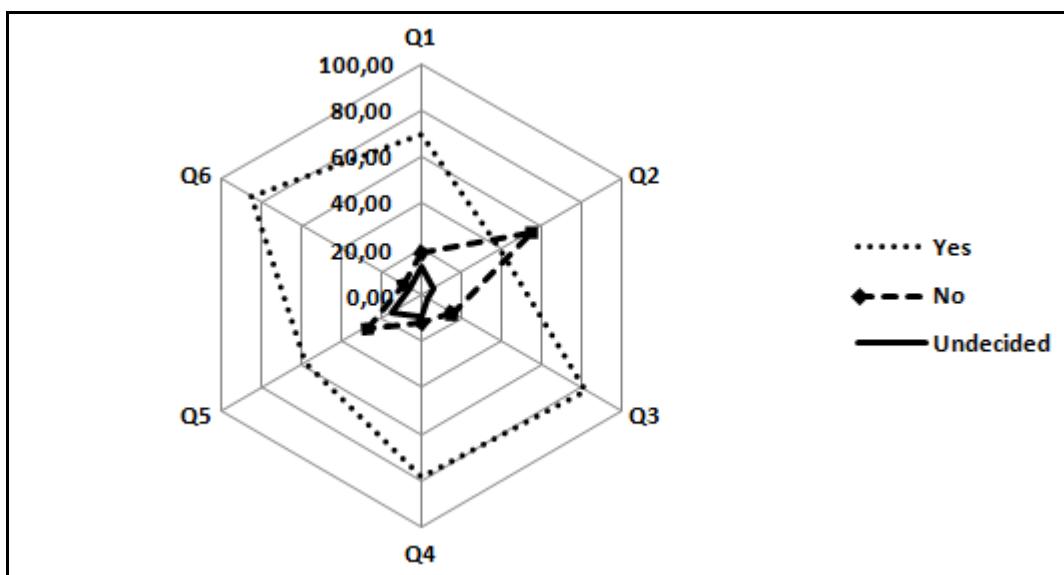
About 60% of respondents think that the price of such engagements could be higher than the price of a regular financial audit engagement. There were also nuanced answers, which emphasized the need for the price of these assurance engagements to be correlated with the level of expertise, the estimated time budget, the time accomplished in the engagement accomplishment, the risks assessed, and correlated with the client's budget. By the proportion of the answers received from the respondents, we can evaluate that they understand correctly that this type of assurance engagement, requires an increase of the resources used to carry out the engagement, and implicitly of its costs.

Q6: Do you consider that the impact of greenhouse gas emissions on climate change is a real effect?

The proportion of affirmative answers regarding the perception of the majority of the respondents that there is a real impact of greenhouse gas emissions on climate change is over 80% having the highest level of confidence.

Conclusion of answers to the questions (Q1 – attitude towards audit risk, Q2 – need to collaborate with other experts, Q3 – social responsibility, Q4 – attitude towards the quality of non-financial information, Q5 – financial perspective of assurance engagements, Q6 – involvement in environmental issues) can be represented synthetically using a radar graph, as shown in **Figure no. 2**. The way of presenting multivariate data in a two-dimensional form – through axes starting from the same point – indicates that the respondents have a predominant interest in reducing the risk of audit, of the increasing involvement with the environmental issues, of the social responsibility from the perspective of the quality of the non-financial information declared by the corporate managers regarding environmental aspects.

Figure no 2. Representation of the results of the questionnaire

Source: Author's work, 2020

5. Conclusions

The emergence of the ISAE 3410 standard offered financial auditors the opportunity to carry out new types

of assurance engagements. This represents a major opening in the field of financial audit activity. The diversification of the field approached requires the enlargement of the audit team by including

environmental specialists, or engineers (multi-disciplinary). The study shows that there is a potential for carrying out assurance engagements regarding greenhouse gas declarations, in the context of the existence of official reporting requirements, of a trading market for GHG emissions certificates, but also the voluntary reporting initiative. Based on the results obtained, we consider that the involvement of the auditing practitioners in carrying out such engagements leads to the increase of the credibility of the specific reports, having an immediate consequence in improving the decision in the environmental policies. Also, the existence of a control environment for the financial audit activity offers the possibility of delivering reports that can have a high-quality level. It has to be studied in perspective, if this kind of services will lead to an increase in the cost of the assurance services offered for this purpose, this may represent a limitation of the service offer. The ISAE 3410 standard can be used by audit practitioners, but also by other professionals who carry out this type of assurance engagements, provided that the quality conditions required by ISQC1 or the educational conditions are met. The theme of the assurance engagements carried out by following ISAE 3410, creates the opportunity of statistical research having as object of study the entities that fulfil the criterion of the number of employees. This research could have as an object of analysis, the existence or the

incidence in the non-financial reports realized at the end of 2019, of the environmental issues, regarding the greenhouse gases. Following the use of the questionnaire with questions that address the objectives of the research, specific conclusions were obtained for the audit services market in Romania. The responses received from the target group made up of financial auditors and representatives of the academic environment, highlighted different aspects of their perception on the application of this type of assurance engagement. Thus, the participants in this questionnaire presented the prevailing opinion that this type of assurance engagement is advisable to be a reasonable assurance engagement, as it is necessary to use experts within the audit team, to achieve a level of social responsibility and to increase the quality of the non-financial statements. We identified the need to carry out this type of engagement within complex multi-disciplinary teams, but also to implement procedures on a statistical basis, such as the application of Benford's Law. Also, the majority opinion is that the price of such engagements will be higher than for another type of financial audit engagement. In overwhelming proportion, respondents believe in the impact of greenhouse gas emissions on climate change and want financial auditors to be involved in this process of auditing non-financial statements.

REFERENCES

1. Green, W. et al., The expertise required for greenhouse gas assurance engagements: lessons to be learned from existing schemes and standards. Available at: https://www.researchgate.net/profile/Roger_Simnett/publication/268357942.
2. Huggins, A. (2011). Are Greenhouse Gas Assurance Engagements a Natural Domain of the Auditing Profession?. *Current Issues in Auditing*, Vol. 5, No. 2, pp. A1-A12, 2011. Available at: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1676056> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1676056>;
3. Hong L. C. (2014). A study of the readiness and awareness of future accounting educators in introducing ISAE 3410 standards: A pilot study in Malaysia. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/241195200>.
4. Matthew A. Cole, David J. Maddison, Liyun Zhang, (2019). Testing the emission reduction claims of CDM projects using the Benford's Law. *Climatic Change* <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02593-5>.
5. Nugent, M. 2008. IAASB main agenda (2008). Issues paper – emissions assurance. Available at: <http://www.ifac.org/IAASB/Meeting-BGPapers.php?MID=0144&ViewCat=1017>.
6. Samuelson, P. and Nordhaus, W. (2010). Economics. McGraw-Hill/Irwin.
7. Simnett, R., Nugent, M. AndHuggins, A. (2009). Developing an international assurance standard on green house gas statements. *Accounting Horizons* 23 (4): 347-364.
8. Stern, N. (2008). Stern Review on the Economics of Climate Change. Available at: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/stern_review_report.htm.
9. The Corporate Governance Code of the Bucharest Stock Exchange. Available at: <http://www.bvb.ro/>

- [info/Codul%20de%20Guvernanta%20Corporativa%20al%20Bursei%20de%20Valori%20Bucuresti.pdf.](info/Codul%20de%20Guvernanta%20Corporativa%20al%20Bursei%20de%20Valori%20Bucuresti.pdf)
10. Directive 2003/87 / EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a system for the trading of greenhouse gas emissions within the Community and amending Council Directive 96/61/EC. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32003L0087>.
  11. GRI 305: Emissions 2016, Global Reporting Initiative, Available at: <https://www.globalreporting.org/standards>.
  12. Government Decision no. 780 of June 14, 2006 (updated) regarding the establishment of the scheme for marketing greenhouse gas emissions certificates, published in the Official Gazette no. 554 of June 27, 2006.
  13. IFAC (2015). Manual de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe. Ediția 2015. Volumul II. București. 2016. Editura CAFR;
  14. IFAC (2009a), Consultation Paper – Assurance on a Greenhouse Gas Statement. Available at: <https://www.iaasb.org/projects/assurance-greenhouse-gas-statement>.
  15. Law No. 3 of February 2, 2001 for the ratification of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, adopted on December 11, 1997. Published in the Official Gazette no. 81 of February 16, 2001.
  16. Law no. 24 of May 6, 1994 for the ratification of the United Nations Framework Convention on Climate Change, signed at Rio de Janeiro on June 5, 1992. Published in the Official Gazette no. 119 of May 12, 1994.
  17. Minister of Finance Order No. 2.844 from December 12, 2016 for the approval of accounting regulations in line with International Financial Reporting Standards. Published in the Official Gazette no. 1020 of December 19, 2016.
  18. Minister of Finance Order No. 1802 of December 29, 2014 for the approval of the Accounting Regulations regarding the individual annual financial statements and the consolidated annual financial statements. Published in the Official Gazette no. 963 of December 30, 2014.
  19. PricewaterhouseCoopers (PwC), (2007). Building trust in emissions reporting: Global trends in emissions trading schemes. Available at: <http://www.pwc.com/extweb/pwcpublications.nsf/docid/8DF4237F6B2F7FCF8525728300503B70>.

Corporate Governance in Listed and State-Controlled Companies in the Romanian Energy System

Oana-Marina BĂTAE, Ph. D. Student,
The Bucharest University of
Economic Studies, Romania,
e-mail: oana.marinabatae@gmail.com

Univ. Prof. Liliana FELEAGĂ, Ph. D.,
The Bucharest University of Economic Studies, Romania

Abstract

Over the time, corporate governance has become a central pawn in the health and strength of the global economy, representing how organizations are run and controlled. But behind this evolution, there were numerous challenges and scandals that marked the economy. This is also the case of Romania, the country where corporate governance emerged after the 2000s, a delay based on various economic, social, but especially political reforms. Things have improved over the time, adhering to governance codes that reflect sufficient transparency that is useful to investors, but also to other stakeholders.

The main objective of this research is to analyze the corporate governance in the companies which are listed and controlled by the state, from the Romanian energy system, with the role of identifying certain points that deserve to be improved in the future, so that the users of information can associate the entity with a high degree of transparency. Secondary objectives consist of analyzing other elements such as internal control, ethics, internal audit and external audit, which ultimately have an impact on corporate governance.

Keywords: corporate governance; energy system; state-controlled companies; unitary model; internal and external audit; ethics

JEL Classification: G30, H70, M42

To cite this article:

Bătăe, O-M., Feleagă, L. (2020), Corporate Governance in Listed and State-Controlled Companies in the Romanian Energy System, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 395-410, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/014

To link this article:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/014>

Received: 10.02.2020

Revised: 16.02.2020

Accepted: 6.04.2020

Introduction

State capitalism is a popular choice among transition economies, while state-controlled companies have gradually disappeared from developed economies and there has been an extended privatization process in emerging economies (Wooldridge, 2012).

In market economies, state-controlled companies represent the product of state intervention in the market, the latter being a majority shareholder. They operate in different sectors, and the most important industries are energy, transport, utilities, natural resources and infrastructure (OECD, 2005).

Historically, all of these interventions occurred because of the war (World War II), the financial crisis or the economic downturn (Great Depression of the 1930s). It can be assumed that these state interventions can be seen as tools to repair potential or real market failures, the latter meaning the existence of monopolies (for example, energy or railways), but not limited to them (Bouchez, 2008).

Currently, there are many cases where at least one government institution exists in a governance structure within a state-controlled society. Governance can be assimilated to an umbrella term, as it includes different meanings and perceptions, being used both in economics and in political and management sciences. In modern social sciences, "governance" has become one of the popular terms, dealing with the direction and coordination of different actors in network-type collaboration models (Almquist, 2012).

Various companies, as well as regulatory institutions, have endeavored to model corporate governance systems that guarantee investor rights and all these efforts have, in fact, been motivated by the importance of corporate governance for investors (Crisostomo and Brandao, 2019).

A very well-established fact regarding corporate property rights is that the ownership of large listed entities, in the United Kingdom (UK) and the United States (US), is dispersed, while in most other countries it is concentrated (Franks, Mayer and Rossi, 2009).

In 1997, the OECD began to focus on the corporate governance of state-controlled companies as part of the activity undertaken by what was later called the OECD privatization network. This program aimed, among others, at developing policy recommendations to

enhance corporate governance in entities where the state is a majority shareholder, considering the choice of methods for post-privatization performance and corporate governance (Bouchez, 2008).

Direct ownership means that the shares held by the state are transferred directly by different authorized government agencies. Indirect ownership is when the state holds the stake through other organizations or through a chain of organizations (Abramov, 2017).

As Bouchez (2008) mentioned, there were different reasons for the privatization programs, the most important being the following: improvement both the efficiency and the performance of the entities controlled by the state, by introducing competition in different sectors considered as monopolies such as utilities, postal services or telecom; foreign investments and the development of capital markets; and different fiscal objectives, which are based on government constraints on the state budget (Bouchez, 2008).

However, the entire analysis of the state property right is complex, due to the fact that a state-controlled company should not be defined as an autonomous entity because, in fact, it is the state that manages the funds belonging to the whole company, the last element representing, in fact, the shareholder even under state ownership (Crisostomo and Brandao, 2019).

In this context, the main objective of the study is to investigate elements of corporate governance applicable in the listed entities and controlled by the Romanian state in order to identify certain points that can be improved in the future, so that there is a degree of much higher transparency.

The contribution made by this study is represented by the detailed analysis performed on the corporate governance structure, the diversity and size of the governing bodies, the degree of independence of the board members, the internal control, the ethics, the internal audit and the external audit, applicable to the entities in which the state is a majority shareholder at the end of 2018.

The article includes the following sections: the first chapter is the review of the literature on state-controlled companies, followed by the research methodology, the research results, then recommendations and recognition.

1. Literature review

In recent years, many financial scandals have brought to the fore the lack of transparency and insufficient control systems encountered in certain entities (Roussy, 2013).

The construction of a solid internal control system is a long process, which requires significant efforts made by all the personnel of an organization, especially by the management (Order 600/2018 issued by the General Secretary of the Government).

The management control system is an important component of the organizations, and the efficient internal control systems are able to ensure the fulfillment of the entity's objectives, the same being applied for the state-controlled companies (Leng and Zhang, 2014).

In a study conducted by the OECD in 2018, 90% of state-controlled companies have a risk assessment on integrity and corruption. The results show that those entities that evaluate the risks each year, report fewer compliance risks and consider that their management control and risk management systems are more efficient compared to other state-controlled companies that perform such assessments less regular or not at all (OECD, 2018).

All the failures that led to the bankruptcy of entities over the past two decades have highlighted the fact that internal audit must exist. The internal audit function began to be defined in large companies throughout the world, the frequency of this process being higher after 1940.

Regarding the role in corporate governance, it was observed that the independence and objectivity of the internal audit are ensured through their double reporting line to the audit committee and the supervisory board (Allegrini et al., 2006).

Vanasco (1996) discloses that the role assumed by internal auditors actually implies the "unrestricted" independence required to perform different tasks within entities.

In the public sector, internal auditors play two key roles: a protective role that is further divided into two roles, a secrets keeper and an assisting role (guide and support for organizational performance). First, the protective role reveals the internal auditors that protect, on the one hand, the manager, and on the other, the members of the audit committee against any obstacles or pitfalls that may arise. Second, internal auditors support

organizational performance and provide guidance when a new management strategy or measure is adopted by the entity or when a new administrative rule is implemented (Roussy, 2013).

Van Peursem (2005) observes in a case study based on interviews with internal auditors that the professional statute of the internal auditor has an impact on his / her appearance and influence and also emphasizes that, as a rule, the most important feature in the attainment of an independent statute can be found in the communication. Informal communication modalities have been shown to have the power to influence and these are added to the quality of a formal communication through an active management body or an audit committee, using mechanisms and procedures with the role of assigning a level of official and respected authority to the position of internal auditor.

If authorities want to strengthen the way organizations are run and controlled, then different mechanisms used to ensure better governance, must be seen as part of a whole in order to be able to develop an intelligent network from a variety of mechanisms designed to improve corporate governance of entities in which the state is a majority shareholder (Roussy, 2013).

The audit committee is a key player that can ensure an efficient internal audit function, being an important component of an organization. The audit committee is primarily concerned with the activities of the internal auditors and, in particular, with the implementation of their recommendations.

The OECD recommends the following: "The governing bodies of state-controlled companies should consider setting up specialized committees, composed of independent and qualified members, to assist the board of directors in performing its functions, in particular in regards to auditing, risk management and remuneration". An OECD study shows that 84% of respondents mentioned the existence of an audit committee within the entity in which the state is a majority shareholder, making it the most common specialized committee (OECD, 2018).

The financial experience of the audit committee is a crucial aspect of monitoring the quality of financial reporting (SEC, 2003).

In the case of state-controlled companies, it is important that the members of the audit committee do not pursue their political interests through the audit process,

controlling the areas that have been chosen to be audited, even if they are tempted to exercise political influence in some cases (Thomasson, 2018).

Regarding the audit performed by a statutory auditor, in most OECD countries, the state-controlled companies are usually subject to the same requirements. According to the International Auditing Standard 200, within the framework of an audit of financial statements, the statutory auditor has two general objectives, namely: obtaining reasonable assurance as to the extent to which the financial statements as a whole do not contain significant distortions, either as a result of fraud or errors, thus allowing the auditor to express an opinion on the extent to which the financial statements are prepared, in all material respects, in accordance with a financial reporting framework applicable to the entity; and reporting on the financial statements and reporting the findings in accordance with International Auditing Standards.

In addition, external audits represent an important incentive for the executive management and boards of directors of state-controlled companies, their results being taken into account by the shareholders and other stakeholders (OECD, 2005).

In conducting external audits, the selection of the independent auditor is important. Typically, hiring large accounting firms may depend on the level of corporate governance applied in each entity. If the entities in which the state is a majority shareholder have good corporate governance but at the same time have a high concern for improving the way they are managed and controlled, then a prestigious multinational might be preferred (Lin & Liu 2009 and Houqe et al 2015).

The selection of the external auditor is a common function of the audit committee, along with reviewing the audit results and verifying the financial statements.

At the same time, auditors with a lower notoriety in the market are usually preferred by entities with a weak corporate governance mechanism, these having "opaque" gains that need to be protected. The same study shows that the effectiveness of the audit monitoring process is positively affected by the corporate governance practices of state-controlled companies in China (Lin and Liu, 2009).

In addition, the results mentioned above suggest that BIG 4 auditors, in the emerging market, have a role in corporate governance.

Worldwide, in establishing the procedures needed to improve the quality of financial statements, corporate governance codes have emphasized the role of external auditors in ensuring that the figures reported as revenue reflect accurate information about the entity's operations and reducing revenue handled in an opportunistic manner (Young, 2000).

If emerging markets are compared to the US or the UK, their external auditors may play a role in corporate governance which is more significant and this is due to conventional corporate control systems that are often inadequate in protecting external investors (Ghosh, 2011).

2. Research methodology

2.1. Object of the study: Defining the objectives and the research methodology

The main objective of this study is to investigate the corporate governance structure existing in listed entities in which the Romanian state is a majority shareholder, including the declaration of compliance with the provisions of the corporate governance code of the Bucharest Stock Exchange.

As a secondary objective, aspects regarding the external audit, the internal audit, the relationship between them, as well as some details related to the financial performance of each entity will be analyzed.

First, the results of the present study will highlight the composition of the governing bodies within the entities in which the state is a majority shareholder, as well as the volatility of the mandates of their members, which highlights the stability of the Romanian energy system.

Secondly, the analysis of the internal and external audit missions, the applicable ethical code, as well as the information on internal control, will show, on the one hand, the transparency of the entity in relation to the other stakeholders, and on the other hand demonstrate a direct link between the aforementioned components and the stability of the management structures within the analyzed entities, which subsequently has an impact on financial performance.

Regarding the research methodology, the methods used are content analysis and comparative analysis, with a qualitative approach through a coding process applied to

the annual reports, respectively to the financial statements of the entities. The coding process was performed manually.

The first stage of the content and comparative analysis is the review of the annual reports of the entities of the selected entities, in order to identify data on the corporate governance structures encountered, as well as the points mentioned in the declaration of conformity as being not respected, explaining the reason.

The second stage is the identification of the existence of an internal control system and a code of ethics, and if data are presented, mention of significant aspects thereof; analysis of internal audit missions if they are included in public reports; as well as the analysis of the independent auditor's report along with the key audit issues identified.

2.2. Sample presentation

The population, as of December 31, 2018, consists of the total number of 29 economic operators that are included in the portfolio of the Ministry of Energy, out of which: two national entities; four national companies, two autonomous companies and 21 economic operators, respectively, organized as joint stock companies.

According to the Ministry of Energy (ME), the 21 economic operators are grouped according to the weight held by ME, on behalf of the state, as follows: ME – sole shareholder in a number of 11 economic operators, ME holds the majority shareholder share in a number of 9 economic operators, and finally, it is a minority shareholder to a number of 7 economic operators.

It is important to remember that the Bucharest Stock Exchange is one of the most significant institutions of the entities, so we will pay more attention to the listed companies, especially where the state is the majority shareholder. We chose this in order to be able to identify certain behaviors of the Romanian state in relation to corporate governance, but also because the trading on the stock market ensures the possibility for more private investors to participate in the decision-making and management of the entities, significantly improving the efficiency of their operations, through the interest of minority investors, thus resulting in a transparency of the decision-making act and an increase of investor confidence.

We decided to select all those entities listed on the stock exchange, in which the state owns a majority capital,

more exactly exceeding 50% of the total, but also the companies that the state controls, as of December 31, 2018. The state is a minority shareholder, or majority through ME in a total number of 7 entities, holding a minority stake in OMV Petrom SA, Rompetrol Rafinare SA and Electrica. However, within Electrica, the state owns 48.78% of the capital, in fact getting to control this entity.

Therefore, the companies that will be the subject of the present case study are the following: Conpet SA, SN Nuclearelectrica SA, Oil Terminal, SNGN Romgaz SA and Electrica. The analysis period is considered to be the financial year ended December 31, 2018.

2.3. Data collection and model description

The data source is represented by the public information existing in the annual reports, the financial statements, the reports of the independent auditor and any other reports if necessary, related to the entities in the selected sample.

The input data to be analyzed are related to: financial performance, the applicable corporate governance model, the structure of the board of directors, including its size and the frequency of meetings if mentioned, the existence of advisory committees and their composition, the shareholding structure, the main aspects regarding ethics, as well as internal control and internal audit.

Regarding the information on the external audit, these mainly refer to the auditor's membership in BIG 4, respectively the type of opinion issued, as well as to the period for which audit activities were carried out. For key audit issues, we focused on identifying and analyzing them in terms of number and nature.

3. Results and discussions

3.1. General data and financial performance

While the National Company Nuclearelectrica SA (SNN), established in 1998 as a result of the restructuring of the Romanian energy system, is the only producer of electricity based on nuclear technology in Romania, the National Company of Natural Gases "ROMGAZ" SA is the most important producer and supplier of natural gas from Romania, having more than one hundred years experience in the field of natural gas exploration and exploitation with a history that began in 1909. Thus, the

two companies complement each other, being two significant players in Romania. Electrica deals with the regulated distribution of electricity and its supply to final consumers.

The flow is completed by the company Oil Terminal SA, which is the largest operator of petroleum products in the port of Constanța whose object of activity includes the provision of services regarding the receipt, loading, unloading, storage and conditioning of oil, petroleum, petrochemical and liquid chemical products for import, export and transit.

An important stage in this energy process is also the transportation of crude oil through pipes, Conpet SA holding a monopoly position on the Romanian market, operating, safely, the National Petroleum Transport System through pipes.

From the point of view of financial performance, the following indicators were analyzed: turnover, EBITDA and net profit. EBITDA represents the profit of a company before interest, depreciation and amortization. The results highlighted in **Table no. 1** shows that Romgaz is the most profitable entity in our sample, registering a 24.3% decrease in net profit, in 2018 compared to 2017, net profit representing 66.1% in the total net profit of the selected companies. The only increase in the level of net profit is recorded by SNN, with 33.9%, but this entity has a smaller share, of 19.9%, in total.

Regarding the turnover, a significant weight is represented by Electrica, 42.3% in the total related to the sample, followed by Romgaz, with a weight of 37.7%, registering a growth of 0.2% within the first company, followed by the second one with an increase of 9.1%.

Table no. 1. Financial performance

Turnover	RON Thousands		Variance 2018 versus 2017 (%)	Weight in total – 2018 (%)
Company	2018	2017		
SNN	2,129,745	1,899,936	12.1%	16.0%
Romgaz	5,004,200	4,585,200	9.1%	37.7%
Oil Terminal SA	146,000	158,000	-7.6%	1.1%
Conpet SA	385,140	376,690	2.2%	2.9%
Electrica	5613000	5603000	0.2%	42.3%
Total	13,278,085	12,622,826	5.2%	100%
Net profit	RON Thousands			
SNN	410,611	306,543	33.9%	19.9%
Romgaz	1,366,200	1,803,600	-24.3%	66.1%
Oil Terminal SA	280	5,000	-94.4%	0.0%
Conpet SA	60,680	74,390	-18.4%	2.9%
Electrica	230,000	128,000	79.7%	11%
Total	2,067,771	2,317,533	-11%	100%
EBITDA	RON Thousands			
SNN	1,089,505	923,794	17.9%	26.3%
Romgaz	2,240,000	2,405,500	-6.9%	54.1%
Oil Terminal SA	18,500	9,500	94.7%	0.4%
Conpet SA	110,740	127,560	-13.2%	2.7%
Electrica	681,000	601,000	13.3%	16.5%
Total	4,139,745	4,067,354	2%	100%

Source: Authors analysis

3.2. Ownership structure

For the five selected entities, we analyzed the distribution of the share capital from the point of view of the type of shareholder, including them in one of three categories, namely: the Romanian state, legal entities and individual persons.

In the **Table no. 2** is presented the percentage held by the Romanian state in the share capital in each of the selected entities and, at the same time, in the case of Electrica, where, in fact, the ME can control the company even though it owns less than 50% of its share capital, in the situation in which the individual persons owning about 5.4% of the total capital of the entity, would sell ME some of the shares.

Table no. 2. The capital held by the Romanian state in the selected companies

Company	% of share capital as of 31 December 2018
SNN	82.50%
Romgaz	70.01%
Oil Terminal SA	59.62%
Conpet SA	58.72%
Electrica	48.78%

Source: Authors analysis

In the Table no. 3, it can be observed that the share of capital held by legal entities is noted in the case of Electrica, 45.83%, of which the European Bank for Reconstruction and Development owns 6.9% in total capital, followed by Dedeman SRL with a number of shares between 5 and 10% in total.

At the same time, Dedeman SRL owns 7.41% of the total capital of Conpet SA, representing about a quarter of the shares held by legal entities.

In the case of SNN, Fondul Proprietatea SA holds 7.05% of the total capital, meaning over half of the shares held by legal entities.

Table no. 3. The capital held by legal entities

Company	% of share capital as of 31 December 2018
SNN	12.70%
Romgaz	25.43%
Oil Terminal SA	10.42%
Conpet SA	28.67%
Electrica	45.83%

Source: Authors analysis

As expected, individuals hold a significantly smaller number of shares (Table no. 4), only in a single entity having a higher share compared to the other analyzed

entities. However, in Oil Terminal SA, out of 29.96%, one individual owns 15.59% of the total number of 582.4 million shares.

Table no. 4. The capital held by individuals

Company	% of share capital as of 31 December 2018
SNN	4.80%
Romgaz	4.57%
Oil Terminal SA	29.96%
Conpet SA	12.62%
Electrica	5.39%

Source: Authors analysis

3.3. Board of Directors

Among the many roles of the board of directors (BoD), there is also that of overseeing the fulfillment of the organization's objectives. The corporate governance code of the Bucharest Stock Exchange ("BSE") specifies that a number of at least five members should be part of the BoD. Therefore, we analyzed this management body

from the perspective of several aspects such as: size, internationalization, diversity, age, mandate and related interim period, number of meetings per year and / or their frequency.

Regarding the size of the BoD, all the five entities analyzed have a number of 7 members, the data being analyzed as of December 31, 2018, with the exception

of Electrica, for which the data were taken from the information updated at the date of the publication of the 2018 annual report. This aspect demonstrates homogeneity within the companies controlled by the Romanian state and, at the same time, compliance with the legal requirements, in this case being the odd number of directors, according to the Companies Law (Companies Law no. 31/1990).

The results show that for 4 out of 5 entities analyzed, the BoD is made up only of Romanian citizens, only in the case of Romgaz, there being only one citizen with foreign nationality.

Regarding gender diversity, in the case of Conpet SA there is no woman to hold a position in the BoD, while in Romgaz there are two, the rest of the companies having all one female member. It is important to mention that the female person who is part of the BoD of Romgaz is also a member of the BoD in Electrica and Oil Terminal.

Regarding independence, for 3 out of 5 entities, the BoD members are totally non-executive, while in the case of SNN and Romgaz, the share of the executive members in total BoD members is 14%, which is insignificant.

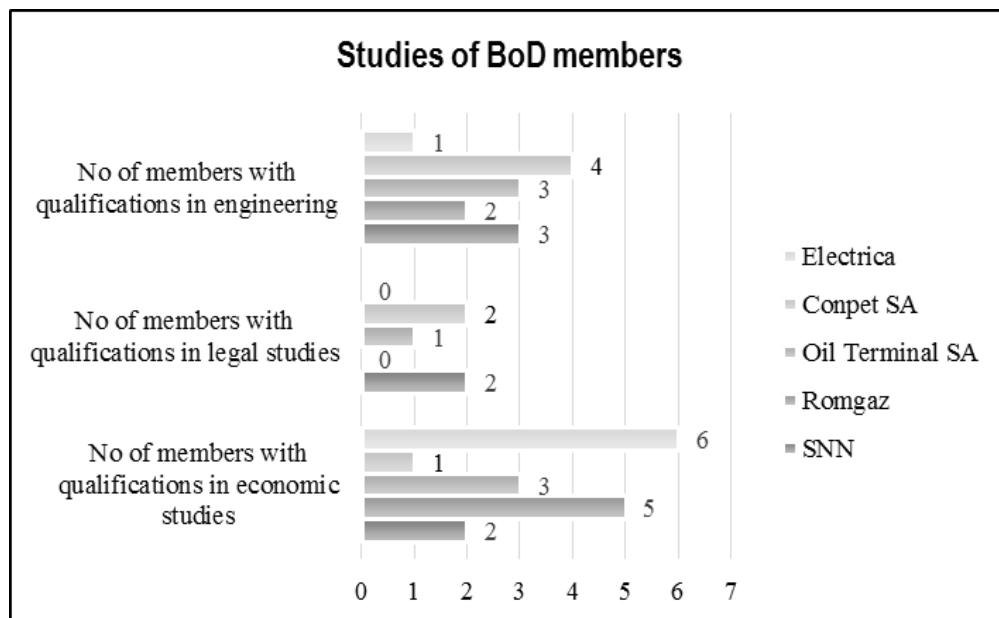
In all the companies analyzed, the period of the mandate is four years. Also, in 3 out of 5 entities there were

changes regarding the mandate of the members of the BoD, being taken into consideration interim periods, or resignations, respectively new appointments. For two other companies, analyzing the data sources, it was not mentioned whether there were persons with interim mandates. However, based on this analysis, we can argue that, in terms of size and structure, the BoD is a stable one, not being influenced by a large or unusual rotation.

In the case of Romgaz, the frequency of BoD meetings and their number are not specified. In the case of SNN, there were 45 meetings, followed by Oil Terminal with 31, then Electrica with 22, and finally the quarterly and / or ad-hoc meetings of the Conpet case.

Regarding the field in which the members of the BoD are licensed, the results show that in the case of Electrica, 86% of the members of the BoD are active in the economic field, while in the other entities, the specializations are divided as belonging to the field of engineering, legal or economic. Only in the case of Romgaz has it been observed that there is no member in the BoD that monitors the entire activity related to legal aspects (*Chart no. 1*).

Chart no. 1. Studies of BoD members

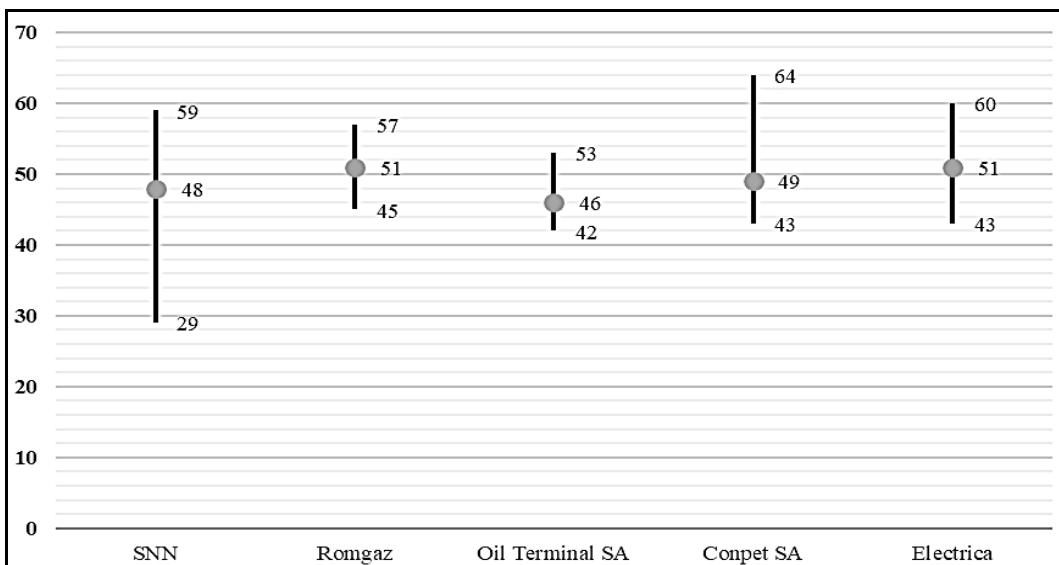

Source: Authors analysis

Regarding the age of the members of the BoD, in the *Chart no. 2* the following can be observed: minimum age, maximum age, but also average age. However, there are some situations in which data were not

collected, because they were not available to the public, and in this situation, they were not taken in the sample nor in the calculation of the average age, thus limiting the results obtained.

Chart no. 2. Age of BoD members

Source: Authors analysis

3.4. Executive Committee

The analysis of the composition of the executive committee of the selected companies demonstrates a greater volatility within the mandates, the analyzed year being one with sufficient changes that will be described later in the study.

Although the Companies Law (Companies Law no. 31/1990) provides that the executive committee must always include an odd number of members, we note that for 3 of the 5 entities analyzed, the number is even, either of 2 members as is the case of Romgaz, or 6 for SNN and Oil Terminal SA. Conpet SA has 3 members in the executive management, while Electrica has 7.

It is noteworthy that all the 5 companies analyzed have in the executive management only members of Romanian nationality, confirming that the Romanian state, being a majority shareholder in 4 of the 5 entities, is actively involved in the nomination of the persons designated to lead the activities needed to meet strategic objectives.

In terms of diversity, in SNN and Romgaz it is observed that no woman holds a management position, while in Oil Terminal two women hold executive positions out of four directors, as well as in Conpet, two executive positions out of three being occupied by female persons.

The professional training of the members of the executive management is oriented towards the economic studies, followed by those in the engineering and legal fields, the latter being met only in the case of Oil Terminal SA and Conpet SA.

At the same time, we note that Oil Terminal, Romgaz and Electrica have not experienced changes, other than those related to the expiration of the mandate, in the members of the executive management and this reflects stability. As for SNN, it is worth mentioning that it has the youngest general manager in this position, if we refer to all the companies analyzed. However, it had four interim mandates during 2018, and these interim periods are applicable also to the financial director, respectively to the deputy general manager. Also, the mandate expired at the end of the year 2018 for the branch directors from

Cernavoda, respectively Pitești. All of these things can transmit instability to other stakeholders.

In Conpet SA, things are similar to SNN, in the sense that during 2018 there are changes, and especially restructuring, from six director positions, there are only three at the end of the year, the positions of deputy director 2, transport operations and development of maintenance being canceled. During the year 2018, there were four interim periods for the general manager, but also economic director, which may also represent a rather high volatility that may threaten to fulfill the strategic objectives of the entity.

3.5. Advisory committees

The more the board of directors is made up of more members, the more difficult it will be to cope with the workload, so that the activity of the members of the BoD is allocated to several advisory committees.

In relation to the size of the BoD, the advisory committees of each entity from the sample were analyzed. In 4 of the 5 companies analyzed, the size of the BoD is directly proportional to the number of advisory committees, three committees reported to seven members of the BoD, except SNN, where there are 4 advisory committees.

All entities have the audit committee (and risk in the case of Electrica) and the nomination and remuneration committee. In addition, 4 out of 5 entities that have three advisory committees also include a strategy and development committee, which is distinctly named in each of the companies, but fulfills the same tasks. In the case of SNN, there is a strategy committee, but in addition, the fourth one is represented by the advisory committee for nuclear safety, specific to the activity.

During 2018, in Conpet SA, the financial and for the relationship with investors committee and the development and for the relationship with the authorities committee joined, becoming the development and for the relationship with investors and authorities committee.

It is worth mentioning that in 2 of the 5 entities analyzed, Oil Terminal SA and Electrica, the chairman of the audit committee is a woman, which supports gender diversity in key positions. Regarding the number of members of the audit committee, for Romgaz and Conpet there are 6-7, and for all the others the number is constant, of 3 members. All members of the audit committees are independent.

3.6. Declaration of conformity

The BSE corporate governance code represents a set of principles and recommendations for listed companies, the purpose being to create an attractive capital market internationally, based on transparency, best practices and trust.

BSE is the one that maintains a mechanism that is based on the "apply or explain" principle, through which the transfer of information in the market takes place, clear, current and accurate regarding compliance with corporate governance rules.

According to the governance code published by BSE, there are a total of 34 principles that it adheres to. Electrica is the only company that presents all 34 principles as being fully respected.

The principle related to evaluation policy / guide of the council that includes the purpose, criteria and frequency of the evaluation (A.8.) is not respected in 3 of 5 entities analyzed. SNN argues that there is no such policy at the moment, but will be implemented after the elections of the BoD with a 4-year mandate. Conpet does not respect the principle related to the above-mentioned policy, same as Romgaz, but the latter entity approved on March 12, 2019 the policy regarding the evaluation of the BoD.

Six other principles were not respected but explained, among which four of the six are related to the Oil Terminal entity.

3.7. Internal control and ethics

The system of internal managerial control has the role to prevent errors and irregularities, to preventively eliminate the causes that determine them and to improve the controlled activities. It has been identified and analyzed in all five companies analyzed.

In SNN, having one of the most complex internal control environments in the operational area, the organizational culture is directed to a continuous improvement so that the supervision of all the essential points can be ensured. Three lines of defense are described, the first being represented by the operational controls and the financial preventive ones; the second aims at ensuring that the first line of defense functions properly, including controls related to risk management, security and information protection, critical infrastructure; the third line of defense is represented by the internal public audit which has the role of evaluating the other two lines of

defense. At the same time, the analysis of the risk factors at the macroeconomic and operational level is presented. There are 7 risks, four of which have a strong impact, but for all these have been identified and presented mitigation methods, which expresses a high degree of transparency.

Romgaz does not present enough information about its internal control system, but only that it exists and operates in an ever-changing control environment.

At the end of 2018, Oil Terminal SA reported 102 risks, out of which one risk with a high impact and 10 risks with a medium impact, representing 10,78% of the total identified risks. However, Oil Terminal SA does not describe what the actions were to reduce these risks.

Conpet SA presents a number of 173 risks classified on each of the 11 risk management teams, out of which 42 are reported within the maintenance management team. Out of the total risks, 6% have a low degree of acceptability and 39% have a high degree of acceptability.

Electrica presents the main activities carried out on internal control, and in the annex to the governance code, it lists the three policies governing this activity. However, no information is provided regarding the number of

identified risks, their classification according to probability and impact or the measures to reduce them.

In 3 out of 5 entities analyzed, the existence of a monitoring commission is specified which has the role of coordinating, supervising and methodologically guiding the implementation and development of the internal management control system, supported by risk management teams. Romgaz and Eletrica do not clearly state the existence of this monitoring commission.

The code of ethics is present in all the companies analyzed. We performed an analysis of the ethical principles at the level of each entity, and the results are highlighted in **Table no. 5**. All 5 companies analyzed mentioned in the code of ethics principles such as integrity and non-discrimination, the two together accounting for 23% of the total ethical principles identified through comparative analysis.

Professionalism is an ethical principle mentioned by all the entities in the sample, except Electrica. However, Electrica is the only company that includes innovation and fair competition as ethical principles. Performance, quality of services and credibility are the principles listed by a single entity, Oil Terminal SA.

Table no. 5. Ethical principles reported in the Code of Ethics

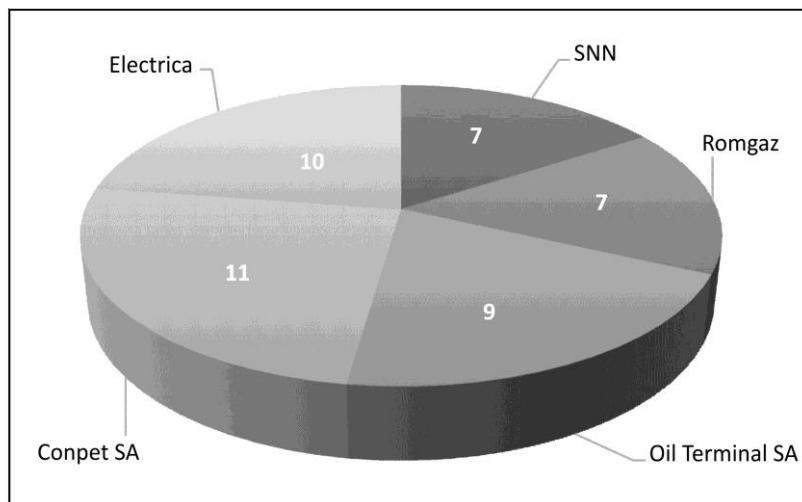
Ethical principles	No of ethical principles	% in total
Integrity	5	11%
Non-discrimination	5	11%
Professionalism	4	9%
Loyalty	3	7%
Respect / Courtesy	3	7%
Freedom of thought and expression	3	7%
Social responsibility	2	5%
Responsibility	2	5%
Objectivity	2	5%
Transparency	2	5%
Priority of the society interest	2	5%
Honesty and fairness	2	5%
Behaviour / Legal behaviour	2	5%
Respecting the rule of law / legality	2	5%
Innovation	1	2%
Loyal competition	1	2%
Performance	1	2%
Service quality	1	2%
Credibility	1	2%
Total	44	100%

Source: Authors analysis

From the point of view of the number of ethical principles reported, the situation at entity level is presented in the *Chart no. 3*. As it can be

observed, most of the principles are listed at the level of Conpet SA, followed by Electrica.

Chart no. 3. Number of ethical principles reported at company level

Source: Authors analysis

3.8. Internal audit and external audit

All the analyzed entities have an internal audit department that carries out assurance and advisory missions according to the internal audit plan, respectively ad-hoc missions required by management.

Following the analysis of the information presented regarding the internal audit, in terms of the number of audit missions carried out in 2018, Oil Terminal does not present any information, while in Conpet there were 8 missions, in Electrica – 7, and in SNN and Romgaz – 6 missions.

The split of the audit missions between those that take place according to the internal audit plan and the ad-hoc ones is done only in the case of three out of five companies analyzed, namely Romgaz SA had 4 ad-hoc missions and 2 according to the internal audit plan, SNN had 2 ad-hoc missions and 4 missions according to the plan, and Conpet reported 2 ad-hoc missions and 6 according to the plan. In the case of Oil Terminal and Electrica this information is not available.

The classification of the audit missions in assurance and counseling is done only by Romgaz, while Electrica is the only entity from the ones included in the sample that

presents detailed information on the number of auditors, at the beginning of the year there were five, then decreasing to three, out of which a person has a leadership role.

The number of recommendations is presented only by two of the five companies analyzed, namely Conpet reports 28 recommendations, while Electrica presents 38 recommendations, considering only those with a high impact at group level.

Regarding the external audit mission, the reports of the independent auditor were analyzed in order to observe the types of opinions issued.

It is important to note that 2 of the 5 entities in the sample are audited by BIG 4, more specifically by Ernst & Young and Deloitte.

Regarding the opinions issued, a single qualified opinion was issued, for SNN, and this is due to the fact that it was not possible to obtain sufficient and adequate evidence regarding the accuracy of the construction costs allocated on units 3 and 4 of Cernavoda Nuclear Power Plant, which has an effect on the assessment of these tangible assets under construction. At the same time, these limitations also have an effect on the

deferred tax liability, but the adjustments regarding the tangible assets, the deferred tax liability and the retained earnings could not be accurately determined by the auditor.

From the point of view of the number of key issues presented by the auditor, only in the case of Electrica were identified two key issues, in the rest of the analyzed companies being only one key audit matter, on which detailed audit procedures were applied.

The year 2018 represented the year of the change of the auditor for two of the five entities analyzed, Romgaz and Electrica. Romgaz changed the auditor from Deloitte to Ernst & Young, while Electrica changed from KPMG to Deloitte. In the case of Electrica, it should be noted that the uninterrupted duration of the previous audit mission, KPMG, is 16 years, starting with the financial year 2002.

In the report of the independent auditor, for Oil Terminal, the total uninterrupted duration of the audit mission is not mentioned, while for SNN and Conpet it is 3 years, and for Romgaz and Electrica one year.

Conclusions

In many OECD economies, the state remains an important actor with property rights over the various entities operating on competitive markets. This property may be either in the form of equity investments in wholly or partly owned entities, or in the form of other organizational structures and instruments. Moreover, there are numerous cases in which the state, as a result of direct intervention or partial privatization, holds significant equity interests in listed entities (OECD, 2005).

There were analyzed 5 entities in which the state is a majority shareholder, or could in fact control the company, considering the number of shares held, referring especially to Electrica.

Regarding our main objective, we analyzed the elements of corporate governance from the point of view of the governing bodies, their size, the frequency of the meetings and not least of their independence.

The results highlighted that all entities in the sample analyzed adopted a unitary corporate governance model consisting of the Board of Directors, which is supported by other advisory committees. Also, from the point of view of the number of shares, the Romanian state has a high number, being followed by legal persons and then

by individuals. Dedeman SRL is the company that differs from the percentage held by legal entities, both in Electrica, but also in Conpet SA, being an active investor in the energy system.

From the point of view of the governing bodies, all the companies analyzed have a board of directors and executive management, but also a number of advisory committees which is also related to the size of the BoD, in 4 of the 5 entities, identifying three committees related to one BoD which includes seven members. Regarding the size of the BoD, there is homogeneity in the number of members, these being seven.

It is noted, however, that gender diversity is not yet a strong point in the entities in which the state is a majority shareholder, one of the companies having no female as BoD member, three other entities having only one woman, and Romgaz two. Also, in the case of Romgaz, Oil Terminal and Electrica it is the same person of female gender holding the position in BoD. Thus, the results show that gender diversity is still a point that should be improved in the future.

Regarding independence, the results show that the chairman of BoD is not an executive director in the same time in all cases, moreover in 3 out of the 5 companies analyzed, all the members of the Board of Directors are non-executive.

The frequency or number of meetings represents information that has been limited by their availability in public reports, which may be collected for BoD, but only in certain cases. The number of meetings is high enough.

Regarding the professional training of the members of the governing bodies, the results show an orientation towards the economic and engineering fields, followed immediately by the legal sciences. The age of the members of the Board is also limited information, in the sense that only for the BoD was collected from the public CVs of the members.

Regarding the executive management, in SNN there is the youngest general manager, while the changes of mandates that take place in Conpet SA and SNN, but also their interim period, may reflect a volatility that in the long term can lead to the instability of the entity on the capital market. This is also a point that could be improved in the future, so that investor confidence is not affected. In regards to the advisory committees, the results show a uniformity, as expected, in accordance

with the legislation in force. All companies have an audit committee, but also a remuneration and nomination committee.

From the point of view of the analysis of the "apply or explain" statement, there is a high transparency of the entities, as well as the assumption of the partially covered principles and the existence of a future implementation plan.

The secondary objective reflects aspects regarding internal control, ethics, internal audit, but also external audit. The results show that all companies have a well-established internal control system, as well as a code of ethics that they update in line with legislative changes. However, some entities are more transparent than others, such as SNN, Conpet and Oil Terminal, which present the number of identified risks, in addition SNN also presents the action plan to reduce them, evaluating them in terms of probability and impact. On the other hand, Romgaz and Electrica are not as transparent, only specifying that there exists an internal control system.

The above situation is similar with the aspects regarding the internal audit, in the sense that all the analyzed companies specify the existence of an internal audit department, but Oil Terminal does not present any other information, while the others disclose the number of missions, in some cases and their division into missions according to the audit plan or ad-hoc, but also the number of recommendations. Again, regarding the internal audit missions, transparency is not high and further improvements may be brought.

The results show that the Romanian state, being a majority shareholder, does not prefer an independent auditor who is part of BIG 4, only 2 of the 5 entities being audited by them. Moreover, in the case of Oil Terminal, the results show that prior to 2018, the entity was audited by the same BIG 4 for 16 years.

Recommendations

The results of the study highlight some points that the entities in which the Romanian state is a majority shareholder might consider in the future.

Regarding the number of members of the executive management, it is recommended to respect the odd number mentioned in the Companies Law (Companies Law no. 31/1990), at present, noting that in three of the five analyzed companies, the number of members is an

even one, exactly two members in the case of Romgaz, respectively six in the case of SNN and Oil Terminal SA.

Regarding the frequency of the meetings, as well as their number, it is recommended to be presented for all the governing bodies of the entity, being observed for the sample analyzed, that this information was presented in particular for the BoD and the audit committee, not for the other management structures.

Also, it is recommended the easy access of the investors and other stakeholders, to the information related to the professional training of the members of the BoD, respectively of the advisory committees and the executive management. At this moment, it has been observed that for some members, especially from the BoD, these informations are presented in the annual reports, but for the others, they can be found in the CVs of the respective persons. However, this makes it difficult to access information quickly.

At the same time, the results show that, in some cases, the period of the mandates and their duration are either not specified at all or are presented in a way that could generate confusion. We recommend a better presentation of this information, if this is already presented, and if the information does not exist, we recommend including it in the annual reports.

Regarding the internal control, we recommend that, even in the entities in which the Romanian state is a majority shareholder, to adhere to an uniformization of the type of information presented regarding companies in a sector of activity, in our case the energy system. The results show that there are companies that are not transparent about internal control, only mentioning that it exists, other companies provide detailed information, and others are found in the situation where they mention the number of risks without including measures to reduce them.

Regarding the internal audit, we recommend an uniformization of the type of information presented, the results showing that some entities mention only the number of missions, others do not mention them at all, and other companies include much more detailed information such as classification of missions in assurance and counseling, or missions according to the internal audit plan or ad-hoc. The information presented in the way it is today can reduce the comparability of companies.

Acknowledgment

This article was funded by the Bucharest University of Economic Studies, through the institutional project

entitled "Corporate governance of state-owned companies in Romania", carried out between 2019-2020.

REFERENCES

1. Abramov, A. et al., (2017) State ownership and efficiency characteristics, *Russian Journal of Economics*, no. 3, pp. 129-157;
2. Allegrini et al., (2006) The European literature review on internal auditing, *Managerial Auditing Journal*, vol. 21, no. 8, pp. 845-853;
3. Almquist R., (2013) Public sector governance and accountability, *Critical Perspectives on Accounting*, 24 (7-8), pp. 479-487;
4. Becht, M., and Mayer, C.P., (2001) Introduction. În „Fabrizio Barca, and Marco Becht (eds.), The Control of Corporate Europe”. Oxford: Oxford University;
5. Bouchez, L.C., (2008) The OECD guidelines on corporate governance of state owned enterprises – an introduction, *Ondememingsrecht*, no. 16, pp. 578-582;
6. Crisostomo, V.L., Branda, I., F., (2019) The ultimate controlling owner and corporate governance in Brazil, *Corporate Governance*, vol. 19, no. 1, pp. 120-140;
7. Franks, J., Mayer, C. and Rossi, S., (2009) Ownership: Evolution and Regulation, *The Review of Financial Studies*, vol. 22, no. 10, pp. 4009-4056;
8. Ghosh, S., (2011) Firm ownership type, earnings management and auditor relationships: evidence from India, *Managerial Auditing Journal*, vol. 26, issue 4, pp. 350 – 369;
9. Houqe, M.N. et al., (2015) Corporate ethics and auditor choice – international evidence, *Research in Accounting Regulation*, vol. 27, pp. 57-65;
10. Leng, J. and Zhang, L. (2014) Research and discussing on internal control auditing, *Modern Economy*, vol. 5, no. 7, pp. 785-790;
11. Lin, Z.J., & Liu, M., (2009) The impact of corporate governance on auditor choice: Evidence from China, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, vol 18, pp. 44-59;
12. Roussy, M., (2013) Internal auditors' roles: From watchdogs to helpers and protectors of the top manager, *Critical Perspectives on Accounting*, vol. 24, issue 7-8, pp. 550-571;
13. Thomasson A., (2018) Politicisation of the audit process: The case of politically affiliated auditors in Swedish local governments, *Financial Accountability & Management*, vol. 34, issue 4;
14. Van Peursem, K.A., (2005) Conversations with internal auditors, *Managerial Auditing Journal*, vol. 20, issue 5, pp. 489-512;
15. Vanasco, R., (1996) Auditor independence: an international perspective, *Managerial Auditing Journal*, vol. 11, no. 9, pp. 4-48;
16. Wooldridge, A., (2012) The visible hand, *The Economist*, disponibil online la <http://www.economist.com/node/21542931>;
17. Young, S., (2000) The increasing use of non-executive directors: its impact on UK board structure and corporate arrangements, *Journal of Business Finance & Accounting*, vol. 27, no. 6, pp. 1311-1342;
18. Bucharest Stock Exchange (2020). *Corporate governance code*, available online at: https://www.bvb.ro/info/Rapoarte/Diverse/RO_Cod%20Guveranta%20Corporativa_WEB_revised.pdf;
19. Company Law no. 31 as of November 16, 1990, republished, as subsequently amended and supplemented, available online at: <https://www.onrc.ro/index.php/ro/legislatie>
20. Conpet SA (2018). *Annual report*, available at: <https://www.conpet.ro/relatia-cu-investitorii/raportari/rapoarte-anuale/>
21. Electrica SA (2018). *Annual report*, available at: https://www.electrica.ro/wp-content/uploads/2019/04/ELSA_RO_RAPORT_ANUAL_Web_2018.pdf;
22. International Auditing Standard 200 – General objectives of the independent auditor and conducting an audit in accordance with

- international auditing standards, issued by the International Auditing and Assurance Standards Board, available online at: <https://www.ifac.org/system/files/downloads/a008-2010-iaasb-handbook-isa-200.pdf>
23. Nuclearelectrica (2018). *Annual report*, available at: https://www.nuclearelectrica.ro/wp-content/uploads/2019/02/SNN_RO_Raport-Anual-CA-2018.pdf;
24. OECD (2005), Corporate governance of State-Owned Enterprises – A survey of OECD countries, ISBN 92-64-00942-6;
25. OECD (2018), State-Owned Enterprises and Corruption: What Are the Risks and What Can Be Done?, available at: <https://doi.org/10.1787/9789264303058-en>;
26. Oil Terminal SA (2018). *Annual report*, available at: <http://actionariat.oil-terminal.com/ro/rapoarte/rapoarte-aniuale1/2072/>;
27. Order no. 600/2018 regarding the approval of the Code of internal managerial control of public entities, issued by the General Secretary of the Government, available in the Official Gazette of Romania no. 387 of May 7, 2018;
28. Romgaz (2018). *Annual report*, available at: https://www.romgaz.ro/ro/rapoarte-aniuale?field_date_value%5Bvalue%5D%5Byear%5D=2018;
29. U.S. Securities and Exchange Commission (SEC), (2003), *Final Rule: Standards Relating to Listed Company Audit Committees, Annual report*, available at <https://www.sec.gov/rules/final/33-8220.htm>.

The Hospitality Industry – Anamnesis, Diagnosis and Directions in Pandemic Context

Univ. Prof. Monica PETCU, Ph. D.,
The Bucharest University of Economic Studies,
e-mail: monica.petcu@cig.ase.ro

Univ. Prof. Iulia DAVID-SOBOLEVSCHI,
Ph. D.,
The Bucharest University of Economic Studies,
e-mail: maria.sobolevschi@cig.ase.ro

Summary

As a component with high sensitivity, tourism is a sector of consequence, sensitive to the imbalances of the socio-economic metasystem that includes it. In the context of establishing the state of emergency on the Romanian territory as a result of the pandemic with SARS-CoV-2 coronavirus, the activity of the economic operators was severely affected or even suspended. Considering the importance of tourism in the Romanian economy, the authors consider peremptory the joint effort of the decision makers in the field and those with significant incidence in its support, in order to limit the losses, to relaunch the activity and to avoid the long-term effects. This approach aims to identify the main characteristics of the hospitality industry, with the highlight of the specificities of the impact of the pandemic context depending on the typology of tourism and of the sufficiency and viability of the adopted measures. For this reason, in this study has been used qualitative research methods, resorting to inductive, deductive, comparative reasoning in studying the particularities of tourism, in evaluating decisions in the pandemic context, in notifying the created interdependencies and in the cause-effect analyzes. Differences in the amplitude of the impact according to the typology identified and the need to extend the facilities to compensate the difficulties induced to the tourism area have resulted from the research undertaken.

Keywords: pandemic context; state of emergency; regulations; tourist typology

JEL Classification: D04, E62

To cite this article:

Petcu, M., David-Sobolevschi, I. (2020), The Hospitality Industry - Anamnesis, Diagnosis and Directions in Pandemic Context, Audit Finanțiar, vol. XVIII, no. 2(158)/2020, pp. 411-422, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/158/015

To link this article:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/015>

Received: 12.04.2020

Revised: 14.04.2020

Accepted: 22.04.2020

Introduction

An industry with a globalizing vocation through excellence, tourism has represented in the last half century one of the most dynamic sectors of the activity, with multiplier effect in all the incident economies, which recovered wasted natural resources, created millions of jobs, even in extremely poor areas, being a major mean of education, knowledge and human development. Tourism is by its vocation a creator of peace, value and civilization, with a bearable impact on the natural environment. For this industry, social, food and health security and also the safety of the person are sine-qua-non conditions. The hospitality industry is developing along with the industrialization, with the increase of the productivity, of the income and of the free time, with the generation of new more efficient technologies and of the added value that could be directed to the realization of tourist facilities, and its expansion is intrinsically linked to the development of the transport and communications. The conditions of the urban agglomerations and of the work spaces, the monotony of the proximate environment, the pollution and the alienation have determined the search for some means of escape, of recovery the physical and mental tone, and of return to nature. Speaking about the importance of "amoenitas" in our daily lives, de Jouvenel (1977) wrote: "Particularly significant for our present state is the extreme appreciation of holidays conceived not only as a theft from the current rhythm of life, but also as an outward movement of the ordinary place of life." Through the available facilities to the contemporaneity, through its irrefutable valences, the hospitality industry is inscribed as an important coordinate of the quality of life, offering means by which the universal human rights to rest and travel can be realized in concordance with the aspirations of each one.

At the same time, the hospitality industry is most vulnerable to disruptions in any component of the planetary metasystem, developing multiple interdependencies with each of them and meeting strict requirements. Tourism is among the latest destinations of the incomes of the households and certainty the first one to give up in the case of the budgetary constraints.

The particularly aggressive virus pandemic that occurred at the end of the last year has insurmountably affected the tourism through measures which restrict or suppress the movement, events and accessibility to public spaces, even compulsory reclusion of people, both in tourist-generating areas and in those of the main receivers.

The economy was partially paralyzed, hundreds of thousands of people were infected and millions were unemployed. It can be said that all the components of the macrosystem strongly feel the consequences of this tough planetary episode and that the future evolutions, the extent and the depth of a major possible crisis cannot be yet evaluated. "What is significant is not the condition of a component in a relative equilibrium, but the process through which the system adapts itself to a change in its own condition or in its environment, since the imbalances create problems that management must solve (Demetrescu, 1983) ", and in this case, the imbalances are generalized.

In Romania, normative acts with major effects on tourism activity were adopted:

- Decree number 195 of 16.03.2020, which provides the establishment of the state of emergency on the territory of Romania for a period of 30 days. This was extended for another 30 days, until mid-May by a new decree;
- The Military Ordinance number 1 of 17.03.2020 regarding some first-aid measures concerning the agglomerations of persons and the cross-border movement of goods, which provides the suspension of the activity of balneary tourism, as well as of the service and consumption of food and alcoholic and non-alcoholic beverages, organized by restaurants, hotels, coffee shops or other public places.

The decline of the hospitality industry was faster and more severe than of any other sector. The overcome of this crisis, which tends to be generalized in all components, depends on the speed, the correctness of the decisions of the authorities as well as on the capacity of the specialists in the field in finding the remedies.

The aim of the present approach is to highlight the measures that should be taken accordingly in order to limit the losses and to ensure conditions for relaunching the activity under the conditions of sustainability.

Our contribution refers to structuring the effects on the various types of tourism and providers, highlighting the difficult situations that were created, those not covered by government facilities and support and which decisively affect the companies in the hospitality industry, specifying proposals for extending the legislative framework, of others exogenous and endogenous measures to support this sector which is

particularly important in the national economy, as well as the incidence of decisions by categories of expenses, in order to keep them close to the break-even point.

1. Literature review

Highly sensitive component, tourism is a sector of consequence of the entire national and international socio-economic gear, developing a multitude of interdependencies with the other systems on which it induces beneficial effects, contributing to attracting in the economic circuit of a multitude of resources with added value and increasing the quality of life.

UNWTO defines a tourism product as "a combination of tangible and intangible elements, such as natural, cultural and man-made resources, attractions, facilities, services and activities around a specific center of interest which represents the core of the destination marketing mix and creates an overall visitor experience including emotional aspects for the potential customers". The scale and importance of the hospitality industry have determined the research of this sector from different perspectives, numerous studies of introspection and evaluation being consecrated.

Scientific studies point out that increasing activity in the hospitality industry can stimulate economic growth (Surugiu and Surugiu, 2013; Balaguer and Cantavella-Jorda, 2002; Dritsakis, 2004; Gunduz and Hatemi-J, 2005). The analysis of the impact of the determining factors of the demand for tourism, evaluated by considering the number of overnight stays, the number of rooms sold or the expenses of tourists, has been the object of study of the numerous researches. Song, Lin, Witt and Zhang identified the determinants of demand in tourism, expressed by the rooms sold: the economic conditions (the level of income), the price of the room sold and the "word of mouth" effect. They pointed out that the demand for tourist guesthouse rooms is expected to be less affected by the crisis, compared to that for hotels.

Canina and Carvell proposed a model of analysis of the rooms sold, showing that the consumer confidence index has a positive influence on the demand in tourism, that the demand for the room is relatively inelastic in terms of ADR (average daily rate) in the urban environment, that the demand for a certain one location is relatively inelastic in relation to price changes practiced by competitors and that personal incomes and

macroeconomic conditions, evaluated on the basis of gross domestic product (GDP), have a positive impact.

Ming-Hsiang Chen pointed out that the real GDP growth and rate growth rate of total foreign tourist arrivals are the significant explanatory factors of occupancy rate. Moreover, he established that the economic factor (GDP) is more important than the industry factor (the rate of increase of foreign tourists' arrivals) in obtaining the performance in the industry.

Algieri, in the analysis of the demand for tourism, identified a robust and significant long-run cointegration relationship between tourism receipts, world GDP, real exchange rates and air transport prices. The demand in tourism, evaluated on the basis of the rooms sold can be studied as a function of ADR (average daily rate), income, change in employment, seasonal adjustments, rooms sold in the previous period, with the notification of the following determinations: negative in the case of ADR, positive in the case of income and employment, positive and <1 in the case of the rooms sold in the previous period and positive/negative in the case of seasonal adjustments (Corgel et all, 2012).

Athanopoulos and Hyndman analyzed the demand in tourism (the number of visitor nights per capita travelling) using a model that considers exogenous variables: real personal debt (by all lenders) per capita; the price index for domestic holiday travel and accommodation; the real gross domestic product per capita; dummy variable capturing the effect of different events and seasonal dummy variables, highlighting different aspects depending on the purpose of the trip: vacation, visit to friends and relatives, business and others.

The results of the empirical research conducted by Vanegas and Croes show that the demand in tourism is very sensitive to the variable income and inelastic with respect to price. The magnitude of changes in market share in international tourism is the result of changes in prices, exchange rate, related expenses and general external status, especially recession and conflicts (Durbarry and Sinclair, 2003). In the conditions of a reduction of the tendency of the average length of stay, Alegre and Pou estimated a model that reveals the impact of the socio-demographic profile of tourists and the characteristics of the holiday on the average length of stay, highlighting its sensitivity to price changes.

Complementary to the study of the determining factors of the demand in tourism, in order to increase the

incomes, an appropriate pricing policy is necessary to the different situations. In the context of the perishability, inseparability, intangibility and heterogeneity inherent in tourism products, the price can be considered a landmark in order to reduce the uncertainties and to ensure the obtainable quality of the services. The factors that can explain the sensitivity of prices in tourism are mainly: motivation in choosing the destination, age, length of stay, structure of the service package etc. (Masiero and Nicolau, 2011). Maintaining and improving the market share require competitive prices to ensure performance. Hotels that offer ADR above those of their competitors have a lower occupancy rate but higher revenue per available room - RevPAR (Canina and Enz, 2009). Changing prices to increase them is the best way to achieve higher RevPAR growth, and maintaining price stability is the next most viable positioning strategy in terms of RevPAR (Canina and Enz, 2012).

2. Research methodology

The aim of the research, circumscribing the problem created by the pandemic context in the hospitality industry, focus on noticing its specificities and the sufficiency and viability of the measures adopted accordingly.

The purpose of the research consists in the introspection of the effects of the regulations adopted, structured on the typology of the units, in mentioning the measures to be taken for the resumption of tourist circulation in conditions of complete safety and for converting this impasse into the leverage of relaunching Romanian

tourism on qualitative coordinates, with the detection of some aspects regarding the performance and financial position that will be reflected in the financial statements that will be audited.

The research methods are qualitative, the authors resorting to inductive, deductive, comparative reasoning in the study of the particularities of tourism, in the evaluation of the decisions in the pandemic context, in the detection of the created interdependencies and in the cause-effect analysis. The research technique used includes the literature review, the analysis of normative documents and concepts introduced, analytical procedures and complementary procedures, observation, investigation, confirmation, evaluation and revision. These allow highlighting some aspects of the impact of the current situation on the performance and financial position of the tourism operators, specifying the necessary decisions, based on theoretical approaches and experience in the field, the reasoning being marked by a moderate skepticism.

3. Particularities and decisions in the hospitality industry

Previous to the date of establishing the state of emergency, the tourism in Romania was characterized by a relative maintenance of the level comparative with the same period of the year 2019, registering insignificant changes in the structure of the arrivals and the overnight stays, in which the Romanian tourists represent approx. 82%, and foreigners 18% (Table no. 1).

Table no. 1. The situation of arrivals and overnight stays

Indicator	2019						2020						Indices (%)	
	arrivals (thousands)			overnight stays (thousands)			arrivals (thousands)			overnight stays (thousands)				
	01.2019	02.2019	total	01.2019	02.2019	total	01.2020	02.2020	total	01.2020	02.2020	total	arrivals	Overnight stays
Total	758,5	758,8	1.517,3	1.472,8	1.496,5	2.969,3	796,3	724,4	1.520,7	1.575,5	1.404,6	2.980,1	100,2	100,4
Romanian tourists	618,6	623,9	1.242,5	1.188,0	1.226,5	2.414,5	668,7	603,6	1.272,3	1.299,2	1.143,3	2.442,5	102,4	101,2
Foreign tourists	139,9	134,9	274,8	284,8	270,0	554,8	127,6	120,8	248,4	276,3	261,3	537,6	90,4	96,9

Source: INS, 2020

In February 2020, when the effects of SARS-CoV-2 coronavirus infection were amplified internationally, Romania registered a number of overnight stays of 1,404.6 thousand, 6% lower than in 2019. The

occupancy rate in February 2020 was 24.4% on total tourist accommodation structures, with 1.9 percentage points lower than the one registered in February 2019. Starting with March, a severe decrease of the indicators

regarding the tourist circulation and, consequently, the occupancy rate has followed.

Ensuring the efficiency of the decision-making process involves the inclusion in the reasoning of a particular perspective arising from the complexity of this phenomenon. Thus, the support measures in the hospitality industry circumscribe:

- **decisional level:** operator in the hospitality industry, competent public authorities, partners (including the banking system). The importance of this sector in the Romanian economy and the major impact of the SARS-CoV-2 coronavirus pandemic on it required a joint effort of the decision makers in the field and those with significant incidence;
- **type of tourism:** business tourism, balneary tourism, seaside tourism, mountain tourism, agrotourism etc. Each type of tourism has its own characteristics, constituting in particular species that must be properly treated in the decision-making process;
- **implementation period:** the period for which the state of emergency is established and the following period, of gradual relaxation and entry into normality. The viability of the proposed solutions implies the differentiated consideration of the difficulties faced by the tourism operators, with the detection of the punctual measures and the necessary steps in case of resuming the activity, in order to prevent a new wave of contagion;
- **type and classification of the tourist unit:** hotel (1*-5*), guesthouse (1 */daisies-5 */daisies), car parks, camping sites, campsites, holiday villages (structure 1*-3*), maritime and fluvial vessel, river floating pontoon (structure 1*-5*). The tourist reception structures have distinct specificities, which impose separate managerial decisions, both according to the type of unit and to its classification. In this article we will refer mainly to hotels.

The various typology of tourism, to which is attached a certain degree of severity of the normative measures adopted (the balneary tourism activity is suspended, while for the other types of tourism, the restrictions concern only the activity of serving and consuming food and alcoholic and non-alcoholic

beverages), determines a differentiation of approach. The identification of the structures and processes specific to each type of tourism requires, in order to make it more efficient, measures accordingly. The hospitality industry demands large investments in fixed assets, significant endowments with inventory objects and personnel to support the quality of the tourist services provided, with specific spending structures, which involve sustained efforts to reach the break-even point. The tourist services involve a large workforce, which generates expenses that hold high weights, differentiated according to: the location of the tourist unit (through the local particularities of the labor market), the classification of the unit that requires a certain level of qualification of the personnel, the type of tourism (balneary tourism involves the employment of medical personnel with higher salaries) etc. The demand for tourism services is generally elastic both in respect of price and income. However, the elasticity of demand for tourism services presents specific characteristics for each type of tourism, mentioning in normal situations a relative inelasticity of it in the case of business tourism (based on economic reasons) and of the balneary tourism (which has a lower variability of the demand determined by the individual needs and by the financial support by the social insurance budget).

Business tourism has its own motivations and forms. Although it derives from purposes related to an activity registered in the sphere of work, this displacement is assimilated to tourism due to the involvement of specific services. The extent of the economic relationships at national and international level has generated a significant increase of this type of tourism. It ensures the increase of the incomes and a diminution of the incidence of the seasonality at national level. In the context of the SARS-CoV-2 coronavirus pandemic, the business environment reduces its expenses, including the travel ones, both for economic and financial reasons and as a result of travel restrictions (more or less restrictive in different countries), affecting the occupancy rate and hotel revenues. If at the end of January an increase of business tourism in Romania was estimated at 12% in 2020, at the beginning of March 2020, the situation had deteriorated significantly. Thus, the hotels in Bucharest registered an occupancy rate by 20-30%, a degree of cancellation of reservations of approx. 80%, the situation was worsening in the next

period, given the circumstances of a massive investment in the industry made Bucharest which generated a market with an oversupply. The demands of the business tourism market require higher specializations and standards of service quality, promptness and efficiency in the response to the customer expectations.

The balneary tourism mainly engages tourists presenting chronic diseases, with indication of medical recovery. In order to obtain real beneficial effects, it is recommended that the duration of the treatment would take at least 10 days (in the case of the treatment packages that are the subject of the contract concluded with the National House of Public Pensions - NHPP, a number of 12 days is provided for the treatment), and the treatment should be done, depending on the medical diagnoses, even twice a year, at a minimum interval of 6 months. At the date of the initial establishment of the state of emergency, The Balneary Treatment and Capacity Recovery Company "T.B.R.C.M." provided treatment, accommodation and meals services for the second series of tourists covered by the contract concluded with the NHPP, out of a total of 59,926 balneary treatment tickets for 2020. Also, in the balneary resorts at that particularly time there were important arrivals by tourists. For example, in the Covasna resort, where cardiovascular diseases are treated, some hotels had an occupancy rate of more than 40%. Despite the available information at that time regarding coronavirus risk, there were options for these services, the tourists did not give up on the purchased services.

With reference to **the seaside tourism**, the acute problem is the one of the personnel, being generated by the reduction of the active labor force in Romania, in general, and of those interested in being employed in these units, in particular. The strong seasonal character of the activity, with an operation of approx. 5 months (May-September) per year, mainly involves the conclusion of employment contracts for certain periods (6 months). According to art. 34. a. 1 (a) of Law no. 76/2002 concerning the unemployment insurance system and the stimulation of employment, with the subsequent modifications and completions, in order to be able to get the unemployment benefit, the unemployed person must have a contribution period of at least 12 months in the last 24 months before the date of the registration of the application.

The constraints regarding the human resource in the case of the seaside operators (but also from other locations affected by the seasonality in which this system of employment is used frequently) are amplified under the conditions of the current pandemic. The extension of the state of emergency, until the middle of May, will cause a delay in the opening of the summer season 2020. This year's narrowing of the season will generate a critical situation for employees, who will not be able to meet the requirement for the duration of the contribution period, and will not get the unemployment benefit, reorienting itself to other sectors, amplifying the problem of labor force in these locations, complementary to the financial ones.

In the recent years, the **mountain tourism** in Romania is facing many problems, such as: the decrease of the number of tourists (the demand for this type of tourism is manifested with priority in holidays; mountain tourism has become a weekend or team-building tourism and less for stays longer than three days; climate change affects the ski season, etc.), lack of skilled labor, underdevelopment of general and specific infrastructure, insufficient funds, low promotion, etc. Even in the case of operators who made investments for higher classifications of tourist reception structures, a higher offer in the mountain area in relation to the demand does not allow the practice of tariffs corresponding to the classification outside of periods of high demand.

. Also, the fixed expenses have a high weight, constituting in significant constraints on the break-even point and implicitly on the self-financing capacity.

The implementation period of the decisions to support the hospitality industry is approached differently, as one for which the state of emergency is established and the other one after it, assuming appropriate measures.

I. The period related to the state of emergency

- ***In the field of the management resource***
  - **human resources:** depending on the incidence of the measures established by the Military Ordinance no. 1/17.03.2020 regarding some emergency measures concerning the agglomerations of persons and the cross-border movement of goods and the

category of employees, the decisions will be customized. Thus, targeting the operative employees, the decisions in the field of human resources envisage an inclusion to a greater or lesser extent in the technical unemployment by suspending the employment contracts of all the operative employees who have employment contracts with the operators from balneary tourism, which suspended its activity, and a partial suspension, depending on the level of activity and the possibility of reconversion of the activity (catering in the case of restaurants opened in hotel complexes, the use of hotels for patients who must remain in quarantine after being diagnosed with coronavirus). It is possible to propose a legislative initiative that provides for a common system to support the personnel expenses by the economic agent and by the state by modifying the clauses stipulated in the employment contracts in term of working time, in the sense of part-time transition, and the inclusion in the technical unemployment (Good practice: in Germany, an unemployed person can work a number of hours to allow them to obtain a certain amount of money, complementary to unemployment benefit). An alternative to the technical unemployment for the technical staff of these units is its use for carrying out investment and repair works of the hotel complexes, taking into account that maintaining the technical status and modernizing the tourism units involve works cannot be always performed without affecting the comfort of tourists. In the present context, these works can be performed under optimal conditions with the advantage of partial use of own staff. The decisions about the managerial and administrative personnel can vary from the suspension of the employment contracts, until their maintenance in activity, under normal conditions.

It is necessary that the social health insurance allowances, paid by the employers to their own insured persons, supported by the FNUASS budget, must be settled within the term stipulated by the law, without delay, ensuring liquidity for economic operators.

Also, it is advisable to consider the legislative modification consisting of reducing the contribution

period of at least 12 months in the last 24 months in order to qualify for unemployment benefit.

— **financial resources:** the drastic decrease in the occupancy rate generates major financial difficulties. In this respect, operators must rigorously design their cash flows, prepare situations concerning the payments to be made, broken down by maturity, by priorities, considering the possibility of rescheduling them. In this regard, it is advisable to hold the Emergency Situation Certificate, which can be used by economic agents in the relationships with economic partners as well as with public institutions to obtain financing facilities. These certificates are issued by the Ministry of Economy, Energy and Business Environment, differentiated according to the cause that generates the emergency situation: Type 1 Emergency Certificate (blue), that can be requested by the economic agents whose activity has been totally or partially interrupted by decisions of the public authorities and the Type 2 Emergency Certificate (yellow), that can be requested by the economic agents that registered in March 2020 reductions with a minimum of 25% of the revenues and cash inflows, compared with the average of January and February 2020. Based on this certificate, in accordance with the provisions stipulated in the Emergency Ordinance no. 29/2020 about some economic and fiscal-budgetary measures, SMEs whose activity has been totally or partially interrupted by decisions of the public authorities can postpone the payment of utility services (electricity, natural gas, water, telephone services and Internet) and rents (with the exception of the holders of the Type 2 Emergency Certificate), as well as they can invoke the force majeure in the case of commercial relations with third parties.

With reference to the support of the financing of SMEs by the state, according to the Emergency Ordinance no. 29/18.03.2020 about some economic and fiscal-budgetary measures, they can benefit from a special program which consists of granting state guarantees for one or more credits for investments and/or one or more credits/lines of credit for working capital, through the Ministry of Public Finance, differentiated according to the type of company (**Table no. 2**).

Table no. 2. Clauses of credit/credit lines guaranteed by the state

Company type	Clause	Provisions
SMEs	maximum guarantee percentage	80% of the value of the financing, excluding interest, commissions and bank charges related to the credit
	value	the maximum cumulative value: 10,000,000 lei the maximum value of credits/lines of credit for financing working capital: 5,000,000 lei the maximum value of the investment credits: 10,000,000 lei
	interest subsidy	100% interest subsidy period: from the moment of granting the credits/lines of credit contracted to March 31. 2021
	the maximum period of financing	credits for investments: 120 months credits/lines of credit for working capital: 36 months, with the possibility of extension with maximum 36 months
micro or small business	maximum guarantee percentage	90% of the value of the financing, excluding interest, commissions and bank charges related to the credit
	value	the maximum value for micro-enterprises: 500,000 lei the maximum value for small businesses: 1,000,000 lei
	interest subsidy	100% interest subsidy period: from the moment of granting the credits/ lines of credit contracted to March 31. 2021
	the maximum period of financing	credits for investments: 120 months credits/lines of credit for working capital: 36 months, with the possibility of extension with maximum 36 months

Source: Authors, summary of the legal provisions, 2020

In term of the constraints concerning the payment of taxes, the competent authorities came to support the economic agents, granting certain facilities or discounts. Thus, in the case of local taxes, in GEO29/2020 about some economic and fiscal-budgetary measures, it is mentioned their postponed payment from March 31, 2020 to June 30, 2020. Also, the Emergency Ordinance no. 29/2020 regarding some economic and fiscal-budgetary measures stipulates that interest and penalties for fiscal obligations will not be calculated, as well as the fact that the measures of forced execution by budgetary receivables are suspended, with the exception of those established by court judgments in penal matters. The Emergency Ordinance no. 33/2020 provides for the granting of bonuses for the payment of the tax on profit for the first quarter of the year 2020, between 25.04.2020 and 25.06.2020, differentiated by type of payer, and for the payment until 25.04.2020 of the tax on revenue for the first quarter of 2020, in the case of micro-enterprises.

The current VAT provisions stipulate differentiated quotas for specific deliveries: 5% for accommodation and restaurant services, except the consumption of alcoholic beverages for which the VAT rate is 19%, and

exemption without the right of deduction in the case of packages of tourist services that include treatment. If the VAT rate for the purchases is 9% and 19% respectively, the tourism operators register negative amounts of VAT, which can be compensated with other tax liabilities.

A source of liquidity in this context is the collection of advances for service packages that will be provided in a future period, estimated by each operator according to the risk aversion. It is advisable to issue holiday vouchers for 2020 and to book future services by using them and also those issued in 2019, whose validity has been extended. Receiving the value of these holiday vouchers will ensure liquidity for economic operators. We consider advisable to flex the offers and the periods of return of the money, as well as to grant bonuses for the purchases during this period.

— **materials:** material resources include consumables (tourist consumables, cleaning and maintenance materials, packaging, etc.) and goods. It is necessary to inventory the goods in order to sell those who have expiration date during the emergency period, taking into account the possibility of its extension or new restrictive measures for the field, or to try to return them.

The consumption of resources is recorded as expenses at the level of companies. The tourism, by the nature of its activity, involves high investments in fixed assets, complex organizational structures and, consequently, a high share of fixed expenses. In the context of the SARS-CoV-2

coronavirus pandemic, the reduction of activity requires the measures in order to reduce the fixed costs, even at zero level in case of the suspension of activity, in order to fit the break-even point. In **Table no. 3** we detail the decision system regarding the fixed expenses.

Table no. 3. Decision system regarding the fixed expenses

Fixed expenses category	Measure	Decider
expenses with other taxes and similar payments	delay the payment of local taxes	GEO29/2020: deferment of payment period for building tax, land tax and tax on means of transport for 2020 from March 31, 2020 to June 30, 2020
specific tax*	cancel the payment of the specific tax during the emergency state	Legislative proposal: cancel the payment of the specific tax for the period of the suspension of the activity ordered by the Military Ordinance no.1 / 2020
employee expenses	technical unemployment combined system: part-time work-technical unemployment	GEO30/2020 with the following modifications and completions: 75% of the basic salary corresponding to the job occupied, supported by the unemployment insurance budget, but not more than 75% of the gross average wage stipulated by the Law of the state social insurance budget for 2020; Legislative proposal: IWC with part-time work and technical unemployment
security expenses (employee expenses/ expenses for services provided by third parties)	maintenance	operator in the hospitality industry
expenses with utilities	delay the payment based on the Emergency Situation Certificate	GEO29/2020 – SME
expenditure on other services provided by third parties **	suspension/renegotiation of contracts	operator in the hospitality industry GEO29/2020: invoke force majeure
amortization expenses	non-monetary expense, does not generate direct cash flow effects (only by its deductibility)	-

* in the case of hotel complexes which obtain income from rental or association contracts to/with other companies regulated by the Companies Law no. 31/1990, tax on profit is due, determined according to achievements. In this case, the fiscal burden of the economic operator adjusts accordingly to the volume of activity, not requiring any necessary measures;

** only the fixed expense component

Source: Authors, 2020

• **In the relationship with customers**

The taken measures in the relationships with customers are aimed to cancel or delay holiday and events, as well as to sell new tourist services packages under more flexible conditions.

II. The period subsequent to that for which the state of emergency is established

The main uncertainties affecting the future activity of operators in the hospitality industry concern the moment of resuming the activity and the occupancy rate that they

will achieve. With reference to the first constraint, optimistic/pessimistic scenarios can be developed, depending on the risk aversion of each entrepreneur. At the resuming moment of the activity, measures to comply with certain requirements of social spacing will be necessary, which will require the adaptation of the processes within the hotel. Regarding the number of tourists, the reluctance to get involved in social activities, as well as the financial difficulties that will change the priorities in the personal consumption constitute constraints at individual level, with effects on the incomes of the economic operators.

Among the levers that will support the economic operators, we mention: the issue of the holiday vouchers in 2020; extending the validity of holiday vouchers issued between March 2019 - December 2019, until May 31, 2021; at present, the procedure for the purchase of treatment, accommodation and meals services for the beneficiaries of tickets issued by the National House of Public Pensions for the period 2020-2022 is being carried out, for other providers than The Balneary Treatment and Capacity Recovery Company - TBRCM. In view of the demand for balneary tourism, it can be considered that this contract will be materialized in a lever to support the economic operators, with the reconsideration of the way of providing the services in terms of respecting the social distance (in the case of the group treatment procedures: basin, skunk; meal services, etc.).

We also mention as a factor of stimulation of the Romanian tourism, the reorientation of tourists who chose external destinations for domestic tourism. The uncertainties worldwide, generally cause an increase in domestic tourism, which in conjunction with the effects induced by the existence of more holiday vouchers (prolonging the validity of those issued in 2019, correlated with a new issue in 2020), may lead to diminish the losses related to the period in which the state of emergency is established and, depending on the overlap with the tourist offer, even to higher prices, subject to the impact of the decrease of GDP per capita and of the personal incomes. The experience of 2019 concerning the impact of holiday vouchers on the demand in tourism and, consequently, on the performances of the economic operators, can support this solution.

Currently, hotels are taking into account not only the possibility to cancel the vacation and the various events,

but also the option of rescheduling them. The motivation of the participants in the tourist circulation is the engine of this field. The construction of the tourist offer, the diversification of the tourism forms, of the packages of services based on the motivational analysis and the measures of the overlap of the structure and the quality of the services on the expectations of the consumers constitute important managerial levers in attracting the tourists, monitoring the fluctuation of the demand and relaunching of the activity. The hoteliers need to focus on the specificities of mass tourism or those of niche tourism (adjectival), proposing viable tourism products on a highly competitive market, considering the addressability of more informed and more demanding consumers.

Conclusion

Particularly sensitive to environmental imbalances and with insurmountable constraints regarding the security of the person (health, social, food), tourism is the most severely affected sector by the pandemic context and by the legal restrictions adopted accordingly. Supporting the hospitality industry requires a coherent approach which involves everyone included in the value chain, from hoteliers and travel agents, to suppliers and customers. The economic operators must implement punctual measures of efficient management of the resources, to maintain a continuous dialogue with the tourism agencies and the clients in order to cancel or, postpone the holidays and events, proposing a flexibility of the offers with future valorizations. In the current context, the Romanian population represents the potential customer of this sector, its transformation into effectiveness depending on both personal factors, such as income, employment, psychological profile, etc., as well as external factors, specific to the economic (evolution of the economy, of the exchange rate, of the prices of the operators in transport, etc.) or to the sector of activity (the offer of tourist services, in terms of price, the structure of the package of services, etc.). Usually, during the crisis and in immediately following periods, the decision-maker's tendency is to reduce costs and attract new customers, which may affect existing customer relationships. Such an approach is inefficient, the decision-making process requiring the arbitrage between favorable short-term effects and unfavorable long-term effects. The services, in

general, and tourism, in particular, present a number of specificities that require particular configurations. To obtain a competitive advantage in tourism involves providing high quality services, depending on the level of education and professional training of the personnel. In Romania, in general, and in the Romanian tourism, in particular, there is an acute personnel crisis, amplified by the low concern for quality of the economic operators, because the personnel training is an intangible investment, with no short-term quantifiable effects, and the mobility of the personnel is very high. The management in the hospitality industry must include the strategic dimension, guiding its approach towards ensuring long term performance. Considering the importance of tourism in the Romanian economy, we recognize the involvement of

the competent authorities in supporting the economic operators, being peremptory in the limitation of losses and relaunching the activity. The legislative measures adopted so far, as well as the consideration by the legislator of the opinions with recommendation value regarding the draft normative acts about the specific tax, the minimum contribution period for obtaining the unemployment benefit and the mixed system of remuneration of the tourism employees are essential elements of overcoming this situation without major long term effects.

The specialists from various professional associations must work together to provide viable solutions to economic operators. From this perspective, the auditors must be actively involved in the projects of the economic operators and make relevant proposals of normative acts.

REFERENCES

1. Alegre, J. and Pou, L. (2006), The length of stay in the demand for tourism, *Tourism Management*, vol. 27, no. 6, pp. 1343-1355.
2. Algieri, B. (2006), An Econometric Estimation of the Demand for Tourism: The Case of Russia, *Tourism Economics*, vol. 12, no. 1, pp. 5-20.
3. Athanasopoulos, G. and Hyndman, R.J. (2006), Modelling and forecasting Australian domestic tourism, *Tourism Management*, no. 29, pp. 19-31.
4. Balaguer, L. and Cantavella-Jorda, M. (2002), Tourism as a long-run economic growth factor: the Spanish case, *Applied Economics*, no.34 (7), pp. 877-884.
5. Canina, L. and Carvell, S. A. (2005), Lodging demand for urban hotels in major metropolitan markets [Electronic version]. Cornell University, School of Hospitality Administration site: <http://scholarship.sha.cornell.edu/articles/228>
6. Corgel, J., Lane, J. and Woodworth, M. (2012), Hotel industry demand curves [Electronic version]. Cornell University, SHA School site: <http://scholarship.sha.cornell.edu/articles/1090>
7. De Jouvenel, B. (1977), *Arcadie ou l'art de mieux vivre*, Paris, SEDIS, Futuribles.
8. Demetrescu, M.C. (1983), *Mecanismele decizionale în marketing*, Bucureşti, Editura Politica.
9. Dritsakis, N. (2004), Tourism as a long-run economic growth factor: an empirical investigation for Greece using causality analysis, *Tourism Economics*, vol. 10, no. 3, pp. 305-316.
10. Durbarry, R. and Sinclair, M.T. (2003), Market shares analysis: The Case of French Tourism Demand, *Annals of Tourism Research*, vol. 30, no. 4, pp. 927-941.
11. Enz, C. A., Canina, L. and Lomanno, M. (2009), Competitive pricing decisions in uncertain times, *Cornell Hospitality Quarterly*, no. 50(3), pp. 325-341.
12. Enz, C. A., Canina, L. and Noone, B. (2012), Strategic revenue management and the role of competitive price shifting, *Cornell Hospitality Report*, no.12(6), pp. 6-11.
13. Gunduz, L. and Hatemi, J. (2005), Is the tourism-led growth hypothesis valid for Turkey?, *Applied Economics Letters*, no. 12(8), pp. 499-504.
14. Masiero, L. and Nicolau, J. L. (2012), Price sensitivity to tourism activities looking for determinant factors, *Tourism Economics*, no. 18(4), pp. 675-689.
15. Ming-Hsiang, C. (2010), The economy, tourism growth and corporate performance in the Taiwanese hotel industry, *Tourism Management*, no. 31, pp. 665-675.

16. Song, H., Lin, S., Witt, S.F. and Zhang, X. (2011), Impact of financial/economic crisis on demand for hotel rooms in Hong Kong, *Tourism Management*, vol. 32, no.1, pp. 172-186.
17. Surugiu, C. and Surugiu, M.R. (2013), Is the Tourism Sector Supportive of Economic Growth? Empirical Evidence on Romanian Tourism, *Tourism Economics*, vol. 19, no. 1, pp. 115-132.
18. Vanegas, M. and Croes, R.R. (2000), Evaluation of demand: US tourists to Aruba, *Annals of Tourism Research*, vol. 27, no. 4, pp. 946-963.
19. Government Emergency Ordinance no. 29/2020 concerning some economic and fiscal-budgetary measures, published in the Official Journal no.230 of March 21, 2020
20. Government Emergency Ordinance no. 30/2020 for the modification and completion of some normative acts, as well as for establishing measures in the field of social protection in the context of the epidemiological situation determined by the spread of the SARS-CoV-2 coronavirus, published in the Official Journal no. 231 of March 21, 2020
21. Government Emergency Ordinance no. 32/2020 on the modification and completion of the Government Emergency Ordinance no. 30/2020 for the modification and completion of some normative acts, as well as for establishing measures in the field of social protection in the context of the epidemiological situation determined by the spread of the SARS-CoV-2 coronavirus and for establishing additional social protection measures, published in the Official Journal no.260 of March 30, 2020
22. Law no. 76/2002 regarding the unemployment insurance system and the stimulation of employment, as subsequently amended and supplemented, published in the Official Journal no.103 of February 6, 2002
23. Law no. 170 of October 7, 2016 on the specific tax for certain activities, published in the Official Journal no.812 of October 14, 2016
24. Presidential Decree no. 195 of 16.03.2020 regarding the establishment of the state of emergency on the Romanian territory, published in the Official Journal no.212 of March 16, 2020
25. The Military Ordinance regarding some first-aid measures concerning the agglomerations of persons and the cross-border movement of goods no. 1 of 17.03.2020, published in the Official Journal no.219 of March 18, 2020
26. https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/turism02r20_0.pdf

